

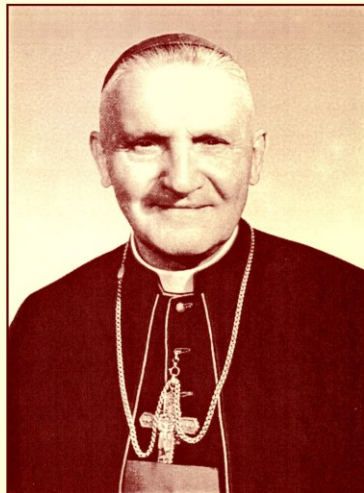
Shvoy Lajos Önéletrajz

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

FORRÁSOK A SZÉKESFEHÉRVÁRI EGYHÁZMEGYE TÖRTÉNETÉBŐL I.

SHVOY LAJOS

ÖNÉLETRAJZ

Impresszum

Shvoy Lajos
Önéletrajz

Források a Székesfehérvári Egyházmegye történetéből I.

Szerkesztette, a bevezetőt írta, jegyzetekkel ellátta és a mutatókat összeállította:
Mózessy Gergely

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár által 2002-ben kiadott, ISBN 963 202 676 4 azonosítójú könyvének elektronikus változata. Az elektronikus változat a könyv szerkesztője, Mózássy Gergely engedélyével készült. A programot lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a szerkesztőé.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	5
A forrásközlés szempontjai	5
A rövidítések jegyzéke	6
Kezdetek	8
Család	8
Hivatás, példák, nevelők	8
Hittanári évek	10
Papszentelés	11
A Regnum Marianum	12
Cserkészlet	15
A Tanácsköztársaság	16
Esztergomi János	17
A plébánia megszervezése	18
Káplánok	19
Ház- és utcamegbízottak	20
Bizottságok, Képviselőtestület, Egyesületek	22
Templomépítés	25
A székesfehérvári egyházmegye élén	29
Püspöki kinevezésem	29
Püspökszentelés	30
Székfoglalás	30
A javadalom	32
A papság	33
Rómában	34
Bérmakörutak	35
Egyházközségi szervezkedés	39
Sajtó	40
Filia-látogatások, templom- és plébániaépítések	40
Esperesek, főesperesek	53
A megye	54
Ad limina látogatások	56
Amerikában	58
A Szent István év eseményei	59
A háború évei	60
Mindszenty József hercegprímás	69
A diktatúra nyomása alatt	72
Egyházügyi előadók	73
Évről-évre	78
1945-1946	79
1947	80
1948	81
1949	83
1950	85
1951	88

1952.....	91
1953.....	92
1954.....	95
1955.....	98
1956.....	100
A szabadságharc.....	101
1957.....	104
1958.....	110
1959.....	114
Azóta történt.....	116
A II. Vatikáni Zsinat	120
Üldözöttjeink.....	122
Bebörtönözték	122
Kényszer-dispozíciót kapott.....	122
Kongrua-elvonásban részesült	122
Működési engedély megvonásban részesült	123
Életrajzi adattár – az önéletrajzban említett főpapok és fehéregyházmegyes papok.....	124
I. Főpapok	124
II. Fehéregyházmegyes papok	128

Bevezetés

Székesfehérvár tizennyolcadik püspöke, Shvoy Lajos 1879. március 9-én született Budapesten. Anyagilag megrokkant egyházmegyét vett át Prohászka Ottokár utódjaként 1927-ben, melyet néhány hónap híján negyvenegy esztendeig kormányozott. Nagy idők tanúja volt: megélte a székváros fényes átalakulását hozó Csitáry-korszakot, a háború borzalmait, a kommunista diktatúra kiépülését, melynek markáns ellenfele volt. 1968. január 21-én hunyt el.

A püspök 1964-ben fogott bele emlékeinek papírra vetésébe néhány régi munkatársa – elsősorban dr. Németh László egykori titkára, akkori ráckeresztúri plébános – szakadatlan unszolására. Az önéletrajz az ismert politikai viszonyok miatt kifejezetten az asztalfiók számára készült, kiadásában sem szerzője, sem a sürgetők nem reménykedhettek. A vázlatot, így a születő mű hangsúlyait is készen kapta a püspök a munkatársaktól: nevelőire, a Regnum Marianum történetére, római és amerikai útjaira, Mindszenty József hercegprímás személyére, az egyházügyi előadók ténykedésére és az 1956-os forradalomra vonatkozó emlékek megfogalmazása kifejezetten Németh László kérése volt. Az idős, a visszaemlékezés készültekor nyolcvanöt esztendő főpásztor először ezeket a részeket diktálta le; majd ráérezvén a munka ízére évről-évre kezdte tárgyalni az egyházmegye háború utáni éveinek történetét. Az önéletrajz szerkezete ezért tér el a memoár-irodalomban megszokottól: Shvoy Lajos ugyanis nem emlékezik meg külön gyermekkoráról, szüleiéről – akikhez pedig hagyatéka tanúsága szerint is mély és bensőséges kapcsolat fűzte –, de Budán és Esztergomban folytatott tanulmányairól is csak érintőlegesen tesz említést.

A mű születéséről csak kevesen tudtak. Olyan pap is van, aki 1964-ben a püspöki palotában lakott aulistiként, de nem tudott arról, miért látogat egy nyugalmazott tanítónő Budapestről hetenként-kéthetenként Fehérvárra a püspökhöz! A gépelést ugyanis Shvoy püspök egy régi hívére, egykori tanítványára bízta, neki diktálta emlékeit ilyen időközönként. Sajnos a hölgy nevét nem őrizte meg a fehérvári emlékezet. A gépelt szövegben terjedelmes gépírási kiegészítéseket is találunk (külön lapokon ill. hátoldalakon), de a lapszéleken Shvoy Lajos kéziratos megjegyzései, kiegészítései is olvashatóak. Mindez arra utal, hogy az egyes sessio-k között – ha erre alkalma volt – maga a püspök javítgatta a szöveget; ha nem, akkor a diktálás a régebbi részek visszaolvasásával kezdődött. Megzavart alkalmakra utal, hogy a gépírónek a püspök néha dokumentumokat adott ki másolásra – és nem feltétlenül akkor, amikor azok a szövegbe kronologikusan illeszkedtek volna.

Az önéletrajz kéziratát a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár kéziratára No.1684 – IV/1. szám alatt őrzi. Bizalmas jellege miatt nem készültek feljegyzések arról, hogy ki mindenki kutathatta azt 1990 előtt. Egyetlen kivétel Szántó Konrád OFM egyháztörténész, akinek a korábbi levéltárhoz intézett köszönősorai a kézirat mellett találhatóak. A kilencvenes években azután többen hozzáférhettek már, több egyházi központba is fénymásolatban eljutott a teljes szöveg. Régi adósságát törleszti a püspöki levéltár, amikor most az önéletrajzot a nagyközönség számára is hozzáférhetővé teszi.

A forrásközlés szempontjai

A szöveg kiadásánál elsődleges célunk volt a kézirat minél pontosabb közlése. Az önéletrajz – ismertetett keletkezési körülményei miatt – messzemenően nem koherens alkotás. Egyes elemei, részletei más és más megfogalmazásban kétszer, néha háromszor is felbukkannak – ám csak olyan esetben változtattunk egyes szövegrészletek elhelyezésén, amikor az már az értelmezhetőség kárára ment volna. Így például az 1952 és 1953. év

eseményeinek közlésében fennálló kavarodásokat számoltuk fel. Szintén a szöveg keletkezési körülményeiből fakadnak a stílusbeli egyenetlenségek: jelen és múlt idő keveredése, vagy az a tény, hogy Shvoy Lajos hol egyes szám első, hol egyes szám harmadik személyben beszél önmagáról. Ezeket – mivel csak kis mértékben rontják a szöveg élvezhetőségét – változatlan formában közöljük.

A helyesírási, nyelvhelyességi, egyeztetési és gépelési hibákat a mai magyar nyelvtan szabályai szerint kijavítottuk. A tévesen írt, többnyire elhallott tulajdonneveket ma elfogadottnak számító alakjukban közöljük – kritikai lábjegyzetben első téves előfordulásukkor jelezve a kéziratbéli hibás alakokat. A névmutatóba már csak a javított alakok kerültek be. Az értelmetlen mondatokat lehetőség szerint igyekeztünk olvashatóvá tenni. Az ehhez szükséges kihagyásokat [...] -jellel, a betoldásokat kapcsos zárójel[lel] jeleztük. A rövidítéseket következtelenül alkalmazza az eredeti szöveg: ezt igyekeztünk egységesíteni. A néhol feloldott alakokat következetesen feloldottuk a szövegben, a többi külön táblázatban közöljük.

A felderített tárgyi tévedéseket minden esetben jeleztük lábjegyzetben. Ahol ez egyetlen szó cseréjével megoldható volt, és a téves alak komolyabb értelmezési problémát jelentett volna, mindjárt a szövegben javítottuk a hibát, és csak lábjegyzetben jelöltük az eredeti alakot.

A püspök gyakran diktált sokszorososan összetett mondatokat. A központosítást úgy igyekeztünk a mai elvekhez közelíteni, hogy a stíuselemet se veszítsük el teljesen. A szöveg bekezdésekre, fejezetekre tagolása a kiadás során történt.

Mózessy Gergely

A rövidítések jegyzéke

A.A.S.	Acta Apostolicae Sedis
A.C.	Actio Catholica
ÁEH	Állami Egyházügyi Hivatal
ApCsel	Apostolok Cselekedetei
ÁVH	Államvédelmi Hatóság
ÁVÓ	Államvédelmi Osztály
CM	Congregatio Missionis (lazarista szerzetesrend)
db	darab
dkg	dekagramm
dl	deciliter
dr.	doktor
etc.	et cetera (satöbbi)
ill.	illetve
(ad) int.	(ad) intentio(nem)
kat.	kataszteri
kg	kilogramm
kat. h.	katasztrális hold
K.J.	központi járulék
MÁV	Magyar Államvasutak
Msgr.	Monsignore
ny.r.	nyilvános rendes
O.Cist.	Ordo Cisterciensis (cisztercita szerzetesrend)
OFMCap.	Ordo Fratrum Minorum Capucinatorum (kapucinus szerzetesrend)
OSB	Ordo Sancti Benedicti (bencés szerzetesrend)

OTP	Országos Takarékpénztár
P.	páter
pl.	például
R.I.P.	Requiescat In Pace! (Nyugodjék békében!)
r. k.	római katolikus
s. k.	saját kezűleg
SJ	Societas Jesu (Jézus Társasága, jezsuita rend)
stb.	stb.
sz.	szám, számú
SzfvPL	Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár
tc.	törvénycikk
Tim	Timóteushoz írt levél
theol.	theologus (teológus, kispap)
tsz	termelőszövetkezet
tszcs	termelőszövetkezeti csoport
tvr.	törvényerejű rendelet
VKM	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
vö.	vesd össze

Kezdetek

Család

Családom történetét bátyám, Shvoy István írta meg egy könyvben, mely a székesfehérvári püspöki levéltárban van elhelyezve¹. Ezek szerint ük-ük-nagyapánk a harmincéves háború alatt (1618-1648) egy idegen hatalom szolgálatában állott. Nagyapám és Édesapám elbeszélése szerint ez ősrünk Gusztáv Károly hadseregében szolgált, s vagy Svédországból, vagy Skóciából származott. A háború után Fulneckben, Morvaországban telepedett le, és ott is halt meg. A legrégebbi adat, amit sikerült fölkeresni, Shvoy János Ferenc házasságlevele 1657. július 27-ről szól. Bátyám bámulatos szorgalommal, igen tetemes költséggel és óriási levelezéssel szedte össze az adatokat, s munkáját forrásmunkának nyugodtan elfogadhatják.

Hivatás, példák, nevelők

Papi hivatásomat *dr. Pokorny Emánuel* hittanárom példájának köszönöm, aki a II. kerületi katolikus egyetemi főgimnáziumban – ahová jártam – tanított. Szigorú, komoly hittanár volt, akinek tekintélye még a nem katolikus diákok előtt is igen nagy volt.

A VI. gimnázium után kerültem Esztergomba a Papnevelő Intézetbe. Lelkiatyámnak *Prohászka Ottokár* spirituális urat választottam, mert a kispapok zöme őt választotta. De csakhamar éreztem szellemének s vezetésének elementáris erejét, s lelkiatyám maradt 6 éven keresztül. Neki köszönök legtöbbet papi életemben. Katonás egyénisége, fegyelmezett, komoly és mégis kedves, leereszkedő modora egészen hatalmába kerített. Eleinte – mint gimnazista kispap – hetenkint nála gyóntam, a teológián azután mint tanárom – mint a *dogmatica specialis* tanára – éppen úgy megfogta és lenyűgözte lelkemet. Ez az időszak volt életem legboldogabb szakasza. Előadásai magával ragadtak, elbűvöltek. Épp akkor írta az „Ég és Föld”² című könyvét, magyarázatai *de Deo et Trino*³ olyan érdekesek voltak, hogy elfelejtettünk jegyezni, csak ittuk a nagyszerű gondolatokat és eszméket. Punktái pedig – amelyeket esténként adott –, és vasárnapi exhortációi – amiket tartott – oly gyönyörűek voltak, hogy nem egyszer álmélkodva hallgattuk a Szellemóriásnak csodálatos szavait és előadásait. Senki se akart elmenni Pestre a Centráléba⁴, vagy Bécsbe a Pazmaneumba. Elégséges tanulókat kellett odaküldeni. Pedig engem is fenyegetett a veszedelem.

Ez a lelki kapcsolat a szentelés után is fennmaradt. Én hamarosan a *Regnum Marianumba* kerültem, ahová Ő is sokszor bejött, velünk ebédelt és sziporkázott. Nagyon szerette a szellemes vicceket és tréfákat. Ezután felkértük, hogy tartson konferencia-beszédeket nekünk, végzett növendékeinek, amit szívesen tartott. Ebből lettek a férfiak konferencia-beszédei az egyetemi templomban. Mikor a *Regnum Marianum* Egyesület 1903-ban megalakult, egy pár atya fölment Hozzá Esztergomba és fölkerlte, hogy legyen a főnök, jöjjön le Pestre és álljon a papság élére. Tréfára fogta a dolgot:

¹ Shvoy István: Shvoy család leszármazási táblázatához összegyűjtött adatok 1657.-1939.; Budapest 1939; 43 p. Valóban megtalálható a SzfvPL – No.5866 csomóban is.

² A könyv címe helyesen: Föld és ég.

³ Az Istenről és a Szentháromságról – latin.

⁴ Központi Szeminárium.

– Mi? ebrii sunt et musto pleni!⁵ – mondta nagy kacagva. Múltak az évek, kinevezték egyetemi tanárnak, s most Ő jött lakást keresni. A Regnum Marianum házfőnöke lett és maradt egyetemi tanársága alatt⁶.

A másik, akinek igen sokat köszönök papi életemben, kedves, arany szívű prefektusom volt gimnazista koromban. *Majláth Gusztáv Károly gróf*, a későbbi erdélyi püspök. Mint hetedikes gimnazista kerültem keze alá. Csodálatos jósággal, kifogyhatatlan szeretettel nevelt minket. Kimondhatatlanul szerettük ezt a csupa jóság és csupa szív embert. Közben erdélyi püspök lett és meghívott magához Gyulafehérvárra. Lementem látogatóba, s ettől kezdve életem egybeforrt a jó püspök úrral. Szorosabb viszonyba akkor kerültem vele, mikor 1904-ben súlyos tüdővérzést kaptam, s az orvosok elküldtek Pestről. Ő finanszírozta utamat Meránba, majd Sterzingbe, a Brenner-hágón az Achensee-re, a Kreuzhofba, Jankovich grófnéhoz és végül Weitwörth-be Auersperg hercegekhez Hofkaplannak⁷. Mikor a rákövetkező tavasszal mellhártya-gyulladást kaptam, levitt magához és két telet Gyulafehérvárott töltöttem. Ez a két tél valóságos lelkigyakorlat volt. Látni egy jóságos embert örlödni meg nem értő, idegen gondolkodású és rosszindulatú emberek között, s mindenkihez jónak, kedvesnek lenni – nem egyszerű dolog. Engem „tekergő magyarnak”, a püspök urat „Vácon felülinek” nevezték el, s ha nem volt itthon, összeálltak a székelyek és csepeülték a magyart. Náluk a székelyeknél kezdődött az ember. Nagyon rosszul éreztem magam, de a püspök nem engedett el. A nyáron elvitt magával Bad Reichenhallba a Kreuzhofba, ahol teljesen kikúráltatott. S ettől kezdve 1917-ig minden évben Reichenhallba kísértem a püspök atyát, s ott pihentem ki az év fáradalmait. A nyári pihenőt egy-egy szép utazás fejezte be: a kölni Eucharisztikus kongresszusra, Oberammergauba a Passió-játékokra, a bécsi eucharisztikus kongresszusra, Svájcba⁸, Németországba... Az ifjúság szeretete elkísérte mindenhová, mert csodálatosan tudott bánni a fiatalsággal, azt megtanultam tőle. A csodálatos egyszerűsége – mely lelki nagyságának volt legbiztosabb jele – mindenütt feltűnt és meghódította a lelkeket. Súlyos betegen került évek múlva a Vöröskereszt-kórházba, ahol nagyfokú érlemeszedéssel kezelték vagy két évig. Személyesen temettem el a Regnum Marianum kápolna szentélyébe. Egy szép szarkofág őrizte emlékét. Egy amerikai szőnyegbombázás elpusztította a kápolnát, s akkor egy éjjel szállítottuk át az egyetemi templom kriptájába. Ott várja a feltámadást. Ha Ottokár püspök az ész zsenije volt, Majláth püspök a szív zsenije. Ez a két, egymást kiegészítő ember volt a Regnum Marianum alapítója és fönntartója.

A harmadik legnagyobb hatású pap *Kanter Károly*, későbbi várplébános volt. Ő volt gyóntatóm, mikor mint absolutus teologus Budapestre kerültem. Itt volt alkalmam megcsodálni ezt a nagystílú papi életet. Naponkint 10 óráig gyóntatott, hetenkint két délután konvertitákat⁹ oktatott, 20-30 konvertita mindig volt nála. Nagyon sokat járt betegekhez. Prédikációira az egész városból rengetegen jártak. Csak úgy feketéllett a Várba vezető lépcső a beszédeire iparkodóktól, mert az Oltáriszentségről senki sem prédikált olyan tüzzel, olyan átszellemülten, mint Ő. A királyi vár tisztviselőinek, 60 embernek volt a lelkésze, de egész Budapestnek lelkiatyja és apostola volt. Sokat voltam vele, nála mutattam be első szentmisémet. Hálás vagyok a jó Istennek, hogy egy igazi apostoli papnak lehettem tanítványa. Később Esztergomba került protonotárius kanonoknak. Akkor járta az országot, mint az Örökimádás igazgatója, az Örökimádás templom építője és az Oltáregyletek országos

⁵ Engem? Megittasodtunk és elteltünk édes borral! – latin, vö.: ApCsel. 2.13.

⁶ 1904-1905.

⁷ Udvari káplán – német.

⁸ Eredetiben: Svejzba

⁹ Áttérő vagy felnőtten megtérő - latin eredetű.

igazgatója. Súlyos betegen feküdt Budapesten a Fasori szanatóriumban, ahol végbélrákkal operálták. Így került a plébániámra és gondozásom alá. Az operáció után azt mondta, hogy az Úr Jézus csodálatosan visszafizette neki mindazt, amit Őérette tett. Kezeim között halt meg éjjel 1/4 3-kor¹⁰. Halála percében valami csodás boldogság sugárzott jóságos arcán. Eljött érte az Úr, hogy magához vegye örökre. Rendkívül megható temetése volt. Sírját széles körben térdelték körül lelki gyermekei, egy hatalmas csoport, akik sokáig imádkoztak térden állva Érte. Később az Örökimádás templomban temették el, ott várja a dicső feltámadását.

Ez a három apostol volt nevelőm. Amit tanultam, tőlük tanultam. Legyen érte hála az Úr Jézusnak!

Hittanári évek

Mint absolutus teologus kerültem Budapestre 1900. év júniusában. Egy évig kellett várnom a pápai dispensatióra¹¹. Vencell Antal kanonok, igen derék rektor úr azt tanácsolta, hogy vagy a budapesti teológiai fakulásra járjak, vagy hitoktató legyek. Elmentem a teológiai fakultásra, de Prohászka Ottokár, Kremmer György, Horváth Ferenc előadásai után sehogy sem tetszett a pesti teológiai fakultás jórészt öreg tanáraival. Így inkább hitoktatónak mentem. A hitoktatás akkor nagyon mostoha kezelésben részesült. Elmentem Kanovich Mór esperes úrhoz. Kopogtatásomra semmi válasz. Még egyszer kopogtattam, s beléptem. Az ajtóval szemben ült az esperes. Belépésemre és köszönésemre fölkelt, a szomszéd szobába ment és bevágta az ajtót.

- Hát ez jól kezdődött – gondoltam. Kisvártatva kijött és kérdezte, mit akarok.
- Hitoktatni szeretnék.
- Keressen magának egy iskolát, és ott tanítson.

Ezzel kiszédeletem, és szomorúan bandukoltam a Nagykörúton, azt sem tudtam hová forduljak. Találkoztam Bednár Róbert osztálytársam nővérével. Érdeklődésére elmondtam helyzetemet, ő rögtön invitált a maga iskolájába, a Bajnok utcába, ahol még nem volt hitoktató. Bemutakoztam Létay Péter – igen derék – igazgatónál. Szeretettel fogadott, arra kért, tanítsam ezeknek a szegény gyerekeknek a hittant, mert ezeknek ha hitük nem lesz, semmijük sem lesz. Megkezdtem a tanítást nagy szeretettel, de kevés hozzáértéssel. Szerencsémre pár évvel ezelőtt Gábrriel Antal tanított itt, s a gyerekek egyre kérdezték, hogy úgy lesz-e, mint Gábrriel tisztelendő Úrnál volt? Persze hogy azt feleltem: úgy lesz. A leckét óráról órára beosztva házi nyomdával lenyomattam, s azt a hittankönyvbe beletettük. Ezzel a leckefeladás tortúrája egyszer s mindenkorra megszűnt. Ha valaki beteg volt, akkor is tudta, mi van leckére. Nagyszerű volt a felelési rendszere. Mindenki minden órán felelt.

- Először, ki tudja kitűnően? – Erre felállt 15 tanuló.
- Aki nem tudja kitűnően közületek, két ötöst¹² kap. – Rögtön leült 5.
- Ki nem tudja a leckét? – Fölállt 5.
- Akit rajtakapok, hogy nem tudja, két ötöst kap. – Rögtön fölállt még 10. Ugyanez a jó rendűeknél és evvel kész volt az egész osztály. Egy-két hónap alatt tisztában voltam minden osztállyal. A felelés 1/4 óránál többet későbbben sem vett el.
- Lesz idén is vezérfia? – kérdezték.
- Lesz. – feleltem. Aki kitűnőre felelt, egyszerű képet kapott. „A tizedik kitűnő emlékére”-felírással. Ha húsz kitűnője volt, egy szebb képre cseréltem, mely emlék volt a húszadik kitűnő emlékére. És így tovább. Akinek 20-nál több kitűnője volt, az volt a Vezérfiú

¹⁰ 1920. november 20-án.

¹¹ Engedély, hogy korhiánya ellenére pappá szentelhessek.

¹² Ekkoriban a legrosszabb osztályzat.

és Vezérlány. Kapott egy képet „Emlékül Vezérfiarnak” fölírással, s a szentmisére vonulásnál az osztálya szélén ment és mindenre vigyázott. Milyen büszkén és boldogan mentünk végig az Andrássy úton a nagykörúti keresztez[ő]dségnél át a Terézvárosi templomba! Imakönyv még nem volt, de az éneket házinyomdával kinyomtattuk, s mindenkinek kiosztottuk. Az elemisták miséje mindig élmény volt. Kovács Kálmán káplán úr gyönyörűen beszélt a kicsinyeknek, akik teljesen betöltötték a templomot s csak úgy harsogott az énekük.

Elszaladt az év, pedig nem volt könnyű, mert 6 órakor szaladtam a Lovas útról, sokszor én vágtam utat a nagy hóban. A bazilikában hallgattam szentmisét, s 3/4 8-kor a Bajnok utcában voltam. Vasárnap délután a szobám tele volt gyerekekkel. Átjöttek a Városliget széléről Budára, hogy segítsenek nyomtatni az énekeket, képeket, amit csak kellett.

Gábor Antal itt pihen a székesfehérvári temetőben. Nagy hálával tartozom neki, hogy bevezetett ezekkel az ügyes fogásokkal a fegyelmezésbe, és egész közel hozta hozzám kis növendékeimet. Még ma is találkozom Remetén, vagy Makkoson¹³ [olyanokkal, akik] mint szent emléket őrzik a szentképeket 50 év után.

Papszentelés

1901. július 13-án szentelt pappá a jó Boltizár József nagyszombati vikárius az esztergomi bazilikában a Szent István oltárnál, ahol a kassai vértanúk szobra van az óriási oltárkép alatt. Egyedül szentelt föl engem. Édesanyám és nővérem voltak egyedül a templomban. Július 16-án, Kármelhegyi Boldogasszony ünnepén mondtam az első szentmisémet a királyi várkapornában a jó Kanter Károly plébános kézvezetésével és Pokorny Emmánuel dr. hittanárom buzdító beszédje mellett. Ott volt az egész Vár, csupa ismerős, jó barát, osztálytárs. Meghatva osztottam ki primíciás áldásomat. Két hétre reá, augusztus 1-jén már beálltam szolgálatba: nyaraltatni vittem 20 szegény diákot Dömösre a Damjanich utcai kongregációból.

¹³ Máriaremete ill. Makkosmária.

A Regnum Marianum

Már az első évben szerdán[ként] Pesten kellett ebédelnem, mert délelőtt és délután is volt óráim. A Damjanich utca 28/a. szám alatt béreltek lakást és tartottak fenn egy kápolnát Philippineum név alatt. Itt kértem, és kaptam is igen jutányosan nagyon jó ebédet. Itt ismertem meg Solymos Oszkár, Krywald Ottó, Izsóf Alajos, Baumann Károly, Wiedermann Károly urakat, a Philippineum tagjait. Ők vezették a kongregációt. Solymos Oszkár rendezett Kanter Károly plébános úrral egy jótékony diáknyaraltatást, s arra kért föl engem. Nosza hangos lett a dömösi erdő a kis diákok énekétől, játékatól. Énekszóval masíroztunk, longát, metát, rotát és a cserkészjátékok ösét, a számjátékot játszottuk. A gimnázium négy alsó osztálya volt képviselve napossal, őrsparancsnokkal. A húsz fiú közül három lett csak pap, de a többi is szent emlékekkel távozott, mikor szeptember elején búcsút vettünk a plébános úrtól, s kedves tanyánktól: a katolikus iskolától és a templomtól.

Szeptember elején megindult a Mária Kongregáció internátusa, amely 1903-ban vette föl a Regnum Marianum nevet, ennek lettem a prefektusa. 45 fiúból álló internátus volt, ahová jómódú, de tanulni nem akaró ifjak kerültek. Ezeknek testi-lelki gondozása, minden anyagi és lelki ügye, és főleg tanulása volt a gondjaimra bízva. Amellett vezetnem kellett egy vagy két kongregációt, és mellékesen a Dohány utcai polgáriban is tanítottam hittant... Szegény kis polgáristák! Mire én 12 órakor kiértem a Dohány utcába, az egész osztály térdelt. Senki sem törődött velük, és én sem értem rá foglalkozni velük.

1903-ban elkészült a kápolna, s az épület átalakítása a Damjanich utca 50. számú házban. Az első emeleten a válaszfalak kivételével egy nagy terem (díszterem) jött létre, ugyanott volt az internátusi ebédlő, a másik oldalon egy korrepetáló szoba és az én szobám. A II. emelet a hittanárok lakása és atyák ebédlője, a III. emeleten a választó falak kivételével 2 nagy hálóterem, mosdó és betegszoba volt. Azelőtt 8 lakás volt benne, Schiller Rezső tulajdona volt, attól vette meg Solymos Oszkár 80.000.- koronáért, amelyből Vaszary Kolos hercegprímás 40.000.- koronát ajándékozott a Regnum Marianumnak. A többit Majláth püspök úr rokonai és ismerősei adományozták, s magunk gyűjtöttük és takarítottuk meg. Nagyon egyszerűen és nagyon szegényen éltünk. Nekem évekig lakásberendezésem egy szalmazsák és két szék volt. Élelmünk nagyon egyszerű és frugális¹⁴ volt, csak hogy jusson a házra, törlesztésre. Nem egyszer hozattunk egy pohár kávé és egy zselét a káféchankból – és ez volt a vacsoránk. Pedig dolgoztunk rogyásig. Solymos Oszkár volt az igazgató, Krywald Ottó a gondnok, jómagam a prefektus. Nagy nehézség volt, hogy I. osztálytól VIII. osztályig vegyesen voltak a fiúk. Ha egy léha nagyfiú, vagy bukott diák került be, megfertőzte a kisebbeket. Viszont anyagi érdekből kellett fölvenni ilyen laklíkat is. Egyikről meglepetve olvastam az asztalán felejtett naplójából, hogy lovagolni jár a Stefánia útra – holott német különőrára jelentkezett. A másiktól egy kis elsős jelentette, ha nem engedem ki a szeretőjéhez, lelő engem. Természetesen mind a kettőt eltávolítottam. Egy évben nyolcat kellett hasonló dolgok miatt elküldenem. De ez már az internátus létét fenyegette. Pedig iparkodtam a fiúknak annyi kedvezményt adni, amennyit csak lehetett. Bevezettem a napos rendszert. Én nem foglalkoztam vele, de a napos megvizsgálta az asztalát, könyvszekrényét, ruhaszekrényét, hogy tanul, hogy viselkedik. Lefekvés előtt volt a napos beszámolója. Aki háromszor szerepelt, abban a hónapban nem volt látogatója, vagy nem mehetett ki. Persze a napos is vigyázott, mert mindennap más felsős volt a napos – és így könnyen visszafelé sült el a dolog. Voltak külön ellenőrök a csomagoknál. Amit az iskolában csúszttak csomagot a

¹⁴ Takarékos – latin.

szülők, joguk volt elvenni és megenni. Ezek voltak a legveszedelmesebbek, mert legjobb rendőr a betörő. Szemfüles és minden hájjal megkent fiúk gyakorolták ezt a tisztséget, és a Gerbeau-k, karamella cukrok és más finom falatok az övék voltak. Az édesanyák kényeztetését és majomszeretét így bírtuk ellensúlyozni, ami meg is szűnt ez intézkedéssel.

Egy-két évi kísérletezés után bevezettük az amerikai rendszert. Aki 16 éves volt, annak szabad volt dohányoznia. De ha egy fiatalabbat rajtakaptam, az egész internátus elvesztette a jogát. Így az idősebbek vigyáztak a kisebbekre. Nem is dohányozott egy se, mert a bátor kezdeményezőket ők maguk tanították móresre. 16 évtől szabad volt frizurát hordani, de ha pomádét, vagy hajkenőcsöt használt valaki, s fekete lett a vánkoshuzat, nullás géppel vágták le az elegáns frizurát. A legnagyobb szenzáció volt a stúdiumok redukálása, vagy megszüntetése. 5-6 lusta és ostoba gyerek miatt egész nap stúdium volt. Hogy ezen könnyítsek, egy Clubot alakítottam, s aki a leckéjével kész volt, kiment a Clubba. Ott olvastak, játszottak, s Club-ülésére dolgozatokat írtak. Volt elnöke a Clubnak és gondnoka, akik az ügyeket intézték. Azonkívül – ha elég korán elkészültek – kimentek egy megbízható fiú felügyeletével a rákosi repülőtérre, vagy a Rákos-patakhöz tarajos gőtét fogni, vagy másfelé a városban, vagy éppen lementek az udvarra játszani. Az ötlet pompásan bevált. Három legmegbízhatóbb fiúból megalakult az „Élő lelkiismeret”, azok intézték, ellenőrizték a fiúkat. Szépen ment is minden. Az 5-6 gyenge tanuló persze egész délután a tanteremben ült és ismételte a stúdiumot. De az ifjúság élte a maga szép diákéletét. Közben egy súlyos influenzát kaptam, hetekig távol voltam fiaimtól, s a rendszer pompásan bevált; és emellett nem is voltak gyöngye tanulók fiaim – egy pár kivétellel.

Bár mindent elkövettünk, hogy komoly ifjakat neveljünk a ránk bízottakból, mégis úgy határoztunk 1910-ben, hogy az internátust megszüntetjük. Nem volt érdemes ennyi energiát pazarolni 40 fiú nevelésére, amikor a kongregációkban az ifjúság színe-java tömörült. Hosszas tanakodás után úgy határoztunk, hogy az internátust becsukjuk, a fölszabadult helyiségeket átadjuk a Mária Kongregációnak, amit a fiúk kedveskedve „kongi”-nak becéztek. 1910-ben a Zászlónk toborzó szavára már az ország minden részén megalakultak és lelkesen működtek a Mária Kongregációk. Csaknem minden vidéki gimnáziumban volt lelkes vezető és lelkes kongregáció. Budapesten pedig a Regnum Marianum mellett a budai ifjúság Sebők Imre vezetése mellett megalapította a budai kongregációt, amelyből a Rákócziánium nőtt ki szinte csodálatosan.

Ekkor már a Regnum Marianum is megtalálta a maga formáját. Eleinte Solymos Oszkár egy új rendet vagy kongregációt akart alakítani. Papjelöltjei piros reverendában jártak otthon és az iskolában is, ami persze nagy föltűnést keltett. Mikor arra került a sor, hogy nekünk papoknak is választanunk kellett, hogy kongregáció vagy világi papság legyünk – mind a világi papság mellett döntöttünk. Erre Solymos Oszkár kivált a Regnumból. Kanadába vonult vissza. Ott is halt meg. Solymos távozása után Krywald Ottó lett a főnök. Az új formáját a Regnumnak ő adta meg. Az ifjúság nevelésére alkalmas hittanárokat toborzott össze, akik mind közösen laktak a Regnumban, s az ifjúság színe-javát küldték be a kongregációba. Volt, amikor 400-500 fiú jött össze hetenkint kongi-gyűlésre. A Regnumba csak olyan papot vittek be, aki egész életét az ifjúságnak szentelte, semmi más munkát nem vállalt (még misézést sem!) az atyák hozzájárulása nélkül. Ezt írásban kellett beadni a föl vételkor. Mindenki egyévi próbaidőt töltött egy atya vezetése alatt, s csak ha az alkalmasnak találta őt, kérhette felvételét. A felvétel titkos szavazással történt: aki egy fekete golyót [is] kapott, nem lehetett tagja a háznak. Kötelessége volt minden atyának a Regnum szellemében tanítani, magát állandóan művelni, s a keddi házi gyűlésen pontosan és aktíve részt venni.

A Regnum szelleme a Prohászka Ottokár-féle „Diadalmas világnézet”, vagyis a vallásnak s a hit kérdéseinek átélte, diadalmas valósága, s annak a diadalmas világnézetnek az ifjúsággal oly módon való közlése, hogy az őket föl villanyozza, lelkesítse. Komoly eucharisztikus élet, gyakori szentáldozás volt ennek megvalósítója. Ehhez természetes nagy műveltség,

önnevelés, szent odaadás és az ifjúsággal minél szorosabb együttélés volt szükséges. A keddi házigyűlések éppen erre valók voltak, hogy megkeressük és megtaláljuk a kapcsolatot az iskolai hitoktatás és a mi nevelő munkánk között. Csak aki erre vállalkozik és önfeláldozóan ezirányban dolgozik, az lehet tagja a Regnumnak. Egy darabig ez a selectio nehezen ment. Esztergomban a dispozicióknál valósággal harcolni kellett, hogy megfelelő embert behozzanak. A hittanárok kiválogatása könnyebb és sikerültebb volt, s nagyon értékes és elit ifjúságot küldtek a Regnumba, de az atyák kiválasztása csak Drahos János és Mészáros János vikárius urakkal sikerült teljesen. A Regnum Marianum Prohászka püspök szerint egy egészen egyedülálló, eredeti és páratlan intézmény, tele apostoli szellemmel és egészen eredeti invenciókkal. És ez adja meg az érdekességét, értékét. Nincs ehhez hasonló intézmény. Munkáját fiatalos, szent lelkesedéssel és hozzáértéssel végzi. Papjainak száma 14, de mind válogatott emberek; ha valaki nem az, hamarosan távozik.

[A Regnum papjai voltak:]

- Krywald Ottó,
- Izsóf Alajos, a Zászlónk szerkesztője,
- Kristóf Á. József, a polihisztor,
- Nagy Lajos, a filozófus,
- Marczell Mihály, az invenciók és a diákkollégiumok mestere,
- Németh László, a nagy zenész,
- Koszterszits József, az író,
- Witz Béla, a nagy diplomata (akit Majláth püspök úr szeretett mindig meginterpellálni az európai helyzetről),
- Bárdos István, a regnumi cserkészzenekar megalapítója és vezére,
- Halász Pál, akinek tanítványai és kongreganistái mind „gyöngyök” a többihez képest (a Markó utcai gimnázium ugyanis, ahol tanított, az egyik legutolsó gimnázium volt...),
- Jandik József, életbölcész, elsőrendű szpíker¹⁵ és liturgikus,
- Korompai József, a nagy linguista és a liturgikus mozgalom ősi apostola, később a bécsi Pazmaneum spirituálisa,
- Almásy József, a politikus, később a budapesti Központi Szeminárium vicerektora,
- Werner Alajos, a Schola Sabariensis mestere,
- Kosztolányi István, a biblikus.

S a fiatalok:

- a jó Szép atya,
- Emődi atya, a buzogány,
- Tompa atya, a nagy fiúk barátja,
- Schmidt Gyula, a kültag.

Eleinte bedolgozta magát az ember egy csoport vezetésébe. Én sokáig az Órangyal és a Szent Szaniszló kongregáció vezetője voltam – az I. és II. osztályé –, de azután jobbnak bizonyult, hogy egy atya átvett egy csapatot és azt végigvezette mind a nyolc osztályon. Így a nevelés egységesebb és közvetlenebb lett.

¹⁵ Szónok – angol eredet.

Cserkészzet

Épp áttértünk az új rendszerre, hogy egy atya egy évfolyamot kap, és azt végigvezeti nyolc éven át, amikor Szabó János egy könyvet kapott Amerikából, amelyben Baden Paul pedagógiai elvei, vagyis a cserkészmozgalom első szárnypróbálgatásai voltak leírva. Elámulva olvastuk a könyvet, s pár nap alatt megszületett a terv: megalakítjuk a cserkészetet. Akkor még csak a KIE – a Keresztyén Ifjak Egyesülete – foglalkozott hasonló tervvel. Megtaláltuk és megcsináltuk azt, hogy a természetfölötti élet alapjait kidolgozzuk az ifjúságnak is kedves és szimpatikus formában.

A fiúkat hatalmas láz fogta el a hír hallatára. Megindultak a vizsgák, a próbák. Mindenki tanult és vizsgázott. Az öreg kongreganisták segítettek, annyi volt a vizsgázó. A kertben folytak a gyakorlatok, a termekben a vizsgák: boldog, aki vizsgázhatott. Lassan megindultak a kirándulások cserkészkalappal, cserkészbottal. Egész forrongás vett erőt a házon. Pláne, mikor Berger János egyetemi tanár fölajánlotta villáját és kertjét, hogy ott főzni, szerelni tanuljanak a kis cserkészek. A Széchenyi-hegyen, az Isteni Szeretet Leányai rétjein folytak a rendgyakorlatok, az elsősegély, a sátorverés, a műszaki munkák. Csodálatosan sokoldalúnak és rendkívül ügyesnek bizonyult az ifjúság. Meglévén az erkölcsi alap, a lelki fegyelem, nagyszerűen beváltak mint cserkészek a fiúk. Azután megalakultak a csapatok. Mi madárneveket választottunk: Sólyom, Sas, Sárgarigó, Galamb, Harkály, Sirály csapatok alakultak. Az első tavaszi szemlén már tekintélyes együttes volt a csapat. Fölvatásra azok kerültek, akik letették az I. osztályú vizsgát. Mert III., II. és I. osztályú vizsgák voltak. Az én fiaim, a Galambok, 1912-ben akkor I. osztályos gimnazisták, csak nagy szemekkel nézték az öregebbek szemléljét, stramm, fegyelmezett felvonulását, a szép fogadalomtételt. Amikor letették a cserkész fogadalmát, elénekelték a cserkész indulót, amit Radványi Kálmán írt és Thury Peregrin, a Regnum akkori karnagya zenésítette meg:

*Fiúk föl a fejjel, a harsona zeng,
Álljunk csatasorba vidáman.
Ránk vár a világ, ez a harc a mienk,
Katonái legyünk valahányan.
Jó fegyverünk izmos karunk,
Égő szemünk, vidám dalunk.
Amerre járunk, megterem a győzelem.*

A cserkészmozgalom ünnepélyes bemutatkozása a Zászlónk által rendezett tutajkirándulás volt a Vágon. Óriási izgalom, lázas érdeklődés és pontos, precíz előkészítés előzte meg. Pontosan kidolgozták az útitervet: indulás Kralovánból, hol áll meg a tutajflotta, hol vesz föl élelmet, kenyeret, postát, hol tart bemutatót. Izsóf Alajos, a Zászlónk szerkesztője az utat előre végigjárta, mindenütt megállapodott, vett hízott sertést, annak a húsát a flotta állomáshelyeire küldte. Egy vezérkari főnök sem vezényelhetett volna jobban a dolgot, a legnehezebb részt, a menázi pontos megérkezését. A vezértutajon ott lógott 5 oldal szalonna, egy nagy hordó finom túró és kenyér. Aki éhes volt, ehetett. A hét tutajból álló flotta büszkén úszott le Kralovántól egész Komáromig.

(Én nem vettem részt, mert még nem hevertem ki az 1904-1906. évi tüdővérzésemet és mellhártya-gyulladásomat. A nappali erős elfoglaltságom mellett tanári vizsgára készültem – és ez csak éjjel volt lehetséges. Sokszor 2-ig tanultam s 5-kor keltem, és bizony alaposan megfáztam. Az alapvizsgát letettem, de pár napra rá előntött a vér, ágynak dőltem. Április végén Meránba küldött Majláth püspök úr, onnan Sterzingbe mentem a Brenner-hágón, majd

Achensee-be, Jankovich grófékhoz és végül Weitwörthbe, Auersperg hercegekhez kerültem Schlosshofkaplan-ul¹⁶ és tanítottam a hercegfiókat. Hazakerülve tanítani kezdtem, de korán volt, mert megfáztam, és mellhártyagyulladás kaptam, amivel aztán Gyulafehérvárt kötöttem ki Majláth püspök úrnál. Két telet ott töltöttem, míg teljesen fölszívódott a betegség.)

A tutajexpedíciót Pöstyénben fogadtam a fürdőigazgatóval és nagy vendégsereggel. Ott egy szép bemutatót tartottak sátorveréssel, főzéssel, elsősegéllyel, morse-vel és cserkészek minden leleményességével. Az ünnepi banketten meg is köszönte az igazgató, hogy bemutatták, mi mindenre képes az ifjúság, ha ügyes kezekbe kerül.

Azután nagykorú lett a cserkészlet. Már nemcsak lelkes fölvonulás, hanem életstílus lett. Megalakult az Öregcserkészek testülete, akiknél már nem a próbák és a vizsgák voltak a fontosak, hanem maga a cserkész-szellemű élet, egy sokoldalú, mindenhez értő, testvéries szellemű, megbízható, edzett és fegyelmezett, körültekintő, praktikus élet, mely minden körülmények között fölismeri és fölhaladja önmagát, mindig vidám, mindig szolgálatkész, hisz mindenben és mindennel Istennek szolgál, s nem a maga érdekeit, hanem Isten dicsőségét keresi.

Galamb cserkészcsapatommal minden évben Kisoroszi mellett, a Szentendrei-sziget északi csúcsán levő külön kis szigeten, a Galamb-szigeten táboroztunk három-négy hétig. Már kipróbált helye volt a konyhának, a kútnak, a latrinának, a sáornak. A táborozás úgy ment, mint a karikacsapás. Éléstárunk a kisoroszi plébánián volt, Prágai József plébános úrnál, aki nagy szeretettel volt mindenben szolgálatunkra. Legérdekesebb táborozásunk volt, mikor a Duna megáradt, s a sziget 2/3 részét elöntötte. Kemény tábor volt, de megérte, mert fegyelemben, igaz testvéri szeretetben nagyot nött csapatunk, s mindenkinek a legnagyobb erőfeszítéssel kellett kötelességét teljesítenie a nagy vízárban. Szerencsénk volt, hogy a vízügyi hivattal állandó összeköttetésben álltunk, aki mindenről előre tájékoztatót.

Az I. világháború alatt a cserkészlet kiállotta a történelmi próbát, nagykorúvá lett, s beállott a hadikórházban, a pályaudvarokon a komoly szolgálatba. Pótolhatatlan szolgálatot tett. Megható volt, hogy a kis cserkészek milyen lelkesen látták el a szolgálatot telefonnál, kórházban, inspectiókon. Meg is volt a becsületük. De 1919-ben, mikor a frontról hazaözoñlő katonákat kellett eligazítaniok, egy-két nap után útba[n] lettek. Én voltam a Nyugati pályaudvaron szolgálatot teljesítő cserkészcsapatok parancsnoka. A fiúk kimondhatatlan kedvességgel vezették a katonákat étkezdébe, vagy más pályaudvarokra, hogy továbbutazzanak. Egyik nap egy úr jött hozzám a kultuszminisztériumból, s tudomásomra hozta, hogy a katonák gondozását más szerv veszi át. Átvették zsidók, azok vezették őket. Ellátták őket forradalmi írásokkal s elcsavarták a fejüket. Hasztalan jártunk utána, kerestünk orvoslást: a cserkészeknek át kellett adni helyüket... Rövidesen kitört az őszirózsás forradalom, s március 21-én Kun Béla átvette a kormányt, kezdődött a kommün.

A Tanácsköztársaság

A Regnumot Fábián Oszkár, egy aposztata pap kommunizálta. Egy Hoffmann Nándor névre hallgató kommunista lett a házbizalmi, akit a Damjanich utca 49. [számú] házból – ahol bizalmi volt, de a vöröskatonák részére rekvirált fehérneműket ellopta – tettek át mihozzánk, ahol folytatta működését elemelve mindent, ami elemelhető. A tele pince tüzelőt, varrógépet, belső ajtókat, ablakokat, a színház ruhagardróját, kulisszáit, a Romeo másológépet, 518 könyvet és 10 széket mind ő „kommunizálta el”, ahogy akkor mondták. A Regnum diákszínpada dicső napokra nézett vissza. Radványi Kálmán nagyszerű darabja, a „Mind

¹⁶ [Kastélybéli] udvari káplán – német.

hősök ök”, „A szívkirály karácsonya”, „A gelencei fényjelek”, „A kis Lord”, „Iglói diákok” és mások heteken át mentek – és most elpusztult minden.

1919. március 19-én, Jandik József névnapj köszöntése után nem éreztem jól magamat, a szobámba mentem, s mikor lefeküdtem, kiűjult a tüdővérzésem. Orvosom tanácsára szüleim lakására költöztem. Épp a legjobbkor. A Regnum Marianumot kinevezték a VII. kerületi ifjúmunkások lélekkutató állomásának. A kerület minden inasát ide csődítették, felvilágosító előadásokat tartottak, rengeteg pornográf iratot hoztak, s azokat kiosztották köztük. Elnökséget választottak, de az csaknem minden héten megújult, s mikor megbukott a kommün egy szobányi törött széket találtunk: a választási harcok emlékét... Az atyák szertementek. Krywald Budára költözött; Kristóf, Nagy Lajos, Berger plébániát kaptak; csak Witz Béla, Halász Pál, Radványi Kálmán maradtak a házban. Én szüleimnél feküdtem jó két hónapot. Izsóf Alajos akkor aposztatált és fenn maradt a III. emeleten.

Három különböző toborzó irodát helyeztek el: orosz toborzó iroda, ukrán toborzó iroda... A gyanús alakok együtt étkeztek az atyákkal, s lefoglalták az üresen maradt szobákat. A kongregációk gyűléseit bár nehezen, de megtartották nagyobb fiúk vezetésével. Hiába volt vörös őr a kapunál, a fiúk ügyesen bejöttek, s a gyűlést a kertben tartották. A külpolitikai helyzet szerint az irodák eltűntek – s ilyenkor rengeteg „kék pénzt” kaptak, majd ismét visszatértek, mikor a veszély megszűnt.

Esztergomi János

Álljon itt Esztergomi János, az én szerencsétlen szolgám története. Mély bepillantást enged a kommunisták lelkivilágába. Szeptemberben vettem őt fel szolgának. Csendes, jó szolga volt. Az atyák szobáit takarította és az ebédlőt, ő szolgált fel az ebédnél is. Nagyon rendes fiú volt. Március 20-án bejött hozzám – én tüdővérzéssel feküdtem a szobámban –, s csendes hangon ezt mondja nekem:

– Tisztelendő úr, nagy dolgok vannak folyamatban. Holnap Kun Béla nevű osztálytársam veszi át a kormányt.

– Hát te ezt honnan tudod? – kérdeztem.

– Tudom. – válaszolta. – Ha ezüstje, aranya van, vagy ékszere: rejtse jól el, mert azt elveszik. Mindig jó volt hozzám, hát azért ezt magának megsűgom. – Azzal távozott. Másnap Kun Béla tényleg megalakította a Tanácsköztársaság kormányát, és átvette az uralmat. Esztergomi János megjelent katonauiformisban, vörös gallérral, vörös sapkával. Azt mondta, hogy neki Kun Béla jó barátja, és most ő vidékre megy. Előbb azonban a legjobb leányunkat, Irént elvette feleségül – a szegény csacsí leány bedőlt neki. A III. emeleten lefoglaltak egy üres szobát.

Azután sokáig nem hallottam Esztergomi Jánosról semmit. Az atyák mesélték, hogy egy este bekopogott Jandik atyához, aki a földszinten lakott. Kissé be volt állítva. A kabátja zsebéből két üveg bort vett elő, és azt mondta:

– Jandik elvtárs, Esztergomi János hazajött, hívja össze az urakat, iszunk egyet.

– De János, nem olvasta a plakátot – felelte Jandik –, hogy a kommunisták a szeszt megölték?

– Az csak a buta népnek szól, nem nekünk. Esztergomi János hazajött, ez elég ok arra, hogy igyunk.

Szegény János be is csicscentett alaposan.

Én később találkoztam vele. Nagyon panaszkodott, hogy milyen nehéz dolga volt Fehérvárott:

– Én nem ítélnék el egy papot sem – mondotta –, de a Bilkei esperest halálra ítélném.

Bilkei nagyon sok kellemetlenséget okozott neki. Bejelentette, hogy ő most elmegy Szabolcsba, mert oda küldötték ki.

– Azután, ha egyszer hallom, hogy Esztergomi János meghalt, mondjak érte egy szentmisét. – búcsúzott.

Megbukott a Tanácsköztársaság. Bejöttek a románok. Szigorúan meghagyták, hogy aki tud valahol egy kommunistát, azt jelentse fel. Egyszer csak megjelent váratlanul Esztergomi János. Be kellett őt jelenteni. Megjött a patrul¹⁷, elvitték a Jánost. Legalább megszabadultunk tőle, reméltük. De 10 perc múlva visszajött.

– Mi az, János? – kérdeztem.

– Engem akarnak lefogni... Igazoltam, hogy a kommün alatt börtönben voltam. – s megmutatta, tényleg volt ilyen igazolványa. Azután elment, és soha többé nem láttam őt.

Évek múlva kérdez az unokaöcsém:

– Te, Lajos, igaz, hogy te Esztergomi Jánossal pertu barátságban voltál?

– Én igen – feleltem –, letegeztem őt, de ő nem tegezett vissza, mert hiszen a szolgám volt.

– A székesfehérvári huszároknál – ahol százados voltam – politikai megbízott volt, s mindenáron pertuba akart velünk kerülni, tisztekkel. Reád hivatkozott, hogy Ti is pertuban vagytok vele... Nagyon részeges ember lett. Állandóan be volt csípve. Egyszer lent járt Pogány József, a miniszter¹⁸; azt majdnem lelőtte részegen. Ezért lecsukták őt, az egész kommün alatt ült.

Így menekült meg a románoktól.

A plébánia megszervezése

Pár nappal a Regnum kommunizálása után megjelent három zsidó férfiú föltett kalappal, égő szivarral. Bementek a kápolnába, s a meglepett atyáknak (miután megnézték a kápolnát) azt mondták, hogy vitessék ki az oltárokat, szobrokat: „itt nem lesz többé hókusz-pókusz”, mert lefoglalják és a VII. kerületi cipőfelső-rész-készítők kultúrterme és dalcsarnoka lesz, mert igen szép orgonája volt. Ezt jelentették Krywald Ottónak, aki rögtön elutazott Esztergomba, jelentette Öminenciájának. Csernoch János igen bátran viselkedett, rögtön plébánia rangra emelte a kápolnát, hogy ne foglalhassák el, mert a plébániatemplomot nem bántották. Krywaldot elküldötte hozzám, hogy vállaljam a plébániát, amit én vállaltam és azt mondtam:

– Még ha négykézláb kell is átmennem, szíves-örömet vállalom.

Így lettem súlyos betegen plébános. Halász Pált kértem (és meg is kaptam) káplánnak. Utána még jó pár hétig nem mehettem át. Csak május 4-én, Jó Pásztor vasárnapján engedte meg az orvos, hogy átmenjek. Csendes misét mondtam, majd letettem a hitvallást Mészáros János vikárius úr kezébe, s Ő beiktatott. Énekelnem, beszélnem még nem volt szabad, így a Vikárius Úr beszélt. Meghatva láttam, hogy a templom tele van ismerős hívővel, akiknek jó része nálam végezte szentgyónását, mivel délután tanítottam, és ezért egyedül én értem rá éveken át reggel gyóntatni. Mise végén Kiss Dezső MÁV-főtisztviselő engedélyt kért, hogy szólhasson. A Vikárius Úr megengedte. Erre Ő a következőket mondotta:

– Testvéreim, beiktattuk új plébánosunkat, akinek nincs semmi jövedelme; plébánia rangra emelték ezt a kis kápolnát, ennek sincs semmi vagyona. Vállaljátok-e, hogy úgy a plébános urat, mint ezt a templomot fönntartjuk és ellátjuk?

– Vállaljuk! – zúgott a hívek serege.

– Akkor esküdjünk meg!

S a hívek fölálltak és esküre emelt kézzel megesküdtek Kiss Dezső vezetésével:

¹⁷ Őrjárat - román.

¹⁸ Hivatalos titulusa: népbiztos.

– Esküszünk az élő Istenre, a Boldogságos Szűz Máriára, hogy a Regnum Marianum plébánosát és plébániatemplomát fönntartjuk. Isten minket úgy segéljen!

Mélyen meghatva hallgattuk ezt a szép hitvallást, akkor még nem is sejtettük, hogy milyen hősiesen fogják ezt megvalósítani derek jó híveim. Mindenekelőtt össze kellett írni híveinket. De hol és hogyan kezdjük el? Természetesen ez nehéz és komoly munka volt. Míg én beteg voltam, Tabódy Tibor – aki már megkezdte – vezette ezt a munkát, de bizony ez gyenge volt. Pedig segítségben, munkaerőben nem volt hiány. Néha 30 ember is segített, alig fértünk el a kis szobában.

Közben megbukott a kommün, bevonultak a románok. Visszaadták a házat. Egy bizottság jött ki, és végigjártuk a házat, végignéztük a pusztítást. Volt egy szoba, ott két kommunista nő lakott. Azok nem jártak a WC-re, ott a szobában végezték el kis és nagy dolgaikat. Az urak meghökkentek a büztől, amiben ez a két nő lakott. Rengeteg törött szék, üres gardróbok, leszerelt színpad szomorú kép volt. A kultuszminisztériumból jött urak szomorúan adták vissza a házat. Akkor jött még a java. Ciánozták a szobákat. Egy szobában személtlapátra való poloska került elő, ahogy az ágyakat végigsöpörték. És így ment végig a szobákon. Szent István ünnepére nagyjából rendbe szedtük a házat. Én egy kétszobás lakást, Halász atya egy szép, nagy szobát kapott. Szent István előtt egy hétig misszió¹⁹ volt a Domonkosoknál. Zadravecz páter²⁰ tartotta. Gyönyörűen beszélt és szép közös áldozás zárta be a missziót.

Káplánok

Dr. Halász Pál atyáról külön is illik megemlékezni. Ő volt leghűségesebb és legtehetségesebb káplánom, ki fényes szervező képességét teljesen az egyházközség szolgálatába állította. Kitűnő szónok volt. Móravárosi fiú volt Szegedről. Móra Ferenc stílusát, azt a jóízű, magyaros, népies zamatot nagyszerűen belevitte beszédjeibe. Messze földről jártak beszédjeire, olyan nagy örömmel, élvezettel hallgatták szép magyar beszédét. Viszont, ha egy „elvtárs” temetésére kérték fel, olyan pompásan tudta a hivatalos beszéd stílusát és gondolatmenetét utánozni, hogy a hivatalos szónok először beszédje alatt törölközni kezdett, majd legtöbbször elállt a szónoklattól, mert már nem volt mit mondania. Amellett hűséges és áldozatosan szolgálatkész káplán volt. Sokszor éjfél után fejezte be a munkáját, mert a fiatalok táncolni akartak, de reggel hat órakor már gyóntatnia kellett, azt soha sem hagyta el. Nagyszerű szervezőerő volt. Két képviselőválasztást vezetett le fényes sikerrel. Ilyenkor felmentettem őt minden alól, csak a hittanórákat kellett megtartania. S ő beledolgozta magát ebbe a különleges munkakörbe hat-nyolc gépíró kisasszonnyal; tartotta a gyűléseket, felvonulásokat szervezett, tartott kortes-beszédeket, olyan jóízűeket, hogy a hallgatói oda voltak. Kongregációját lelkesen vezette, s – ami nagy dolog volt – ügyesen és okosan kiházasította őket. Sirály csapatát a rajongásig szerette, s azok is teljesen vele és neki éltek.

Én hozzá hasonló káplánt azóta sem találtam sehol, aki annyi tehetséget, annyi hozzáértést, annyi hűséget vitt bele káplánkodásába, mint dr. Halász Pál. Sajnos Őeminenciája, Serédi kardinális²¹ félreismerte őt, s nemcsak utódomnak nem akarta, de egyáltalán Budapestre plébánosnak nem engedte. Erre ő az esztergomi egyházmegyéből elbocsátását kérte és Szegeden kérte felvételét, amit a csanádi püspök úr, Glattfelder Gyula nagy örömmel teljesített. Móravárosi plébános lett, rövid idő alatt templomot, kultúrházat épített. Erdemei alapján a szegedi dóm plébánosa, majd apátkanonok lett. Ebben a

¹⁹ Az eredeti kézirat következetesen misszió alakot használ.

²⁰ Zadravecz István ferences szerzetes, későbbi tábori püspök.

²¹ Serédi Juszinián esztergomi érsek.

beosztásában fosztotta meg őt a működési lehetőségtől az Állami Egyházügyi Hivatal, és azt követően néhány év múlva be is fejezte értékes és sokoldalú papi életét. R.I.P.

Még három igen kedves káplánom volt. *Takács János* egykori kongreganistám, az iparos ifjak nagy barátja, komoly vezetője és a taxisofőrök patrónusa. Éppen forrongott a Szent Imre Kör, amikor János munkába állott. Kevés kivétellel a forrongó ifjakat mind meggyóntatta, s új alapokra helyezve egy nagyszerű kört alapított és vezetett. Végül is az egész VII. kerület ifjúságának lett a vezére. A másik két káplánom Veszprém megyéből jött 1-1 évre tanulni hozzám. Rott püspök úr²², egykori prefektusom küldte hozzám *Gubicza Antal*t, aki finom modorával, kedves szeretetreméltó egyéniségével az egész Regnum „Gubicza atyja” lett. A másik veszprémi káplánom *Kakas Aladár*, akinek neve ugyan igen vicces volt eleinte a fiúk előtt, de csakhamar megszerette őt mindenki, s ma is szeretettel gondolnak rájuk, akik ismerték őket.

Ház- és utcamegbízottak

Az ünnep után²³ megkezdjük Isten nevében a munkát. A hívek összeírása volt az első teendő. Eleinte nehezen ment, mert a házbizalmiak akadályozták ezt. Volt utca, ahol nem tudtuk összeírni a híveket, pl. a Murányi utcában. Egy nap Hudecz Hugó bádogos- és szerelőmester – aki 60 segéddel dolgozott – fölkeresett, és nagy bizalmasan jelezte, hogy az ő házában lakó Pogány József festőművész-utcabizalmi akadályozza az összeírást, amit a házfelügyelőknél legszigorúbban megtiltott. Együtt elmentünk hozzá és kérdőre vontam. Mire azt mondta, hogy ő mindent megtilt, amit Tabódy Tibor rendel el. Ezt is Ő és a plébános aláírásával rendelték el.

– Ezért feljelentem a véstörvényszéknél, mert ehhez nincs joga! – mondtam neki, avval ott hagytam. Utánam jött és kijelentette, hogy kiadja a rendeletet, hogy ne akadályozzák a összeírást.

Ebből levontuk a konzekvenciát: minden házban kell a bizalmin kívül egy házimegbízottat kinevezni; és minden utcában kell egy utcamegbízottat kinevezni. Egy hét múlva már megtartottuk az első házmegebízott-gyűlést, s kiadtuk a munkát. Sokáig tartott, míg megtanítottuk őket, hogy mi apostolok vagyunk, nekünk kell az Úr Jézus ügyéért megnyernünk az embereket. A házmegebízott a ház apostola, aki ismeri a katolikusokat – ez ment legnehezebben –, s mindenről jelent a plébánián, s a plébánia híreit közli a katolikus hívekkel.

Rendkívül érdekesek voltak a házimegebízottak gyűlései. Eleinte meglehetősen szedett-vedett társaság volt, akiket először nagy türelemre, apostoli buzgóságra és okosságra kellett megtanítani. Eleinte mindegyik tele volt panasszal, mert a hívek nem voltak hajlandók őket elismerni és nekik engedelmeskedni. Mennyit kellett magyarázni, hogy mi nem vagyunk sem levélhordók, sem előfizetés-gyűjtők, hanem elsősorban és kizárólag háziapostolok. Meg kell értetni az emberekkel, hogy mi az Úr Jézus nevében hozunk üzenetet a plébániáról, és csak önkéntes felajánlásokat, adományokat fogadunk el attól, aki az Úr Jézus ügyét szívesen támogatja. Mert nálunk az egyházközségi adót is a házi megbízottak gyűjtötték be és adták le a plébánosnak meghatározott pénztári órák alatt. Természetesen ehhez lelkileg művelt, fegyelmezett, és főleg szelíd, jóságos emberek kellettek. Lassan ki is alakult ez a társaság. Velük minden hónap első szerdáján tartottunk gyűlést, amelyen megbeszéltük a problémákat. Öröm volt nézni, mint alakultak át ezek a jó lelkek, s lassan mennyi épületes, szép esetről számoltak be. A vizsgát Horthy Miklós, a fehér hadsereg parancsnokának bevonulásakor

²² Rott Nándor.

²³ Értsd: augusztus 20.

tették le. Köröztettem egy hirdetőt, a Vikárius Úr telefonkérésére, hogy másnap reggel 8 órakor vonulunk a parlament elé. A hirdetőt minden házmegbízott továbbadta a maga területén [...], és két órán belül mindenki tudta a dolgot plébániánkon.

A házmegbízottak segítségével sikerült összeírni a híveket. Eleinte, 1919. szeptember 2-án 4636 tagot sikerült összeírni. Ez mind templomba járó ember volt. Ez a szám 1926 decemberében 7985-re rúgott, holott a Statisztikai Hivatal szerint a plébániámon 13.000 katolikus lakó volt. Tehát 5000 katolikus hívő volt, aki nem volt hajlandó hitével törődni és katolikus életet élni. De ez még csak a kezdet kezdete volt. Hogy híveinkkel szorosabb kapcsolatba kerüljünk, először utcánként meghívtuk őket vasárnap délutáni istentiszteletre. Ez hatott, még az aposztata pap is eljött meghallgatni, hogy mit akarunk. Bemutakoztam, és előadtam az egyházközség mibenlétét, hitéleti, kulturális és szociális programját plébániánknak. Akik eljöttek, azoknak lett valami fogalmuk, de a nagy zöme még semmit se tudott. Nem maradt más hátra, mint elmenni a házakba, és ott házigyűlésre meghívni egy lakásban a híveket, bemutatkozni, mindenkivel kezét fogni és programunkat előadni. Sorba vettük az utcákat: Elemér, Dembinszky, Peterdy utca és az István út. Nagybőjtben, Adventben ez volt a program. 9 órakor összejöttünk, néha konyhában, a kötélén száradt a ruha, mert kisgyerek volt a családban, a spartherton rotyogott a finom töltöttkáposzta, a hívek behozták székeiket és hallgatták a plébános bemutatkozó szavait. 18 utcában, 138 házban látogattuk meg híveinket a káplán úrral, [...] ahogyan ezt a templomban meghirdettük.

Voltak megható, megrázó jelenetek, mint az egyik házban: a beszédem végén fölállt egy munkás és elmondta, hogy kisgyerek korában a hitoktató valamiért elkapta a fejét, a két lába közé szorította és elpáholta. Ott akkor megesküdött, hogy soha többé templomba nem megy. Esküjét mind a mai napig megtartotta. Most a plébános úr beszéde annyira meghatotta, hogy bejelenti, vasárnap eljön a templomba. Máskor azzal állt fel valaki:

– Szegény suszter vagyok, de hetenkint egy szegény gyerek cipőjének megtalpalását vállalom.

Vagy:

– Én nem akartam eljönni a gyűlésre, mert kommunista vagyok, de a tanárnő olyan kedvesen meghívott, hogy eljöttem és nem bántam meg.

Megéljeneztek ezt a derék kommunistát. Voltak szomorú esetek is. Volt ház, ahol 26 lakó közül 25-nek nem volt rendezett házassága, mert elváltak voltak. Egy másik házban kisült, hogy az I. emelet lakói – nyolc házaspár – csak polgári kötésben élnek. Mikor másnap meglátogattam a házat, az első asszony azt mondta, hogy a házasságnak oly magas a stólája, hogy ők azt nem tudják kifizetni. Mikor megmondtam, hogy 20 pengő a stóla, bejelentette, hogy akkor ők megesküdnek. Így volt mind a nyolc házaspárnál. S mikor egyszerre megesküdte őket Pál atya, a férfiak sírtak a meghatottságtól.

Érdekes tapasztalatunk volt az úri családoknál: a Damjanich utcától nyugatra sokkal nehezebb volt házigyűlést tartani. Nehéz volt a meghívás, mikor összejöttek, bemutatkoztak, végig idegenek maradtak, a gyűlésnek nem volt olyan meleg visszhangja. Ott volt másképp, ahol a háziasszony nagyon kedves volt, s a kimértséget megtörve kis teát szervírozott – ott fölengedtek a szívek. A házigyűléseket folytatták a családlátogatások, főleg a jó katolikus házban. Volt ház, ahol 50 család lakott. Bizony ezek látogatása, a kartotékok adatainak összeírása sok időt vett el. Egy ház végiglátogatása két-három-négy napot is igénybe vett. De akkor már összebarátkoztunk, s az illetők ettől kezdve lelkes hívek lettek.

De még ez a nagy munka is csak szóbeszéd maradt volna, ha nem kíséri azt az Egyházközségi Értesítő. Az első számok még a román parancsnok cenzúrája alatt jelentek meg. Inkább az új plébánia rendjét, tudnivalókat közölt. 1920 októberétől havonként jelent meg, benne a plébános vezetőcikke mellett (amely mindig aktuális témáról szólt) minden hírt és tudnivalót közölt. Igen kedvelt lapja lett a regnumi családoknak.

Bizottságok, Képviselőtestület, Egyesületek

Eleinte egy Templomgondozó Hölgybizottság alakult a templom gondozására és rendben tartására. Évekig a regnumi hölgyek gondozták a kápolnát. Olyan is volt. Orsenigo nuncius mondotta, hogy olyan tiszta, olyan szépen díszített templomot, mint a Regnum Marianum nem talált sehol Budapesten. Melléje egy Szervező Bizottságot választottunk leghűségesebb híveinkből, akik a szervezés munkáját irányították.

1920. október 21-én közölte Mészáros János érseki helynök, hogy a Budapesti Egyházközségek Igazgatási Szabályzatát Őminenciája jóváhagyta, s így egy képviselőtestület választandó. 1921. február hó 7-én volt a választás. Elkészült a választási névjegyzék, megszervezték a választást, és megvolt a választás. Érdekes, mekkora ünnepélyességgel ültek össze a szavazatszedő bizottságok, milyen komolyan és kedvesen választottak. Estére lezárult a választás. Kiállították közszemlére, s 1921. április 11-én megtartotta az új képviselőtestület alakuló gyűlését. A Vikárius Úr 1921. május 20-án hagyta jóvá. Nagyon komoly, intelligens, csupa hithű emberből állt, akik között volt tisztviselő, egyetemi tanár, postás, munkás; férfi és nő. Elnöknek Tabódy Tibort választották meg, alelnök[ök] Góczán Sándor levélhordó és Hanauer Jenőné lett[ek].

Időközben a Székesfőváros is foglalkozott az új plébániák kérdésével, és 1922. február 1-[jé]től a Regnumot is elismerte plébániának 1 plébánossal és 2 káplánnal. Az 1923. december 5-i törvényhatósági gyűlésen pedig a Székesfőváros mint kegyúr Shvoy Lajost Őminenciája javaslatára plébánosul ismerte el. Csernoch János Őminenciája akciója így kedvező befejezést nyert, aki az eddigi 10 plébánia mellé most 30 új plébánia erigálását ismertette el, sok tárgyalás és okoskodás után. Így került a VII. kerületi 80.000 lelkes behemót plébánia – amely a Kossuth Lajos utcától Rákosszentmihályig terjedt – fölosztás alá: a Rókus, a Regnum Marianum, a Domonkosok, Herminamező, Zugló és Rákos plébániákkal tűrhetőbb lett a helyzet.

Az első évforduló alkalmából, 1920. május 4-én még csak a Szervező Bizottság és a Templomgondozó Hölgybizottság számolt be munkájáról olyan sikerrel, hogy a Vikárius Úr, aki elnökkölt a gyűlésen, 25.000 pengőt adományozott. Ekkor határoztuk el, hogy az Egyházközségi Értesítő ezentúl havonként jelenik meg. És ekkor jelentkezett először a Szociális Bizottság, persze kezdetleges formájában, de amely nagyszerű és alapvető munkát végzett, és megadta a súlyt az Evangélium hirdetéséhez. Jung Miklós és neje 1919. október 5-én egy kedves Szent Antal szobrot ajándékozott a templomnak. Október 7-én áldottuk meg. Október 2-án megalakult a Szociális Bizottság. Mezey Lajos dr. lett az elnök, Csemez Paula a titkár, és még 7 tag volt. Első dolga volt 15 diáknak szerezni ebédet, mert átlag²⁴ nem ettek szegények. Azután megindult a készülődés a küszöbön álló karácsonyra. Az első karácsonyon 30 pár új cipő, 15 pár papucs, 160 db mákos kalács, 60 kg liszt, 40 kg mák, 30 kg gyümölcs, 15 kg dara, és vagy 200 db játék, könyv került kiosztásra 16 felnőtt és 70 gyermek között. Ez jórészt mind a hívek ajándéka volt. Rövidesen nyilvánvaló lett, hogy az élelemhiány a legnagyobb baj. Bizony akkor sokat éhezünk. Első szerves munkája a Bizottságnak az étkeztetés volt. A szobámban breviáriumoztam egy délután, amikor megdöbbenve láttam, hogy egy fászkocsi jön megrakva fával, s utána sompolyogtak az én dicső tanítványaim. Egy közülük felugrott hátulról a kocsira és szórta le a fát a társainak. Az értékes zsákmánnyal berohantak a Weisz zsidó cukorboltjába, aki olcsó cukorral megváltotta a drága fát. Másnapra már pár tanítónőt hívtam a szobámba, hogy olyant fognak látni, hogy eláll a szemük-szájuk. Tényleg megjött a fászkocsi, s a jelenet megismétlődött.

– Nézd a Laci! – szörnyülködtek a tanítónők.

²⁴ Értsd: általában.

– Meg a Jóska!

– Ezek a szegény gyerekek – mondtam – nem csak csínytevésből teszik, hanem mert ezek éhesek. Enni kell adni nekik.

Máskor megyek breviáriumbozni a ligetbe. A sarki kávéházból a pincér 3 gyereket kerget ki. Az én dicső tanítványaim.

– Hát ti mit csináltok itt?

– Zsemlét akartak lopni. – feleli a pincér helyettük.

A kérdést a Szociális Bizottság elé kellett vinnem, s ott elhatároztuk, hogy a külföldi missziók segítségével – mert csak azoknak volt élelmiszere – megkezdjük az ebédeltetést. A svéd misszió napköziotthonába 150 gyereket ajánlott a bizottság. Azután a Pedlov-akció segítségével maga a bizottság adott ebédet eleinte 150, majd idővel 500 gyermek részére. A főzést jó lelkek végezték ingyen. Ha tészta volt, 6 órától gyúrták a tésztát, délig egész hegyek alakultak, amit aztán a gyerekek egy óra alatt elpusztítottak. A diákmenza is már 26 diákra szaporodott 100 családnál. A gyűjtés is folyt, s 1920. január 1-jétől 31.365.- korona gyűlt össze, amihez a Szentatya 25.000.- koronás ajándéka járult. Külön gyűjtés folyt karácsonyra. A hívők 8.618.- koronát gyűjtöttek össze, Tabódy elnök és Shvoy plébános gyűjtése összesen 30.583.- korona volt. Karácsonykor szép bazárt rendezett Blaskovich Irén iparművésznő. Schiopa Lőrinc pápai nuncius²⁵ 1000.- koronát adott. Horthy Miklósné, a kormány, a kerület és Főváros képviselői is megjelentek. A bazár 104.822.- koronát jövedelmezett. Vígán folyt az ebédeltetés 400 gyermekkel, és az állapotos anyák reggeliztetése. Ők 10 dkg fehér kenyeret kaptak 1/2 liter kakaóval, a gyermekek 5 dkg fehérkenyeret és 2 1/2 dl finom tejet.

Közben a gyermekek napközi foglalkoztatása megindult. Elkértük Csernoch János hercegprímás úrtól a Kasselik-alapítvány hatalmas kertjét, amely a Damjanich utca 42. szám alatt volt. A megnyitásra összehordtak az asszonyok rengeteg élelmet, kakaót, kalácsot, vurstot²⁶, süteményt, cukrot. Összetoboroztuk a gyermekeket válogatás nélkül. Persze hamar híre ment, és lassan jöttek a gyermekek. Két idegen fiú is bejött. Megmondták, hogy uzsonna lesz, s megmutatták a rengeteg élelmet a nagy asztalokon. Azt kérdezték, hogy ez mind kié lesz? A feleletre, hogy a tiétek, az egyik a másikat úgy pofonvágtá, hogy csak úgy csattant. Uzsonna után sorakoztatták a tanító nénik a gyerekeket. Csakhamar harsogott az ének:

*„Icike-picike a Damjanich utca,
valami a szívemet haj de oda húzza.”*

Ettől kezdve itt gyűltek össze az Őrangyal Otthon gyermekei csoportokba osztva. Önfeláldozó tanítónők: az áldott Bakonyi mama²⁷, Aranka néni, Teri néni, Sári néni, és a többi névtelen hős, akik minden szabad idejüket ezeknek a szegény gyermekeknek szentelték. A „kaszli” – ahogy a gyermekek nevezték a Kasselik-kertet – a regnumi gyermek álma és boldogsága, és a hívek büszkesége lett.

Egy nagyjelentőségű kezdeményezés volt, mikor dr. Gerő Leóné, az újpesti gyermekkorház főorvosa följánlotta – látva a tanítónők és a bizottság lelkes munkáját –, hogy ingyen orvosi vizsgálatot tart és rendelőt állít fel az egyházközség irodájában. Nemsokára már 30 betege volt, akiket látogatott segítőtársaival, Vándorffy Kálmánné és Weidl Gyuláné segítségével. A szegény gyerekek csukamájolajat és ingyen gyógyszert

²⁵ Az eredetiben tévesen „Schoppa”-alakban szerepel.

²⁶ Wurst: kolbász – német.

²⁷ Bakonyi Ödönné tanítónő.

kaptak a népjóléti miniszter²⁸ jóvoltából. Nagyon sok gyermeknél az orvosi vizsgálat szervi szívbajt, tüdőbajt, szemgyöngeséget állapított meg, amikről szüleik mit sem tudtak.

Annyi csenevész, legyöngült szervezetű kis gyermek akadt, hogy fölmerült a nyári gyermeknyaraltatás gondolata. Sok töprengés és tárgyalás után Czigány Gyula magyarszombathelyi plébános révén sikerült elhelyezni 25 gyermeket Magyarszombathelyen, 25 gyermeket Rédén, Esterházy Erzsébet grófnő jóvoltából. Bánkon, Keréktelekin és Hántán ezeket a telepeket pedig magunk láttuk el. A gyermekeket mindenfelé elkísérték kiváló tanítónők (Bakonyi mama, Aranka néni, Teri néni, Sári néni, Etelka néni, Dorner Gabi, Boda Ilonka etc.), s mindegyik mellé ment egy főzőmama és egy tanítónőképzős növendék. A missziók ételmissziójával, a népjóléti miniszter, a vikárius, a tehetősebb szülők segítségével indul az első expedíció. Az első nyaraltatás 59.700.- koronába került. Lassan egyre jobban kialakult a nyaraltatás. 10 telep számára sikerült edényeket, szalmazsákot, a népjóléti minisztertől kis gyógyszerért, az amerikai és holland misszióktól ruhaneműt, ételmet, tejport, rizst, cukrot és rengeteg ruhaanyagot kapni. Az így szerzett nagyon kedves, világoskék egyenruhába öltöztek a nyaraló gyermekek, s így lettek ők a „jó Isten kék bogárcái”. Az állandó nyaralóhelyek lettek: Magyarszombathely, Kerékteleki, Réde, Bakonybánk, Hánta, Zalaszentmihály, Zalaapáti, Zirc, Pacsa, Ászár, Pápateszér, Nagykapornak, Bakonyszentlászló, Kőröshegy, Mozsgó, Sásd, Lengyeltóti, Dusnok, Hajós, Karancsbeszter, Csákvár.

Rengeteg utánjárással, gondnal, küzdelemmel járt ez, de sok [volt] a segítség is. A népjóléti miniszter 1-1 milliót, a Vikárius 200 ezer koronát, a Weiss Manfréd Gyár vasedényt, Horthy Miklósné 150 ezer koronát, a Szociális Misszió morzsagyűjtéséből 700 ezer koronát kaptunk – hogy csak a nagyobbakat említsem. Úgyhogy a gyermekek ellátása kitűnő volt, és 6 hétig tartott. Minden évben tavasszal nagy kerti ünnepélyt rendeztünk, ezer mókával, huncutsággal, fagyalttal – melynek elkészítésére az egyházközség minden fagyaltverő gépe mozgósítva lett –, virslivel, sörrel, vacsorával, amelynek minden jövedelme a nyaralást szolgálta.

A falu népe eleinte idegenkedve fogadta a pesti gyermekeket, de amikor az ablakon át megleste, hogy milyen rendesen élnek, milyen kedvesen énekelnek, és főleg hogy reggelenként szentmisére jártak, s a szentmise alatt legtöbbször áldoztak – maga a falu népe hozott nekik ételmet, és meghívta őket finom uzsonnára. Esterházy Erzsébet grófnőn kívül még Esterházy László gróf, Bosnyák Gézáne főispánné Pacsán, Kapornakon Kroller Miksa, a kékbogarak „apátbácsija”, Czigány Gyula és Novák Lajos rédei plébánosok voltak a fő mecénások. A nyaralás Veni Sancte-val kezdődött indulás előtt, és esti Te Deummal zárult, mikor a kis barnára sült gyerekek a Keletinél gyülekeztek, és énekszóval vonultak a Regnumba megköszönni a sok vett jót. S érdekes: mikor arról beszéltem, hogy „térden állva adjatok hálát a jó Istennek, hogy akadtak földbirtokosok, akik a ti sápadt gyermekeiteket táplálták, gondozták” – az egész templom térdre borult.

Természetesen a szociális munka mellett a szervezés munkája is folytatódott. 1920-ban megalakult a Leánykör. A kommün alatt a férfiak nemigen dolgozhattak nyíltan, tanítónők, nagyobb leányok segítettek. Ezeknek viszonzásul megalakítottuk a Leánykört. 1921-ben megalakult az Ágnes-kör a kisebb leányok részére. 1923-ban a Férfi Liga, 1925-ben a Szent Imre Kör iparos ifjak részére. A Szent Ágnes Kör Etelka néni vezette. A Férfi Liga tagjainak száma is öröndetes: 223, Keszler Károly az elnök. A liga tagjainak kötelessége vasárnap szentmisét hallgatni és húsvét táján lelkigyakorlaton részt venni. Példásan teljesítették kötelességüket. S mivel évközből is kellett őket foglalkoztatni, minden kedden 1/2 6-kor a nőknek, este 1/2 9-kor a férfiaknak volt kulturális előadás. Kiváló előadók tartják meg

²⁸ Vass József, eredetileg fehéregyházmegyei pap, egyetemi tanár.

előadásait, a szabadegyetem nívóján mozogva világosítják föl a hallgatókat. Zdravec István tábori püspök, dr. Mester János, dr. Marczell Mihály, Ernszt Sándor, dr. Czettler Jenő, dr. Schandl Károly, dr. Angyal Pál, dr. Schirilla Achilles, dr. Radványi Kálmán, dr. Brisits Frigyes, dr. Wolff Károly, dr. Vass József, Thury Béla, dr. Morvay László, Hudyma Emil, Grieger Miklós, dr. Schütz Antal, dr. Pataky Arnold, Huszár Károly és Prohászka Ottokár tartanak előadásokat aktuális kérdésekről, s bemutatják a katolikus felfogást az élet minden kérdésében. A MÉMOSZ – amelynek az Aréna úton van négyemeletes bérháza, ahol a magyar építőmunkások szakszervezete is tart helyiséget és összejöveteleket – felfigyel, mikor 200 férfi hetenkint tart összejöveteleket és előadásokat, első vasárnap pedig vitaestéket, ahol egy pohár bor mellett megbeszélik a hallottakat.

Templomépítés

Ilyen szervezőmunka mellett természetesen a kápolna szűknek bizonyult. 500 résztvevővel és öt szentmisével a 13.000 hívőből csak 2.500 hallgathatott szentmisét. Az évi lelkigyakorlatok (férfiak, nők, leánykör, iparostanoncok, villanyváltó-kezelők – akik a plébánia területén laktak internátusban –, és cselédleányok részére) még növelték az igényeket. Az évenként más és más utcán való föltámadási és úrnapi körmenet, az évi Sárlos Boldogasszonykor rendezett besnyői zarándoklat is alaposan fölkelte az érdeklődést az egyházközség irányában, s ez mind többeket vonzott a templomba. Öminenciája kétszer bérált a templomunkban, s a templomban nem lévén elég hely, az utcára álltak fel a hívek. Csak úgy feketéllett a Damjanich utca a hívek seregétől, akik legalább látni akarták a primást. Még a villamosforgalom is megállt.

1921. június 9-én határozta el az egyházközség a templomépítést. Skerlecz Iván bárót kérte föl elnökkül, s ettől kezdve ez a gondolat volt az egyházközség legfőbb vágya. Kézenfekvő gondolat volt a templomot a Kasselik-alapítvány üres, Damjanich utca 42. számú telkén fölépíteni. Ezt azonban pénzhány miatt a Hercegprimás nem támogatja. Pedig a hívek kezdenek egymás közt önkéntes följánlással négyszögöleket jegyezni. Egy négyszögöl 1000.- korona és amellet egy-két nap alatt 300.000.- korona gyűlt egybe. Még nem alakult ki a gondolat, de megkezdődött a fölkészülés a nagy műre.

Először is megrendeztünk minden évben egy templomépítő hangversenyt a Zeneakadémián. Prohászka Ottokár volt az első hangverseny szónoka. A Zeneakadémia megtelik regnumi hívekkel. Csodálatos kép, mert mindenki ismerős. A legkiválóbb művészek szerepelnek, mint Medek Anna, Marschalkó Rózsi, Székelyhidy Ferenc, Pusztai Sándor, Basilides Mária, Schmidthauer Lajos, Zsámboki Miklós, Moshammer Ottó, Walter Rózsi, Fráter Lóránt, Ákom Lajos, Waldbauer-quartett, Laurisin Lajos, Ferencsik János, a Cecília-kórus, a Szilágyi Erzsébet Leánygimnázium és a Regnum Marianum énekkara. Kimondhatatlan, mit fáradt[ak] ebben Tabódy nagymama és kiváló társai. Egy hangverseny kb. 300.000.- koronát jövedelmezett.

Ekkor merült fel, hogy menjen ki a plébános Amerikába, s ott próbálja összegyűjteni az összeg nagy részét. 1922 júniusában a plébános Marczell Mihály dr., egyetemi tanár társaságában Amerikába megy, s hoz onnét 20.000.000.- koronát, amit a népjóléti miniszter 5 millióval, a Vallásalap 2 millióval gyarapít. A pénzt, hogy el ne vesszen, először értékpapírba, majd később a Damjanich utca 43. számú házba fektették, amely[nek] ára 20 millió korona volt.

Milyen csodálatosak a Gondviselés útjai! Az Amerikából hozott pénzt a Pesti Kereskedelmi Bankba helyeztem el, ahol egy kedves kongreganistám dolgozott akkor. Az

értékpapír-osztályon volt, s ott látta, hogy Weiss Samu²⁹, a vezér[igazgató] minduntalan Horthyné és Bethlen Istvánné részére bizonyos papírokat vásárolt, amelyeknek az értéke hamarosan felment. Erre ő nekem telefonált, bementem hozzá, és mi is megvettük ugyanazon papírokat. Igen értékes és szép értékpapír-kollekciónk lett. Egy szép napon Weiss Samu kiadta a parancsot, hogy a papírokat el kell adni. Frey Ottó ezt is megtelefonálta. Közben a Regnummal szembenálló házat eladásra kínálta Beniczky grófné, a vértanú 48-as miniszterelnök lánya; de úgy, hogy még azon hét csütörtökén kellett neki készpénzben kifizetni a vételárat. El kellett tehát adni a papírokat, és kölcsönt kérni a Pénzügyi Központtól, mert az értékpapírokért a Bank csak 14 nap múlva adta ki a pénzt. Ocskay Rudolf hívem jól ismerte a vele egy házban lakó tőzsde-disponenst, annak segítségét kértük. Bementem a Pénzügyi Központba, a vezér még nem jött be. A folyosón megállít egy úr és megkérdezi, hogy mi járatban vagyok, elmondom. Bízta, hogy csak kérjem a vezért, majd ő is segít. Végre megjön a vezér. Óriási izgalom az előszobában. Bemegyek. Egy hatalmas szivarral a szájában fogad a vezér. Előadom a kérésemet. Mire ő felháborodva utasítja vissza a kérésemet. Erre egy tapétaajtó kinyílik, s bejön az az úr, akivel a folyosón beszéltem. Érdeklődik, hogy miről van szó. A vezér felháborodva elmeséli. Erre ő azt feleli:

– De hát tegnapelőttadtunk a Chevra Cadisának egy nagyobb kölcsönt. Ez ugyanaz, mert a főtisztelendő úr nem magának, hanem az egyházközségnek kér kölcsönt.

– Ja, így gondoltod, akkor adjunk neki, minél kedvezőbb feltétellel.

Rohantam a tőzsde-disponenshez. 12 előtt 5 perccel leadta a parancsot, ezeket és ezeket a papírokat a lehető legjobb áron eladni. A tőzsdén Szalkay Lajos kongreganistám volt a Bank képviselője. Azt hitték, hogy valami nagy zsidó érdek óriási akciót fejtett ki, és ő igen jó áron eladta a papírokat. Siettem le a pénztárhoz, hogy ott bejelentsem a papírok eladását. Az úr, aki a pénztárnál ült, lebecsülte az üvegablakot, kijött, félrevont engem, és kérdezi, hogy miért adom el a papírokat, hiszen gyönyörű és pompás kollekcióm van.

– Házat veszünk – mondtam.

– Nagyon helyes – mondta és visszament. Eladásra kiadta a papírokat, amelyekkel siettem az értékpapír osztályra, s beadtam Frey Ottónak a nagy köteget. Aznap az esti tőzsdén megkezdődött a nagy bessz, a papírok ára óriásit zuhant, de már nem a mi kárunkra. A ház ára 20 millió volt, de nem volt annyi pénzünk, pár százezer hiányzott. Elmentem Vass József miniszterhez, s Tabódy tanácsára 5 milliót kértem tőle.

– Majd megnézem azt a házat, hogy megéri-e a 20 milliót. – válaszolta.

Hazamentem. Ebédelünk, amikor kihívják Mester Jánost. Vass miniszter kereste őt. Hívatott engem is, s megkérdezte, melyik az a ház. Megmutattuk, megnézte és megadta a kért segílyt. Másnap fel is vettem, s a házat készpénzben kifizetve megvettük. Egy harmadrész a Regnumé, két harmadrész az Egyházközségé lett. A Kassalik-telek lassan fölparcellázódott hat házra, az egyházközség – összefogva az új egyházközségekkel – a fővárostól (mint kegyúrtól) kér telket. Kap is a Damjanich utca tengelyében, a Városliget szélén. Erre az Építő Bizottság zártkörű pályázatot hirdet tíz építész között avval, hogy a győztes megkapja a kivitelezést, a rajzokért pedig 2 millió koronát térít. A nyolc pályázó közül Kotsis Iván műegyetemi ny. r. tanár lett a nyertes, akinek pályázata a XI. században uralkodó olasz és dél-francia román stílusú templomot ábrázol, amelyből még négy ma is megvan Francia- és Olaszországban.

Óriási a lelkesedés! Mindenki a templomra gyűjt: kézimunkák mennek Amerikába, a Leánykör 1924-ben 10 milliót, 1925-ben 9 milliót, 1926-ban 5 milliót gyűjt, a Palestrina-kórus hangversenye tiszta jövedelmének 50%-át, a Szent Örangyal Otthon gyermekújsága 2.200.000.- koronát ad.

²⁹ A kéziratban többnyire a családnév Weisz-alakban fordul elő.

Így érkezünk el az 1925. évhez, mely az egyházközségnek szent év, mert az alapkövetélésé. 1925. október 10-én volt az alapkö megáldása, amit Csernoch János bíboros, hercegprímás végzett. Megjelent ezen az ünnepen Horthy Miklós kormányzó, Izabella és Gabriella főhercegnők, Albrecht főherceg, Klebersberg Kunó vallás- és közoktatási miniszter, Ripka Ferenc főpolgármester és Sipőcz Jenő polgármester (nagy jótevőnk), Buzáth János alpolgármester és az egész Regnum Marianum egyházközség. Először az alapító oklevelet írták alá a Regnum-kápolnában, amelyet erre az alkalomra díszteremmé [...] átépítettek, ahol a vendégeket a képviselőtestület fogadta, s onnan vonult[ak] át ünnepi menetben a Városligetbe, ahol az egyházközség, a Regnum Marianum cserkészei és a rengeteg ünneplő [...] gyűlt egybe. Itt először Őeminenciája megáldotta a követ, a templom kiásott fundamentumát, azután Tabódy Tibor és a plébános mondtak köszönetet és vázolták az alapkövetélés jelentőségét.

Rövidesen országos gyűjtés indul meg, amely 485 millió koronát hozott össze. A szombathelyi üzletvezetőség MÁV-tisztviselői 585.000.- koronát adnak, a Székesfőváros vállalja a köburkolását a templomnak 2 milliárd koronával, a Vallásalap 100 milliót ad, a pénzügyminiszter 200.000 db téglát, Pallavicini Alfonz örgróf a szükséges meszet ajánlja föl. A hívek minden alkalmat felhasználnak, hogy a templom javára pénzt szerezzenek, s maguk is bőségesen adakoznak. Legmeghatóbb egy szegény asszony, aki 10 db 20 koronás aranyat ad elő a zsebkendője sarkából. A temetésére gyűjtötte, de „majd eltemet a jó Isten” – mondja. A nevét nem mondta meg, se a lakását. „Az nem fontos, tudja azt a jó Isten.” Nagy ünnepi hangversenyt rendezett a Százaskörbizottság, amely külön e célra alakult, melyen az ünnepi beszédet Berzeviczy Albert, a MTA elnöke mondta.

1926. július 8-án a Székesfőváros elfogadja Kotsis Iván tanár tervét, és az építési engedélyt megadja. Időközben a templom telkén próbafúrásokat végeztek, és akkor derült ki, hogy 5 méter mélységben 2 méter széles tözeგრéteg húzódik meg, elszenesedett növények maradéka, annak az időnek emléke, amikor még a vidéket is beltenger borította... A próbafúrások megállapítása szerint kb. 700 vasbeton pilótát³⁰ kell a földbe beverni, hogy az elbíri a nagy súlyt, amit a templom jelent. Rövidesen megjelent egy német társaság, és elkezdte egy elmés szerkezettel a pilótákat a földbe verni. Heteken át folyt a munka. Minden pilótáról grafikont készítettek, hogy mily gyorsan és milyen mélyen ment be a földbe, s ebből állapították meg a föld keménységét. A nagyszerű munkát Csernoch János bíboros, hercegprímás is végignézte, s nagyon örült, hogy ennyire haladt a munka.

1926. július 11-én, a plébános ezüstmiséjével kapcsolatban volt az első kapavágás ünnepe. A gyönyörűen feldíszített és zászlókkal ékes helyen magasan állt az ezüstmisés oltár, s körülötte a Regnum híveinek sok ezres tömege. Vass József dr., az egyházközség nagy jótevője mondta az ünnepi beszédet Krisztus papjáról. Főleg a Csikágó népének beszélt, ami magával ragadta a híveket. A szentmise után a plébános közös áldást adott, s megkezdődött a kapavágás. Először Albrecht királyi főherceg, a templomépítés díszelnöke, utána Sipőcz Jenő polgármester, Vass József miniszter, Breyer István Őeminenciája nevében és megbízásából, Buzáth János alpolgármester, Scitovszky Béla belügyminiszter, az építőbizottság elnöke, Skerlecz Iván báró, a másik elnök és a hívek beláthatatlan serege. 125 milliót gyűjtöttek ez alkalomból a hívek.

Végre 1926. augusztus 11-én megindult a munka. Dávid János és Fia építési vállalkozó kapott megbízatást, s Kotsis Iván tanár vezetésével folyt az építés. Az építést részletekben adták ki. Első rész az alagsor volt. Ide került az ünnepi nagy terem 500 ülőhellyel, a Szociális Bizottság, a Férfi Liga, a Leánykör, a Szent Őrangyal Otthon helyiségei, s egy nagy ülésterem. Az első rész költsége 143.887,17 pengőbe került. Ennek befejezésével a munkások

³⁰ Értsd: pillért.

prémiumot kaptak a költségvetésből megtakarított összegből, s egy jó villásreggelit. A második rész volt az oldalfalak fölhúzása téglából, s azok kővel borítása. Ez 340.489,30 pengőbe került. Érdekes volt: a kőfaragók először a Marseilles füttyülésével fogadtak köszönés helyett. Beszervezett munkások voltak. De mikor kezdett kialakulni a munka, s látták a hatalmas kőfalat, szépen köszöntek, sőt „Dicsértessék!”-kel is köszöntek. Mikor már a földből kezdett kialakulni a templom, vasárnaponként a nagymise után kivonult a hívők serege, s ott hallgatta Kotsis Iván magyarázatát a templomról, s az énekkar pár énekkel mutatta be, hogy fog hangzani az ének a templomban.

Bár a gyűjtés az egész vonalon csodálatos leleményességgel folyt, az Építő Bizottság mégis pótdó kivetését határozta el, sőt a Pesti Magyar Kereskedelmi banktól 160.000.- pengő kölcsön fölvételét is elhatározta. 1927 szeptemberéig elkészült a kupola, meg lehet tartani a bokrétaünnepet, de ezt már a plébános nem érte meg, mert 1927. június 20-án Őszentsége XI. Pius pápa³¹ kinevezte őt fehervári püspökké, az 1927. április 2-án örök dicsőségbe költözött Ottokár püspök utódjává.

³¹ A kéziratban tévesen XII. Piusként szerepel.

A székesfehérvári egyházmegye élén

Püspöki kinevezésem

Pallavicini Ede örgróf neje³² hívott meg Jakabházára pihenni pár hétre. S mivel már 2 éve nem volt egy nap szabadságom sem, és holtfáradt voltam, a meghívást elfogadtam. Június 16-án utaztam el Jakabházára. Másnap sürgöny érkezett címemre a Nunciustól³³, hogy fontos ügyben mielőbb jelentkezzem nála. Kedvetlenül jöttem föl Pestre. Az Örgrófnő a sürgöny átvételekor azonnal azt mondta: „fehérvári püspök lesz”, de én nem hittem. Hiába siettem, a Nuncius vasárnap vidéken volt, és én csak 20-án mehettem hozzá. Avval fogadott, hogy azt kérdezte:

– Mit csinálna, ha Öszentsége fehérvári püspökké kinevezné?

Azt feleltem:

– Mit csinálhatok? A Szentatyának engedelmeskednék, de nem tartom magamat alkalmasnak e megbízatásra.

Bíztatott, ha megjelenik a kinevezés, fogadjam el. Elmentem a Mátyás-templomba, ahova mint kispap hat évig jártam; az Úr Jézusnak följánlottam életemet. Lementem a Lánchídhöz és villamosra ültem, a velem szemben ülő férfi kezében az Új Nemzedék, s benne óriási betűkkel: „A SZENTATYA KINEVEZTE SHVOY LAJOST SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖKKÉ.” Majd' leszédültem, mikor ezt elolvastam. Hazamentem. Otthon az atyák nagy örömmel fogadtak, de én nem tudtam örülni. Ebéd után a lakásomra mentem. Egyszerre csöngetnek, egy szikár ember jön be, és kérdezi, hogy itthon van-e a püspök úr. Igenlő válaszomra belép egy magas sovány úr, egészen feketében, fél szeme bekötve. Bemutatkozik:

– Cziráky gróf vagyok. Olvastam az újságban, hogy kinevezték püspökömmé. Most vették ki a szememet, de nem mulaszthatom el, hogy eljöjjen kezét csókolni – és megcsókolta a kezemet. Azután ajánlotta magát és elment. Akkor éreztem először, hogy püspöknek lenni nagy dolog.

Ettől kezdve ha otthon voltam, egymásnak adták az ajtót a regnumi hívek. Annyi szeretetet, annyi jóságot kaptam tőlük, s most oly kedvesen búcsúztak, hogy nagyon nehéz volt a szívem. Másnap fáklyás menetet rendeztek a lakásom elé a cserkészek teljes díszben, zenekarral és a hívők beláthatatlan serege, a kongreganisták, és volt diákjaim. Elbúcsúztattak. Tabódy Tibor, a világi elnök – aki mindenben hűséges és áldozatos támogatóm volt és mindenben a plébánost helyezte előtérbe – most sírva búcsúzott, és vele sírt az egész egyházközség. Én bíztattam őket, hogy nem hagyom el őket, s ha el is megyek, itt hagyom a templomot, amit annyi szeretettel építettünk közösen. Közben jöttek a riporterek, jött a főtisztelendő Székeskáptalan. Én kezdtem vizitálni a hivatalos helyeken, minisztereknél, államtitkároknál, letettem az esküt a Kormányzó úrnál. De közben iszonyú fáradt voltam, mint alvajáráro végeztem dolgaimat. A plébánia-átadás is sorra került. Halász Pálnak adtam át mindent, nagyon nehéz szívvel. Lezártuk és átadtam neki a templomépítést és annak számadásait. Az eredmény megdöbbentő volt. 1925-től 1927 augusztusáig kiadtunk 690.000. – azaz hatszázkilencven-ezer pengőt. 320.000. – pengő terhelte a házat, amit az amerikai gyűjtésből hoztunk. Ezt az összeget Witz Béla házfőnök, utódom (akkor már általános érseki helytartó) fizette vissza, ahogy Ő mondta, egy gyufaskatulya árából. A templom épülete

³² Kéziratban: Pallavicini Ede örgrófné.

³³ Cesare Orsenigo.

nyersen készen állott és a kereszt föltétele volt már hátra, amit Halász Pát atya és Roeszler Ernő templomatya tétetett föl egy kedves kerti ünnep keretében, melyben az építésről beszámoltak. A templomban sok érdekesség volt. A főoltár a szentély közepén állt, mögötte elegáns függöny, amögött emelkedett az énekhar, és oda került volna az orgona. Megszűrt, áhítatos volt így az ének. A kórus helyén hatalmas karzat volt 150 ülőhellyel és pompás rálátással az oltárra. A templom belülről egy hatalmas kereszt alakú templom volt, közepén kupolával. A főoltár magasan kiemelkedett a Magna Hungarorum Domina³⁴ szobrával. Jobbról-balról egy-egy oltárfülke Jézus Szíve és Szent József oltárral. Hátral oldalt nagy mellékkápolna Szent Antal, Kis Szent Teréz és Szent Örangyal oltárral. Mindezek a hívek adományából, Feszty Masa³⁵ szép képeivel. A templom maga egyemelet magasságú épület, 30 tágas lépcső vezetett föl egy széles előcsarnokhoz, mely ünnepélyek tartására igen alkalmas helyiség volt a széles lépcsőkkel.

Persze akkor még nem álmodtuk, hogy a templomot a kommunisták lerontják.

Püspökszentelés

A püspökszentelést augusztus 1-jére tűztük ki. Consecratornak Orsenigo Cesare nuncius urat, conconsecratornak Rott Nándor dr., veszprémi püspököt, volt teológiai tanáromat és Kohl Medárd fölszentelt püspököt kértem föl – mint bencés diák a Szent Benedek iránti tiszteletből. A szentelés helyéül a budapesti bazilikát választottam, ahol megfelelő hely állott rendelkezésre. A szentelés szertartását Korompai Józsi rendezte, a templomi rendezésért az öregcserkészek voltak felelősek, akik Achzener Józseffel az élen példás munkát végeztek.

Az utolsó héten lelkigyakorlatra vonultam Kroller Miksa zalavári apát úrhoz Zalaapátiba, ahol épp nyaraltak kis leányaink Bakonyi mama és Potoczky Teréz vezetése alatt. Egy hetet töltöttem csendben imádkozva, holtfáradtan.

A szentelés példás rendben folyt. Pokorny Emánuel, volt hittanárom volt a presbiter asszisztens, Korompai József és Jandik József diakónusok, a regnumi atyák adták az asszisztenciát. Előző este még a consecratorokkal is próbát tartottunk római rítus szerint. A cserkészek pedig jegyeket adtak, s akinek jegye volt, helye is volt, mert minden helyet kipróbáltak maguk a cserkészek. Nem is volt semmi fönnakadás. Az éneket a Regnum Marianum énekkara szolgáltatta Pöschl Vilmos karnagy vezetésével, csodálatos finomsággal. Híveim még nem láttak püspökszentelést, és így a szentelés és a koncelebráció igen nagy hatással volt. Mikor végigmentem a templomon, hogy megáldjam először is jó szüleimet, testvéreimet, rokonaimat (akik a szentélyben kaptak helyet) és drága híveimet – bizony sírtunk valamennyien.

Felejthetetlen szép ünnep volt. Az 52. szám alatt levő kultúrteremben rendezett ünnepi ebéden, mit Gundel étterme adott, Orsenigo Cesare mondott beszédet, amelyen bevallotta, hogy Ő szorgalmazta kinevezésemet „mert ilyen szép tiszta és szépen díszített templomot és ilyen buzgó híveket, ilyen bensőséges áhítatot nem talált sehol sem”.

Székfoglalás

Augusztus 7-én indultam Székesfehérvárra, mert a Nuncius nagyon sürgetett. A Délivasúton külön vonat várt és vitt le. 1500 kedves regnumi hívem kísért le. A MÁV egy különtermes kocsit adatott, itt helyezkedtem el jó Szüleimmal, testvéreimmal, Tabódy elnök, Roeszler templomgondnok [urakkal] és Skerlecz Iván báróval, a Templomépítő Bizottság

³⁴ Magyarok Nagyasszonya – latin.

³⁵ A kéziratban tévesen Massa-alakban.

elnökével. Milyen furcsa volt, hogy az egyes állomásokon a hívek kijöttek zászlóval, körmenetben köszönteni a főpásztort...

Fehérvár óriási ünnepséggel fogadott. Széchenyi Viktor³⁶ főispán, Havranek József alispán, Zavaros Aladár polgármester, a Székeskáptalan Klaucz György nagyprépost, Scheirich Antal, Streit Ferenc, Magdics István³⁷, Vízota Alajos, Krécsy Károly és Zettner Sebő. Gyönyörű, négylovas hintón vonultunk be a főispán úrral a cserkészek és diákok sorfala között a bazilikába, oda vonultak a regnumi hívek is, akik szentmisét hallgattak, amit Halász Pál mondott.

Szentmise után a Regnum Marianum hivatalosan elbúcsúzott – a Székváros [pedig] a Városház téren fogadott, óriási hőségben. Nehéz szívvel búcsúztam kedves híveimtől. Ebédre a Laczkovits-féle vendéglőben gyűlt össze a regnumi sereg, s itt már ex abundantia cordis³⁸ folyt a sok dictio – míg eljött az elválás ideje. Délután indult vissza a különvonat. Egy páran ittmaradtak végignézni az installációt. Tabódy, Roeszler és Skerlecz is itt maradtak. A regnumi híveknek borzasztóan fájt, hogy én beszédemben azt mondtam, hogy „elhoztam hozzátok egész szívemet”. Persze ők szegények nem értették, hogy milyen nagy tud lenni egy papi szív, amelynek szeretete minél jobban tágul, annál jobban mélyül. Szobámat a Regnum Marianumban megtartottam, [később többször] ott szálltam meg, és sok kedves, meleg ünnepen vettem részt. A vonatra indulókat kikísértem, minden vagonba beszálltam, s egyenkint elbúcsúztam a sok kedves, régi ismerőstől – mosolygó arccal, de vérző szívvel. Azután elindult a vonat, s én ott álltam a peronon integetve, míg el nem tűnt az utolsó ablak.

Az installáció³⁹ napjának előestéjén összesereglett a püspöki palota elé új híveimnek, a székesfehérváriaknak hatalmas serege. Amerre csak látni lehetett ember-ember hátán. Bilkei Ferenc felsővárosi plébános gyönyörű, messze csengő hangján – amire nagyon büszke volt és lehetett is – mondotta az ünnepi beszédet, amelynek lényege az volt, hogy itt a koronázó városban holnap koronázás lesz, és méltatta a beiktatás jelentőségét. A káptalan tagjai, a főispán, a polgármester, jó Szüleim, Nővérem, Fivérem, Tabódy, Roeszler és Skerlecz az erkélyről és az ablakokból néztük a felemelő látványt. Én feleltem néhány szóban, megismételve a délelőtti: elhoztam a szívemet és az egészen Fehérvárá és az Egyházmegyéé. Rettenetes forróság volt. Egész éjjel senki sem tudott aludni. Másnap, augusztus 8-án volt a beiktatás. Első pontifikális mise, a forróságtól szinte kibírhatatlan melegben, reggel 8-kor. Először Klaucz György⁴⁰ nagyprépost köszöntött a Káptalan élén a templomot betöltő igazán ünneplő és illusztris közönség előtt; mert hiszen az összes kegyurak: a Széchenyi, Esterházy, Zichy, Wimpfen, Károlyi, Hunyadi, Győri, Pappenheim, Karátsony, Meszlényi, Cziráky, Szluha, Lamberg, Batthyány, Merán, Nádasdy, Trautenberg, Dreher, Sennyei, Rudnyánszky családok képviselői, valamint Hagyó-Kovács Gyula⁴¹, a Vallásalap és József főherceg képviselője is jelen voltak; továbbá az összes plébánosok és lelkészek. Röviden felelve a hosszú köszöntésre fogadtam a papság oboedientialis⁴² kézcsókját. Utána mutattam be először Székesfehérvárott a szentmiseáldozatot, s mondtam szentbeszédet az összegyűlt híveknek. Egy órákor ünnepi ebéd volt a püspökségen 64 résztvevővel. A káptalan, a hivatalfőnökök, kegyurak, jó Szüleim, testvéreim és a Regnum Marianum képviselői. Az ebédet Potyondy

³⁶ Az eredeti kézirat következetesen a helytelen Széchényi alakban írja a nevet.

³⁷ A kéziratban tévesen József keresztnévvel.

³⁸ A szív bőségéből [szól a szájról] – latin, töredékesen idézett mondás. A kéziratban tévesen abendatum-alakban.

³⁹ Beiktatás.

⁴⁰ A kéziratban tévesen Klautz-alakban.

⁴¹ A ciszterci rend előszállási uradalmának jószágkormányzója.

⁴² Engedelmességet fogadó – latin.

Imre irodaigazgató rendezte ügyesen és elegánsan. Sok beszéd hangzott el, amelyekre feleltem. Az installáció után még néhány napig itt maradtak jó Szüleim, azután ők is eltávoztak – s én egyedül itt maradtam, holtfáradtan, mint egy alvajáró.

Tisztelegtem mindenfelé: a hivatalokban, a kegyuraknál; átnéztem a javadalmat, s megkezdtek a tárgyalást a miniszteri biztossal a javadalomról – de én mindezt mint egy alvajáró végeztem. Holtfáradt voltam, s az első időkre abszolúte nem emlékszem vissza, annyira fáradt és kimerült voltam. Arra emlékszem csupán, hogy a következő év májusában kezdtem dolgozni tervszerűen, s örömöm volt a munkában. Eleinte teljesen az aulistákra voltam hagyatva. Ők referáltak, s ahogyan referáltak, úgy ment a hivatalos válasz is. Közben tisztelegtem a püspök uraknál. Először az egri érseknél, Szmrecsányi Lajosnál; utána Zichy Gyula gróf kalocsai érseknél; Hanauer István váci; Rott Nándor veszprémi; Mikes János gróf szombathelyi; Fetser Antal győri; Glattfelder Gyula csanádi és Virág Ferenc⁴³ pécsi püspököknél. Közben bemutatkoztam a püspöki konferencián, s így kezdett lassan felmelegedni a lelkem.

A javadalom

Az első nagy nehézség volt a javadalom, és annak átvétele. Boldogult elődöm siralmas állapotban hagyta hátra a javadalmat, rengeteg adósság terhelte, főleg adóhátralék és egyéb apró-cseprő adósságok, akiknek képviselői most mind kérték a számla kiegyenlítését. Arra emlékszem, hogy az első jövedelmet, 40.000.- pengőt adóra fizettem be, s az adóhivatal jelezte, hogy a befizetett összeg még a késedelmi kamatokat sem fedezte teljesen. Beláttam, hogy ezt így nem lehet elintézni, hanem rábíztam a szanálást a miniszteri biztossra, aki azonban nagyon lassan dolgozott. Hosszas, keserves tárgyalások után végre tisztán állt előttem, hogy az uradalom lerongyolt állapotában nem képes megbirkózni a nagy teherrel. A kötvények, értékpapírok, hadikölcsönbe lefoglaltattak – komoly segély nélkül a püspökség anyagi helyzete nem orvosolható. Így bejelentettem, hogy nem vagyok hajlandó a javadalmat átvenni. Növelte a veszedelmet, hogy a boldogult a „Magyar Jövő”⁴⁴ szanálása kapcsán kapott segélyt a Szociális Misszió székháza építésére adományozta, s ez mint dollár-kölcsön volt a püspökség terhére írva. Klebersberg Kunó kultuszminiszter személyesen felkeresett és kapacitált, hogy vegyem át a javadalmat – majd meglátom milyen jóakaró segítöm lesz ő nekem. A miniszteri biztatásra átvettem a javadalmat, de bizony semmit sem tapasztaltam a miniszter jóakaratából. Végre is Hóman Bálint⁴⁵, későbbi kultuszminiszter segített (sok és keserves kínlás, vergődés és végsőkéig menő takarékoság után) egy vallásalap kölcsönrel és a nyírádi uradalom átkapcsolásával a veszprémi püspökségtől.

Mivel a minisztériumban az a hír járta, hogy színésznőkre költöttem el a pénzt (és azért keveredtem olyan súlyos adósságba), Hóman Bálinttól egyidejűleg miniszteri biztos kiküldését kértem, aki ellenőrizze, hogy mire költök és iparkodjék szanálni a püspöki uradalmakat. Uher Károly vallásalap számvevőszéki tisztviselőt küldte ki a minisztérium, s ezután lassan belátták a minisztériumi urak is, hogy nem színésznőkre ment a jövedelem, hanem a rendkívüli terhek fedezésére és az uradalom invesztálására, mert teljesen lerongyolódott.

Mindjárt az első ősszel Sárkeresztúron leégett egy cselédház tíz lakással. Ezt azonnal fel kellett építeni az uradalom kőműveseivel. Azután jöttek sorba az istállók. Sárkeresztúron és

⁴³ Az eredeti kézirat ingadozik a Virág – Virágh írásmód között.

⁴⁴ Prohászka Ottokár által alapított ifjúsági kiadvány, melynek 1920-as évek elején bekövetkezett csődje a fehérvári püspökséget terhelte.

⁴⁵ Székesfehérvár országgyűlési képviselője.

Ősiben a tehénistállókhoz vízvezeték, élelemraktár és élelem-előkészítő építése. Az ökor- és lóistálló modernizálása, majd a tejhűtő helyiség építése itt is, ott is; a sertésfiaztató és hizlaló átépítése és külön modern juhistálló kiképzése. Meller Rezső halála óta nem épült semmi, s bizony nagyon lerongyolódott minden. Az ősi birkaistálló is beomlott, ezt is át kellett építeni. Krisztián Lajos intéző nagy szakértelemmel és kiváló kereskedelmi érzékkel betöltötte a nagy istállót. 70-70 tehenet szerzett, új york hizlaldát állított be nyolc gyönyörű anyadisznóval, mely egy év alatt nyolcvanra szaporodott. Fajbikákat állított be a különböző gazdaságokból. Az ősi ménest, cirka 70 csikót, Szolga és Nónius keveréket igen jó áron eladta a kincstárnak, miután bekapcsolta a fehérvári méntelep vezetőjét a lóállomány revíziójára és irányítására. A nyírádi gazdaság átvétele újabb gondot jelentett. Ott csak egy 150 darabból álló magyar rideg gulya volt, amit nem lehetett elhajtani, de az istállók üresek voltak, oda is Ősiből és Fehérvárról kellett vinni állatokat. Itt a cselédség helyzete még siralmasabb volt, adtunk is házhelyet és kis telket a cselédeknek. Egy szép utca épült így be új házakkal. Mindez rengeteg pénzt emésztett fel. Ami bevétel volt, az el is ment beruházásra. Csak Tés a 2600 holdas erdőbirtokával építette át istállóit a saját jövedelméből. Máshol mindenhol pénz kellett, és bizony nagyon gyengén álltunk nagyon sokáig. Sokat koplaltunk és nélkülöztünk, amíg mindez a sok újjáépítés végbement, és [a gazdaság] működőképes állapotba jött.

Uher Károly miniszteri biztos nem sokat segített. Krisztián tempóját fékezte, ez volt minden érdeme. De az uradalom a maga útján és saját erejéből állt talpra. A mezőgazdasági vásárokon york disznóink, mangalicáink mindig szerepeltek. Juhaink az 1940., az 1941. és az 1942. évben is díjakat nyertek és egy szálig mind elkeltek, s már mindenfelé vitték tenyészállatainkat. Sajnos az Egyházmegye nemigen élvezte az uradalom jövedelmét, mert az sokáig nem is volt. Vajmi keveset tudtam áldozni, mert a mutakozó jövedelem mindig kellett a javadalom fejlesztésére. Éppen csak megéltünk, és ki tudtuk fizetni az alkalmazottakat. Végre 1944-ben a költségvetésben már 400.000.- pengő jövedelem szerepelt. Nagy várakozással néztünk az aratás elé. 40 vagon zöldborsó, ennél még több vagon gabona várt eladásra. Jól állt a cukorrépa, és Ősi specialitása, a len – amikor egyre közeledett a front. Az állatok javát Nyírádra mentettük, de rövidesen meglépett a sárkeresztúri intéző két ígás kocsival, elmenekült az ősi intéző, maga Krisztián is a püspöki hintóval és két lóval Németországba menekült. A tési gazdatiszt pedig az összes edényeket, háztartási berendezést magával vitte és elmenekült. Krisztián a front letörése után visszakerült kocsistul-lovastul, de ez uradalom – a teli magtárakkal, az istállók a teli állatokkal – a cselédség martalékává lett. A Nyírádra kimenekített állatokat pedig a visszavonuló németek elpusztították, kiirtották. A nyírádi rideg marha pásztora zokogva nézte végig a gulya pusztulását és a Kormos nevű bika halálát.

A papság

Az anyagi gondok mellett is legelső és legnehezebb feladat volt az Egyházmegye megismerése és a helyzet felmérése. Eleinte teljesen az aulistákra voltam utalva. Tényleg ők kormányozták az Egyházmegyét. Meg kellett hát ismernem a papságot, mert anélkül légüres térben mozogtam. Legalkalmasabbnak látszott részt venni a koronákon, ahol minden kerület minden papja megjelenik. Akkor 13 espereskerület volt, 13 koronán kellett részt vennem. Elmentem minden koronára és ugyanaznap délutánra berendeltem a kántorokat. Érdekes kép tárult elém a koronákon. Az idősebb papok még *Steiner Fülöp* püspök úr neveltjei és szenteltjei voltak. Komoly és kemény papság, még a Néppárt idejéből. A nagyobbik rész azonban már *Prohászka* püspök atya nevelése és szentelése volt, aki 22 évig volt Alba Regia angyala. Ez modernebb papság volt már. Az egyházközségi életről fogalmuk sem volt. Érdekes jelenség volt, amelyet sokáig nem tudtam megérteni, hogy a pestkörnyéki papok sem értették meg: milyen hatalmas eszköz a modern pasztorációban az egyházközség – főleg, ha

ez egy eucharisztikus és liturgikus közösség! Eleinte ez nem tűnt fel, de csakhamar rájöttem, hogy ezt a prima papságot be kell állítani az egyházközségi életbe, ott nagyszerű dolgot fog produkálni. Voltak addig is kitűnő lelkipásztorai, nagyszerű szervezői – de elszórva, szervezetlenül.

Mintaszerű volt *Csöngedy Gyula* adonyi esperesplébános, képviselő, aki keddtől péntekig Pesten volt, péntektől hétfőig gyóntatott és olyan tekintély volt, hogy válóper például nem volt a plébánián, pedig három ügyvéd is volt Adonyban. Amellett pontos és pedáns plébános volt. *Grieger Miklós* sósokúti plébános, a másik képviselő-pap, a nagy szociális apostol, akinek beszédjeit még a szociáldemokraták is megcsodálták és megtapsolták, s akinek vasárnapi szentbeszédjei eseményszámba mentek. *Weicher Miklós*⁴⁶ törökbálinti plébános, a harmadik képviselő-papom, akinek félelmetes volt a memóriája, mert amit elolvasott, elmondta utána szóról-szóra. Ő volt a megye hivatalos ünnepi szónoka. Vagy a jó *Tőke István* velencei plébános, Fejér megye ünnepi szónoka, akinek vasárnap a környék földesurai álltak be kocsijaikkal plébániáján, hogy meghallgassák tüzes, magyar beszédjét. Vagy *Ferschich János*⁴⁷ nagytétényi plébános, akinek saját katekizmusa volt, s már a II. osztály oly precízül felelt a szentségekről és a kegyelemről, hogy az egészen egyedülálló jelenség volt. *Miller József* budakeszi plébános, aki abban az időben 100 szegénynek adott naponként meleg ételt. Saját kiadású hittankönyve volt még *Bardon Istvánnak*, *Holeksy Ágostonnak* és *Róbl Jánosnak*. A papok között rendkívül érdekes egyéniségek voltak, mint *Látics György*, *Radnich Imre*, *Hufnágel Ferenc*⁴⁸, *Preiner István*, *Felber Viktor*, *Lattyák Nándor*, *Viszota Alajos*, *Kisteleki István*.

Rómában

Végiglátogatva így a koronákat megismertem ezt a kiváló Egyházmegyét, s el is határoztam, hogy át kell szerveznem ezt a ritka tehetségű Egyházmegyét az egyházközségi alapra. Ekkor, az 1927. év vége felé nevezték ki nagy várakozások után *Serédi Jusztiniánt* esztergomi érsekké és bíborossá. December végén volt a szentelés, ez kiváló alkalom volt, hogy Öszentségénél tisztelegjek s bemutatkozzam. Miután a püspöki kar is megbízott, hogy Őt a szentelésen képviseljem, december vége felé Rómába utaztam Viszota Alajos kanonok, pápai kamarás kíséretében. Útközben találkoztunk Károlyi József gróf úrral, aki szintén a szentelésre utazott. Rómában találkoztunk még Zichy Aladár gróf úrral, ő is leutazott a szentelésre. Rómában a Keresztes Nővérek szállodájában szálltam meg a „Qui si sana” nevű modern, fűtésre berendezett szállodában. Mindjárt másnap felkerestük Serédi kardinálist és tisztelegtünk nála.

29-én volt a szentelése a Sixtina kápolnában, ahol maga a Szentatya, XI. Pius pápa szentelte fel Jusztinián kardinálist. Meghívót kaptam a szentelésre és az azt követő ebédre. A szentelésen megjelent *Bárdos Remig* főapát úr, egykori magyar tanárom és *Kohl Medárd* felszentelt püspök, aki ott szerzett betegségében meghalt. A szentelés igen bensőséges, áhítatos szertartás volt. Látszott, hogy a Szentatya nagyon szerette Jusztinián kardinális urat. A Szentatya igen áhítatosan végezte a szertartást és Serédi kardinális is nagyon meg volt hatva. A sixtusi kápolna énekkara Perosi⁴⁹ vezetésével remekül kísérte a szentelést. Mikor az

⁴⁶ A kézirat nevét tévesen „Weichert”-ként közli.

⁴⁷ A kézirat nevét itt „Fercsik” alakban adja meg. A közlésnél a korábban feltűnő, schematismusokban szereplő alakot használtuk (bár az 1940. évben „Fersich”-verzió fordul elő).

⁴⁸ A kézirat tévesen János keresztnévvel illeti.

⁴⁹ Pier Luigi Lorenzo Perosi. A kéziratban tévesen Peroni alakban.

ebédre gyülekeztünk (ott volt Serédi, az államtitkár *Gasparri* bíboros, a két konkonszokrátor, *Barcza Károly* magyar követ és mi, magyarok), a belépő Szentatya, akinél még nem tisztelegtem, egyenesen felém tartott, s szeretettel üdvözölt. A Szentatyának trónus volt készítve baldachinnal az asztalfőn, s Ő magasabban ült és étkezett, mi pedig az asztalnál helyezkedtünk el, amely alacsonyabb volt a Szentatyáénál. Az asztalon arany tányérok, arany evőeszközök, s vagy öt csiszolt, különféle méretű pohár mindenki előtt. A Szentatya rövid imát mondott és nagyon keveset evett, nekünk azonban szervíroztak egy csuda érdekes ebédet. Bouillon után egy sós és egy édes étel következett, azután még egyszer ugyanígy, és harmadszor is sós és édes étel váltakozott; és mindegyik után más-más bor: olasz, francia és a végén magyar tokaji bor. Mindjárt a leves után a Szentatya megajándékozta Serédi kardinálist egy gyönyörű mellkereszttel és nyomban fel is vétette vele. Az ebéd meglehetősen soká tartott, és a Szentatya és Serédi kardinális közben mindig egymással beszéltek. Mi álmélkodva ettünk az arany tányérokból és arany evőeszközökből, amelyeket annak idején Napóleon elvitetett a Vatikánból, de később visszaszerezték. Én Barcza követ mellett ültem, s az ő vezetése mellett vettem részt a szokatlan elegáns és ugyanakkor meghitt ebéden. Barcza beszéd közben figyelmeztetett, hogy Rómában egy veszedelem van: a tüdőgyulladás. Azt meg ne kapjam, mert az halálos.

Két-három napon át tisztelegtem a kardinálisoknál. Télikabátban voltam, mert reggel hideg volt, de délre felmelegedett, s én a kabátban megizzadtam – így a kardinálisok fűtetlen lakásában kabát nélkül a tisztelgések közben meghűltem. A harmadik nap este már lázam lett. Megvizsgált az orvos, és igen komolyan jelentette, hogy tüdőgyulladásom van. Szúrt a mellem és éreztem, hogy igen magas lázam van. Szegény jó Mutter Aniceta, a volt kétszeres általános főnöknő, egész éjjel ott térdelt az ágyam mellett és imádkozott. Egy svájci orvost hívott, aki nagyon ügyes orvos volt, az termofort tetetett a mellemre s azt mondta, hogy melegítsem ameddig csak bírom, ettől a láznak hamar vége lesz. Tényleg: egy nap alatt már szörtyögött a mellem, elkezdtem köhögni és a gyulladás megszűnt. Mikor a lázam alább szállt, azt tanácsolta az orvos, hogy menjek azonnal haza. Haza is utaztam, amilyen gyorsan csak tudtam, de idehaza még jó pár hétig igen gyenge voltam.

A szentelés utáni napon fogadott magánkihallgatáson a pápa. Igen kedves és atyai jóságú volt hozzám. A magyar ügyekről nagyon jól volt informálva:

– Mit csinálnak a liberális urak? – kérdezte. – A férfiak még mindig fáztak a templomtól? S mi van a sajtóval, még mindig zsidó kezekben van?

Ilyen kérdéseket tett fel. Az audiencia folyamán azt mondta:

– Te fiatal, kezdő püspök vagy, fogadj el tőlem, az öregebbtől néhány jó tanácsot.

Készséges válaszmra azt mondta:

– Nevelj buzgó lelkipásztorokat, ne tudósokat. Nézd, itt Rómában van vagy 2000 pap, és ebből a két kezem ujjain meg tudom számolni hány a lelkipásztor. Hát egészséges állapot ez?

Megköszöntem a jó tanácsot és megígértem, hogy megfogadom. Azután azt mondotta:

– Látogasd azokat a helyeket, ahol nincs templom és pap. Meg fogod látni, milyen óriási hatással lesz ezeken a helyeken látogatásod.

Ezt is megígértem, bár még nem tudtam és nem értettem akkor, hogy mit jelent [...]. De szívembe zártam és emlékémet magammal hoztam.

Bérmakörutak

Tavasszal megkezdtem a bérmakörutamat. A bérmálást Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök úr példájára tartottam. Előzőleg lemegy egy praecursor⁵⁰ és tart egy triduumot⁵¹. A jó

⁵⁰ Előhírnök – latin.

Szentiványi Károly, rátóti prépost úr volt szíves vállalni csaknem az egész első bérmakörúton ezt a tisztséget, és gyönyörűen végezte el. A bérmáláskor a köszöntések után a püspök beszél röviden, megköszönve az üdvözlést és megadva a nap gondolatát a liturgia szerint. A szentmise után a praecursor beszél 10-15 percig a gyermekekhez. A bérmálás mindig kint a szabadban, egy árnyékos helyen van. A bérmálás után – melyet a püspök buzdító szavai fejeznek be – rögtön megtartják az egyházközségi beszámolót az utolsó bérmálás óta eltelt időről. A gyűlés után a képviselőtestület tiszteleg a püspöknél, majd a püspök levizitel a jegyzőnél, a kegyúrnál, a kántornál. Egy órakor közös ebéd a hívekkel, ebéd után hittanvizsga és a vizsga után ünnepélyes körmenet a temetőbe, ahol ismét a praecursor beszél, absolutio⁵², majd a püspök elbúcsúzik és eltávozik.

Ennek jelentősége, hogy az egyházközség került a középpontba. A hittanvizsga nyilvános és óriási hatással volt mindig. A hívek a temető-látogatás hatására rendbe hozzák a temetőt, a kerítést, a kapuját vagy éppen a keresztfét, s a felelősség mindezekért a híveken, a közösségen nyugszik. Milyen élvezettel hallgatták a szülők a gyermekeik vizsgáit és feleleteit, vagy éppen baklövéseit! Például:

– Mit tud az Isten? – kérdeztem. A kis szemfüles feleli:

– Isten mindent tud, tudja azt, ami volt, ami van és ami lesz. Sőt azt is tudja, amit gondolunk, vagy a tik-ólban cselekszünk. – Jóízű hahota kíséri a megszeppent szavait.

Egy másik helyen nagyon ráijesztett a plébános a gyerekekre, hogy majd a püspök bácsi eljön, mi lesz akkor. Ilyen helyen felhívom az egyik gyereket:

– Hány Isten van?

Hangos sírással válaszol a kérdezett. Ugyanígy a második, a harmadik. Erre azt mondtam:

– Na, fiúk, ki van itt, aki nem fél?

Előáll egy mindenre elszánt kisfiú és jelentkezik.

– Hát akkor most mond olyan hangosan, ahogyan csak tudod, hány Isten van?

A fiú nagyon kiáltja:

– Három!

A hangos hahota alaposan lehűtötte, de meg volt törve a jég, [...] szépen ment a vizsga tovább sírás nélkül.

– Szabad-e verekedni? – kérdezem az egyiket.

Összevissza kiáltoznak, hogy igen, nem.

– És ha a szomszédod elveszi a sapkád, akkor mit csinálsz? – kérdezem az egyik kis szemfüles fiút, mire azt feleli:

– Lekenek neki egyet!

– Miért? – kérdezem tovább, mire a végén kihozzuk, hogy csak önvédelemből szabad verekedni.

– Hát ha rossz vagy, és Édesapád megver?

– Annak szabad – hangzik a válasz.

– Miért? – és egy kiegészítő kérdéssel kiegészítettem: – Hát ki helyett ver meg édesapád?

A feleletet szépen mondják:

– A Jóisten helyett.

– És ha édesapád megüt, te visszaütheted?

– Nem, mert ő erősebb. – hangzik a válasz, nagy nevetés kíséri. Kiigazítom a nevetés után:

– Nem azért, mert ő erősebb, hanem mert ki helyett üt ő meg téged? – és most már jön rá a helyes válasz:

⁵¹ Háromnapos lelkigyakorlat.

⁵² A halott(ak)ért végzett imádság.

– A jó Isten helyett.

Gyermekek és felnőttek is érdeklődéssel hallgatják a hittanvizsgát. S néha olyan magas színvonalon ment a hittanvizsga, hogy elálmélkodtak a szülők, például a nagytétényi hittanvizsgán Ferschich esperesnél, egy a hercegfalvi vizsgán Orsovay Fülöpnél⁵³, vagy Pázmádon Papp Lajos vizsgáján.

A temetői körmenet pedig arra volt alkalmas, hogy megtanuljuk, hogyan kell körmenetben menni. Elöl a gyermekek, fiúk, leányok, azután nagyfiúk, nagyleányok, utána a férfiak, a papság és végül az asszonyok. Négyes vagy hatos sorokban szépen az olvasót imádkozva és egy-egy tized után énekelve egy-két verset. Megtanulták később a hívek, [...] azután már maguktól elrendezték a menetet. Egy ügyes beszéd de ultimis⁵⁴ a temető hangulatában, szép absolutio, igazán ünnepi, szép befejezése a bérmlásnak. A temetőt is mindig rendbe hozták, úgyhogy nem akadt Egyházmegyémbe rendetlen vagy elhanyagolt temető.

Egy-egy ilyen bérmlás – főleg ha a plébános ügyes volt, és előadta a pasztorális nehézségeit, amelyekre azután a püspök is megadta a maga véleményét – óriási hatással volt a hívekre. És közben a püspök kiismerhette papjait és megismerte a hívőket is. Egy-egy bérmlásról egy évig is beszélgettek az emberek. Természetesen ez az új rendszer a plébánosokat is [...] komoly munkába állította. Mikor a szigeti espereskerületben befejeztem az első bérmlást, a kerületi esperes⁵⁵ a legutolsó képviselőtestületi gyűlés után kérte, hogy fogadjam a kerület papjait. Bejöttek elé, félkörbe állította őket a plébános, és azt mondta:

– Püspök Úr, nekünk is van szavunk a Praesulhoz⁵⁶. Először is az új bérmlási rend tördőfés volt a szívünkbe. Igaz, Urak? – s a papok felé fordult, akik a hirtelen kérdésre reflexszerűen felelték:

– Igaz.

– Másodszor, ezen a héten senki sem aludt többet 32 óránál. Igaz, Urak?!

Ugyanúgy, mint előbb, az urak felé fordult, akik rámondták, hogy igen.

– Harmadszor, mert látjuk, mit akar Püspök atyánk, megpróbáljuk, hogy megfeleljünk neki.

Másnap hazament pihenni Dunapentelére. Elment a plébánoshoz, Mészáros Istvánhoz.

– Na, Gyuri, megvolt a bérmlás? – kérdezi tőle Mészáros.

– Meg. – felelte Látics.

– Hogy sikerült? – kérdezte amaz tovább.

– Sehogy!

– Sehogy?

– Bizony sehogy! Ennek a Püspöknek semmi se jó!

– Semmi?

– Semmi!

– Na, most legalább láttatok Gyuri, hogy mit akar ez a püspök, és ha majd öt év múlva újra bérmlál, tudni fogjátok, mit kell csinálni.

– Öt év múlva?! – feleli Látics György – Hol lesz már akkor!

1937-ben ünnepeltük a tízéves püspöki jubileumot. A tavaszi lelkipásztori konferencia után a „Három veréb” vendéglő különtermében ebédeltünk, Látics volt a senior⁵⁷. Ebéd alatt

⁵³ Ciszterci szerzetes, 1929-től 1944-ig, (haláláig) Hercegfalva adminisztrátora.

⁵⁴ A vég[sők]ről – latin.

⁵⁵ Látics György.

⁵⁶ Elöljáró – latin.

⁵⁷ Korelnök – latin.

Látics egy nagy beszédet mondott, és egekig magasztalta a püspököt. Utána én álltam fel és elmondtam az egész történetét a szigeti bérálásnak. Az öregúr nagyot nézett.

– Hát ezt is tudja? – mondogatta – Ezt is tudja?!

S én azt feleltem neki:

– A püspök mindent tud és mindent megért.

Azóta minden másodnap béráltam, közben egy napot pihentünk, s lassan a papok is megtanulták, hogy mi az a canonica visitatio⁵⁸, s mit kell rendbehozni a plébánián. Az első öt év után már nem volt semmi nehézség. Maga Látics esperes is boldogan és büszkén vezette kerületét.

Nagyon érdekes eset történt a szigeti esperesi kerület második bérálási turnusán, Szigetcsépen. A praecursor jelenti, hogy egy férfi sem gyönt meg. Megérkezvén este meghallgattam a praecursor beszédét, és utána kijelentettem, hogy most elvégezzük a szentgyónást. Én a sekrestyében csak férfiakat gyóntatok. A többi atya a mellékoltároknál gyóntat, s addig nem megyünk el, amíg a szentgyónást mindenki el nem végzi. Tanácstalanul néztek a férfiak. A jegyző, jóra való ember lévén, azt mondta:

– Én megyek elsőnek a püspök úrhoz, utánam a bíró úr, azután a képviselőtestület, s azalatt hívjátok össze a többi katolikus férfit a faluból. Este fél 8-tól éjjel fél 12-ig gyóntattunk valami heten. Meggyönt az egész falu. Mikor fél 12-kor felkelek a gyóntatószékből, hogy valamit együnk éjfél előtt, előáll a bíró és arra kér, engedjem meg, hogy hálából éjjeli zenét adhassanak azért, hogy így meggyönt az egész falu. Hamar tábortűzet raktak a tágas udvaron, és eljátszották fűvös zenekarukkal a hálaadást a jó Istennek.

Ezen a bérakörúton egy másik érdekes dolog történt. Szigetszentmárton Szigetújfalu filiája. Ott program szerint régen nem volt külön bérálás, hanem a szigetszentmártoniak bejöttek bérálkozni Szigetújfaluba. Azzal a kéréssel járultak hozzám, hogy nem lehetne-e szerdán, a pihenőnapon bérálás Szigetszentmártonban. Megengedtem. Másnap fél 9-kor egész kocsisor jött értem, feldíszített lovakkal, magyar ruhás legényekkel és leányokkal. Valóságos diadalmenetben mentünk be a faluba, hogy megtartsuk az első bérálást. Egy jóra való gazda, akinek gyönyörű gyümölcsöse volt, egy nagy, virágzó almafának letördelte a virágzó ágait, és az ebéden a vendéglő különtermét azzal díszítették fel csudaszépen. Egész hatalmas ágak borították a falakat, tele almavirággal, s a falu tényleg ünnepelt boldog örömmel.

Ehhez hasonló eset történt egy misszió alkalmával Nagytétényben. Átutaztam Nagytétényen, és kérdeztem az atyát, hogy hogyan megy a misszió. Azt mondja:

– A férfiak nem jönnek.

– Majd segíték a bajon, szombaton délután jövök segíteni. – mondom.

Szombaton délután megérkezem. A plébánia körül álldogál egy csomó leány.

– Kit vártok? – kérdezem.

– A püspök bácsit. Maga az?

Amikor bemutatkozom nekik, elkezdenek cirógatni a karomon, kabátomon.

– Hát gyerekek, most segítetek. Hozzátok el szentgyónásra a papát, keresztpapát, nagyapát, de a bátyákat se felejtsetek ki.

Elrohantak a kis IV. osztályos leányok. Beültünk a gyóntatószékbe. Hát egyszer csak egy kis kócos hozza az édesapját, és betuszkolja a gyóntatószékbe. És ez így ment egész este. A kisleányok sok száz férfit hoztak, hogy elvégezzék szentgyónásukat. Vasárnap én mondtam a férfiak miséjét, és megdicsértem őket, hogy ilyen aranyos kis gyermekeket nevelnek, akik így

⁵⁸ Kánoni látogatás: a plébánia hivatalos püspöki (vagy főesperesi, esperesi) ellenőrzése, melyről jegyzőkönyv is készül.

viszonozzák a nevelés nagy jótéteményét. Mikor a szentmise végén elbúcsúztunk, nagyon meg voltunk hatva és ők is. Nem egy édesapa kiérve a templomból felemelte kis őrangyalát, és megcsókolta a kis segítőtársát.

A bérmaörút rendszeresen folyt ötéves turnusokban. Az első turnus végén már ismertem a megyémet, annak problémáit, megismertem papjaimat, lassan híveimmel is megismerkedtem és összeemelegedtem, amit a bérmaolásnak ez a módja igen nagymértékben előmozdított. A harmadik és negyedik turnusnál már régi ismerősök voltunk, és mint ilyenek találkoztunk.

Egyházközségi szervezkedés

A papság teljes megismeréséhez vezettek azok a gyűlések és megbeszélések, amelyet Egyházmegyémben már boldogult Ottokár püspök úr alatt szokásba hoztak. Ilyenek voltak az őszi és tavaszi lelkipásztori konferenciák, a hitoktatói megbeszélések és más alkalomkor rendezett gyűlések. Ezeken a gyűléseken a kölcsönös bizalom és egyetértés hangján megbeszéltük az aktuális kérdéseket. Elsősorban az egyházközség szervezésének alapvető kérdését, hogy az élő, működő, a plébánosokat segítő szervezet legyen. Kidolgoztuk az eucharisztikus élet programját. Érdekes, eleinte azt mondták komoly papok, hogy nem lehet elsőpénteket falun bevezetni, a hívek nem jönnek a szentáldozáshoz. Lassan azonban kezdett szokásba jönni az elsőpénteki áldozás, s egyáltalán: a gyakori szentáldozás. A körlevél is nyomósította⁵⁹ és sürgette azt. Teljes és tökéletes kifejlődése, vagy inkább kivirágzása volt ennek a Szent Liturgia, és a liturgikus mozgalom éltető vizének⁶⁰ rábocsátása a pasztorációs buzgóságra.

Mikor pedig 1933-ban a megjelent a „Magyarországi katolikus egyházközségek igazgatási és adózási szabályzata” a püspöki kar approbációjával, lassan megkezdtük szervezni az espereskerületi tanácsokat és az Egyházmegyei Tanácsot, s ezek hatalmas lendülettel az egyházközségek hitbuzgalmi, szociális, kulturális, sajtó és gazdasági szakosztályának egységes és tervszerű munkáját. Ezek a gyűlések – amelyek az egyes plébániák jelentéseiből készítettek összefoglaló jelentést, és azt nyomtatásban is kiadtuk – nagyban támogatták az egyházközségek munkáját és egységét. Az egyházközségek egymás példáján okulva megfeszítették erejüket.

Végzetes kár, hogy a székesfehérvári egyházmegyén kívül egyetlen egyházmegye sem kísérelte meg ezt a komoly és kemény szervezkedést. Azt mondták, hogy a városok ellenezték azokat. Érdekes eset, hogy a szabályzat készítésére kiküldött bizottságban Hanauer Á. István váci püspök és Virág Ferenc pécsi püspök voltak kiküldve, akik nem akarták és nem is szervezték meg az egyházmegyéjükben. Mikor pedig a püspöki konferencián a javaslatomat beterjeszteni akartam, Szmrecsányi egri érsek még az ajánlatom előtt elvetette [azt]. Én csak azt kértem, hogy fogadják el. Elfogadták, elrendelték, de csak papíron volt meg – egészen a kommunisták uralomra jutásáig. Akkor kezdtek kapkodni, de bizony már késő volt. In magnis voluisse sat est.⁶¹ Egyházmegyénk e kemény szervezőmunka hatása alatt fegyelmezetté lett. Innen indult el a KALÁSZ-mozgalom a kápolnásnyéki Luczenbacher Rita vezetésével. Először csak Kápolnásnyék, Velence plébániái próbálkoztak, azután országos mozgalommá lett. Nagyon komoly, lelkileg kidolgozott és jól megalapozott szellemű mozgalommá lett. Talpraesett, minden irányban képzett és lelkileg is komolyan megalapozott leányok és asszonyok kerültek ki keze alól. Hasonló volt hozzájuk a KALOT, a katolikus

⁵⁹ Értsd: nyomatékosította.

⁶⁰ Utalás Prohászka Ottokár: Élő vizek forrása című, az Oltáriszentségről szóló művére.

⁶¹ Nagy dolgokban az akarás is elegendő – latin.

legények országos szervezete, amely azonban politikai síkra tévedt és nem bírta megtalálni egyensúlyát.

Sajtó

A bérma körutak egy nagyon kedves virága lett a „Kis Fehérvár”. A gyermekek annyi kedves és okos levelet írtak, hogy nem győztem felelni rájuk, így született meg a „Kis Fehérvár”, az Egyházmegye gyermekújságja – és benne a püspök atya néhány sora. Nagyon nagy szolgálatot tett ez a kis lapocska, mert a levelezés mellett komoly cikkekben az eucharisztikus életet, az öntudatos lelki életet, az önnevelés ábécéjét, lelkesítő példákat is hozott – így észrevétlenül formálta az ifjúságot. A „kopaszok” és „kócosok” fogalom lett; és pedig kedves, meleg fogalom. S micsoda nagy öröm volt, hogy kis tanyára, vagy eldugott faluba megjött a püspök atya levele egy kis „kopaszhoz” vagy „kócoshoz”!

S ha már a sajtónál vagyunk, álljon itt Egyházmegyénk nagy erőfeszítésének gyümölcse: a Vörösmarty Nyomda és Papírkereskedés, és a „Fehérvár”, majd „Új Fehérvár” című lap. Egyházmegyénknek volt már egy lapja, a „Fejérmegyei Napló”. Ezt sajnos Prohászka püspök úr hamis információk alapján – hogy nem életképes és rá kell fizetni – eladta egy konzorciumnak. Minden kísérletünk, hogy visszaszerezzük, hasztalan volt. S ekkor megalapítottuk az új napilapot, a „Fehérvár”-t. Nehezen indult, mert a ciszterciek a „Fejérmegyei Napló” mellett álltak, oda írtak, amellel harcoltak. Mezgár Lajos szerkesztésében, tollának súlyos cikkeivel, a szociális igazságosság mellett vívott harcaival egy kompakt tábor, de sok ellenséget is szerzett. Utóda a lapnál Neményi Lajos, Skorka Károly és a kereskedésben Müller Irén. A nyomda számára házat vásárolt, új – és fehérvári viszonylatban – verhetetlen nyomdai felszerelést, rotációs gépet, szedőgépet szereztek be, és ezzel az első helyre kerültek. Politikai függetlenségüket megőrizték, s emiatt a hatóságok, illetve a kormány exponenseinek szimpátiáját nem élvezték, de az Egyházmegyében óriási hatása és ereje volt. Mezgárt később mint budafoki plébánost antiszemita váddal perbe fogta a „Fehérvári Hírek” zsidó szerkesztője, s bár maguk a zsidók álltak mellé és keltek védelmére, ő idegileg a csúnya hajszától összeroppanva, az országból ismeretlen helyre menekült.

Filia-látogatások, templom- és plébániaépítések

Újabb állomást jelentett a filia-látogatás, amely nem egyszerre, hanem lassan kezdett kialakulni annak jeléül, hogy nem éltem tudatában ennek a lelkipásztori szempontból igen fontos és nagyjelentőségű eszköznek. Nem is álmodtam, hogy milyen fontos lépés volt ez lelkipásztori szempontból!

Első eset volt *Baracska* esete. Úgy volt tervezve, hogy Baracska bemegy Martonvásárra, és ott bérmaalkoznak. Így volt az már régóta. A baracskaiak megkérdezték, nem lehetne-e nekik is külön bérmaalkozni. Beleegyeztem. Olyan öröm volt ez, és olyan lelkes örömmel készültek a bérmaálásra az iskola udvarán, annyi ember volt ott, hogy valóban meglepett. De még mindig nem gondoltam XI. Pius pápa tanácsára, hogy azokat a falvakat látogassam, ahol nincs pap és templom.

Azután egy téli nap bejött Pethő József jegyző *Tácról* két buzgó emberrel, és előadták, hogy náluk még sohasem volt szentmise, nem lehetne-e egyszer náluk is szentmise. Ők már beszéltek erről az iskola igazgatójával, ő szívesen átengedi erre a célra az iskolát. Küldjek valakit, hogy az ott misézzen. Megnéztem a kalendáriumomat, vasárnap éppen szabad voltam. Azt feleltem nekik, hogy következő vasárnap magam jövök ki és misézem náluk. Mind a három ember térdre borult örömeiben, s meghatottan tördelték kezüket. Én

felállítottam őket és azt mondtam, a püspöki misének nagy ára van. Rögtön megkérdezték, mivel tartoznak?

– Azzal – feleltem –, hogy a férfiak mind megáldoznak.

– Ott leszünk!

Ott is voltak. Az egyik osztályban oltárt építettek, az oltár mellett gyóntattunk, a hívek addig a rózsafüzért imádkozták, így nem zavarták a szentgyónást. 8 órától gyóntattunk, s mikorra elvégeztük, következett a szentmise: milyen boldogan énekeltek szegények, s milyen büszkéek voltak, hogy miséjük volt és a püspöknél gyóntak! Egy év múlva ismét meghívtak, mert a fejükben az motoszkált, hogy van Zichy János gróf úrnak egy üresen álló magtára, azt jó lenne megkapni templom céljára. Hívásukra kimentem. Ismét meggyóntattuk őket. A szentmise végén jelezték, hogy egy férfi halálos beteg, ha nem esnék nehezemre, mennék el meggyóntatni őt. [...] Elmentem és elláttam szegényt. Már régen beteg volt. Mikor meggyóntattam és megáldoztattam, a férfi kibújt a dunyha alól, s mikor bízattam, hogy csak maradjon az ágyban, akkor nyugodtan azt felelte, hogy hagyjam őt, mert végrendelkezni akar. Azután a fiaihoz fordult, és azt mondta:

– Fiaim, ha a jó Isten magához szólít, adjatok az új templomra 1000.- pengőt. Meg akarom hálálni, hogy a püspök úr eljött betegágyamhoz. Megértették?

– Meg, Édesapám! – felelték fiai.

Pár napra rá meg is halt. Ekkor már láttam, hogy mit jelent a filia-látogatás.

Azután a másik filia, *Fövenypuszt*a is megmozdult, azok is megkértek. Ott is ugyanaz volt a díja a püspöki misének: hogy a férfiak is eljöttek a szentgyónáshoz. Gyanútlanul indultunk Székesfehérvárról, autóval Tácsra érünk, mikor Pethő főjegyző jelenti, hogy az éjjel nagy hófúvás volt, a pusztai utak tele vannak hóval, de ő gondoskodott arról, hogy továbbmehessünk. A régi parádés kocsist kérte meg, az biztosan kivisz minket. Elindultunk a szánon. Útközben a kocsis egyre csak veti magára a keresztet.

– Miért vet magára minduntalan keresztet, András bácsi? – kérdi Pethő főjegyző, aki ugyancsak a bakon ült.

– Nagy szakadékon megyünk keresztül, nem látom az utat. – felelte András bácsi. Egy jó háromnegyedórás szánkózás után érkeztünk be a filiára. Sehol senki. Mind az iskolában vártak. Egyesek fogadtak, hogy ilyen időben nem jön a püspök, mások erősítették, hogy majd meglátjátok: eljön. Megérkeztünk, elkezdtük a gyóntatást, ezalatt énekeltek a miseénekeket, mondták a szentolvasót, ezalatt lassan elkészültünk. A szentmisén résztvevő a bérlő Frey zsidó is családjával. Miséztem, prédikáltam, megvigasztaltam őket és megerősítettem állhatatosságukat. Azután elbúcsúztam tőlük, és lassan elindultunk megkeresni a szánt. Amint megyek, előttem megy két atyafi. Azt mondja az egyik:

– Barátom, most már mi is vagyunk valakik az Egyházban.

Ezt jól megjegyeztem magamnak. Ettől kezdve már rendszeresen látogattuk a kerületek filiáit. Abban a kerületben, ahol bérálás volt, az év folyamán végiglátogattam a filiákat. Az esperesnek kellett kerülete filiáit előkészíteni, s az ő javasolt terve szerint látogattuk januártól áprilisig a filiákat. De ez sem történt egyszerűen.

Leányfalu nyitja meg a sort 1933-ban. Akkor még Leányfalu Szigetmonostorhoz tartozott, s ha a Dunán zajlani kezdett a jég, megszűnt minden közlekedés. A hitoktatást a plébános rábízta a tanítóra, aki véletlenül mindig református volt. Hát ez mégsem járja. Hiába kértem katolikus tanítót, a kultuszminisztérium nem segített, sőt a javadalmi földeket is eladta. Wabrosch Bélával, az elnökkel megbeszélve a dolgot megalakítottuk az egyházközséget, később a lelkészséget.

Ezt követte 1934-ben *Baracska*, akik most már azt kérték, hogy önállóak lehessenek.

Páty volt a következő. Ez Torbágy filiája volt. De a plébános csak akkor ment oda, ha temetés vagy gyászmise volt. Pedig a temetőkápolna arról volt híres, hogy Mária Terézia egy gyönyörű kis orgonát adott neki ezüst sípokkal.⁶² A kápolna annyira elhanyagolt volt, hogy csak egy fekete miseruhája volt. Ez akkor sült ki, amikor Váradi Antal földbirtokos meghívta éjféli misére karácsonykor Madarász István kultuszminiszteri [...] tanácsost. Mekkora volt a meglepetés, amikor bementek éjféli misére, és nem volt fehér miseruha! Csak albában mondhatta el az éjféli misét. A Tanulmányi Alapnak volt itt birtoka. A vezetőjével Folláth Ádám⁶³ letárgyalta, s az Alap a plébános részére javadalmi földet ajánlott fel. Szabó Pál vágott neki a szervezésnek. Egy szép mozit épített, s maga fényképész lévén mozgó felvételeket készített. A mozija csakhamar igen népszerű lett, mert ő maga vett fel a családokról, a háztájáról kedves képeket. A tehetős kálvinisták így lettek a mozi támogatói. Ebből a moziból lett később a kápolna, amelyet egy angolkisasszony igen érdekes szimbolikus képekkel díszített. Feszty Masa⁶⁴ pedig egy szép triptichont festett Szent Imréről. A plébánia két éve készült el, jórészt lelkész építette fel saját erejéből és az Egyházmegye támogatásával.

Budafok filiája volt *Kelenvölgy*, Nagytéténynek pedig *Baross Gábor-telep*. Emlékszem: egy vasárnap Kelenvölgyön átvisz az utam. A jó Bergendy⁶⁵ volt a szervezőlelkész. Egy barakkiskola egyik termében misézett, a hívek zöme a szabadban ázott, mert szakadt az eső. Betértem. Nagy lett a riadalom. A miséző Bergendy nem tudta elképzelni, hogy mi történhetett. Bejelentettem ott helyben, hogy templomot kell építeni. Budafokot, amelynek III. kerülete volt Kelenvölgy, okos szóval rávettük, hogy az addigi onnan szedett adó fejében építsen templomot a Kiss-házaspártól ajándékba kapott telken. Fel is építette Poós Rezső a templomot Weichinger építésszel, sajnos igen drágán. Istenem, micsoda öröm volt az, és milyen boldogok voltak a hívek, mikor a templomot felszenteltem! Baross Gábor-telep a maga emberségéből építette fel templomát Irsy László tervei szerint, amit később Lechner Ödön bővített ki, és szép modern tornyot épített reá. Magdics Imre betege lett a nagy munkának, agyvérzést kapott, s nem tud beszélni.

Csaknem egy időben ezzel indult meg *Albertfalván* is a megoldás. Budafok filiája volt ez is, s a régi iskolának egy kis szobájában volt az Oltáriszentség és vasárnap a szentmise. Nagyon buzgó, hithű társaságot találtam itt. Nagyon hasonlított az én kedves regnumi plébániámhoz. Itt is külön bérmáltam, s a bérmálás utáni ebédnél kimondottuk, hogy templomot kell építeni. Előbb a plébánia épült fel Weichinger építész tervei szerint: nagyon drága és elég szűk épület lett. Végre hosszas tanakodás és tárgyalás után az egyházközség megkapta a gazdag Thék Ede asztalos örökségét, és egy modern, gyönyörű templomot épített Lechner Ödön tervei szerint, amivel jóvátette hibáját. Az építtető plébános Doroszlai Béla volt.

Pusztaszabolcson egy kis barakkban volt a szentmise, amit a MÁV vezetősége adott át, mikor még csak kis javítóműhelye volt ott. Paróczay Sándor dr., és Graffi Ferenc elnök a Foud Springer uradalom segítségével egy gyönyörű, tágas, modern templomot építettek az országút kellős közepére, melléje Paróczay egy takaros kis plébániát épített, s így ez a filia is tető alá került. Azóta az egyházközség legalább háromszor akkora lett.

Legérdekesebb volt a *Csepel II.*⁶⁶ plébánia megalakítása. Markó Gyula plébános itt is az óvodában kezdte meg a szentmiséket. Azután vett egy harangot, azt ünnepélyesen

⁶² Az orgona később, a második világháború során megsemmisült.

⁶³ Később Ásgutira változtatta nevét.

⁶⁴ Eredetiben tévesen Festy-alakban szerepel.

⁶⁵ Bergendy János, későbbi irodaigazgató.

⁶⁶ Ma Csepel–Jézus Szíve templomként emlegetik inkább.

felszenteltem. Éppen prédikáltam a szabadban, mikor egy század katona vonult arra. A századot vezető tiszt „Jobbra át!”-ot vezényelt, én elhallgattam, és a kis század kemény díszlépésben vonult el előttünk. Ez nagyon tetszett a népnek. Egész nap húzták a harangot. Egy párezer forint összejött ebből. Rövidesen felépítette Irsy László a templomot, amely nem pusztaszabolcsi... Hiába: olcsó húsnak híg a leve. A vasbeton templom plump, nem alkalmas bensőséges áhítatra. De ennek a templomnak a szentelésénél történt valami, amit meg kell örökíteni. Eljött a gyár dalárdája és beköszöntőül elénekelt szépen, áhítatosan Beethoventól a „Dicsőít Téged, nagy égi Teremtő”-t. Utána szokás szerint hozzáláttunk a gyóntatáshoz. Én csak férfiakat gyóntattam. Beállít hozzám egy hórihorgas ember, s röviden bevallja, hogy ő nem gyónni jött. Csak azért jött be, mert azt mondták az énekesek, hogy ő nem mer bejönni. Hát ő igen is mert, hát csak ezért jött be. Azt mondtam neki szelíden:

– Hát ha már bejött, Fiam, akkor most gyónjék meg.

El is kezdtem a kérdéseket. Szépen meggyónt, s hálálkodva távozott. De most már öneki állt feljebb, az énekkart meggyóntatta, mondván:

– Olyan kedves volt a püspök úr, hogy élvezet volt gyónni.

Az énekkar legnagyobb része szépen, komolyan meggyónt. Később Koblinger László plébános épített egy szép, tágas, emeletes plébániát, s ezzel ez a filiája is önállóvá lett. A derék Weiss Jenő gyáros – a nagy Weiss Manfréd fia – adta ajándékba a telket a templomhoz, a plébánia céljára és a kultúrházra.

Ezekhez csatlakozott még *Szolgaegyháza*. Itt egy kedves kongreganista fiamat, Kosaras Sándort találtam, aki nagyon megértette szándékomat. Ő lett az egyházközség elnöke, s nagynénjénél, Sztréda Jenőnének kieszközölte, hogy a javadalmi földeket 30 holdban megadja, s házat plébániának hagyományozza. Egy rokon építésszel építettek egy templomot ajándékba. Szegény Sztréda mama még megérte, hogy mindenét elvették, de a plébánia és templom megvan... A templom altemplomában pihennek Sztréda Jenő és neje, Kosaras Sándor és neje.

Kápolnásnýéken állandó jellegű oltárt találtam az iskola egyik termében, amelyhez hozzányitottak két osztályt és az volt a kápolna. Persze ők is templomot akartak. Haltenberger Samuval, az autótaxi megalapítójával és Bertha Pál plébánossal sokat tárgyaltunk. Haltenberger maga 40.000.- pengőt, egy Szűz Mária oltárt felajánlott, de a község nem volt hajlandó telket adni. Kápolnásnýék református községnek számított, noha lakossága nagyobb részt katolikus volt. Haltenberger engedélyt kért tőlem, hogy a református pappal beszélhessen. Megkérdezte tőle, hogy mennyit kér ahhoz, hogy a katolikus templom számára a telket megszavazzák. Ötezer forintot kért és kapott, és a következő héten megszavazták a templomtelket. A Fő utca legszebb pontján, egy hatalmas telken áll a templom, a plébánia és az iskola. Goszleth építész⁶⁷ terve szerint egy mesés kis templom, modern plébániájával. Szegény Bertha Pál a szentelés előtti megbeszélésre jött be a püspökségre, mikor egy autó elütötte motorkerékpárját, és ő a helyszínen szörnyethalt. Nélküle szenteltük fel a gyönyörű modern templomot és plébániát.

A filiák történetében arany lapot érdemel *Remetekertváros*. Pesthidegkúthoz tartozott Máriaremete kegyhely és Remetekertváros, Széphalom és az Ófalu–Pesthidegkút⁶⁸. Annyi villa épült már mindenfelé, hogy szét kellett osztani a nagy plébániát. Bejártuk az egész telepet, megállapítottuk a határokat. Utána arra kértem az egyházközségeket, amelyek már megalakultak, hogy írják össze: utcánként hány ház épült már be, mennyi lakóval és mennyi vár még beépítésre. Bozsik Pál, volt gyöngyösi prépost-plébános, remetekertvárosi lelkész rövidesen elkészült, s beadta tervét. Egyben engedélyt kért templomépítésre egy

⁶⁷ Goszleth Lajos. Tervezőtársa Frank Ágoston.

⁶⁸ Később inkább Pesthidegkút–Ófalu néven emlegették.

altemplommal, ahová az egyházközség halottait óhajták eltemetni. A másik két egyházközség aludt, s ezalatt Bozsik Pál Lechner Ödön professzorral épített egy olyan szép modern templomot és altemplomot, hogy mindenkinek elállt a szeme-szája. S kapott ajándékba ebbe a gyönyörű templomba egy orgonát 60.000.- pengőért. Ezt csak ő tudta megtenni. Lechner professzor valóban remekelt. Szegény Bozsik Pált perbe fogták Gröss érsek úrral és a börtönben meghalt. Másfél év múlva derült ki, amikor tanúnak megidézték. R.I.P.

Hasonló volt a helyzet Érden. Károlyi Imre gróf birtoka volt Érd. Hogy kikerülje a földbirtok-reformot, teleültette a hatalmas területet barackfákkal. De végre is parcelláznia kellett. Az Angol-Magyar Bank parcellázta és adta bérbe kímélet nélkül. Eleinte Kudó József területe volt az egész. A fenyvesben, sub divo⁶⁹ mondott szentmiséknek igen nagy keletjük volt. Lassan kezdtek kialakulni az egyes egyházközségek, a későbbi községek.

Érd-Újfalú volt az első. Itt egy Kápolna Egyesületet alapítottak a jezsuita atyák, akik a volt Szapáry-kastélyt vették meg. Még nem fejezték be a templomot, amikor a Szapáry-kastélyt eladták a Vizitációs Nővéreknek. Hosszú tárgyalások után sikerült csak a Templomépítő Bizottság kezéből kivenni a hatalmat.

A legszegényebb telep Érd-Parkváros volt, a legéltrevalóbb Érdliget, a legelőkelőbb Érd-Tusculanum. A szegény *Parkváros* ugrott ki legelőször. Juhász István, a Legfőbb Számvevőszék egyik tisztviselője volt az elnök. Ez a parcellázó Angol-Magyar Banktól, miután már a vége felé járt a parcellázás, elkérte az istállót, amely valamikor a grófé volt, és ebből építettek először egy szerény, később egész szép kis tornyos templomot. Vettek egy kis házat, amit később megnagyobbítottak, s megvolt a plébánia.

Érdliget a leggazdagabb és legnagyobb település volt. Az iskola, ahol eleinte miséztek, életveszélyes volt a tolakodás miatt, ezért építettek egy szükségkápolnát – de bérelt ház a plébániájuk, és nem méltó Érdligethez a szükségkápolnájuk.

Érd-Tusculanumban az első látogatáskor egy épülő házban miséztem, és bizony a nyakamba szakadt az eső: itt egy szükségkápolna van, s a telek tulajdonjoga körül is még bonyodalmak vannak. Szerencséje az egyházközségnek, hogy házat kapott, ahol a plébános lakhat. Valamikor ez volt a legelegánsabb telep, szép elegáns villákkal. Ma már lerongyolódott. A régi tulajdonosok elhaltak, vagy deklasszáltak lettek, elköltöztek – s most bizonytalan egzisztenciák lakják.

Ezekhez csatlakozott a fejlődés során 1948-ban *Érd-Postástelep*. Megalapítója ennek Maczkó Margit posta-tisztviselőnő. Csodálatos energiájával fogta össze az itt letelepedett postás nyugdíjasokat és tisztviselőket. Ez a jólelkű nő szorgalmazta, hogy alakuljon meg az egyházközség. Alkalmas telket szerzett a templom részére. Kár, hogy a régi sporttelep házat alakították át templommá. S nagy kár, hogy a plébános Mersei Antal nem tudott együtt dolgozni Maczkó Margittal. Később vettek egy plébániát, ezt megfelelően ki is bővítették, szép kertjük is van, de a templom nem megfelelő.

1945-ben Hagyó-Kovács Gyula, a cisztercita-rend híres jószágkormányzója bejelentette, hogy honorálni kívánja a rend a filiák körüli munkámat, és ezért Apátszállást (a rend által alapított községet), valamint Nagykarácsonypusztát és Nagyvenyimet templommal látják el. Sajnos *Apátszállás* számára nem építettek plébániát, eleinte az apátság épületében lakott a plébános, utóbb az iskolát építették át plébániává. *Nagykarácsonyra* egy gyönyörű faburkolatos templomot s egy elegáns kis plébánia épületet, *Nagyvenyimnek* pedig egy hatalmas templomot és az apátsági épületben egy tágas plébániát adományoztak. Evvel jóvátette a rend abbéli mulasztását, hogy a 40.000 holdnyi birtokon csak a nagy ünnepek

⁶⁹ Isten [szabad ege] alatt – latin.

másodnapján volt szentmise, egyébként soha. El is szokott a szentmiséről ez a nép, de alaposan.

Ugyanebben az évben *Tác* régi vágya valóra vált: Zichy János gróftól megkapták a nagy emeletes magtár épületet. Az emeletet lebontották, értékesítették az anyagot, és egy takaros templomot alakítottak ki. Eleinte a plébánia albérletben volt, de Ternyák Géza ügyeskedésével sikerült egy szép kis plébánia épületet venni.

Az alapításoknak igazi esztendeje az 1946. év volt. Ekkor alakult *Adyliget, Budafok–Felsőváros, Csabdi, Csepel–Királyerdő, Csepel–Szabó-telep, Kőszárhegy, Pilisliget, Székesfehérvár–Almássy-telep, Széphalom, Szigetszentmiklós, Tabajd, Tordas, Úrhida*. Persze rengeteg tanácskozás, tárgyalás előzte meg ezeket az alapításokat. Istenem, hány éven át jártam Csepelre, ahol egy plébániából négy új plébániát hasítottunk ki! Vagy Budafokra, ahol Albertfalva, Kelenvölgy és Budatétény mellé a hegy lakóinak új plébániát alapítottunk Budafok–Felsővároson!

A *csepeli* alapítás könnyen ment. Csepel áldozatkész volt e kérdésben. A Szabótelepen már régen az iskolában folytak az istentiszteletek. Varró Anna hitoktató és édesanyja, a jó Varró mama már egészen felszerelték a kápolnát. Már megszerveztük az önálló lelkészséget, azonnal vettek egy házat, ott elhelyezték a plébániát, s meg is kezdték a csepeli munkások a kápolna építését. Már a *gleichniig*⁷⁰ értek, amikor a tanács leállította az építkezést lefoglalva a félig kész házat munkáslakások céljára, s az iskolában is beszüntették a misézést. Sarang Ferenc lazarista atya lelkes és szép munkája így egyelőre kárba veszett.

Ugyanígy járt *Csepel–Királyerdő*, de kissé még cifrábban. A plébániát a lazaristákra bízta, akik ott hat atyával egy feloszlott vendéglőben telepedtek le és elkezdtek igen szépen működni. Közben elkezdtek az új, nagy templom építését is. Nagy rendház építését tervezték, mert ide tervezték a rendi noviciátust is. Amikor az építkezés feléhez értek, kitört a második világháború. Az építés félbemaradt, szegény Márkus Sándor szomorúan látta sok év kemény munkáját romba dőlni. De a lélek nem halt meg, nem aludt ki. A királyerdei hívek addig erőlködtek, amíg kiverekedtek az engedélyt egy új templom építésére. S a lelkész is megkapta az engedélyt a működésre, ha le tud telepedni. Szendi József dr. nagyon ügyesen megvett egy házat, szép nagy telekkel, oda telepedett le, és megkezdte nyomban az új kis templom építését. Közben azonban fondorlattal és kitalált ürügyekkel leállították az építkezést. A félig kész kis templom *gleichniig* felhúzott falakkal áll, és annak az előcsarnokában folyik az istentisztelet épületes hűséggel és kitartással. A párt elvi kérdést csinált a kápolnaépítésből, és nem enged új katolikus templomot építeni, mert „nem felel meg a városképnek”. Ugyanakkor néhány száz méterre azóta egy zsidó imaházát építettek fel...

Pilisliget maga építette fel csinos kis modern templomát Hír Antal lazarista atya működése idején. A jó módú, okos hívek összefogtak, s meglett a templom. Később Zsolnay Béla egy ügyes fogással egy szép paróchiának való épületet vett, s így ez a plébánia is tető alá került.

Hosszú vajúdasok után született meg a *Székesfehérvár–Almássy-telepi* templom-kápolna és plébánia. Berkényi Alajosé az érdem, hogy erélyes kézzel hozzálátott a kérdéshez. Az egyházközségnek először egy alkalmas plébániaépületet szerzett, azután a várossal történt hosszú sikertelen tárgyalások után – mely kezdetben meg akarta építeni a templomot, de közben ezer más akadályba ütközött⁷¹ – kezébe vette az ügyet, és fokról-fokra előbbre haladva kialakított egy igen kedves, bensőséges, kis templomot, mely ma már minden igényt kielégít.

⁷⁰ Német kifejezés; értsd: a koszorúig a külső falak készek, de tetőszerkezet nincsen rajta.

⁷¹ Kéziratban: merült.

Szigetszentmiklós Szabó Ferenc volt tököli esperes-plébánosnak volt a műve. Ez egy gazdag református község volt. A község még egy harangláb felállításához sem akart engedélyt adni, olyan makacs és rosszindulatú falu volt. A község lelkiületéről az egyik gyűlésen az állomásfőnök neje beszélt olyan katolikus meggyőződéssel és olyan élénk színekkel, hogy végre megszületett a gondolat a templomépítésre. A plébános telket vett és megkezdte az építést, és nagy örömmel megrendezték az alapkőletételt. Én miséztem. Ott volt a falu apraja-nagyja. Ott volt az egész református presbyterium is, az esperessel az élen. A szentmise alatt megeredt a záporosó, s a sub divo mise minden esernyő ellenére elázott, de a kántor annál inkább vezette az éneket, senki sem mozdult. Így a presbyterek sem. De nagyon csodálkoztak a hithűség hősi példáján. Csak az ünnep után sült ki, hogy a terület rosszul volt kimérve, s egy méterrel a község területéből többet vettek el. Emiatt a reformátusok nagy lármát csaptak. A plébános most a kultuszminisztériumban követelte, hogy a tanerők a tanulók vallási megoszlása szerint oszoljanak meg. A községi képviselőtestület ellenállt és újra református tanítót választottak. A tököli esperesplébános megfellebbezte kétszer is, és végre sikerült katolikus tanerőnek tanítania Szigetszentmiklóson. A harc a katolikusokat felébresztette, a reformátusokat elkedvetlenítette, de bele kellett törődniük az igazságba, bármilyen keserű is volt az. Most azután nekiláttak az építésnek, és egy kis, kedves templomot építettek, amit ugyan később egy földrengés erősen kikezdett, úgyhogy a tornya is megbillent, de ezeket a hibákat azután rendbe hozták. Roszner Tibor lelkész pedig OTP-kölcsönrel egy szép kis plébániát épített, s most békésen élnek benne.

Tabajd szerencsés volt. Már korábban volt temploma, de plébániája nem volt. Egy jólelkű híve – Horváth Ferenc – házát az egyházközségnek adományozta, s ezzel megoldódott a kérdés. Sajnos kevés a katolikusok száma, és nem nagyon hitvalló nép.

Tordas Válnak volt a filiája. A falu evangélikus vallású volt nagyjából, és esperesük a Hangya Szövetkezet nagy apostola. A jómódú evangélikusok révén iparkodtak minden vegyes házasságot a magukénak lefoglalni. Így lassan a katolikusok egyre jobban fogytak. A katolikus, kis templom – egy gyönyörű szép empire templom – a Dreher-kastély mellett állt. Ezt Dreher leányának adta a birtokkal együtt, aki Hardy református földbirtokoshoz ment férjhez. Eleinte bérelt lakásban élt a katolikus lelkész, s nagy lelkesedéssel megindult a katolikus hitélet. Több viszontagságos év után – melyben egy aposztázia is rontotta a helyzetet, és nagy lelki károkkal járt – végül Csupor Zoltánban a kis egyházközség egy jóra való pásztorra talált. Csupor Tordas nagy szülöttjének, Sajnovich Jánosnak és az ő emlékének szentelte életét. Egy kedves kis múzeumot épített, mely egyben a plébániája is. S ezzel tető alá hozta Tordas ügyét. A kis múzeumból idővel komoly, szép gyűjtemény lett, és az Egyházmegye segítségével Csupor Zoltán a műgyűjtő szenvedélyével alakítja és bővíti múzeumát.

Széphalom a pesthidegkúti plébánia egyik filiája. Érdekes a története. Egy nyugalmazott villamosellenőr, Faragó Pál – valamint felesége – felajánlotta lakását – amely egy tágas terem – kápolnául, s ott volt a szentmise évek hosszú során át. Minél jobban beépült a telep, annál nagyobb szükség volt önálló kápolnára. Pödör László – aki nagyon megszerette ezt a szép vidéket – hamarosan épített is egy igen jó helyen egy kis kápolnát. Utóda Paróczay Sándor (aki úgy kíváncszott oda) annyira megnyerte a Faragó-házaspár tetszését, hogy az egész házát az egyházközségre hagyományozta. Halála után pedig az özvegy az egész lakásberendezést adományozta Paróczay Sándornak illetve az egyházközségnek.

Bodajk filiája volt *Söréd*, 300 hívőjével. Temploma [a] szentélynél telitalálatot kapott és tornyát is lelőtték. Elhatározták, hogy lebontják és újat építenek. El is készült a terv, és a kis falu – az Egyházmegye segítségével – egy szép és modern kis templomot épített magának Söveges Aladár, beosztott bencés lelkész működése idején. A plébánia építését csak

megkezdte Söveges, azt már utóda, Schröder Gyula fejezte be. Körültekintő munkával egy szép kis modern plébánia épült, és teljesen befejezést nyert a templom is.

Külön lapra tartozik *Csabdi*, Bicske filiája. Boldogult Lakatos Frigyessel sokat beszélgettünk Csabdiról. Egyszer éppen virágvasárnap meghívtak, el is mentem. Szokás szerint gyóntatni kezdtünk. Gyóntatunk vagy négyen. Fél 12-kor beszól hozzám a kántor, hogy lassan dél lesz, jó lenne megkezdeni a szentmisét. Kihirdettük, hogy aki még hátra van, a szentmise után is végezhet szentgyónást és megáldoztatjuk. Persze mindez az iskolában történt, amely iskolát és telket az egyházközség minden kikötés nélkül átengedett az államnak, és az iskolában csupa protestáns tanító működött. A szentmise után összehívtam a gyóntatókat, mert feltűnt nekem, hogy senki sem járt szent misére a 6 km-re fekvő Bicskére. A gyóntatók is megerősítettek ebben. Itt kell építeni templomot. Volt is már telke az egyházközségnek. Bicskére mentünk ebédelni. Csabdin igen derék református vallású főjegyző volt, aki mindig nagyon udvarias és készséges volt velünk szemben. Bicskén ebéd alatt a szakácsnő, a derék Juli néni odajön hozzám, és azt mondja:

– Püspök Úr, hallom, hogy templomot akar építeni Csabdin. Bizony az nagyon jó lesz. Van nekem megtakarított pénzem, 1000.- pengő, azt felajánlom. Fogadja el, induljon ezzel meg a templomépítés! – és letett az asztalra ezer pengőt. Megköszöntem a jóságát.

Azt mondja erre a plébános, aki helyi a Hitelszövetkezet igazgatója is volt egyben:

– Én is adok 1000.- pengőt!

– Még mit nem – feleltem neki – ha Juli néni ad 1000.- pengőt, akkor Tetőled, Frici⁷², nem 1000.-, de legalább 5000.- pengő kell!

Meg is adta. Közben megindult az építés. Egyszer kimentem megnézni. Nagy örömmel fogadtak. Egyszer csak előáll egy kis angyal szárnyakkal, átöleli a térdemet, és azt mondja:

– Püspök Bácsi, Te tudsz templomot építeni, építs nekünk is templomot!

Olyan aranyosan mondta, hogy könnyezve öleltem magamhoz a kis ártatlant. A templom hamarosan felépült: szép, kedves templom. Mikor pedig Langhammer Jánost ide száműzték, ő felépített a templom mögött egy igen rendes kis plébániaépületet.

Mikor a legközelebbi bérnialáskor beszámoltak a csabdi-i templomépítésről, előáll egy asszony, és haragosan kiáltotta:

– Tessék egyszer kijönni *Vasztélyra*, ott semmi sincs! Ott nem jár senki sem templomba!

Vasztély Mánynak volt a filiája. A kocsit Csabdiról vezetett Vasztélyra. Kitűztünk egy vasárnapot, amikor kimentem Vasztélyba. Nyaktörő út vezetett oda, lovaskocsival lehetett csak megközelíteni. Egy gyönyörű völgyben voltak a házak a hegyek között. Ott vártak a gyerekek rendbe állítva, a fiatalság mögöttük, azok mögött a szülők. Előállt az iskolaigazgató, egy igen jó pedagógus, és azt mondta:

– Itt még soha nem szólt a harang, itt még nem énekelték: „Áldozattal járul Hozzád!”

Elcsuklott a hangja, s a derék igazgató sírni kezdett. Megnyugtattam, hogy most értesültem róla, hogy milyenek az állapotok itt, lesz templom, lesz harangszó és fognak itt is énekelni. Meg is tartottuk nemsokára templomszentelést igen nagy öröm és boldogság közepette. A zsámbéki plébánost kértem meg, [hogy] építsék meg a templomocskát, az adonyi Oltáregyletet pedig felkértem, hogy szerelje fel a kis templomot templomi ruhákkal. A zsámbéki esperes is, az adonyi Oltáregylet vezetője, Zichy Livia grófnő is különös gonddal szerelték fel a kis templomot.

1947-ben Agárd, 1948-ban Gárdony lett önálló. *Agárd* akkor már önálló fürdőhely volt, felkapott nyaralóhely, nyáron rengeteg nyaralóval, ahol egymásután épültek a villák. Eredetileg Agárd Nádasdy grófnak volt a birtoka. Egy kis kápolnájuk volt, ahová egy lelkész volt alkalmazva, aki az uradalomtól kapott rendes konvenciót. A fürdőhely

⁷² Lakatos Frigyes plébános.

fejlődésével most már új templomról és plébániáról kellett gondoskodni. Egy Steiner Ferenc nevű agilis fürdőhely-titkár – aki mellesleg FTC-titkár is volt – vitte az ügyeket. Ez kérdezte,⁷³ hogy mikor fogadnám a küldöttséget, mely templomépítés ügyében akar felkeresni. Megadtam a következő szerdát a Regnumban. Hát még ilyen küldöttség sem keresett fel addig! Megérkeztem villamossal a Délivasútról, s látom, hogy vagy húsz autó áll a Regnum előtt. Bementem, és ott bent egymásután bemutatkoztak a földbirtokosok, bankigazgatók, gyárigazgatók és hasonló állású urak. Előadták, hogy ha elfogadom, ajándékba építenek egy kis templomot, a telekügyet már elintézték a fürdőigazgatósággal. Hát persze hogy elfogadtam. Meg is kértek a budai katolikus körben egy előadásra, melyet a templomépítés javára rendeznek. Elfogadtam a meghívást, tartottam is előadást a templomépítésről, s megismerkedtem a lelkesedés embereivel és jótevőivel. Néhány év múlva, egy gyönyörű késő tavaszi napon szenteltem fel a kis templomot a hívek nagy örömére. Érdekes epizódja ennek az a közigazgatási per, amit a Nádasdy-birtok örökösével folytattunk, amelynek a vége az lett, hogy egy konzorcium nagy gyümölcsösét jelölte meg és terhelte meg a Kultuszminisztérium a kegyúri terhekkkel.

Sokkal regényesebb és fordulatosabb volt *Gárdonyi* ügye. Ebben a kis faluban – akárcsak Baracskán vagy Kápolnásnyéken – az a hír járta, hogy az többségében református vallású. Utána nézve megállapítottuk, hogy a lakosság 69%-a katolikus. Egy iskolája volt, az is református. Pedig a 90 tanuló közül több mint 60 katolikus volt. Nevelő Lajos tanfelügyelő elnézte, hogy az iskolát bővítették egy tanteremmel, holott katolikus iskolát kellett volna építeni a tanulók felekezeti megoszlása miatt, ahogy azt a törvény előírta. Elindítottam az akciót, elmentem a kultuszminisztériumba, az államtitkárnak előadtam az ügyet és kértem, hogy orvosolja panaszomat. Megígérte, hogy informáltatja magát, s ha igaz, orvosolni fogja. Erre katolikus iskolát hirdettünk, és Deres Istvánné vezetésével egy kis bérelt házban megkezdtük a tanítást. Volt nagy álmélkodás. Persze a jegyző felesége ellen nem mertek nyíltan harcolni, annál kevésbé, mert elsőrendű tanerő volt. Múltak a hónapok, a kultusz nem mozgott. Elmentem újra az államtitkárhoz és érdeklődtem nála. Kitérő választ adott. Megmondtam, ha egy hónapon belül nem intézi el, úgy, hogy nekem 46.000.- pengőt kifizet, akkor az ügyben interpellációt jelentek be a felsőházban. Pár hét múlva kifizette a 46.000.- pengőt. A Gárdonyi nevű földbirtokostól kaptunk ajándékba egy telket, megkezdtük az építést, és szépen tető alá hoztuk az iskolát két tanteremmel és egy oltárfülkével.

Közben bérmlás volt soron Gárdonyiban. Igen ám, de hol [tartsuk meg]? A kis iskolakápolna erre elégtelen volt. Egy Simon nevű, jómódú gazda az udvarát ajánlotta fel erre a célra, ott tartottunk májusi litániát, utána volt a bérmlás, majd egyházközségi gyűlés. A bérmlásra kivonult a református esperes is, és az egész presbyterium hosszú kocsisorral. Szeretettel köszöntöttem őket, nyilván az iskolaügy hozta őket. Már véget ért a gyűlés, minden rendben lezajlott. Előáll a bandérium egyik tagja, Simon gazda egyik fia, és elmondja, hogy a református esperes a templomban kihirdette, hogy a katolikusok ezentúl ne jöjjenek hozzájuk istentiszteletre, mert szűk a hely (bőven volt hely a tág templomukban), és ezért arra kért a fiú, hogy vegyem kezembe a templomépítés ügyét is. Megköszöntem az idős esperes úrnak, hogy ezeket mondta, és figyelmeztettem híveimet, hogy Egyházunk szigorúan tiltja, hogy másvallású templomba járjunk istentiszteletre. Egyben bejelentettem, hogy mi is hozzálátunk a templomépítéshez. Nosza, volt nagy öröm. Összefogott a katolikusság, gyűjteni kezdett. De nem volt hova építeni. Kikerestünk egy szép helyet, és azt kértük a községtől, de azt természetesen a tiszta református községi képviselőtestület nem fogadta el, nem hagyta jóvá, úgy mint Kápolnásnyéken. Thaisz Andor megyei főjegyző tudomására hozta a községnek: ha nem adja meg a kért telket, a község sem kap semmiféle engedélyt a

⁷³ Eredetiben: jelentette.

jövőben a megyétől. Így szereztük meg a telket, és felépült Dobosi Ferenc lelkes vezetésével a templom. Eleinte nem volt előkelő hely, de ma már szép padokkal nagyon kedves kis temploma a Velence-tóparti kerületnek. A sok kudarcnak eredménye végeredményben az lett, hogy Gárdonyiban is, Kápolnásnyéken is katolikusok is kerültek a községi képviselőtestületekbe, hasonlóképpen Szigetszentmiklóson is.

Nagylók Hunyadi Ferenc gróf birtoka volt. Egy ritka tehetségű tanítónő működött itt, Csaja Jovanica, aki olyan színelőadásokat rendezett, hogy amikor egyszer a gróf feleségével ellátogatott az iskolába, bámulatba ejtette vele mindnyájunkat. Egy derék jószágigazgató volt ott, Tardi János és jószágos felesége, akik egy uradalmi épületet átengedtek kápolnának és lelkészlakásnak. Itt kezdődött meg a lelkészség működése. Igen ám, de Nagylók telepessé lett, egyesült Szilfamajorral, Gardamajorral és Nagylókpusztával. Mindenki kapott telket, kapott – ha kért – kölcsönt házépítésre, és egymásután nyíltak meg a nagy széles utcák az új házakkal. Ide már kellett templomot is építeni. Szegény Mézes József lelkész is igényelt házhelyet, s fel is építette a plébániát. Templomot azonban sajnos a telep maga erejéből nem tudott építeni. Így az Egyházmegye építette fel a templomot, melyhez az Állami Egyházügyi Hivatal is csak évek múlva adott engedélyt, s a gyémántmise alkalmából a templomot a nagylóki egyházközségnek ajándékoztuk.

Nagyhörcsök is ilyen telepessé hely, valamikor Zichy György gróf kedves birtoka, kápolnával, szerzetes nővérekkel: ahogy azt nagynénjétől, Zichy Gabriella grófnőtől örökölte. A kastélyt teljesen lerombolták, a felhasználható anyagot az építésre felhasználták, és nagyon szegényesen tengődtek eleinte.

Mellette feküdt *Hatvanpuszta*, egyházmegyémm egyik legjobban prosperáló birtoka. Mikor először látogattam el ide, az a hír járta, hogy P. Zsíros jezsuita atya⁷⁴ a misszió alkalmával kintjárt és gyóntatott, így nem vártunk komoly munkát. A pusztának volt egy gyönyörű temploma, de az csak a birtokos Sávozdi Richárd fia emlékének szólt, aki öngyilkos lett. Csak halála évfordulóján volt benne gyászmise. Mi az iskolában gyóntattunk, és ott is miséztünk. Mekkora volt a meglepetésünk, amikor egymásután jöttek 20-25-30 éve nem gyónók! Kiderült, hogy a juhászok, kanászok, pásztorok és egyéb igen illatos emberek gyóntak, akiknek a földbirtokos parancsba adta, hogy meg kell gyónniuk, aznap kivételesen nem viszik ki a legelőre az állatokat. Egyébként egész évben az állatokkal együtt a legelőkön élnek. A földbirtokos maga nem gyónt – de a fia, egy igen kedves, okos fiú igen. Ez az uradalom a legrendesebb uradalom volt. Itt a cselédség is jó, rendes ruhában járt, s látszott rajtuk a jólét. Sajnos az apa is, a fia is öngyilkos lett. Nagyhörcsököt később a Hatvanpusztából lett Sárhatvannal egyesítették, s oda a szép kis templom mellé épített Maróthi Zoltán lelkész Ágnes nevű kedvesnővér nővérével egy igen szép kis plébániát. A plébános nem győzi dicsérni sárhatvani híveit és gyermekeit.

Szigethalom, Szigetszentmiklós testvér-filiája. Mindkettő Tökölnek volt a filiája. Nyugalmazott vasutasok, postások nyaralótelepe, később lakótelepe. Egy időben kezdték a mozgolódást, Szigethalom talán előbb is kezdte, mint amaz. Rendesebben dolgoztak, és egy gyönyörű helyen felépítették saját erejükből csinos kis templomukat. Füstös Antal volt az egyházközség egyik lelkes, alkotó plébánosa, aki sok szépet vitt be a templomba. Felépítője Szabó Ferenc tököli esperesplébános volt, Füstös már csak a belső kiképzését fejezte be. A plébánia ügye sokáig húzódott, amíg azután Sugár Mihály dr. megvett egy házat, ahol kényelmesen elfér a plébánia. A valamikor Horthy-liget, majd Szilágyi-telep nevű község most mint Szigethalom szerepel.

Ami a Csepel-szigeten Szigethalom, az Budakalász és Pomáz között *Szentistvántelep*: tisztviselőtelep. Szép, kertés házak árnyas, szépen rendezett utakkal mutatják, hogy már

⁷⁴ Páter Zsíros Ferenc.

lassan kiépült település. Nagyon sokáig húzódott a templomépítés ügye. Szegény nyugdíjasok hiába erőlködtek, sehogyan sem ment. Egy kis kápolnájuk volt, abban buzgókodtak és búslakodtak. Tölgyes Kálmán – mint a mater Pomáz plébánosa – nekilátott, és hamarosan lerakta a templom alapját, azután megint abbamaradt minden, és csak a több méter magas kőfal mutatta, hogy itt templom készül. Végre az Egyházmegye sorra vehette ezt a templomépítést is, és megindította újra a megkezdett munkát. Ma már tető alatt áll a templom és igen nagy a telep öröme, mert nagy, tágas templom vár rájuk. Tünetes az a munka, amit Sós József lelkész vezetésével végeztek a hívek. Beszerezték a legnehezebben beszerezhető anyagot, óriási emelőgépet, malterozó gépet és csodálatos gyorsasággal felhúzták a falakat és feltették a mennyezetet.

Sokkal tragikusabb Sárkeresztúr filiájának, *Sárszentágótának* templomépítése. Már 1940-ben önálló lelkészség lett. Volt temploma, Gábor János szerzett plébánia épületet. De a front lerombolta a templomot. Gábor János nagygazda lévén, a dohány- és a gyógynövénytermelésből tervezte a templom felépítését. Készített egy szép tervet, de az építési engedély három évig késett. Herling Jakab előadó zsebében maradt a kérvény, s mire megkapta és elkezdhetette volna az építkezést – tsz lett a falujából... A hívek sem adakozni, sem dolgozni nem tudtak. Végül is az Egyházmegyének kellett a templomot felépítenie 160.000.- forinttal.

Befejezésül álljon itt a Székesfehérvár–maroshegyi és a székesfehérvári Prohászka Ottokár Emléktemplom építkezése, mint méltó epilógus. A *maroshegyi* Szent Kristóf templom Proity Márton dr. alkotása. Házilag maga építtette és vezette elejétől végig az építkezést. Temploma tervét Zvinszky János építész készítette. Egy modern, szép, ízléses templom. A templom minden részéről pompás a rálátás a főoltárra. A templom 80.000.- pengőbe került, de voltaképpen 160.000.- pengő értékű társadalmi munka miatt, mert itt a szó szoros értelmében mindenki dolgozott. A templom mellett áll a szép, tágas plébániaépület: tanácsteremmel, két káplánszobával és egy vendégszobával. Ugyanúgy készült, mint a templom. A templom másik oldalán egy hatalmas kultúrterem egészíti ki a telepet, ugyanolyan módon felépítve. Bicskei Karle János festőművész festette ki a gyönyörű templomot egy szép Szent Kristótot ábrázoló hármast oltárképpel, és egy remekszép keresztúti stációval, amely kép folyamatosan festi a keresztutat gyönyörű perspektívával, szép jelenetekkel és csoportképekkel. A festés és a szép orgona Proity Márton utódjának, Nagy György plébánosnak érdeme és örök dicsősége.

A *Prohászka Ottokár Emléktemplom* Székesfehérvár áhítatának és a nagy püspök iránti kegyeletnek méltó emléke. Sok vita előzte meg, hogy hová temessük a nagy püspököt, s én döntöttem el, hogy a Vasútvidékre, mert Kéri Nándor plébánosban és Vadász József akkori állomásfőnök, világi elnökből garanciát láttam arra, hogy megoldják a nehéz kérdést. Bizony jó pár év ráment az előkészítésre. Addig egy szükségkápolna oldotta meg a kérdést. Püspök Atyánk halála évfordulója körül emlékünnepet, hivatalos gyűlést tartottunk, s délután a sírjához zárandokoltunk a Szentháromság-temetőbe, s ott valaki megemlékezett róla. Ezek a gyűlések ébren tartották vagy felébresztették a nagy püspök emlékét és páratlan érdemeit. Vadász József jelentései ez alkalmakkor eseményszámba mentek. Meghirdettük a [terv]pályázatot, Fábián Gáspár lett a győztes. Az ő hatalmas kupolás temploma lett Ottokár Püspök Atyánk nyugvó helye. Azután a sírhelyre is pályázatot hirdettünk. Orbán Antal gyönyörű szobra – amelyen a [püspök] budapesti egyetemi templom szószerűen történt halálát örökíti meg – lett a sírja, rajta a felírás, Glattfelder püspök jellemzése: „Ottocarum Prohászka, Apostolus et Praeceptor Hungariae.”⁷⁵ Wenckheim Ferenc gróf Gács várából elhozatta 48 ládában carrarai márványból faragott gyönyörű oltárát, s a templomnak adományozta.

⁷⁵ Prohászka Ottokár, Magyarország apostola és tanítómestere – latin.

Őeminenciája Serédi Jusztinián kardinális és a magyar püspöki kar kíséretében szállítottuk át koporsóját, s benne tetemét a város híveinek igazán impozáns részvéte mellett⁷⁶. A második világháborúban egy légitámadás alkalmával kigyulladt a hatalmas kupola, s teljesen leégett. 26 belövés rútitotta a templom mennyezetét. Hamarosan begyógyultak a sebek, befödtek a kupolát, de sajnos nem vörösrézrel. Így három év múlva újra kellett a kupolát burkolni, most már vörösrézrel, az Egyházmegye kölcsönéből. Ezt dr. Molnár Gyula, akkori plébános kezdeményezte, de közbejött halála miatt már káplánja, Garda József fejezte be.

XI. Pius pápa atyai tanácsa így vált valóra. Végiglátogattam⁷⁷

1. a lelkszségeket,

úgymint: Adyliget, Agárdfürdő, Alsószentiván, Balinka, Baracska, Budafok–Felsőváros, Csabdi, Csepel–Kertváros, Csepel–Királyerdő, Csepel–Szabótelep, Érd–Parkváros, Érd–Postástelep, Érdliget, Érd–Tusculanum, Érd–Újfalu, Halásztelek, Hard, Inota, Iváncsa, Kőszárhegy, Nagyhorcsók, Nagykarácsony, Nagylók, Páty, Pesthidegkút–Széphalom, Pilisliget, Pusztacreges, Pusztazámor, Sárszentágota, Sárszentmihály, Söréd, Sukoró, Székesfehérvár–Öreghegy, Szentistvántelep, Szigethalom, Szigetszentmiklós, Tabajd, Tárnokliget, Tác, Tinnye, Tordas. Összesen: 40 [helyet]⁷⁸.

2. Ahol templomigazgatók működnek:

Budakeszi–Makkosmária, Pesthidegkút–Remetekertváros (Szentlélek-kápolna), Pilisvörösvár–Bánya[telep], Polgárdi–Ipartelepek, Székesfehérvár–Almássy-telep, Székesfehérvár–Százszázút, Székesfehérvár–[Szent György] Kórház, Székesfehérvár–Szent Imre konviktus, Székesfehérvár–Szent Imre templom, Székesfehérvár–Semináriumi templom. Összesen: 10.

3. Ahol a filia kápolnával, vagy templommal rendelkezik,

úgymint: Agárdpuszta, Árkpuszta, Csordakút, Csősz, Dinnyés, Ercsi–Cukorgyár, Érd–Újtelep, Felsőalap, Felsődobos, Felsőkörtvélyes, Galambospuszta, Guttamási, Herceghalom, Kisapostag, Kiscsér, Kisgyón, Kislók, Kőhányás, Kulcs, Lórév, Nagyveleg, Óbarok, Pettend, Réhpuszta, Sárhatvan, Seregélyes–Szőlőhegy, Surányitelep, Tükrőpuszta, Újbarok, Újszár, Vasztély, Velence–Újtelep, Vereb. Összesen: 33.

4. Ahol csak portatile altare⁷⁹ volt,

úgymint: Alsóbesnyő, Alsócsikola, Báranyjárás, Belsőbáránd, Börgönd, Csala, Csirib, Dajapuszta, Daruhegy, Dobogókő, Farnapuszta, Felsőcsikola, Felsőszentiván, Felsőtöbörzsök, Fővenypuszta, Franciska-major, Gánt–Bányatelep, Göböljárás, Gróftanya, Hatvanpuszta, Kajászószentpéter, Kajtor, Kisszentmiklós, Kisvenyim, Makád, Mecsépuszta, Mélykútpuszta, Ménesmajor, Mesterberek, Moha, Nemetegyháza, Ödönpuszta, Parragpuszta, Rákhegy, Rétszilas, Róbertvölgy, Sáregres, Sárkeresztes, Simonpuszta, Sinatelep, Sövénykút, Tímárpuszta, Tükrőpuszta, Újhegy. Összesen: 45.⁸⁰

⁷⁶ 1938. június 1-jén.

⁷⁷ A kézirat érezhetően törekedett az ABC-rendben történő felsorolásra, ám tévedésekkel. Ezért ennek szellemében rendeztük a községsorokat.

⁷⁸ Valójában a felsorolás 41 lelkszséget nevez meg...

⁷⁹ Hordozható oltár – latin.

⁸⁰ Valójában csak 44 települést tartalmaz a felsorolás...

Kemény, nehéz munka volt. Sokszor télen, hamar befűjvén a hó az utat, felültünk a szánra és a földeken toronyiránt mentünk kitűnő lovainkkal. Nagyon tanulságos és igen sokoldalú volt a nagy pápának tanácsára végzett, rendkívüli örömeit és lelkipásztori eredményeket jelentő körút.

Új plébániák alakultak⁸¹:

Szabadegyháza (1928), Székesfehérvár–Vasútvidék (1928), Székesfehérvár–Viziváros (1928), Baross Gábor-telep (1930), Kelenvölgy (1932), Albertfalva (1933), Leányfalu (1933), Kápolnásnyék (1936), Székesfehérvár–Maroshegy (1940), Budatétény (1948), Alcsút (1949), Cece (1949), Érdliget (1949), Gárdony (1949), Pilisszentiván (1949), Pusztaszabolcs (1949), Százhalombatta (1949), Szigetbecse (1949), Szigetszentmárton (1949), Úrhida (1950), Remetekertváros (1951), Budafok–Felsőváros (1952), Besnyő (1955), Baracska (1961), Balinka (1962), Érd–Parkváros (1962), Érd–Postástelep (1962), Érd–Tusculanum (1962), Sárszentmihály (1962), Söréd (1962), Tinnye (1962), Alsószentiván (1963), [Pesthidegkút–]Széphalom (1963), Agárd (1964), Sukoró (1964), Tordas (1964).

Új lelkésziségek létesültek:

Csepel II. (1929), Páty (1934), Sárszentágota (1940), Székesfehérvár–Öreghegy (1940), Adyliget (1945), Máriaremete (1945), Nagykarácsony (1945), Nagyvenyim (1945), Pusztægres (1945), Tác (1945), Csabdi (1946), Érd–Újfalu (1946), Hard (1946), Kőszárhegy (1946), Pilisliget (1946), [Pesthidegkút–]Széphalom (1946), Tabajd (1946), Nagyhörcsök (1947), Nagylók (1947), Inota (1948), Székesfehérvár–Százrét (1948), Szentistvántelep (1948), Tárnokliget (1948), Érd–Újtelep (1962).

A vizitációk és a püspöklátogatások nyomán új templomok épültek:

Adyliget, Albertfalva, [Székesfehérvár–]Almácssy-telep, Alsószentiván, Agárd, Baracska, Baross Gábor-telep, Budafok–Felsőváros, Csabdi, Csepel II, Csepel–Királyerdő, Felsődobos, Galambospuszt, Gárdony, Halásztelek, Hard–Németkér, Kápolnásnyék, Kelenvölgy, Kisvelence, Kulcspuszt, Kőszárhegy, Érdliget, Érd–Parkváros, Érd–Postástelep, Érd–Tusculanum, Érd–Újfalu, Érd–Újtelep, Makkosmária, Mezőfalva, Moha, Nagyhörcsök, Nagykarácsony, Nagyláng, Nagylók, Nagyvenyim, Páty, Pilisliget, Polgárdi–Ipartelepek, Pusztægres, Pusztaszabolcs, Ráckeve–Újhegy, Remetekertváros, Sárszentágota, Seregélyes–Szőlőhegy, Söréd, Szabadegyháza, Székesfehérvár–Maroshegy, Székesfehérvár–Öreghegy, Székesfehérvár–Százrét, Székesfehérvár–Vasútvidék, Szentistvántelep, Széphalom, Szigethalom, Szigetszentmiklós, Tác, Tárnokliget. Ez összesen: 58 új templom vagy kápolna.⁸²

Ezeket az új alapításokat jórészt a szükség diktálta. Legelőször Székesfehérvárott kellett új plébániákat alapítani, mert csupán két plébánia volt 40.000 hívővel, a belvárosi és a felsővárosi. Új plébániák létesültek az alábbi sorrendben: Viziváros, Vasútvidék, Maroshegy, Almácssy-telep, és két lelkészség, Öreghegy és Százrét. Legutoljára a ciszterci plébánia. Szét kellett osztani a csepeli plébániát, mert ott csak egy plébánia volt 50.000 hívővel. Így alakult Csepelen a Jézus Szíve plébánia, a Szabó-telepi, királyerdei és kertvárosi lelkészség. A Szabó-telepi és kertvárosi plébániákat kisajátították, a gleichniig elkészült templomokból munkáslakásokat építettek, de az egyházközségek ma is működnek. Az érdi plébánia is óriási

⁸¹ A kézirat e helyen érezhetően törekedett az év-ABC-rend szerinti felsorolásra, ám tévedésekkel. Ennek szellemében rendeztük az adatsorokat.

⁸² Valójában csak 56 települést tartalmaz a felsorolás...

módon megnövekedett a Károlyi Imre gróf birtokán az Angol-Magyar Bank útján végzett parcellázásával. Így lett az egy plébániából hét plébánia: Érd–Újfalú, Érdliget, Érd–Parkváros, Érd–Tusculanum, Érd–Postástelep, Érd–Újtelep – és az ősi Érd–Ófalú-i plébánián csaknem kihalt az élet. Szinte kezelhetetlen volt a pesthidegkúti plébánia, annyi új villa, ház épült Máriaremete környékén, a hegyes-völgyes nehéz terepen. Itt is új plébániák alakultak, Máriaremete, Remetekertváros, Széphalom. Egymásután elváltak a régi plébániától, Pesthidegkúttól, akinek plébánosa, Reichardt András készségesen beleegyezett a diszmembrálásba⁸³. Budafok is igen megnőtt. Belőle szakadt le Albertfalva, egy tekintélyes plébánia, majd Kelenvölgy és Budatétény. Protestáns községnek volt kikiáltva egy-néhány filia, amelyekről kisült, hogy a katolikus lakosság már meghaladta a protestánsok számát. Ilyen volt Martonvásár filiája, Baracska, Velence filiája Kápolnásnyék, Agárd és Gárdony, Bicske filiája Csabdi. Hála Istennek, mindenütt sikerült plébániát szerezni és létesíteni!

Most visszatekintve, mélységes hálával gondolok XI. Pius pápára, aki erre a munkára figyelmemet felhívta. A sok derék segítőtársra, buzgó, lelkes hívekre – akik segítettek a nagyszerű munkában – szintén hálásan gondolok, de legfőképpen a Jó Istenre, aki ebben a munkában erőt és kedvet, és Folláth Ádám személyében hőslélkű munkatársat adott.

Esperesek, főesperesek

Ennek a nagy munkának a háttérében állott egy elsőrangú esperesi kar, aki nemcsak előmozdította ezt a munkát, de abból tényleg kivette a részét is. A régi esperesek részben meghaltak, vagy megöregedtek és egy új, lelkes, komoly esperesi gárda volt a segítségemre: Doroszlai, Preiner, Hajós, Szabó Ferenc, Hufnágel, Jászóvári, Horváth Imre, Ásguti Ádám, Aradi Ignác, Mayer⁸⁴ és Szabó Jenő nagyszerű esperesi együtttest képezett. Ezeket meghívtam egy-egy hétre Tésre, a püspöki nyaralóba, ahol azután az erdőben barangolva a kerület minden problémáját megbeszéltük. Egy kis vezérkari megbeszélés volt ez egy héten keresztül, ahol szépítés és tusolás nélkül előkerült az Egyházmegye minden problémája. Nagyon sok nehéz dolgot sikerült megoldani ezzel az esperesi karral, mely a helyzet magaslatán állott és a párját ritkította. Így észrevétlenül kialakult egy közvetlen, meleg tónus az esperesek és a papság, a püspök és papjai között. A közös munkák, a közös gondok, a közös örömök és eredmények, sikerek és sikertelenségek családi hangot teremtettek az Egyházmegyében, amely a teljes összhangnak, a közösen végzett munkának és eredményeknek volt a természetes velejárója.

Ebből a szellemből fakadt azután az 1934. évi Egyházmegyei Zsinat, amelynek dekrétumaiban ez a szellem nyert rögzítést. A zsinat igen ünnepélyes és felemelő volt, az előírásokat pontosan és lelkiismeretesen betartottuk. 1944-ben meg akartuk ismételni, az előmunkálatokat elő is készítettük, de a háború mindent megakasztott. Ebben az időben még csak két főesperes és 13 kerületi esperes volt az Egyházmegyében. Később 1949-ben 4 főesperesi és 22 esperesi kerületre osztottuk az Egyházmegyét a sok új plébánia miatt. Az új beosztás Potyondy Imre nagyprépost úr munkája. Igen jól sikerült, bevált. Eleinte az új esperesek is nagyon jók voltak, és a régi családi, közvetlen szellemet átvették – meg is tartották az új aeráig. Voltaképpen rajtuk keresztül kormányoztam az Egyházmegyét, és nélkülük vajmi keveset tudtam volna elérni. Nagy hálával gondolok rájuk. A jó Isten áldja őket a sok áldozatért, amit hoztak.

⁸³ Elhatárolás, széttagolás – latin.

⁸⁴ Keresztnevekkel: Doroszlai Béla, Preiner István, Hajós József, Hufnágel Ferenc, Jászóvári Ödön, Mayer József.

A megye

Meg kell emlékezniem itt a Fejérmegyei Törvényhatóságról és az ott végzett munkáról, mert az nagyon tanulságos és érdekes. Mikor megjelentem a törvényhatósági ülésen, érdekes képet láttam. Széchenyi Viktor gróf főispán erélyes és határozott ember volt, meglátszott rajta a huszártiszt. De – ahogy nekem mondták – liberális volt, pedig gyakorló katolikus életet élt, és Sárpentelén, ahol a birtoka volt, nagyon kedves kis templomot tartott fenn, mint annak kegyura. Én éppen az alispán-választásnál kerültem a gyűlésre, s a papság – elsősorban Csöngedy adonyi plébános – nem támogatta a kormány jelöltjét, Havranek Józsefet, aki katolikus volt ugyan, de tutyi-mutyi ember volt, s a katolikus szempontokkal nem törődött. Ezzel a választással az én helyzetem is elromlott. A főispán többször próbált kapacitálni, de nem kerülhettem szembe papságommal. Ezt meg is mondtam neki. Így jóban voltunk, nem egyszer volt nálam ebéden évente, én is nála, de nem tudtunk összelelegedni. Ő váltig azt hangoztatta, hogy nem jól, túl sötétben látjuk a helyzetet. Pedig a valóságban egy protestáns klikk irányította a háttérből az egész megyegyűlést: Szűcs Gedeon, a megyei főügyész; Péter, a pénzügyek vezetője és Halász Géza – három öntudatos, elfogult és katolikusgyűlölő protestáns keverte állandóan a kártyát, s észrevétlenül adták be Széchenyinek a dolgokat.

Érdekes eset volt például a szabadbattyáni iskola története. A község azt felajánlotta a szabadbattyáni egyházközségnek. Az elfogadta, de a megye nem hagyta jóvá. Megfellebbezték, az alispán is elutasította. A plébános – a jó öreg Mici bácsi, Horváth Imre, [aki] valamikor a Széchenyi gróféknál nevelő volt – megkért, vezessem a küldöttséget a belügyminiszterhez, aki akkor Scitovszky Béla volt, egykori regnumi hívem. Szívesen fogadott, rendkívül meglepte a bíró kérdése, hogy van-e még nekünk, katolikusoknak Magyarországon valami jogunk. Elfogadta a benyújtott fellebbezést és megígérte, hogy az ügynek utánajár. Múltak a hónapok, talán egy év is – és semmi válasz. Végre egy régi derék osztálytársam – akkor miniszteri tanácsos – elárulta, hogy a fellebbezést a miniszterelnökség a kultusból elkérte, és jelenleg Darányi Kálmán belügyminisztériumi asztalában fekszik. Egy ideig még vártam, majd írtam Károlyi Gyula igen derék akkori miniszterelnöknek, hogy mióta olyan országos érdekű ügy egy iskola felajánlása az egyházközségnek. Erre megjött az engedély, de Falubattyán kapott egy protestáns iskolát. Mindez lehetséges volt egy katolikus főispán és alispán vezetése mellett!

Közben eljegyezte Halász Géza Havranek alispán egyetlen, jólelkű leányát. Ez nyilvánvaló sakkhúzás volt, hogy biztosabban előrehaladhasson. Eszes, okos ember lévén a tehetetlen katolikus tisztviselőket megelőzve főjegyző lett, s a lusta Havranek engedte, hogy tovább szője hálóját. Szötte is: kiment a községekbe, s ígérte is, adta is a segélyeket derűre-borúra. Közben megtörtént az esküvő Havranek leányával a fehérvári ciszterciák templomában Hagyó-Kovács Gyula esketése mellett.

Havranek ideje lejárt, új alispánt kellett választani. Megkezdődött a nagy pályázat. Pályázott Lászlai Géza II. főjegyző, Halász Géza I. főjegyző és egy aufschneider⁸⁵. A választás teljesen kilátástalan volt. Halász Géza állandóan járta a megyét és osztogatta a segélyeket, hogy a jegyzőket – s azokon keresztül a képviselőket – megnyerje magának. S ekkor történt a fordulat. Széchenyi Viktor főispán felkeresett azzal, hogy Canossa-t járni jön, mert rájött, hogy Halász Géza neki ismételt hazudott.

– Ha mi összefogunk, Püspök Úr, és Thaisz Andor mellé állunk, akkor biztos a győzelem – mondta.

Beleegyeztem Thaisz Andor jelölésébe és megkezdtük a propagandát. Széchenyi főispán többször felkeresett Tésen, megbeszéltünk minden haditervet, s a főispán veszedelmes

⁸⁵ Nagyzoló, fellengzős alak – német.

szervezőerőnek bizonyult. Elérkezett a választás napja. Én magára a választásra mentem át. Olyan izgatott volt az egész város, hogy az utcán utánam kiáltottak az emberek. A megyeházán a hangulat igen izgatott volt. Leszavaztam Thaisz-re⁸⁶ és rögtön eljöttem. Később pótválasztás kellett, mert nem volt meg az abszolút többség. Ismét átmentem szavazni. Thaisz Andor lett az alispán. Hagyó-Kovács Gyula ugyan azzal fogadott, hogy milyen szégyen, ha a püspököt leszavazzák – de nemcsak hogy nem szavaztak le, hanem Halász Géza bukott meg csúfondárosan. Lefűjták a terítéses bankettet, mely aznap estére volt megrendelve, s lassan Halász Géza is eltávozott a megyéből. Ezzel véget ért a református uralom a megyeházán.

Szegény Széchenyi Viktort később a kommunisták lefoglalták, az Andrássy út 60. alá vitték. Borzasztóan megkínózták, s mikor kiszabadult gyalog kellett elmennie haza az Andrássy útról a Ferenc József hídon át a Hűvösvölgybe. Szegény a Krisztinavárosban összeesett, úgy vitték a lakására, ahol rövidesen meghalt. R.I.P.

A Megyeháza ülésterme előtti folyosón egy márványtábla őrizte Károlyi József gróf, egykori főispán emlékét, aki a kommün alatt egyedül tiltakozott a vármegyék közül a kommunista kormány ellen. Károlyi József gróf egyike volt Fejér megye legkiválóbb főúrainak. Nemcsak hithű katolikus férfiú volt, de egyúttal a legdemokratikusabb főispán, akinek ajtaja mindenki számára mindig nyitva állott, ha jellegzetes magyar kocsija itt állt a püspökségen. Nagy úr volt, igen művelt ember – és főleg őszinte, egyenes jellem. Kevesen tudták róla, hogy Károly királynak „per tu” barátja volt, mert ezt sem nem éreztette, sem nem árulta el. A temetésén derült ki mindez, amikor emlékbeszédemben ezt róla elmondottam. Fiához intézett végrendelete tanúskodott fennkölt, nemes lelkéről. Fehérvárcsurgón, ahol lakott, a plébániát és a zárdát ő tartotta fenn a kegyurakénál messze túlmenő gondossággal és előkelőséggel.

⁸⁶ Az írásmódból következik, hogy Shvoy Lajos „Tejsz”-nek ejtette a nevet.

Ad limina látogatások

1928-ban vele együtt mentem le Rómába Serédi Jusztinián bíbornok konszekrációjára és egyben bemutatkozó látogatásra. Erről a látogatásról már részben beszámoltam. A „Qui si sana” hotelben, a Keresztes Nővérek Szállójában szálltam meg. Innen mentem a kardinális urakhoz tisztelegni, s a fűtetlen lakásokban levettem a télikabátot, megfáztam, és másnap tüdőgyulladásban megbetegedtem. Szegény Mutter Aniceta egész éjjel az ágyam mellett imádkozott, mert 40 fokos lázam volt. Az ottani svájci orvos termofort tétetett a mellemre, rövidesen megindult a köhögés és kilábaltam a bajból. Hazajöttem, de itthon még igen sokáig beteg voltam.

Második ad limina látogatásom 1933-ban volt, ugyancsak XI. Pius pápa alatt. Vízota kanonok volt a vezetőm, és velem jött a bátyám is, aki akkor a honvédség főparancsnoka volt. A Szentatjánál beszámoltam filia-látogatásaimról, amit az ő tanácsára elkezdtem. Örömmel fogadta jelentésemet. Vízota Alajos apátkanonok felülmúlta önmagát, olyan ügyes vezető volt. A Damascus-udvarnál akartunk felmenni a liften, a svájci gárdista utunkat állotta, hogy tilos a feljárás. A kanonok úr eltűnt, s pár perc múlva nyílt a liftajtó és Vízota kanonok úr lép ki belőle, s felszólít: „Excellentia” – és máris visz fel a liften. Amint kiderült, adott a Cammerariusnak néhány lírát, s megvált az engedély. Jártunk Firenzében, Velencében is.

A harmadik ad limina látogatás 1938-ban volt. Akkor nem egyedül mentem, hanem magammal vittem az espereseket, néhány papot és híveket is. Voltunk vagy 50-60-an. Az espereseket magammal vittem a templomokba, melyeket meg kellett látogatnom. Ők is aláírták a jegyzőkönyvet a sekrestyében a monsignore-ok⁸⁷ nagy örömeire. Az utolsó nap fogadott XI. Pius pápa, aki akkor már nagyon beteg volt. Beszámoltam a filia-látogatásokról, a hitéletről, a papnevelésről és felajánlottam a Decreta Synodalia egy fehérbe kötött példányát. Rendkívül megörült neki:

– Látod, ennek igazán örülök. Ez egy nagyon kedves ajándék.

Megkérdezte, hogy mi van benne, s mondta, hogy az elejét – az Egyházmegye történetét – majd lefordíttatja olaszra. Megkértem, hogy bemutathassam neki derék irodaigazgatómat, Bergendy Jánost. Becsöngette, és az előtte térdre boruló irodaigazgatót egyre simogatta és kedvesen bízta, hogy legyen mindig hű főpásztorához. A jó Jánosnak pedig csak ömlöttek a meghatódottságtól a könnyei. Megkértem, hogy fogadja a velem jött espereseimet is.

– Látod ez nagyszerű gondolat, hogy azokat is elhozta.

S kiadta a parancsot, hogy a magyarokat külön fogadja a trónteremben. Mikor kimentünk Bergendy Jánossal, nagy izgalommal fogadtak híveink, mert akkor terelték őket a trónterembe, azután kinyílt az ajtó.

– Il Santo Padre!⁸⁸ – kiáltotta a szolgálatot tevő kamarás, és már hozták is a holtfáradt pápát. Nem ült a trónusra, hanem odavitette magát egészen közel a térdre borult magyar hívők közé, akiknek a száma akkor már százra is felszökött.

– Herzlich willkommen, herzlich willkommen im Vaterlichen Hause.⁸⁹ – mondta a pápa s az aznapi [szent]leckére célozva mondta: „dies sunt mali”⁹⁰, annál jobban esik neki a mi hűségünk és nagy szeretettel üdvözölte az espereseket. Már vinni akarták, de kértem, hogy elénekelhessük a pápai himnuszt. Leállította a vivőket, s ő maga dirigálta a „legszebb pápai

⁸⁷ Főpapokat, kúriai tisztviselőket illető megszólítás.

⁸⁸ A Szentatya! – olasz.

⁸⁹ Szívélyesen üdvözlünk, szívélyesen üdvözlünk az atyai házban! – német.

⁹⁰ Rossz napok járnak – latin.

himnusz”, ahogyan mondta. Azután megcsókolt jobbról és balról, és kivitték a szobából. Híveim és papjaim még mindig térden állva nevettek és sírtak a megható jelenet hatása alatt. Elmaradt az Assisi-i kirándulás, de helyette egy olyan pápai kihallgatáson vehettünk részt, amely elkísér életünk végéig. Megéreztem, micsoda óriási lelki hatalom a pápa, az Egyház feje és fundamentuma, amelyen a pokol kapui sem vesznek erőt. XI. Pius pápa két hónapra rá befejezte életét. Bergendy Jánosnak pedig, amikor később szó esett Rómáról, mindig könnybe lábadt a szeme.

Amerikában

1938-ban volt Budapesten a XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus. A Kongresszust megelőzően a püspöki kar felkért, hogy hívjam meg az amerikai püspöki kart, a papságot és a híveket a Kongresszusra. A megbízatást elvállaltam, miután már jártam az USA-ban, s 1937. március 29-én Szabó János egykori trentoni és gróf Wenckheim Frigyes egykori suthbendi plébános kíséretében kimentünk Amerikába. Az A.C. meleg ajánlása alapján ingyen utaztunk, mint az American Express Company vendégei. Annak embere fogadott a pályaudvarokon, annak vendégei voltunk Milánóban, Genovában, és kaptunk I. osztályú szabadjegyet a hajón. Utazásunk az 51.000 tonnás Rexen, az olaszok büszkeségén káprázatos fényben és előkelő környezetben nyolc napig tartott. Egész idő alatt vihar volt. Amerikában Ghika főkonzul és a Vezetőség fogadott Eördögh Elemér preláttal, valamint Tanos Árpád és Cserniczky István plébánosokkal az élen, akik amerikai utazásunkat irányították. Bejártuk egész Amerikát New York-tól San Francisco-ig. Tengeri utunk 15.908,68 km volt, Amerikában 29.780 km-t tettünk meg, tehát összesen 45.668,68 km-t utaztunk.

Huszonnégy államban jártunk, tizenkét államot csaknem teljesen bejártunk autón. Három bíborosnál, hét érseknél, tizennégy megyés püspöknél és az apostoli delegátusnál tisztelegtünk. Ezeken kívül még nyolc püspököt hívtunk meg személyesen. Huszonhárom egyházmegyében látogattuk meg a magyarokat; éspedig negyvenkilenc római katolikus és tíz görög katolikus egyházközséget. Meglátogattunk még hat anyaházat, huszonkilenc zárdát, tizennégy szemináriumot, három katolikus és két állami egyetemet, két katolikus kollégiumot. Ezeken a helyeken 103 magyar és 30 angol beszédet tartottam. Szabó és Wenckheim atyák 5-5 triduumot tartottak. A látogatás kapcsán volt hat pontifikális mise, négy bérnálás, egy templom-, egy iskola- és egy orgonaszentelés, harmincnyolc szentséges litánia, három szentségimádás, egy úrnapi körmenet, egy szentségi körmenet, tíz görög katolikus istentisztelet, egy temetés, huszonhat ünnepély, hat papi gyűlés, egy katolikus nap Lényi Vincénél Woodbridge-ben, három teaest és huszonöt bankett.

Kemény, nagy munka volt. Rengeteget mentünk autón, vonaton tüneményes kényelemben a „Train of tomorrow”-n, a holnap vonatán, amely 120 mérföldes sebességgel robogott, fürdővel, mozival, gyönyörű szalonkocsival, ahol kis asztalok mellett ülve nem is éreztük, hogy utazunk. Los Angelesbe a Santa Fé (Sancta fides) vonatján mentünk 2.000 méter magasságig felkapaszkodva, majd onnan leereszkedve két és fél napig. Megnéztük a Grand Canyon – a nagy szakadék – vadregényes világát és átmentünk a Gold[en] Gate Bridge-n, az arany öböl hídján, sétáltunk a Yosemite-völgy 4.000 éves fenyőóriásai között – és mindenütt csodáltuk a gyönyörű, rendezett világot.

A sok csomagolás és utazás következtében tönkrement egy lila és egy fekete reverendám, egy felöltőm, egy nadrágom – de megérte, mert csaknem minden magyar plébániát meglátogattunk. Láttuk a magyar papság hatalmas erőfeszítését, hogy megtartsa a kivándorolt magyarságot ősi hitében és a magyar haza szeretetében. Holtfáradtan és teljesen kimerülten értünk haza, és hálát adtunk a jó Istennek, hogy ezt a nagy utat megtettük.

A Szent István év eseményei

1938-ban azután megvolt az Eucharisztikus Kongresszus, amelyen Magyarország hitet tett Krisztus mellett. Egyházmegyénk alaposan kihasználta ezt a kiváló alkalmat, komolyan készültünk rá, missziókkal, triduumokkal és a Kongresszus emlékére bevezetett 40 órás szentségimádással, amely azóta is megvan. Az ájtatosságokon pedig – különösen a gyermekek szentmiséjén és közös szentáldozásán, valamint a férfiak éjszakai szentségimádásán és a nagy dunai körmeneten – minden egyházközség részt vett. Felejthetetlen volt a szentségi körmenet a Dunán. Az összekötő vasúti hídtól egész az újpesti hídig a parton végig térdelő milliós tömeg a bazilika felerősített orgonája nyomán énekelte az ősrégi gyönyörű szentségi énekeket.

Utána való vasárnap⁹¹ pedig Mészáros János kísérete mellett a Szent Jobb jött le Székesfehérvárra, a koronázó városba, amelyet ez alkalomból Csitáry G. Emil polgármester a jó Sándor bácsi⁹² segítségével gyönyörűen restaurált és feldíszített. Egy város sem fogadta úgy a Szent Király Jobbját, mint az ősi koronázó város. A fölbirtokosok a rendezőség rendelkezésére bocsátották négyes fogataikat, s a gyönyörű, festői menet Széchenyi Viktor gróf nagyszerű vezetése mellett a mezőhegyesi lovaszenekar kíséretében vonult a Simor térre, amely tele volt emberekkel, s ahol a díszemléken a püspöki kar helyezkedett el, és Angelo Rotta nuncius⁹³ mutatta be a szentmisét. Gyönyörű látvány volt a közösen imádkozó és éneklő hatalmas tömeg, amely áhítattal borult le az átváltoztatás alatt a Szentségi Úr Jézus előtt. Ugyanaznap délután szállítottuk át Prohászka Ottokár püspök atyánk földi maradványait az emlékére épült fogadalmi templomba, Orbán Antal szobrászművész által készített művészi síremléke alá, amely a püspököt az egyetemi templom szószékén ábrázolja, amint az angyal őt invitálja az örök dicsőségbe.

⁹¹ 1938. június 1-jén, a Szent Jobb országjárásának második napján.

⁹² Farkas Sándor.

⁹³ A kéziratban legátusként feltüntetve.

A háború évei

1939. szeptember 1-[jé]re Hermenegilda főnöknő, a St. Mary's Home főnöknője repülőjegyet ígért nekem az USA-ba, a woodbridge-i katolikus napra – ugyanis felvettem a gondolatot, hogy rendkívül szomorúan láttam a csehek gimnáziumát és kollégiumát egyetemi hallgatók részére, ugyanakkor kb. 100.000 magyarnak még egy High school-ja⁹⁴ sincs. Össze kellene fogni és megszervezni a magyarságot, hogy legalább egy High school-unk legyen. A papság húzódozott a tehertől, de beismerték, hogy ez egy pótolhatatlan hiány. Ennek a megszervezésére akartam visszamenni Amerikába, s erre ígérte Hermenegilda főnöknő a repülőjegyet. Sajnos az idő közben nagyon bizonytalanná vált, amióta Hitler átvette Németországban az uralmat, és egy káprázatos Anschlussal Ausztriát és Csehországot Németországhoz csatolta. Ebben a nagy zűrzavarban lemondtam a jegyről – s valóban: 1939. szeptember 1-jén megindult a második világháború, Hitler lerohanta Lengyelországot. 1940-ben megindult a nagy nyugati offenzíva, Belgium, Hollandia, Franciaország s Anglia ellen, amely ugyan csak Dünkirchenig jutott el. Angliát már nem tudta Hitler meghódítani.

Ezalatt feltűnt Magyarországon a Szálasi-kormány, s bár maga Szálasi sem volt alkalmas ember a vezetésre, sem pártja nem rendelkezett megfelelő emberekkel, német protektúra alatt s a németek erőszakosságával hatalomra jutottak. Örömben bémáltam egy vasárnap, s ebéd után a főbíróval sétáltunk az országúton, amikor német gépkocsik közeledtek gépfegyverrel, s igen marcona alakokkal. A főbíró maga nyugtalankodott, hazasiettünk, ő a községházára sietett, s ott megtudta, hogy németek szállták meg a falut. Én Zsámbékra siettem a programom szerint, de az országúton már közlekedtek a német csapatok, s engem minduntalan igazoltattak. Másnap tudtuk meg, hogy Horthy Miklóst lemondatták és Szálasi Ferenc nemzetvezető vette át a kormányt.

Pár napra rá meghívót kaptam a felsőházba a felsőház elnökétől, hogy szeretne a helyzetről tájékoztatni, jelenjek meg a felsőház elnöki szobájában. Mindszentyvel⁹⁵ utaztunk Pestre. Megérkezés után ő [...] értesült, hogy mi készül, üzent nekem a Regnumba, de már nem lévén ott, gyanútlanul mentem el a felsőházba. Még csak egypáran voltunk ott. József főherceg kapacitált, hogy vállaljam az ülést az elnökséget, de nem vállaltam. A szegény Zadravec vállalta – meg is fizetett érte busásan. Egyszer csak nyílik az ajtó, s belép rajta Szálasi, bemutatkozik, és bejelenti, hogy ő kívánja tájékoztatni a felsőházat. Borzasztó meglepetés volt ez, mert senki sem volt elkészülve rá. Mielőtt tárgyaltunk volna, felállt Kaas Fülöp báró, és szót kért. Felvetette a kérdést, hogy szabadon beszélhetünk-e, s nem vonnak-e később kérdőre szavaiért valakit. Szálasi megnyugtatta, hogy nem, és Szöllősi miniszterelnöknek⁹⁶ ki is adta a parancsot, hogy nem szabad senkit itteni szavaiért molesztálni. Kaas Fülöp báró azt kérdezte tovább, hogy van-e a felsőház tagjai közül valaki letartóztatva, mert addig nem tárgyalhatunk. Szöllősi miniszterelnök megnyugtatta a felszólalót, hogy ma reggel minden felsőházi tag kiszabadult a letartóztatásból. Kaas további kérdése volt, hogy milyen címen nevezi a Szálasi-kormány falragaszában Horthy kormányzó urat szavahihetetlen embernek. Erre Szálasi hosszú mesében elmondotta, hogy ő ismételt felajánlotta szolgálatait Horthynak, de ő nem fogadta el. A nagy lármába – amit ez a bejelentése kiváltott – beleszólt a nagy riadó szirénája is, levonultunk az óvóhelyre. Itt

⁹⁴ Az amerikai középiskola (a magyar gimnáziumnak felel meg) – angol.

⁹⁵ Az eredeti kézirat következetesen Mindszenty-alakban írja a későbbi primás nevét.

⁹⁶ Szöllősi [Naszluház] Jenő. A kéziratban következetesen Szöllősy-alakban. Valójában csak miniszterelnök-helyettes volt.

kezdtek Szálasit interpellálni a legkülönbözőbb kérdésekkel, de ez már nem volt parlamentáris tárgyalás: se hangjában, se a kérdésekben. Én így otthagytam a gyűlést és megállapítottam, hogy egy operett-kormány vette át a hatalmat a legkomolyabb időkben, a legválságosabb helyzetben.

Ezekben a napokban levizitelt nálam a nyilas főispán, Pintér József. Arról beszélt, hogy ő nem nézi a múltat, tiszta lapot fektet fel mindenkiről, s majd meglátja, hogy ki mit ír fel erre a lapra. Közben letartóztattak 10-15 embert, köztük Csikós Andort, Kaltenecker Viktort, Czike Gábort, Bilkei Ferenc felsővárosi plébánost, Neményi Lajost, az „Új Fehérvár” szerkesztőjét, és még másokat. Átmentem a Gestapo parancsnokához, aki hosszú várakoztatás után és szaladgálások, hosszú tanakodás után fogadott, de semmit sem tudott a dologról, pedig a házból vitték el a letartóztatottakat. Neki még nem jelentették – mondotta –, ha jelentést kap, azonnal értesít. Mind a mai napig nem értesített. Majd átmentem az ügyészségre, beszéltem az ott letartóztatásban lévő szegény emberekkel és felkerestem a városi rendőrkapitányt, hogy segítsünk. A rendőrkapitány egy igen derék ember volt, ha jól emlékszem Bartha-nak hívták, később felkeresett és elmondotta, hogy beadta lemondását, nyugdíjba vonul. Tőle azt követelte a nyilas főispán, hogy azt a néhány túszt vigye a város szélére és lövesse őket agyon.

– Ezt bírósági tárgyalás és bírói ítélet nélkül nem lehet végrehajtani, főispán úr! – felelte neki akkor a rendőrkapitány. Mire a főispán azt mondta:

– Akkor elmehetsz, majd én elintézem.

El is intézte. Komáromba, majd Dachaubába hajtotta őket. Akik nem szabadultak ki útközben, vagy nem haltak meg – mint Csikós Andor bankigazgató, aki Velencén a Gschvind-kastélyban⁹⁷ halt meg – mind ott pusztultak Dachaubán, a földi pokolban. Czike Gábort, Neményi Lajost és Bilkei Ferencet sikerült kikönyörögni véres kezeiből.

Székesfehérvár december elejétől [kezdve] az oroszoktól körülfart és ostromolt város lett. De a háborús események már korábban kezdődtek. Megszervezték a légót, légó gyakorlatokat tartottak. Kijelölték az óvóhelyeket, a megyeháza, a városháza, a püspökség, a szeminárium és a törvényszék pincéi lettek a hivatalos városi óvóhelyek. Eleinte üresek voltak, egészen szeptember 19-ig. Akkor volt Székesfehérvár első bombázása. A vasútállomást és az állomástól a Deák Ferenc utcát bombázták. A palotáig nem jutott el a szőnyegbombázás, kis tetőtűz ütött ki ugyan a palotában, de nem volt súlyos. Annál borzalmasabb volt a tűz a Deák Ferenc utcában és annak a környékén. A hozzánk legközelebbi bomba a mozi melletti házat ütötte szét. Rémes volt hallani a bombák zuhanását, mely belesüvített az éjszakába és utána a szétvetett háztetők recsegését, ropogását. Ekkor gyulladt ki az Ottokár-templom teteje és égett az egész Deák Ferenc utca. Mi, papok siettünk menteni az égő házból a holmit, mert a lakók a bunkerban lapultak, holtra váltan.

De azért senki sem tudta, hogy milyen veszedelem fenyegette Fehérvárt. Én másnap elmentem az állomásfőnökhöz, mert hallottam, milyen hősieken helytállt. De a valóságot ott tudtam meg a még akkor is halottsápadt állomásfőnöktől. Napokon át jeleztek egy ekrazit-vonatot, s ez a vonat a bombázás estéjén beérkezett Fehérvárra három más[ik] töltény-vonattal együtt. Persze [mindez] a legszigorúbb titoktartás mellett történt. Este tíz óra után hallja az állomásfőnök a rádión, hogy az amerikai bombázók a Balaton felett gyülekeznek és elindultak Székesfehérvár irányába. Ész nélkül rohant ki az irodába, lázas izgalomban először az ekrazit vonatot tolatta ki távol a pályaudvartól, azután a lövedéket tartalmazó szerelvényeket. Kettőt ki tudott még tolatni, de a harmadik töltény-vonatot nem sikerült kivontatni [...], mert már Fehérvár felett voltak a repülőgépek, és elkezdtek bombázni a pályaudvart, azután a Deák Ferenc utcát. A lövedékkel megrakott és a pályaudvaron rekedt

⁹⁷ Vélhetően a Wenckheim-kastélyról van szó.

szerelvény az egész éjjel pattogott-lődözött úgy, ahogyan az egyes ládák meggyulladtak. Én megköszöntem ennek a hős állomásfőnöknek nagyszerű tettét, mert ha az ekrazit-vonat bent maradt volna és bombatalálatot kap – az egész Fehérvár is befejezte volna életét.

Felejthetetlenül szomorú látványt nyújtottak az égő, füstölgő házak között szaladgáló, szüleiket kereső gyermekek, vagy gyermeküket kereső kétségbeesett szülők. Sokan vesztették el ekkor életüket.

Másodszor október 13-án támadták meg Fehérvárt az ellenséges gépek. Ezek gyújtóbombákat dobtak le, és mindenfelé tüzeket idéztek elő. A püspökségre magára csak 130 gyújtóbomba esett, és 7 ízben keletkezett tűz a palota padlásán. Szerencsére jól megszerveztük a védelmet, s így, hála Istennek, csírájában elfojtottuk a tüzet. Bergendy János a földszint, én az I. emelet, Bejczy Gyula a padlás felügyelője volt. Mindenütt volt víz, homok, balta, lapát, ásó, hogy a tüzet azonnal lokalizálni lehessen. Szerencsére akkor egy német híradó század lakott itt nálunk, ezek hamar eloltották úgy a gazdasági udvarban, mint a padláson a tüzet. Így nagyobb kár nem történt. A gyújtóbombák nagy sisterséggel égtek az egész kertben.

December 8-án a nyilasok nagygyűlést hirdettek a városház előtti térre. A hallgatóság részére kijelölt helyen középen egy nagy karosszék volt téve a katolikus püspök részére, jobbra tőle egy hely a kálvinista, balra az evangélikus lelkész részére. Természetesen nem mentem el. A gyűlés előtt egy lövés dördült el és egy akna robbant a téren. Természetesen lefűjták a gyűlést a szabadban, de a főispán éktelen haragra gerjedt, hogy nem mentem el. De egyelőre jobbnak látta székhelyét áttenni Veszprémbe, ahová a városháza és a megyeháza is mindenestül átvonult. Szegény Thaisz Andor egy autószerencsétlenség áldozata lett, a győri kórházban feküdt súlyos agysérüléssel.

December 23-án reggel fél ötkor jött az első orosz járőr a városba, s utána jöttek a fegyveres csapatok, s „stoj”-kiáltással⁹⁸ vakon lövöldöztek össze-vissza. Az óvóhelyek foglaltak lévén mi – Németh László, Bejczy Gyula és én – az ablak nélküli irodában aludtunk, ki az asztalon, ki egy széken, ki a kályha mellett a sarokban. Természetesen a zajra felriadtunk, s megtudtuk, hogy december 23-án Fehérvár háromhetes hősi védelem után elesett. A végén már csak hat tank védte a várost, melyek végül Celldömölk felé elmenekültek.

Az első városparancsnok egy igen előkelő úr volt, állítólag egyetemi tanár. Magához kéretett és közölte, hogy a papságot semmi sérelem sem éri, harangozzanak, és még aznap tartsunk istentiszteletet. Megmagyaráztam, hogy ez teljesen lehetetlen, mert senki sem fog templomba jönni. Majd lassan módját ejtem, hogy legyen istentisztelet. Felajánlotta, hogy szívesen segít, ha valahol baj volna. Mikor jeleztem, hogy a ciszterciták, a ferencesek és a szatmári nővérek rendházában fosztogatnak, egy tisztet küldött velem és megmentettem a házakat. Mindenhova egy-egy tisztet szállásolt be és így megszűnt minden atrocitás.

Egy hét múlva egy orosz őrnagy keresett fel. Azt mondta, hogy Moszkvából jött, és azt szeretné tudni, nincs-e valami kellemetlenség. Megmondtam, hogy Bilkei Ferencet és Berzsenyi Jenőt az oroszok kitették a lakásukból, tolmácsával – aki Vass Zoltán volt orosz százados uniformisban –, felíratta, s még aznap visszaadatta a lakásokat. Igaz, hogy mikor elment, az oroszok ismét elvették a lakást. Az óvóhelyen – éppen a karácsonyi éjféli misén! – egy részeg orosz tiszt Németh Lászlót inzultálta, és revolverével fejbe verte. Ezt is elmondtam neki. Kérdezte, meg tudom-e mondani, hogy ki volt az, mert ezért halálbüntetés jár. Persze nem tudtuk, hogy milyen beosztású volt. Hallottam, hogy a zámolyi templomot az oroszok megbecstelenítették, felíratta és megígérte, hogy intézkedik.

⁹⁸ Állj! – orosz.

Én mindennap az óvóhelyen miséztem, ahol egy külön kis kápolnát rendeztünk be tabernákulummal s Oltáriszentséggel. Mekkora vigasztalás volt! A közös óvóhelyen is volt oltár, ott az aulisták miséztek. A ház óvóhelyén eleinte csak a nővérek és néhány ismerős volt, de utóbb annyian kérték a befogadásukat, hogy a végén már magunknak nem maradt hely. Heteken át – amíg az élelem tartott – 30 vendég volt az asztalnál, de azután kifogyott az élelem. Szentmise után rendszeren végigjártam a városon – a Széchenyi utca végétől a felsővárosig –, hogy lássák, hogy itt vagyok, s meghallgassam az emberek panaszait, bajait. Maroshegyet hamar kiürítették, mert onnan jöttek az oroszok. Egy vasárnap reggel minden fánál tehenet találtam kikötve, s mindenfelé síró, kesergő gazdákat láttam. Megtudtam, hogy a felsővárost az éjjel kiürítették. Felmentem a városparancsnokhoz és interveniáltam a szegény gazdák és az állatok érdekében. Kaptak is haladékokat, és a mellékutcákon járhattak, mert csak a főutcat lőtték az oroszok. Azután hallottam, hogy a várost a Zita királyné útig kiürítik, akkor nagyon komolyan kértem a parancsnokot, hogy ne engedje, mert az végzetes pánikot idézne elő. A parancsnok le is fújta a tervet.

Kerekes polgármesternél⁹⁹ időnként megbeszélés volt, ahol megtudtuk a valóságot. [...] ¹⁰⁰Az oroszok nem sokat molesztáltak. Egyszer forogtunk veszedelemben, amikor három orosz katona állított be és német katonát keresett. Feljöttek az emeletre Bergendyvel, a vezetőjük panyókára vetett kabátja alatt puskát hordott, a másik kettő vad ázsiai nép fia... Bergendy bemutatott, mire az végigtapogatott – és ellopta az órámat. Nagy lármát csaptam, erre visszaadta.

– Menjünk át a városparancsnokhoz – mondtam, s kalapért, kabátért a hálósobába mentem. Ők is ott termettek, és amit láttak, elemelték: a téli kesztyűmet, egy üveg alkoholt, villanylámpát. A helyzet kezdett kellemetlen lenni, mikor beállított a városparancsnok csendőre, akit Neményi Lajos kiosonva a szobából avizált. Rájuk mordult és kiparancsolta őket, s vitte őket át a városparancsnokhoz. Az utcán megtagadták az engedelmességet. A csendőr odahívta az útjelző barisnyát, s az rögtön revolverét vette elő – erre szó nélkül engedelmeskedtek. Másnap megtudtuk, hogy büntetésül fegyver nélkül kidobták őket a frontra.

Egyik vasárnap sétámat végeztem, mikor a Széchenyi utca felől nagy tömeg orosz vonult eszeveszetten a Budai út felé. Kocsi, autó, teherautó, gyalogos egy nagy gomolyagban rohant. Szabadbattyán felől pedig állandóan lőttek és fejünk felett fűtyültek a golyók. Mi történt? Hazasiettem, és az öcsémet kérdeztem:

– Mi ez?

– Az oroszok valamit éreznek.

Délután kimentem: üres volt a város, az egész Széchenyi út. Később megtudtam, hogy a németek Siófok és a Balaton felől öt irányban támadtak olyan erővel, hogy felbomlott az orosz fegyelem. Másnap reggel megjelentek a magyarok Székesfehérvárról. Január 21-én felszabadították a várost. Óriási volt az öröm. A harangok zúgtak. A ferencrendieknél hálaadó mise volt, énekelték a Te Deumot. Az utcán a tömeg éljenzett, mikor bevonult a fehérbe öltözött magyar csapat. Látszott rajtuk, hogy igen fáradtak. Egy darabig még folyt az embervadászás. Eltévedt, elmaradt oroszokat lőttek agyon. Délután ökrös szekérre dobták a hullákat és vitték elásni.

Azután visszajöttek a nyilasok Veszprémből, és megjött Pintér főispán is február 2-án. Hideg, szeles nap volt. A hangszórók bömbölték, hogy Várpalotán nyolc fűtött vonat várja az utasokat, aki el akarja hagyni Fehérvárt, menjen. Délután már pánikszerű izgatottság vett erőt az embereken. Nekivágtak sokan gyalog, vagy felkéredzkedtek német autókra. Azok kivitték

⁹⁹ Kerekes Lajos.

¹⁰⁰ Kronologikusan nem ideillő megjegyzés kihagyva (a város decemberi körülzárásáról).

őket a városból, ott letették őket, holmijukat pedig elvitték, és mehettek amerre akartak. Persze fűtött vonatról szó sem volt. Mi lett a sorsuk a menekülőknél, ki tudná megmondani...

Február 8-án délután 4 órakor beállított a püspökségre Kozma alhadnagy és a Nemzeti Számonkérőszék 14 csendőre. Engem kerestek. Mikor megtaláltak, Kozma alhadnagy letartóztatott. Hiába hivatkoztam rá, hogy felsőházi tag vagyok, hiába kértem írást, azt felelte:

– Háború van, és ez mindent megmond.

Attól kezdve egy csendőr állandóan mögöttem állt. Csomagolni kezdtem. Letartóztatták az öcsémet, Shvoy Kálmán altábornagyot, Büttner Ferenc kanonokot és a szegény „USA” becenévre hallgató Fülöp Ferenc, kedves amerikai kispapunkat. A csendőrök minden ajtót elálltak, s mi a kapu alatt gyülekeztünk, várva az autóbust. Közben a nővérek megkínáltak uzsonnával. Végre fél hétkor egy üveg nélküli autóbuszra szálltunk mi négyen, a tizennégy csendőr és az alhadnagy, és száguld[ot]unk a fagyos télben. Egyszer álltunk meg, egy autó állított le minket, Pintér főispán érdeklődött, hogy minden rendben van-e. A péti csendőrörsnél leszálltunk, bevittek egy terembe s ott az asztalnál letelepítettek. Vacsoráztunk pörkölttel nokedlival. Utána előkerült a parancsnok – kissé pityókásan –, Botond százados. Az öcsém számomra pihenőhelyet kért. Erre előhoztak egy priccset, azon feküdtem, fejem felett egy kétszázas égő égett. Az urak a lócákon heveredtek le. Közben hoztak be mindenféle előállított embereket, egy-két cigányt, egy asszonyt, aki az oroszoknak besúgta, hol találhatóak nőket, és egy orosz katonát. Azok a kövezeten töltötték az éjszakát. Nem aludtunk semmit.

Reggel misézni mentem, mert követeltem, hogy nekem misézniem kell. Egy csendőrrel mentünk át a telep templomába, ott miséztünk Büttnerrel. Egyszer hallgattak ki egy rövid kihallgatáson mindegyikünket, s a rávaló szerdán vonattal átmentünk Veszprémbe. Ott bevittek a városházára, ott találtam az egész fehervári városházát. Az Angolkisasszonyok zárdájában egy szép tágas vendégszobában helyeztek el mind a négyünket. Egy csendőr ült az ajtónál. Nem volt szabad kimenni a kápolnába, nem volt szabad sétálni, a szobában beszélni, elvitték a rádiót. Egész nap olvastunk. Én elolvastam Ward Mária életrajzát rossz német fordításban. Azután a főispán rendeletére a kosztot egyszerűsítették. Egytálétel volt megengedve, abba azonban a jó nővérek mindent beletettek. Nem volt szabad minket látogatni. Bejczy Gyula utánunk jött, de nem sikerült bejutnia. A zirci apát¹⁰¹ egyszer a folyósón végigment, s az ajtón át beszólt. A Skorka ismételten közbenjárt, de sikertelenül. Evvel engem teljesen elzárt egyházmegyémről. Megírtam Pintér főispánnak, hogy ezzel a Szentatjának fenntartott kiközösítést vonta magára. A kiközösített nem járulhat szentségekhez; érvényesen nem gyónhatik; nem kaphat egyházi temetést, ha meghalt stb. Szereztünk egy Codexet, abból magyarul kiírtam a törvényt, s ezt a csendőrrel elküldtem Pintérnek. Skorkának megmutatta, s mondta, hogy ezért lógni fogok. És szegényt őt akasztották föl. Bajorországban egy istállóban elfogták, ahol stallpüsch¹⁰² volt, hazahozták. Itt egy monstre pöre volt, mert a pincében 8 hullát ásattak ki vele, köztük szegény ártatlan Deák Toryt, aki munkaszázadban szolgált, fölszaladt a szülei lakására, ami akkor már Gestapo-szállás volt, letartóztatták, átadták Pintérnek, ez pedig a pincében agyonlövötte. Ezért a 8 halottért és a 18 cigányért, akiket az apáti erdőben fölkoncoltatott, halálra ítélték. Halála előtt édesanyját küldte hozzám, hogy oldozzam föl az exkommunikáció alól. Meg is tettem szegénynek, akit Pesten a Gyűjtőfogházban fölakasztottak.

Letartóztatták [volna] Neményi Lajost is, annak azonban már annyira elég volt a börtönből, hogy a püspöki palotában egy kaminlyukba felmászott, s ott a magasban egy kiálló

¹⁰¹ Endrédy Vendel.

¹⁰² Istállófiú, istállótisztító – német.

szögön megállt, és megvárta, amíg a csendőrök elmentek, s a sötétség leple alatt a vasútvidéki plébániára menekült Horváth Kálmánhoz, aki ott elrejtette. A csendőrök minket váltig faggattak, hogy hol lehet, mert parancsuk van: ha meglátják, lőjék agyon. De a dologról senki sem tudott semmit, csak Bergendy János és Németh László.

Végre befejeződött a vizsgálati fogság, megjött Ulehla Frigyes, a főnyilas és meghozta a végzést. A végzés szerint Shvoy Lajos „métely a nemzet testén”, s azért el kellett attól különíteni. „Nem érzett együtt a nemzettel és ezért nem akart eltávozni, s evvel sokan ittmaradtak, és áldozatai lettek az oroszoknak. Nem akarta elrendelni, hogy papjai prédikáljanak az oroszok ellen...” – Mikor az írást átvettem, élesen tiltakoztam ellene. Öcsém végzése az volt, hogy oly szoros kapcsolatot tart fenn a fővádlottal, és semmi remény sincs rá, hogy ez a viszony megváltozzék. Öcsém is tiltakozott ellene, ekkor Ulehla könyörgő hangon arra kért, hogy ne kíséreljünk meg szökést, mert akkor neki lőnie kell. Átmentünk a városházára, ott magunkhoz vettük a jó öreg Héjj Károlyt, lementünk Jutasra, s ismét vonattal Szombathelyre utaztunk, majd egy átvirrasztott riadós éjszaka után Sopronba, a városházára mentünk. Kőhidára, ahová küldött minket Pintér főispán, nem fogadtak be, így a Megváltós Nővérek Anyaházába vittek, s ott átadtak a gondnoknőnek, s rendőri felügyelet alá helyeztek.

Március 9-én érkeztünk Sopronba, s a Megváltós Nővéreknél május 17-ig voltunk internálva, amikor végre hazajöhettünk. Ott találtuk Mindszenty József veszprémi püspök urat papjaival, aki Kőhidáról jött oda, és Bauer Ottó bonyhádi plébánost. Rendőr ült a szobánk előtt, de szabadon jártunk-keltünk a házban és a szép kertben. Én egész nap kertészkedtem. Itt éltük át másodszor az orosz megszállást. Tanultunk a fehérvári megszállásból, megszerveztük a ház védelmét, és simán átestünk rajta. Délután Mindszenty magához kéretett, és azt mondta, hogy ő megszökik, de mivel ez nekem is kellemetlen, hát közli velem, legjobb lenne, ha én is megszöknék vele. Öcsém bevonásával tanácskoztunk és megállapítottuk, hogy ez egyenlő a halállal. Mindszenty aznap éjjel egy kocsival feltűnés nélkül kiszökött és a városban körüljárt, de visszajött.

Pár napra rá levelet kaptunk mind a ketten Vajna belügyminisztertől¹⁰³, hogy Szálasi szálláshelyén egyházi konferenciát tart, s a győri püspököt, a pannonthalmi főapátot¹⁰⁴ és mi kettőnket meghív arra. Autó jön értünk és elvisz. Én megköszöntem a meghívást, s tudattam a belügyminiszterrel, hogy mint internált nem vehetek részt a tárgyaláson, csak ha előbb szabadlábra helyeznek. Nem jött rá válasz, ellenben mire a tárgyalás napja elérkezett, Szálasi és egész kormánya már messze külföldön járt...

Az oroszok Húsvéthétfőn elfoglalták Sopront és rohantak Bécs felé. Húsvéthétfőn hivattak az orosz parancsnokságra. A kép ugyanaz volt, mint Fehérvár[ot]t: rengeteg ember vörös szalaggal a karján ténfereg a folyosókon. Csupa ágrólszakadt, aki mind felajánlotta szolgálatát az oroszoknak. Szomorú és leverő kép volt. A parancsnokságon egy orosz tiszt fogadott azzal, hogy készüljünk, visszavisznek Fehérvárra, ez a fehérvári kispipás parancsnok üzenete, aki tiszteletét küldi. Bármily kedvező volt látszólag az üzenet, nem fogadhattuk el, nem akartuk magára hagyni a jó nővéreket, de meg az út is bizonytalannak ígérkezett még. Megvártuk, amíg a város lecsendesedett és szabad lett a forgalom. Egy szép napon betoppant Horváth Kálmán és Visy Rafael. Invitáltak, hogy jöjjenek haza. Kérdeztük, mi újság Fehérvárott.

– Semmi különös. – Mikor ők eljöttek, még oroszok voltak a palotában. Ott mindent kifosztottak, szegény Bergendy Jánost lelőtték, lelőtték még Gáspár Jánost, meghalt Baumgartner Károly... – Nem történt „semmi különös”.

¹⁰³ Vajna Gábor.

¹⁰⁴ Apor Vilmos ill. Kelemen Krizosztom.

Felkészültünk az útra. Kimentünk a pályaudvarra és reggel 8 órától délután 5 óráig vártunk, amikor beállított a vonat, tele zsidó menekülttel. Ehhez kapcsolták hozzá a marhakocsinkat, s indulhattunk haza. A kalauz bízott, hogy reggelre Fehérvárt leszünk, de már a második állomáson csőrepedés volt a mozdony kazánházán. Kellett várni, amíg jött egy másik vonat, akkor minket ahhoz átkapcsoltak, de az meg félnapokat állt, mert közben a mozdonyt mindig elvitték a benzint szállító vonatok kíségetésére. Így szerda estétől szombat reggelig utaztunk, mire Fehérvárra érkeztünk. Mindszenty püspök úr Pápán szállt és gyalog vágott neki az útnak, mi pedig valóságos diadalmenettel jöttünk be az állomásra a püspöki palotába, ahol a palotát teljesen kifosztva találtuk. Nagy volt az öröm a kedves nővérek között. Augustina, Paulina, a kis hős nővér, Sebastiana – aki a legnagyobb lövöldözés alatt hidegvérrel nyitogatta velem az ablakokat az emeleten – szeretettel fogadtak. Egy hét múlva Pestre mentem egy teherautón az öcsémel bátyámhoz és nővéremhez, akik azt a hírt kapták, hogy engem az oroszok agyonlőttek. Nagy volt az öröm és boldogság, hogy túléltek a jó Isten kegyelméből ezt a szörnyű időt, s a sok ima – mondták – nem veszett kárba.

Székesfehérvár ostromának végéről csak később értesültem. 4-5 napig rémesen lőtték a várost az oroszok. Ekkor lőtték le a zirci templom tornyát és felgyújtották a templomtetőt, és a felsővárosi templomtornyot is ekkor lőtték le. A szokatlan lövöldözés már annyira fokozódott, hogy már szinte kívánták a fehérváriak, bár jönnének be az oroszok. Be is jöttek március 21-én¹⁰⁵ szörnyű ordítózás és lövöldözések között. Nagyon durvák voltak. Később tudtuk meg, hogy egy fegyenczászlóaljat uszítottak Fehérvárra. Legelőször összeszedték a papokat, és a református lelkész kertjébe gyűjtötték őket. Este 6 óra volt, amire kiszabadultak a bizonytalan fogságból, hol semmi ételt, italt nem kaptak. De közben az öreg Kovács Jánost faggatták, hogy ki volt a papok közül nyilas, vagy ki volt jóban a nyilasokkal. Milyen jó, hogy nem rendeltem el, hogy beszéljenek papjaim az oroszok ellen, ahogyan pedig azt a nyilas főispán kívánta!

Az oroszok bejövételét követő reggel nagy felfordulás volt a püspökségen. Idejött a frontparancsnokság, s aki papot találtak, azt ütötték-verték. Szegény Bergendy azt hangoztatta, hogy a városparancsnok nélkül itt a házba senki sem jöhet be. Először ütlegetni kezdték, majd az egyik orosz tarkón lőtte az irodában, és ott halt meg. Németh Lászlót is elfogták, összeverték, egy nagy fahusággal ütötték, s elvették a pénzét. Ezen összevesztek az oroszok, ezalatt Németh László egérutat nyerve megfutamodott előlük és átment a városparancsnokságra. A kispipás parancsnok átjött és beszélt a frontparancsnokkal, de végül is azt mondta, hogy Bergendy holttestét tüntessék el azonnal, és mindenki hagyja el a palotát, ha kedves az élete. Ekkor Bergendy holttestét átvitték a bazilikába, a káptalani sekrestyébe. Ott volt másnapig s akkor eltemették őt az altemplomba. Azután kezdtek menteni a palotából, amit lehetett. A bőröndöket kocsira rakták, s a szemináriumba vitték, ahonnan másnapra egy másik orosz alakulat katonái ellopták, csaknem valamennyit. Attól kezdve mindennap lesték, Németh László is, és a portás Hornyák Mihály is, hogy mikor lesz üres a palota. Végre eltávozott a frontparancsnokság, s Németh László a városparancsnokkal és kíséretével átjött. Egy nagy teherautót találtak a kapu alatt, amelyre orosz barisnyák már rakták a bútort, s mindent, amit még találtak. A városparancsnok nagy veszekedések között mindent lerakatott velük, és az itt is maradt. A palotát átnézve megdöbbenve látták a szörnyű piszkot, szemetet, sok undokságot, mert az oroszok nem használtak WC-t, hanem a szobába piszkítottak és mindent úgy hagytak. Szegény kedvesnővérek sírva tisztították el az orosz kultúra maradványait. A szőnyegek, fehéreneműk, az ágyruhák, a függönyök, a teljes gardrób szoba eltűnt. Az evőeszközök egy része is, a másik részét a városparancsnok mentette meg, s hagyatta itt. Ez egy kis ízelítő az oroszok garázdálkodásáról.

¹⁰⁵ Az eredeti kézirat itt tévesen január 21-i dátumot jelöl meg.

Amikor visszatértem Fehérvárra, és már egy kissé kipihentem magam (nyár és az őszi folyamán) bejártam az Egyházmegyét és végignézttem a sok pusztulást. Mentem amivel lehetett, ökrös szekérrel, lovas kocsival, már nem is tudom még hogyan, de azt tudom, hogy egy reverendám teljesen elpusztult a sok utazásban. Ami elém tárult, az rémes volt. Idézem az akkori körlevelet:

„Gyönyörűen restaurált bazilikánk erősen megsérült, az Ottokár-templom kupolája húsbelövést kapott, a sekrestyéje és a kultúrház leégett, a felsővárosi templom mindkét tornya csonka, ledőlt a cisztercita templom egyik tornya, leégett a másik, és a templom teteje súlyosan megrongálódott. Megsérült a vízivárosi templom, teljesen eltűnt a Donát-kápolna, gránátot kapott a szemináriumi templom és teljesen elpusztult Csepel I. és Csókakő temploma, mind a kettő leégett. Németek felrobbantották Aba, Kisláng, Tököl templomát. Elpusztult templomaink: Alcsút-kastélykápolna, Bodpuszta, Börgönd, Csajág, Csala, Ercsi-Göböljárás, Lovasberény-kastélykápolna, Martonvásár óvodakápolna, Pusztazámor, Sárkeresztúr, Szilfamajorpuszta és a gyönyörű verebi templom. Súlyosan megsérült: Adony, Alap, Albertfalva, Bakonykúti, Balinka, Baracs, Bicske, Bodajk, Budafok, Budakeszi, Cece, Csákberény, Csepel II., Csobánka, Csór, Dunapentele, Előszállás, Ercsi, Etyek, Érd-Ófalu, Fehérvárcsurgó, Füle, Galambospuszta, Guttamási, Hatvanpuszta, Hercegfalva, Horthy-liget, Inota, Iszkaszentgyörgy, Isztimér, Iváncsa, Káloz, Kápolnásnyék, Kelenvölgy, Lovasberény, Martonvásár, Magyaralmás, Mátyás, Mór, Nadap, Nagyhantos, Nagykarácsony, Pákozd, Pátka, Páty, Pázmánd, Perbál, Perkáta, Pilisvörösvár, Polgárdi, Polgárdi-Ipartelepek, Pusztaszabolcs, Pusztavám, Rácalmás, Ráckeresztúr, Sárbogárd, Sáregres, Sározd, Sárpentele, Sárszentágota, Sárszentmihály, Sárszentmiklós, Seregélyes, Solymár, Szabadbattyán, Szár, Százhalombatta, Szigetcsép, Szigetújfalu, Szilfamajor, Szolgaegyháza, Tabajd, Tárnok, Tinnye, Úrhida, Vál, Ürményi-mauzóleum, Velence, Vértesacska, Vérteskozma, Zámoly, Zsámbék – csupa rom mindenfelé és szörnyű pusztulás. Elpusztult még ezenkívül 60 iskola, 56 plébánia, 34 katolikus intézmény és zárda, kifosztottak 107 templomot, 70 iskolát, 68 plébániát. Megszentségtelenítettek 17 templomot.”

Sorra látogattam a szomorú egyházközségeket. Mindenütt zokogó hívek, csodálatos hithűség és megható áldozatkészség fogadott. Megható kis ünnepségeket rendeztek mindenütt, és lassan megkezdtük mindenütt a romok eltakarítását. Végiglátogattam a Vikárius Úrral a koronákat, hogy vigasztaljam és bátorítsam papjaimat, s lelket öntsek beléjük. Nem volt szükség rá. Büszkén állapítottam meg, hogy papjaim mind – az egy Kőnig Simon kivételével – helyükön maradtak és hősiesen teljesítették kötelességüket. Nem egy életével tett bizonyosságot hűsége mellett. Legkedvesebb halottunk a szegény Bergendy János irodaigazgató, akit az oroszok lőttek agyon. Követte őt Gáspár János iszkaszentgyörgyi plébános; majd bombalövés áldozata lett Baumgartner Károly, a vértesacsaiak hőslélkű plébánosa, aki betegeket látogatott. Orvos híján meghalt Bakody Ernő százhalombattai plébános; Sándi János szívszélhűdésben¹⁰⁶; Gáger József; tifuszban Stermeczky Vince; és egy kézigránát vigyázatlan kezelése ölte meg Kemény Józsefet, Seregélyes hős plébánosát. Ezek Egyházmegyénk háborús halott papjai.¹⁰⁷

¹⁰⁶ A kézirat helytelenül „Sándy” alakban közli nevét.

¹⁰⁷ 1947 novemberében Mindszenty József felkérésére a hősi halottakról életrajzok készültek. Ekkor már Sándi és Gáger sorsáról nem szólnak az iratok, viszont részletezik Németh Ferenc II. éves teológus mártíromságát, akit Székesfehérvárott, a Palotavárosban lőttek agyon. (SzfvPL – No.7346 – 3320/1947.)

Sajnos a háború püspökök sorában is nagy rendet vágott. Legelőször Bubnics Mihály rozsnyói püspök, barátom halt meg szívtrombózisban. Ugyanez vitte el Serédi Jusztinián bíboros hercegprímást, és ugyancsak gyenge szíve vitte el Mikes János gróf szombathelyi püspököt, akinek számos rokon vendége volt, és amikor hallotta, hogy a répceszentgyörgyi püspöki nyaralóba oroszok jöttek be, eléljük ment, hogy vendégeit megvédje. Ott a lépcsőn összeesett és meghalt. Legtragikusabb volt Apor Vilmos báró, győri püspök halála, aki az óvóhelyre nem engedte be az orosz katonát, s az keresztüllőtte. Még mindig a karmeliták altemplomában nyugszik, szép és művészi sírhelyére nem engedték eddig átvitetni. Adj Uram örök nyugodalmat nekik, és az örök világosság fényeskedjék nekik!

Mindszenty József hercegprímás

1944. március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén teljesen csendben püspökké szentelte Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás – a váci megyés püspök¹⁰⁸ és az én segédlettemmel – Mindszenty József veszprémi és Hamvas Endre csanádi, valamint Kovács Sándor szombathelyi püspököket. A szentelésen részt vett Mindszenty püspök édesanyja is. Akkor ismertem meg ezt az okos, intelligens és mélyen vallásos asszonyt. 1945 novemberében Őszentsége a megboldogult Serédi Jusztinián utódjául Mindszenty Józsefet nevezte ki hercegprímássá és esztergomi érsekké. Kimondhatatlan öröm és boldogság töltötte el a hithű katolikusokat.

Öeminenciája a nála megszokott lendülettel és komolysággal vette át egyházmegyéje gondozását. 1947. Nagyboldogasszony ünnepén a magyar püspöki kar jelenlétében meghirdette a Nagyboldogasszony-évet Esztergomban. Kiadta a programot, hogy az ország a Szűzanya közbenjárását eszközölje ki porba sújtott szegény hazánk felszabadulásáért. Esztergom akkor példát adott egy gyönyörű éjszakai szentségimádással és egy hatalmas eucharisztikus körmenettel, melyen megmozdult az egész város és környéke. Ilyen áhítatos, bensőséges imába merült hívő sereget régen nem látott az esztergomi öreg bazilika.

1947-ben a jó Isten kegyelméből a 20. évet töltöttem be a püspöki székből. Ez alkalommal lejött a prímás, és személyesen adta át a pápai trónállói kinevezést. Az Egyházmegye ifjúsága Székesfehérvárott egy gyönyörű kerti ünnepély keretében – melyen Bánáss László veszprémi püspök úr is részt vett – köszöntötte a főpásztort, és elhozta az akácfaillatos falvak lelkét. Az egyházközségek elnökei egy testvéri tüneményesen jól rendezett 200 terítékes ebéd keretében köszöntötték a főpásztort, amely ebédet a Székesfehérvári ügyes és találékony asszonyok tüneményes gyorsasággal és közvetlen szeretettel szolgálták fel.¹⁰⁹

1947. szeptember 7-8-án Szombathelyen tartott a prímás az újonnan felépített székesegyház felszentelése kapcsán hatalmas nagy ünnepélyt a magyar püspöki kar jelenlétében és bevonásával. Öeminenciája nálam ebédelt, s utána együtt indultunk Szombathelyre. A megye határa felé jártunk, amikor Szakos Gyula robogott elénk és jelentette, hogy a főispán, az alispán és a polgármester fogadni óhajtják őt a megye határánál. Mindszenty nem akart kiszállni a kocsiból. Nagy kapacitálásra kiszállt az autóból, a főispán pedig nagy remegés közepette elmondta mondókáját, s arra a prímás fölényesen azt felelte:

– Magyarország hercegprímása már ezer éve járja az országot, s mindenfelé terjeszti a békét.

Nagy asszisztenciával történt a székesegyház szentelése. Kora reggel óta gyülekeztek az egyházközségek hangos énekszóval, s a nagy székesegyház és az előtte lévő tér tele volt emberrel. Délután nagy körmenet volt a városban s a székesegyház terén gyülekezett a tömeg. A püspöki kar és a vezetőség egy emelvényen helyezkedett el, s ott Czapik egri érsek¹¹⁰ és a prímás beszéltek. Elérzékenyülve beszélt a prímás. Ezen a téren járt mint kisdíák, később mint kispap. Itt készült, ebben a városban papi pályájára. Felhívta a szülőknél figyelmét az ifjúság lelkigondozására. Azután beszélt a mai helyzetről, hogy túl

¹⁰⁸ Pétery József.

¹⁰⁹ E bekezdést a fejezet végéről helyeztük ide, ahol kronologikusan helye van.

¹¹⁰ Czapik Gyula.

gyorsan kisöpörték a tízparancsolatot. Pedig kár ezzel sietni. Óvta a híveket a sötétben bujkáló alakoktól, és egy [...] ¹¹¹ fotográfusra mutatott, aki rémülten szaladt el akkor előle.

1948-ban, Nagyboldogasszony évében Celldömölkre zárandokoltunk. Akkor nem fogadta őt senki: érzett már, hogy puszkaporos a levegő. Az országutat mindenfelől lezárták, mert hirtelen száj- és körömfájás lépett fel. A zárandokok a kukoricások között vonultak be Celldömölkre, ahol először a rendőrség, majd később a katonaság vont kordont, s a hangszóró állandóan harsogta, hogy akinek nincs dolga Celldömölkön, távozzék. A hívek a templomba ¹¹² menekültek, s ott is aludtak. A templom körül pedig állandóan sárga lével locsoltak... Éjjel szentségimádás volt. Másnap nagymiséét mondott a primás és beszédében arra kérte a híveket, hogy minden bajukat-bánatukat adják át neki, nem baj, ha leroskad a nagy súly alatt, de ő mindazt a sok keserűséget, ami ma a katolikusok lelkét nyomja, felajánlja a Szűzanyának, legyen irgalmas Patrónánk és kegyes közbenjárónk Szent Fiánál. Nem maradt szem szárazon a megrázó beszéd alatt. A szentmise alatt is folyton locsoltak sárga lével, s mikor a primás kivonult, egy teherautó közeledett felé, tele katonákkal. A hangulat igen feszült lett egy perc alatt. Az emberek ordítózására megállt az autó két-három lépésre a primástól, aki nyugodtan ment tovább, semmit sem törődve az autóval. Ebéd alatt már zúgtak a hangszórók, hogy a száj- és körömfájás megszűnt, a katonai kordon megszűnt. Gyáva, gyalázatos támadás volt ez a primás ellen, s hogy nem került vérontásra a sor, az a rendezőség komolyságát dicséri. De súlyosan elmarasztalja azt az eljárást, amely még a katonaságot is felhasználja ilyen aljas akcióra.

Ez év szeptemberében eljött a primás Bodajkra, az Egyházmegyei zárandoklatra. A háború előtt a bodajki zárandoklat az Egyházmegye nagy napja volt, katolikus nagygyűléssel, a katolikus lelkiismeret, öntudat komoly ébresztésével. Most is rengeteg zárandok sereglett össze. A program szerint a primás 5 órakor érkezett volna, de mi már 4 órakor kerülő úton Bodajkra értünk. Telefonon a plébániát ismételten hívták, hogy mikor jön már a primás. 5 óra után azután megtudták nagy meglepetéssel, hogy már 4 óra óta itt van. Nyilván valamire készültek. Vasárnap reggel a helybeli posta vezetőjét szabadságolták, egy központi kiküldött jött le Pestről, akinek időnként Pestet kellett informálnia a történekről. A primás szentmisét mondott, és evangélium után egy gyönyörű beszédet [tartott] a magyar búcsújárásokról és búcsújáró helyekről. Beszédében sem politika, sem dialektika nem volt. Áhítattal hallgatták a hívek, s a rendőrség sem talált benne kivetni valót. Annál jobban dühöngtek.

Még egyszer találkoztunk a hercegprimással, a szokásos katolikus nagygyűlést pótló, Nagyboldogasszony évet befejező nagygyűlés alkalmából a budapesti bazilika előtti téren. Kemény beszédet mondott arról, hogy neki nincs mitől félnie, nem fél sem a haláltól, sem a börtöntől. És 1948. december 28-án – miután előtte néhány héttel konferenciát tartott, s ott megtette intézkedéseit – Őeminenciáját este letartóztatták, és Budapestre szállították. A primás liquidálására egy ötös bizottságot választottak, Révai József, Gerő Ernő, Ortutay Gyula, Farkas Mihály és Boldizsár Iván személyében.

A kihallgatások során eddig a rekord 77 óra volt, amit egy vádlott kibírt állva egyfolytában. Ezt a rekordot Mindszenty most megdöntötte, mert őt 85 óra hosszat hallatták ki állva, csak akkor esett össze – amint azt egy amerikai lap írta. Szörnyű tortúrák, kínzások és injekciók után bírósági tárgyalásra került a sor, amelyen már nem lehetett a régi Mindszentyre ismerni, annyira tönkretették őt. Vallott, és saját vallomása alapján életfogytiglani börtönre ítélték. Ez volt Rákosi Mátyásnak és cinkostársainak legnagyobb diadala, s egyben legnagyobb szégyene. A per világszerte nagy felháborodást váltott ki a művelt emberek körében, amely az ilyen cseka-rendszert nem ismerte magáénak és éppen

¹¹¹ Az eredeti kézirat is hiányos: „egy (?) előtt térdeplő fotográfusra mutatott...”

¹¹² Eredetiben tévesen székesegyházba.

ezért mélyen elítélte nem a prímást, hanem a kormányt. Mindszenty a lelkiismereti szabadság rettenthetetlen hőse és áldozata lett.

[...] ¹¹³

¹¹³ E helyen a kéziratban 1947-1950 közti események felsorolása történt. E részeket más helyen közöljük.

A diktatúra nyomása alatt

1950-re XII. Pius pápa jubileumi Szentévet hirdetett az egész Egyház részére, s ugyanezt kiterjesztette 1951-ben az egész világra. Ennek az évnek november 1-jén pedig 600 püspök, sok bíboros és rendfőnök jelenlétében kihirdette a dogmát a Boldogságos Szűzanya testi és lelki menybevételéről.¹¹⁴ Mi, szegény kizárt magyarok persze itthon ünnepelhettük csak e páratlan nagy eseményt: 1950. december 31-én áldottam meg a Szent Szűz fatimai gyönyörű szobrát zokogó hívek sokasága előtt Alsószentivánon. A szobrot a leirai püspök úr¹¹⁵ különös kegyképpen adományozta nekünk, magyaroknak. A szobor, melynek párját a Szentatyának adományozta a leirai püspök, most ott díszileg a szükségkáporna falán Kovács Géza akkori lelkész buzgóságának örök tanújaként, s várja a megfelelő helyét az ott építendő templomban.

1951. április 20-án Szentatyánk kinevezte Kisberk Imre székesfehérvári belvárosi plébánost christianapolisi püspökké és meggyengült egészségem támogatására mellém rendelte – kérésemre – segédpüspökké; akadályoztatásom esetére apostoli adminisztrátorrá. Május 3-án szenteltem őt fel püspökké, a váci és veszprémi megyés püspök urak segítségével.¹¹⁶ A felejtethetlen szép szertartást lélegzetvisszafojtva nézte és imádkozta végig Székesfehérvár és az Egyházmegye hívő népe.

Időközben Grösz József kalocsai érseket, Endrédy Vendel zirci apátot, Hagyó-Kovács Gyula előszállási zirci jószágkormányzót, Bozsik Pál volt gyöngyösi plébánost és remetekertvárosi lelkészt – aki Remetekertvárost gyönyörű templomával és altemplomával megajándékozta – letartóztatták. A per kapcsán 1951. június 21-én délután Varga József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese letartóztatott és háziőrizetbe helyezett, mint akit szintén gyanúsítottak, hogy a Grösz-perben aktív részem volt Bozsik Pál révén. Lakásomat nem volt szabad elhagynom és négy államvédelmista, ávós legény és egy százados őrködtek testi épségem felett. Még aznap este házkutatást rendeztek nálam és az irodában, és koffer számra vitték el a könyveket és az iratokat. Akadályoztatva lévén Kisberk Imre segédpüspök úr vette át az Egyházmegye kormányzását. De ebből hamarosan pünkösdi királyság lett, mert őt is letartóztatták, ő is az ávósok őrizete alá került a püspöki palotában.

Az Állami Egyházügyi Hivatal emberei egymást váltották. Kruzlák László, majd Rudas Ede péksegéd, Nagy László, Hevesi Ferenc, Horváth István váltogatták egymást és Tökölyi István¹¹⁷ lett az irodaigazgató, aki rövidesen megszabadult az aulistáktól, Németh Lászlótól és Zsolnay Bélától, akik áthelyezésüket kérték. A három hónap alatt, amelyet a szentmise és egy óras kerti séta kivételével íróasztalomnál töltöttem, sokat olvastam. Közben Grösz érseket és társait súlyos büntetéssel elítélték. Szobafogságom idejére esett az aranymisém: július 16-án. Az ávós százados kegyes volt, mert az aulistáknak, a ház népének, édes nővéremnek és a nővéreknek megengedte, hogy részt vehessenek azon. Nagy meghatódottsággal adtam nekik aranymisés áldásomat. Az ávósok, mint minden szentmisén, az aranymisén is résztvettek. Kettő a sekrestyeajtóban, kettő a hátsó padban szokott

¹¹⁴ Assumptio Mariae.

¹¹⁵ Giuseppe Alves Correia da Silva püspök.

¹¹⁶ A konkonszokrátorok: Pétery József és Badalik Bertalan. A szentelés eredetileg tervezett dátuma május 1. volt, ám a hatóságok nem engedték a munkásünnepen történő megrendezését. [Németh László és Zsolnay Béla szíves szóbeli közlése.]

¹¹⁷ Váci egyházmegyei pap. A kézirat váltokozva használja a Thököli, Thökölyi, Tököli alakokat is, a közlésben azonban az 1955-ös egyházmegyei névtárban szereplő alakot tartottuk követendőnek.

elhelyezkedni, és feltűnően lapozgatták a napi újságokat – jelezve ezzel, hogy nekik mindehhez semmi közük.

1951 augusztus vége felé Horváth János, a későbbi ÁEH elnök lejött, s egy levelet gépeltetett az akkori elnökhöz, a villamoskocsi vezetőből lett Kossa Istvánhoz, hogy a püspökök következő eskütételénél az én eskümet is vegye ki. Ennek alapján az addigi szobafogságot, háziőrizetet minden kihallgatás és bírói ítélet nélkül feloldották. A jelzett napon Potyondy Imre kíséretében egy vasúti termes kocsiban vittek fel Budapestre eskütételre. Horváth István akkori előadó is felszállt a termes kocsiba, de őt hamarosan kitessékelték onnan. Útközben reggelit szolgáltak fel és finoman megreggeliztünk. Kelenföldön már várt Kruzslák egy hatalmas autóval, az Elnöki Tanács kocsijával, azon vittek először a Központi Szemináriumba, majd onnan a parlamentbe palliumba öltöztetve minden püspököt. Az elnöki szobában letettük – irtó nagy lámpafény mellett, amitől a szemem egészen elhomályosodott – az esküt. Engem erősen az első sorba toltak, de sehogy sem éreztem jól magam, nagy volt a hőség is. Az eskütétel után egy nagy tízórai következett, az evésből kimentettem magam és a hűvös folyosóra mentem, mert nagyon fájt a szívem. A pécsi püspök úrral¹¹⁸ és titkárával jöttünk haza, ugyanazon termes kocsiban, ahol tejeskávét kínáltak.

Sajnos, a szívem nagyon tönkrement. Megviselte a háziőrizet is, a házkutatás, a durva ávósok viselkedése, de különösen kiváltotta Rudas előadó közönséges, durva káromkodása és ordinaré beszéde, amelyet a Grósz-per kapcsán tett püspökkari nyilatkozatról, az Egyházzól és a pápáról mondott. Ilyen aljas káromkodást még nem hallottam. Ennek hatása alatt kezdett a szívem komolyan nyugtalankodni, úgyhogy a Széher útra kellett mennem négy hétre. Ezalatt itthon Csáki-szalmája lett minden. A kosztpénzt már előbb Rudasék 1000.- forinttal felemelték, az előadónak egy szobát rendeztek be (az irodaigazgatóit), vettek egy drága rádiót az Egyházmegye számlájára, derűre-borúra használták az autót, amely végül egy egri útjuk alkalmával összeütközött egy kocsival. Amikor főleg ez utóbbi miatt panaszt emeltem Kossa elnöknel, azt felelte:

– Úgy kell, minek adja oda az autót az előadóknak. Megmondtam már, hogy az előadóknak nem használhatják a püspöki autót.

Ezt megjegyeztem magamnak, s az én autóm – amely a nevemen is szerepel, és magam fizettem ki – sem előadó, sem aulista nem használhatja.

Egyházügyi előadók

Horváth István nevű előadó egy neveletlen kocsis volt. Hosszú kaftánszerű kabátban, csizmával és sapkával járt, azt az irodában sem vette le. Ha bejött az irodába nem köszönt, és olyan durva káromkodó volt, hogy annak elviseléséhez gyomor kellett. Velem is nagy hangon kezdett beszélni, mire én épp oly hangon feleltem neki vissza. Erre ő megjegyezte, hogy nem tartom tiszteletben az államhatalmat, hogy ilyen hangon beszélek vele.

– Csak úgy beszélek – feleltem –, ahogyan maga beszél velem.

Erre észbekapott és csendesebb lett. Sokat tárgyalt a papokkal – akkor még nem békepapokkal – Potyondyval, Hajóssal, Mórasszal, Varga Lajossal és Tökölyivel. Főleg Hajós került erősen az Egyházmegyei Hatósággal szembe, az a Hajós, aki a front alatt a legádázabb angol-amerikai barát volt, s hangosan korpoltálta híreit. A bepanaszolt papokat behívtam magamhoz és Horváth és Tökölyi előtt kihallgattam őket. A legtöbb ügyesen kivágta magát, és Horváth s Tökölyi visszakozott a vádakkal. Az tény, hogy Horváth István előadó minden durvasága és gorombasága mellett igazságszerető ember volt. Tragédiája az

¹¹⁸ Virág Ferenc.

volt, hogy a maroshegyi templomban egy szombat délután a gyónásra várakozó fiúkat elkergette, a kóruson énekpróbát tartó gyerekek nevét felírta és az igazgatónővel – egykor nagy kongreganista, most hangos kommunista – és a gyerekekkel megígértette, hogy többé nem mennek énekre. S mindezt feltett sapkával. Viselkedése már az AEH-nak is sok volt, és kéréssemre felmentette.

Helyette *Molnár Gusztáv*, akkor képviselőt, azelőtt uradalmi gépészt küldték hozzánk előadónak. Molnár Gusztáv műveltebb, jobb modorú ember volt – de rendkívül gyanakvó és elfogult, főleg a papsággal szemben. Mindent rejtegetni kellett előle, mert minden gyanús volt neki. Ebben az időben folytak a békekölcsön-jegyzések. Tökölyi egyszer megsúgta neki, hogy a gazdasági gyűlésen hallotta, hogy a Vizivárosban, a Vasútvidéken, Pusztaszabolcsan, Alapon nagyobb pénzkészletek vannak. Rögtön kérte az autót, hogy neki sürgősen körül kell járni néhány plébániát. Nem adtam oda az autót. Ekkor máshonnan szerzett. Hosszú orral jött vissza, mert kézpénz sehol sem volt, a pénztámaradvány értékérően be volt fektetve. Erősen ráfeküdt a koronákra, minden koronán ott volt, és próbálta a papságot beszervezni, de vajmi kevés sikerrel. Egy közös koronán, emlékszem, a Központi Szemináriumban, ahol a budai kerületek közös koronája volt, én beszéltem Szent Pálnak a Timóteushoz írt levelét idézve: „Praedica verbum opportune importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina, ministerium tuum imple.”¹¹⁹ Ő is ott volt Tökölyivel az első sorban és figyelt, de a végén meg volt elégedve – de csak azért, mert az állammal szembeni állampolgári kötelességeket is hangoztattam.

Molnár Gusztáv után előadónk *Fülöp Ferenc* lett, régi szociáldemokrata, cukrász, aki a munkásság szociális jólétéért harcolt. Amint ő maga mesélte, ő nagyon sokat köszönhet az apácáknak. Lovasberényben nőtt fel, az apácákhoz járt iskolába, egy előadáson őt mint kis kocsist felöltöztették és szerepét olyan jól játszotta, hogy a darab végén az öreg Cziráky gróf felemelte és megcsókolta. Mint előadó nagyon igazságos és emberséges volt. Ha valakit feljelentettek nála, nemcsak a helyi elnököt és párttitkárt, hanem a plébánost is kihallgatta. Sokszor elmesélte, hogy milyen igazságtalanul vádolták meg a plébánosokat forrófejű párttitkárok és elnökök, de ő mindig igazságot teremtett. Dispozícióknál még ő adott tanácsot, mit vegyek komolyan, mit ne. Sajnos [csak] rövid ideig hagyták nálunk, nem tartották ide valónak, mert sokszor kiállt a papok oldalán. El kellett tűnnie. Nekem úgy üzent meg, hogy azért nem köszönt el, mert attól expressis verbis¹²⁰ eltiltották.

Utána *Herling Jakab* lett az előadó. Egy felettebb gyanakvó, rosszindulatú ember, aki mindent kiforgatott. Bevezető volt a bodajki eset. A Mária-évre készültünk és a bodajki plébános összehívta a búcsújáróhelyek plébánosait, hogy programot készítsenek. Halász titkár¹²¹ én küldöttem ki, menjen kissé ki, fűjja ki magát, s majd referáljon a dologról. A gyűlés után Ormai Gusztáv máriaremetei plébános itt járván bement Herlinghez és elpötyögte, hogy mi volt Bodajkon. Nosza ment a jelentés Budapestre, hogy Bodajkon illegális összejeövetelt tartott Halász titkár – és Halász titkárt eltiltották a működéstől. Megengedték, hogy Pécelen telepedjék le a bátyjánál, de az Egyházmegyében eltiltották a működéstől. Két esztendeig nem volt szabad nálunk működnie. Ilyen előadó mellett vajmi nehéz volt az Egyházmegyét kormányozni. Herling minden szűnyogot elefántnak nézett, és azonnal félreverte a harangot. Rövidesen elvitték Pestre magasabb beosztásba.

Utóda *Gálik István* lett. Nem volt olyan gyanakvó, nem is csinált a szűnyogból elefántot – de mégis nagyon sok baj volt vele. Hetenként egyszer-kétszer felkeresett, és az

¹¹⁹ Hirdesd az evangéliumot, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Érvelj, ints, buzdíts nagy türelemmel és hozzáértéssel [...] Töltsd be szolgálatodat. – 2Tim 4,2 és 5b.

¹²⁰ Szó szerint – latin.

¹²¹ Halász Ervin.

egyházkormányzat ügyeiről tárgyalt. Gálik valamikor cserkésziszt volt, s a pedagógiában teljesen járatos volt. Vele lehetett is beszélni, és többször sikerült őt jobb belátásra vezetni. Egyszer különös, egészen vad dispoziációs tervvel állt elő. Ez 1956 őszén volt. Fogtam a tervezetét, felvittem az ÁEH-ba, és ott Miklós Imrének – Gálik István jelenlétében – visszaadtam az egész tervet azzal, hogy csinálják meg, ha akarják, de én nem adom a nevemet ilyen gyászos tervhez. Halász Ervin kivételével minden más követelésükről lemondtak.

Azután jött az 1956-os forradalom. Eljutott ide is a híre az egyetemi hallgatók felvonulásának és fegyelmezettségének. Majd a Stúdiónál¹²² történt provokációnak és a véres eseményeknek. Érdekes, Székesfehérvárott nem történt semmi. Csak este 6 órára hívták össze a város lakosságát október 24-én, és síri csendben hallgatta az egész Szabadság teret betöltő hatalmas tömeg a beszámolót a Pesten törtétekről. A Himnusz, a Boldogasszony Anyánk eléneklése, majd a Talpra magyar elszavalása után szétoszlott a tömeg. [Október] 25-ére hívták össze újra a lakosságot. Ez már nem az előző napi ünnepi közönség volt. Kisteleki Antal nagy nemzeti zászlóval és egy kisebb csoport felsővárosi gazdával jelent meg, sok volt a katona és a fegyelmet nem ismerő nép.

Engem a primás Budára kéretett, reggel útra is keltem. Bár látszott a felfordulás, a nemzetőrök igazoltattak mindenfelé, de azért szerencsésen felértünk. A primást kiszabadították Nógrádhetényből, ahová enyhítésképpen szállították, és ahol már nem volt rabruhában. Horváth János, az ÁEH elnöke – ahogyan a primás elmesélte – felkereste és jelezte, hogy nincs biztonságban, és ezért el fogják onnan szállítani. A primás kijelentette, hogy nem megy. Bejött két ávós katona és azzal dulakodott életre-halálra, már összevissza tépték a reverendáját-ingét, de megvetve a lábát az ajtófélfának, nem volt hajlandó menni egy tapodtat sem. Ekkor érkezett meg a felmentő csapat, a primást kiszabadította a parancsnok, Pálincás (Pallavicini) Antal¹²³, Horváth Jánost pedig lefogta. Egymás melletti szobában töltötték az éjszakát a rétsági katonai parancsnokságon. Reggel korán útra kelt a primás egy tankon, de bizony este lett, mire Budapestre ért, mert mindenütt feltartóztatták és beszédet kértek tőle, és ő beszélt.

A budai primási palotában az egyik küldöttség a másikat érte, a primást – amíg beszélgettünk – minduntalan kihívták, úgyhogy tárgyalásról szó sem lehetett. Megérkezett közben Grösz József kalocsai érsek és Pétery József váci püspök. A primás felolvasta rádióbeszédét, amin korrigáltam, éppen a később kifogásolt részt. A primás viszont kötötte magát ahhoz, hogy az idegen papokat Budapestről azonnal kitiltsa, az A.C.-t feloszlassa¹²⁴. A váci püspök úr főleg a békepapokkal való kíméletes bánásmódot ajánlotta. A rádióbeszédjének általam javasolt korrigálását¹²⁵ a primás bevezette a beszédjébe, de végül is kihagyta a javítást, nyilván a nagy izgalmak közepette. Még végigmentem a Nagykörúton, hogy lássam a pusztulást, amit a forradalom maga után hagyott, s jöttem sietve vissza Székesfehérvárra. Komolyan sajnós nem lehetett tárgyalni. A primás nagyon megviseltnek, kimerültnek látszott, arca megnyúlt és beesett, és rendkívül izgatott volt. Nem csoda! Másnap reggel 1/2 6-kor ágyúlövésre ébredtem. Az ablakból láttam, hogy egy orosz tank lövi a városháza kapuját, s a városháza ki van világítva. Azután az ágyú, mikor belőtte a kaput, a palotával szembe állt, és ha valaki megmozdult, abba belelőtt. Ez tartott estig. Az orosz

¹²² Értsd: a Rádiónál.

¹²³ Kéziratban György keresztnévvel.

¹²⁴ Mindszenty maga úgy ír emlékirataiban, hogy saját hatáskörében csak a békepapi mozgalmat számolta fel. Valószínűleg e helyett került tévesen itt említésre az Actio Catholica.

¹²⁵ Nagy valószínűséggel a birtokviszonyokra vonatkozó részről van szó.

tankok leverték a forradalmat. Mindszenty prímás az amerikai követségre ment. Rengeteg fiatallembert vittek Oroszországba. A parancsnokot meghívták béketárgyalásra, és ott agyonlőtték.

A forradalom alatt Gálík István eltűnt és jó két-három hónapig nem mutatkozott. Akkor borzasztóan összetörten beállított.

– Hol volt ilyen hosszú ideig? – kérdeztem. – Már a rendőrség is kereste.

Nagyon megijedt. Elmondta, hogy otthon volt a családjánál. Sok mindent egészen másképp lát most, mint ezelőtt. De csak egy vagy két napig látta így... Akkor Pestről ukázt kapott, és még a réginél is rámenősebb lett. Majd váratlanul Budapestre került előadónak. Később azután hallani lehetett, hogy „lebukott”, mert papokat kilakoltatott a lakásukból, s azt drága pénzért másoknak eladta. A kapucinus zárda eladásába belebukott, és az ÁEH-ból elbocsátották. De puhára esett, mert valamelyik kerületi tanács lakáshivatalának előadója lett.

Bay László volt a következő előadó. Fodrászsegédnek indult, majd a Kolorit gyárnak lett közkedvelt Lacija, mint mindenese, majd ott lett személyzeti előadó. Innen avanszált az ÁEH-hoz előadónak. Eleinte jó modorával hódított, sokakat megtévesztett, idővel azonban egyre nyersebb és durvább lett. Gyűlölte az Egyházmegye jóra való papjait és püspökét. Alatta vezették be újra a cenzúrát: minden levelet – személyi postát éppúgy, mint a hivatalos postát – ő bontotta fel. Néha egy hétig se volt levélbontás, állt minden. Ez a tortúra éveken át tartott. Másfél éven keresztül be kellett jelenteni neki, hogyha valahová menni akartam. Vendégeket, szállóvendégeket nem fogadhattam, csak akkor, ha bejelentettem volna neki. Még testvéröcsém itt tartózkodását is be kellett jelenteni! Időnként bejárt Bay az irodába, berendelt ide papokat, azokkal gorombáskodott, megfenyegette őket, többtől elvonatta a hitoktatási engedélyt, a kongruát egyszerre nyolctól, majd újra négytől – ezek még ma sem kapnak kongruát. Őalatta folyt a szegény Hidvégi Ervin pere, akit állásvesztésre és börtönbüntetésre ítélték, azóta sincs működési engedélye; a Vajk elleni hajsza, aki a Historia Domusban megírta az oroszok garázdálkodását, őt három évre minden papi munkától eltiltották, de két év múlva ők maguk visszaengedték. Bay alatt történt szegény Felnémeti Ferenc elleni eljárás, akit azzal vádoltak, hogy az ÁEH elnököt „Ön”-nek szólította levélben. Őt is eltiltották a papi működéstől Szent Imrével együtt, akit homoszexuális üzemekkel vádolnak – ami bebizonyítást nem nyert. A működési engedélyt még mindig nem kapták vissza.

Miután Bay László Budapestre a központba avanszált, utódja lett *Lovrek Károly*, aki végre egy tanult ember, tanító volt, az egyik székesfehérvári kollégium igazgatója. Az ő keze azonban mindenben kötve volt. Mindent köteles jelenteni az ÁEH-nak, vagyis Bay Lászlónak – aki csoportvezető lett –, s annak utasítása szerint kell eljárnia. Egy jellegzetes eset fűződik nevéhez: a tordasi eset. Megígértem a tordasi lelkésznek, hogy a Sajnovich-múzeumot – amelyet igen szépen kifejlesztett – megnézem. Halász titkár úrral mindent megbeszéltek a jövetelre vonatkozóan, de nem vele, hanem Páthy gondnok úrral mentem ki, mert további építkezésről is volt szó. Megérkezve Tordasra két külföldi rendszámú autó volt már ott. A finn kulturális attasé és felesége, és annak egy holland követségi barátja és családja, akik délben jelentkeztek be táviratilag, hogy búcsulátogatásra jönnek a lelkészhez. Bemenne a plébániára, még be sem mutatkoztunk, amikor megjelenik Lovrek Károly és kíséri Miklós Imrét, az ÁEH elnökhelyettesét. A [...] közeli cukrászdában várták a püspöki autó megérkezését, ahogyan azt Lovrek később elmondta. Bemutatkozás után rögtön ajánlták magukat, és arra való hivatkozással, hogy nem akarnak zavarni [...], távoztak. A külföldiek rögtön érezték, hogy ebből baj lesz. Meg is jegyezték rögtön a lelkésznek. Teázás után a külföldiek is távoztak, s mi azután futólag megtartottuk a ház szemlét. Néhány napra rá Bay László megjelenik nálam azzal, hogy ő azt hitte, Fehérvár a székhelyem, de most tapasztalta, hogy Tordas is az, ahol külföldi követségi emberekkel találkozom. Élesen és ingerülten

tiltakoztam ellene. Majd később felkeresett Bay László – most már Herling Jakab és Lovrek Károly társaságában –, s bejelentette, hogy Prantner elnök¹²⁶ őket küldötte ki vizsgálatot tartani az ügyben. Herling Jakab elnöklete alatt végezték a kivizsgálást. Két hónapi vizsgálat alatt, miközben Páthy Antalt, Halász Ervint és a tordasi lelkészt is kihallgatták, akit később még ávósokkal is vegzálták, kihallgatták sofőrömet is, de engem hála Istennek ki sem hallgattak. Végül meghozták az ítéletüket. Pásthyt minősítették főbűnösnek, mondván, hogy ő összejátszott a tordasi lelkésszel, ezért az ő áthelyezését követelték. Halász titkárt – akinek a kivizsgálás alatt már visszavonták működési engedélyét – arra ítélték, hogy kitiltották az irodából, közigazgatási munkát nem végezhet, csupán személyi titkáromként tarthattam meg. Rólam megállapították, hogy jóhiszeműen jártam el, nem terhel felelősség. 1962. január 2-án egy elnöki ukázt olvasott fel Bay László Lovrek társaságában, melyre odarendelték Kisberk segédpüspök urat, Potyondyt és Mórászt. Eszerint még az eddiginél is szigorúbb cenzúrákat vezettek be. Sehová sem mehettem Székesfehérvárról az ÁEH-előadónak teendő külön bejelentés nélkül. Megerősítették, hogy Halász titkár csak személyi titkár maradhatott, engem kísérhet, de az irodába nem léphet be. Így festett a tordasi ügyben az én állítólagos jóhiszemű ártatlanságom jutalmazása, amelyet pedig az általuk lefolytatott vizsgálatban megállapítottak.

¹²⁶ Prantner József, 1961-71 közt az ÁEH elnöke.

Évről-évre

Még Sopronban jelent meg egy nagy plakát [1945.] március 15-én, amelyet az Ideiglenes Nemzeti Kormány adott ki mint rendeletet „a nagy-birtokrendszer megszüntetéséről és a földművesnép földhöz juttatásáról”. E rendelet szerint teljes egészében igénybe kell venni 1000 kat holdat meghaladó minden mezőgazdasági földbirtokot, továbbá terjedelmükre való tekintet nélkül a törvényhatóságok, községek és egyházak birtokait. Az 50.§. biztosítja, hogy „amennyiben az elkobzott vagy megváltott birtok egy része kegyúri jog alapján, vagy mint egyházi javadalmi birtok egyházi célokat szolgál, úgy erre a célra az egyházi főhatóság földingatlant igényelhet” – de ebből nem lett semmi sem.

Mire hazaértem, az Ősi cirka 2600 hold, a sárkeresztúri 2400 hold, a tési 2500 hold erdőbirtok és a nyírádi 2400 hold birtok felosztásra került. A termését szétkapkodták „honi kozákok”, az állatokat pedig a cselédség „gondviselésébe vette”. Nem sokára rá, hogy hazakerültem, a képviselőház a 15.§. alapján mint „a németellenes harcban kimagasló érdemeket szerzett” állampolgárnak 200 holdat adományozott. Ezt a földet Nagyvenyim mellett ki is mérték, de egy „néphatározattal” az ottani földigénylők lefoglalták és el is vették. Ez a kimagasló érdem az volt, hogy Mindszenty – akkori veszprémi püspök – vezetésével egy memorandumot dolgoztunk ki az öcsém bevonásával, amelyben azt kértük, hogy a magyar hadsereg vonuljon vissza és védje a Dunántúlt, és az ott összehajtott rengeteg állatot. A memorandumot magam vittem fel Szálasihoz, és leadtam sok nehézség után Szöllősi miniszterelnöknek, aki elolvastván azt éktelen dühös lett.

De menjünk időrendben. Foglaljuk össze évről-évre a történeteket.

1945-1946

Romegyházmegye lettünk. Legfőbb gond a romok eltakarítása volt. 1946-ban lassan magukhoz térnek az egyházközségek. A romok eltakarításában az ifjúság vezet. Mindenütt ott vannak, ahol dolgozni kell. De a lelkieket sem hagyják el. A férfi ifjúság csoportjának bodajki zárandoklata még az ellenőrző orosz tiszt ajkára is a meghatott elismerés szavait adta. A perkátai, vértessacsi, lovasberényi, bodajki, adonyi legénynapokon a környék lakói tartottak toborzó gyűléseket. A leányok Szigetmonostoron, Velencén, Ercsiben, Szabadbattyánban, Sárosdon, Alapon, Máriaremetén [és] Bodajkon rendeztek zárandoklatot, melyeken több ezer szülő kísérté körmenetben a leányokat. Székesfehérvár, Mór, Csákvár, Ercsi menyasszonyiskolát, Lovasberény, Csákvár, Dunapentele, Alap, Bodajk vezetőtanfolyamot rendez. Az események reakciójaként 1948 elején Székesfehérvárott több mint 800 résztvevővel szabadegyetemi előadásokat rendeztünk derék teológiai tanáraink közreműködésével. A siker óriási volt. Csepelen a bencés tanárok vezetésével 400-500 hallgatóval, Budafokon hasonlóképpen rendeztünk szabadegyetemet időszerű világnézeti kérdésekről, ugyancsak nagy sikerrel. Kivirágzása volt ennek 1946 őszén a Hittudományi Akadémia Székesfehérvárott dr. Varga János teológiai tanár vezetése alatt. 50 férfi és női hallgatója volt. Hat féléven át tárgyalta az egész teológiát világiak részére. Nagyon szép sikerrel, egy nagy dogmatikus disputa keretében.

A romok takarítása emberfeletti munka volt. Legelsők között a csepeli templomot hozta rendbe és alakította át a munkásság, amely teljesen kiégett. Az újjáépítéshez a Weiss Manfréd Gyár nagylelkű támogatást nyújtott. Nem tehetett mást, a munkásság akarata volt. Ezt követte Pomáz, mely megrongált templomát két mellékhajóval növelte, az egyházközség lelkes apraja-nagyja páratlan összefogásával. Dunapentele is hamarosan rendbe hozta borzalmasan összelőtt templomát, ugyanúgy Szabadbattyán, Ercsi, Zámoly. Csak aki látta a romtemplomokat, az érti meg ezt a hősi munkát.

Kétévi szünetelés után megtartottuk újra az egyházmegyei zárandoklatokat, sőt beiktattuk a makkosmáriai zárandoklatot, ahol a Fogolykiváltó Szűzanya képe van.¹²⁷ Szent István napjára nagy sereg nép zárandokolt Fehérvárra, sajnos a körmenetet az utolsó percben lefűjták. Az egyházközségi jelentések mindenfelől gyermekek étkeztetéséről jelentenek az amerikai National Catholic Welfare Conference jóvoltából, amely 40 népkonyhát állított fel. Lényi Vince Woodbridge-i plébános, egyházmegyes papunk 52 babakelengyész csomagot és rengeteg ruhát küld mindenfelé a plébániáknak. Ez év végére esik Róbl János elítélése 5 éves börtönbüntetésre. Tomecz József kegyetlen kínzások után kiszabadul, miután egy szélhámós nő bevádolta nyilas szervezéssel. Karácsony másnapján két férfi Bejczy Gyulát az utcán fogta le, s egy autóbá kényszerítve elvitték, fogalmunk sem volt, hogy miért. Mikor Schönfeld amerikai nagykövethél érdeklődtém, azt felelte, hogy Pesten ezekben a napokban százával fogják le így az embereket.

¹²⁷ A XVIII. században elpusztult fogolykiváltó trinitárius rend templomának újjáépítése 1947-51 közt történt.

1947

Az 1947. év még erősen a romeltakarítás jegyében folyik, úgy testi, mint lelki értelemben. Újjáalakultak az espereskerületi tanácsok. Legtöbbön vikáriusommal magam is részt vettem és átbeszéltük az évi programot.

A leánykörök 56 egyházközségből 582 leánnyal vettek részt 5 napos tanfolyamon. Két vezetőtanfolyam és egy mennyasszony iskola volt Székesfehérvárott. 37 új legénycsoport alakult az egyházmegyében. Fényes megmozdulás volt a bodajki legény zárándoklat, amelyen 2000 fiatal legény és férfi vett részt gyönyörű magyar ruhákban. A fehérvári hittudományi akadémia, a budafoki és a csepeli szabadegyetem folytatta nagyszerű munkáját. Megalakult a székesfehérvári katolikus tanoncotthon, 50 tanonccal és a diákmenzán 100 ott étkező bejáró tanulóval Mezgár Lajos buzgóságából. Az amerikai élelmiszer-csomagokhoz [és] hatalmas ruhaszállítmányok[hoz] a Szentatya tejport, A-vitamint [adott], belga és ír katolikusok élelmiszer csomagjaikkal csatlakoztak, úgyhogy 60 katolikus intézményünket és 140 egyházközséget bőven el tudtunk látni ruhaneművel és élelemmel.

A hitélet is fellendült: misszió 80 plébánián, triduum 103 [helyen] volt. [Zárt lelkigyakorlatot tartott] a Manrézában 31 plébánia 358 résztvevővel, Székesfehérvárott 310 résztvevővel. 19 egyházközségben félig zárt lelkigyakorlat[ot rendezett] 824 résztvevővel. Összesen 1692 hívő vett részt ezeken.¹²⁸

Az 1947. évet Őeminenciája „Boldogasszony év”-nek deklarálta és felkérte a híveket, hogy kérjék az Ő hathatós anyai pártfogását. Egyházmegyénk ezeken a zárándoklatokon legalább 150.000 hívővel vett részt, melyeknek kimagasló pontja volt a székesfehérvári zárándoklat, amikor a magyar püspöki kar és Őeminenciája jelenlétében Prohászka Ottokár holttestét átvittük ünnepélyes körmenetben az Ottokár emléktemplomba.¹²⁹ Ezen a lélekemelő aktuson legalább 50.000 ember vett részt. Egyházmegyénk Pest-környéki része részt vett a pesti ünnepélyeken és gyűléseken. Egyházközségeink egyházi és világi elnökei csaknem mind részt vettek a Sportcsarnokban tartott Egyházközségek Országos nagygyűlésén.

A lelki megújulás nagyszerű eszközeinek bizonyultak az úgynevezett Eucharisztikus Napok. Budafok nyitotta meg a sort egy nagyszabású ünneppel Mezgár Lajos ügyes rendezésében, amelyen Őeminenciája is részt vett, ezt Ráckeve, Vértesboglár, Káloz, Polgárdi, Sárszentmiklós és Ercsi követték.

Templomrestaurálást 109 egyházközség jelent, 1.301.256,83 forint értékben. Katolikus iskolát 70 egyházközség restaurált 414.408,05 forint értékben és 58 új tanítói állást szerveztek. A kultúrházépítés is nekilendült: 47 egyházközség jelent 221.632.- forint értékben. Szociális célokra 684.803,24 forintot fordítottak. Plébánia-restaurálásra 241.502,32 forintot, új templom építésére 498.480.- forintot költöttünk. Összes egyházi, szociális és kulturális kiadás: 3.375.653,24 forint. Egyházközségeink tehát – és ezt büszke öntudattal örökíthetjük meg az utókor számára – három és fél millióval álltak bele, mikor úgyszólván mindenük elveszett.

¹²⁸ A számok valós összege 1492.

¹²⁹ Az átszállítás valójában 1938-ban történt. 1947. áprilisában Prohászka Ottokár halálának 20. évfordulójáról történt nagyszabású megemlékezés.

1948

Az 1948. esztendő nagyon szomorú év. 1948. június 16-án a törvényhozás törvénybe iktatta az iskolák államosítását az 1948. évi XXXIII. törvénycikkben. Egyházmegyénkben 58 r. k. népiskolát és 98 r. k. általános iskolát államosítottak, amelyekben 446 tanító és 21.234 tanuló volt. Ezenkívül 3 szerzetes gimnáziumot és 2 szerzetes tanítónőképzőt, 21 r. k. óvodát 28 óvónővel. Államosítottak 6 r. k. diákokthont 850 bentlakóval és egy tanoncotthont 50 bentlakóval. Híveink is, tanítóink is hősies fegyelmezettséggel viselték el és tanítóink közül nem egy hősiesen kiállt az igazság mellett.

Megtartottuk az espereskerületi tanácsüléseket Budafokon és Csepelen, lelkipásztori konferenciát Székesfehérvárott és Budapesten, a Központi Tanács ülését Székesfehérvárott. Megható tanítógyűléseket tartottunk az államosítás kapcsán. Minden koronán részt vettem és kiadtam utasításaimat.

1948. július 6-án volt az Egyházmegyei ministránsnap, amikor a bazilikában összejöttek az Egyházmegye ministránsai, s egy szép liturgikus mise keretében felajánlották szolgálatukat a Szentségi Úr Jézusnak.¹³⁰

A mozgalmi élet érthetően elhalkult, de nem szűnt meg. 82 egyházközség fiúcsoportja élt komoly életet 2800 ifjúval és 112 leánycsoport 4119 leánnyal. 53 egyházközség rendezett ünnepélyt, 22 helyen szerveztek egyházközségi énekkart. Év elején mennyasszony-iskola volt Bicskén, Hatvanpusztán, Hercegfalván, Martonvásáron, Nagylángon, Úrhidán, Velencén és Székesfehérvárott 311 résztvevővel. Mikor ez lehetetlenné vált, a vezetők részére lelkigyakorlatot tartottunk Zsámbékon, Nagyhantason és Székesfehérvárott 93 résztvevővel. Kisleány-lelkigyakorlat volt Szabadbattyánban, Gárdonyban, Gánton, Pázmádon 99 résztvevővel. Erősen megindult a kisleányokkal való foglalkozás 34 egyházközségben. Sárszentmiklóson, Kálozon és Velencén volt legénynap. Zárt lelkigyakorlaton 317 ifjú és 87 leány vett részt. Misszió 38 plébánián volt, 159 triduum[ot tartottak], a Manrézában 63 egyházközségből 556 férfi volt [lelkigyakorlaton]. Székesfehérvárott 385 Oltáregyleti tag végzett kisebb csoportokban zárt lelkigyakorlatot. Összesen 2295 személy végzett zárt lelkigyakorlatot. A meggyötört lelkek nagy szomjúságának a jele ez.

A Boldogasszony éve erre az évre is áthúzódik. Kiemelkedik ez évben a bodajki zárandoklat, amelyen Öminenciája felszentelte a helyreállított zárandokudvart és szép szabadtéri oltárát.

A komoly lelki romok eltakarítása mellett a templomromokat is restaurálják 1.215.025,03 forint értékben. Plébánia-restaurálás 242.340,40 forint értékben [történt]. Iskolákat az utolsó félévben 347.737,96 forint értékben restauráltak, kultúrházat 26 egyházközség 197.194,47 forint értékben épített. Napközi Otthont 260 gyerek számára láttak el 71.232,96 forint értékben. 3415 gyermek részesült segélyben 92.196.- forint értékben, 3213 felnőtt és 457 gyermekes család 156.689,95 forint értékű segítséget kapott.

Összesen egyházi célokra fordítottak	2.809.773,41 forintot,
kulturális célokra	386.056,23 forintot,
szociális célokra	328.035,58 forintot.
Összesen:	3.523.865,22 forintot.

Vége fele járt már az év, amikor december 27-én este Mindszenty József hercegprímást az ávosok a primási palotában letartóztatták, és Zakar András titkárral együtt a budapesti

¹³⁰ E bekezdés a Mindszenty Józsefről szóló fejezet végéről helyezve ide.

gyűjtőfogházba szállították. Az egész ország, de az egész világ katolikus hívei megdöbbenve értesültek erről a merényletről.

1949

Az 1949. évet ünnepi fénybe vonta Szentséges atyánk XII. Pius pápa aranymiséjének ritka jubileuma, amelyet április 2-án és 3-án imádságos bensőséggel ült meg az egész katolikus világ. E napon minden pap binált, felajánlva a második misét a pápa szándékára: „pro remissione peccatorum.”¹³¹ Egész Egyházmegyénk bensőséges lélekkel ülte meg ezt a napot. Lélekemelő volt a székesfehérvári bazilikában tartott szentmise, amelyen a fehérvári egyházközségek, hitbuzgalmi egyesületek, fiú- és leányifjúság nagy számmal vett részt. A templom zsúfolásig megtelt, nagyon sokan járultak szentáldozáshoz. A papság 1949-ben egy szentmisét vállalt havonta a Szentatya szándékára, majd később 1950-ben is havi egy szentmisét ajánlottak fel a Szentatya szándékára.

Az aranymisére készülődő örömet szomorú árnyékba vonta az a megdöbbentő tény, hogy a népbíróság Mindszenty József bíboros hercegprímást február elején életfogytiglani börtönre ítélte. Az ítélet nemcsak Magyarországot, de az egész világot megrázta. Februárban a kormány minden indoklás és magyarázat nélkül beszüntette a püspökök, a káptalan tagjai és az aula részére az államsegélyt. Az egyre nehezedő gazdasági helyzet ellensúlyozására Gazdasági Tanácsot állítottunk fel, megfelelő szakemberekből, akik az Egyházmegye gazdasági ügyeiben tanácsadói a püspöknek.

1949. nyarán a „demokratikus” kormányzat ismételt ellenkező ígérete ellenére kimondotta a fakultatív hitoktatás bevezetését. A szülőknek az iskolaév elején nyilatkozniuk kellett arról, hogy akarják-e hittanra járatni gyermekeiket. Egyházmegyénkben a szülők 95%-ban a hitoktatás mellett foglaltak állást, s kívánták gyermekeik hitoktatását, mely nyílt szavazás volt a hitoktatás mellett. Az iskolaigazgatók felsőbb utasításra mindent elkövettek ennek megakadályozására, de híveink és a gyermekek csodálatos hűségéről tettek tanúságot ebben az évben a hitoktatás mellett. A változott körülmények gyorsabb és pontosabb közigazgatást és szorosabb kapcsolatot igényeltek, ezért átszerveztük az espereskerületi beosztást. 13 helyett 22 espereskerület lett. A kerületek elnevezésében felújítottuk Egyházmegyénk múltját. Az új espereskerületek koronáján személyesen vettem részt. Az új főesperesekkel vizitációt tartottunk, s utána egy közös esperesi gyűlést.

A hitélet a nagy nyomás következtében elmélyült. 312 triduumot tartottak. A Manrézában 34 egyházközségből 218 férfi vett részt [lelkigyakorlaton]. Pécelen 18 egyházközségből 188 nő végzett zárt lelkigyakorlatot. Zsámbékon a 7 egyházközségből 113-an végeztek zárt lelkigyakorlatot. Otthon tartott félig zárt lelkigyakorlatot 24 egyházközségből 1691 hívő. Vigasztaló, hogy 48 plébánián működik komoly ministránsgárda. 5 helyen vezettek be egész napos szentségimádást, 6 plébánián van este szentségimádás, 1 plébánián havonta egyszer szentségimádást tartottak éjfélig. 4 plébánián bevezették a közös reggeli és esti imát. 2 plébánián tartanak Biblia-órát. A zarándoklatok száma erősen megnövekedett. Egyes egyházközségek maguk is rendeznek zarándoklatokat. Érdekes, hogy ezekben a nehéz, komoly időkben hogy fellendültek a zarándoklatok. 100 egyházközség vett részt a két egyházmegyei zarándoklaton Bodajkon és Máriaremetén kb. 20-20 ezer résztvevővel.

Az egyházi éneket „Mediator Dei”¹³² szellemében művelik. 39 plébánián éneklik a gregorián énekeket, 65 plébánián éneklik a hívek a responsoriumokat. A Schola Albensis is szerepel Kósa Ferenc karnagy vezetésével igen nívósan, Cece, Dunapentele, Sárbogárd, Seregélyes, Rácalmás, Sárszentágota, Budafok-Belváros, Budafok-Felsőváros, Csepel II., Székesfehérvár-Vasútvidék [is] rendeztek szép templomi hangversenyt. Az iskolák

¹³¹ A bűnök bocsánatára – latin.

¹³² XII. Pius 1947 novemberében kiadott liturgikus tárgyú enciklikája.

államosításával kántoraink bizalmas utasítás alapján lemondanak állásaikról, s a helyüket legtöbb helyen kedvesnővérek veszik át.

December 17-én éjjel a rendőrség erőszakkal behatolt a lovasberényi zárda hálótermébe és a 70 éve ott működő keresztes nővéreket, mint hajléktalan csavargókat kitiltotta a községből, és teherautón még az éjjel behozta Székesfehérvárra, a püspökségre.

– Gondoskodjék róluk a püspök! – mondta a rendőrhadnagy, s 3 évre kitiltották őket Fejér és Veszprém megye területéről. 70 éves kultúrmunkát így fizet meg a „demokrácia”.

Az újjáépítő munkát összegezve:

Új templom építés:	302.000.- forint
Templomrestaurálás:	1.068.358.- forint
Temetőre:	24.864.- forint
Kultúrházra:	5.381.- forint
Plébániára:	280.000.- forint
Összesen:	1.680.603.- forint

Az egész vonalon keresztülerőszakolt államosítás és a kíméletlen kulákharc, s az azzal járó anyagi összeomlás és elvérzés idején valóban tiszteletreméltó eredmény ez a hősiek áldozatkészség. Különálló kimagasló esemény Egyházmegyénk történetében a szeminárium második emeletének a felépítése Kuthy István rektorsága alatt. Pásthly Antal dr. szívós energiája, a papság és a kispapok hathatós segítsége hozta létre a nagy munkát 220.000.- forint értékben. A körülmények is kényszerítették rá, mert a 38 gimnazista¹³³ állami gimnáziumba járása teljesen lehetetlenné vált, s így [...] a cisztercita tanárok vezetése alatt itt végezték gimnáziumi tanulmányaikat.

¹³³ Értsd: kiszeminárium hallgatója.

1950

Az 1950. év a jó Isten kegyelméből jubileumi Szentév volt, 1949 karácsonyán a Szentatya megnyitotta a jubileumi kaput és ezzel megkezdődött a Szentév. Egyházmegyénket az ebből áradó kegyelem erősen átjárta. A kiküldött Szentévi Bizottság kidolgozta a Szentév egyházmegyei programját, amely nyomán az eucharisztikus élet komolyan elmélyült. A szakbizottság kidolgozta az egész év szentbeszéd-vázlatait, s abban feldolgoztuk a természetfeletti élet egész teológiáját. Különböző ajtatosságokat vezettünk be, zárándoklatokat a templomok látogatására, böjtöt, önmegtagadást a búcsúk elnyerésére. Budafok–Belváros például Krisztus Király ünnepén lemondott a húsetelről, és annak az árát, 1700.- forintot templomépítés céljaira adta. Egyházközségi napot, szentévi lelki napot vezettek be, hetenként egy napot, amelynek idején önmegtagadással, böjttel engesztelték az Urat és nyerték el a búcsút.

A Szentévnek kimagasló ünnepe volt 1950. november 1-je, amikor a pápa mint az Egyház csatlakozhatatlan tanítója kimondotta, hogy a Szent Szűz testestől a mennybe vétetett. Egyházmegyénkben december 7-én, 8-án, 9-én triduumot tartottunk és december 10-én kihirdettük a dogmát, a hívek épülésére és örömére.

A Szentév emelkedett hangulatát fájdalmas események zavarták. A demokratikus kormány 1950. évi XXXIV. sz. törvényerejű rendeletével szeptember 7-én azonnali hatállyal felfüggesztette a férfi és női szerzetesrendek magyarországi működését, megszüntette-megtiltotta azok közös életét, és a rendházakat, valamint a szerzetesrendek vagyonát lefoglalta. A püspöki kar minden lehetséges és megengedett eszközt igénybe vett, hogy ezt az embertelen eljárást megakadályozza. Augusztusban megegyezést kötött a kormánnyal¹³⁴, ez azonban természetes[en] nem változtatott a kormány egyházellenes magatartásán, s csak kis részben módosította a súlyos csapást. A rendelet értelmében Egyházmegyénkben 10 férfi szerzetesház szűnt meg 88 szerzetessel, és 57 női szerzetesház 664 szerzetesnővérrel. Eltűntek a ciszterciták, a ferencesek, a kapucinusok, a lazaristák, a szerviták, a verbiták; valamint a keresztesnővérek, a vincésnővérek, a szatmári irgalmasnővérek, az Isteni Megváltó Leányai, a Szalvátor nővérek, a Szociális Misszió [Társulat] és a Szociális Testvérek leányai, a szervita nővérek, az Oltáriszentség Legkisebb Szolgái stb.... Maga a feloszlás eleinte éjnek idején rendőri kitoloncoltatással történt. A szerzeteseket teherautóra tették, és rendőri felügyelettel – mint valami gonosztevőket – gyűjtőtáborokba vitték, s valamennyi házukat felszereléseikkel együtt lefoglalták. Eleinte Zircen, Jászberényben, Máriabesnyőn, Pásztón, Vácott és Előszálláson voltak összegyűjtve táborokban, azután ezeket is feloszlatták és Állami Szociális Otthonokba helyezték el őket. A betegek és öregek sem találtak irgalomra. Így vitték el a pilisligeti kórház 100 betegét, akik közül 4 útközben meghalt. Szegény szerzeteseink a hivatásukért nagyon sokat szenvedtek.

Másik fájdalmas esemény a fakultatív hittanoktatás keretében a hitoktatásra jelentkező tanulók mesterséges lemorzsolása. Miniszteri rendelet értelmében csak az járhat hittanra, aki év elején jelentkezik szüleivel. Sok helyen nem jelezték a pontos jelentkezési időt, máshol az iskolaigazgató eltűnt, [...] a szülőket vagy a gyermekeket lebeszélni iparkodtak különféle rémisztésekkel, vagy egyszerűen nem írták be a jelentkezőt. A panaszokat a tanügyi hatóság beismerte, elfogadta – de nem orvosolta. Az eredmény ilyen körülmények között is kiváló. Espereskerületenként: a csákvári 87, a bakonyvidéki 83, az alsóbesenyőföldi (sárbogárdi) 80, a polgárdi 78, a sárréti 73, a szigeti 70, a zsámbéki 67, a martonvásári 62, a velencetóparti 65, a budai-középső 64, a bicskei 64, a bodajki 60, a pomázi 58, a dunapentelei 57, a váli 54, az

¹³⁴ Ennek szövegét a kézirat az 1951-es évnél közli.

adonyi 51 beíratást jelentett. Összesen az Egyházmegyében 50.9%-ban jelentkeztek hittanra a tavalyi 90%-kal szemben. A lemorzsolás 30%, a valóság pedig 67%. Sokkal szomorúbb tény a hittanórák számára kijelölt hely: folyosó, raktár, előszoba... Ideje: az ütközések, külön foglalkozások... A hitoktató helyzete: nem mehet be a tanári szobába, de még az iskolába sem az órája megkezdése előtt, nem beszélhet a növendékekkel az osztályon kívül...

Akadnak tanítók, akik kiviszik az utcára a gyerekeket, és a hitoktatónak ott kell összeszedni őket. Örök szégyene a magyar kormánynak, ahogy a hitoktatást lehetetlenné tette. Hogy ezek után a gyerekek templomba nem járnak, hogy helyük egyre inkább üres, az természetes.

Az Egyházmegyei Gazdasági Tanács egyre komolyabban végzi feladatát. Minthogy a kongrua egyre bizonytalanabbá vált, minden hónap első vasárnapján a papság ellátására gyűjtést rendeltem el, amelyből a kongruát pótoltuk és a szegény rászoruló egyházközségeket segítettük. A Gazdasági Tanács javaslatának figyelembevételével egyházközségeknek 73.000.- forintot felül adtunk kölcsönt, 79.518.- forint segélyt; egyes papoknak pedig segélyképpen 72.691.- forintot.

A hitélet emelésére átvettük a váci egyházmegyében jól bevált „Eucharisztikus hét” megtartását. Egyházmegyénkben 20 pap vállalta annak végzését. A szegény kidobott nővérek pedig imával, böjttel, virrasztással segítettek a kegyelem kieszközlésében. 64 eucharisztikus hetet és 110 triduumot jelentettek a plébániák. Persze ebbe is beleszólt a rendőrség. Ercsi, Káloz, Csákvár, Vál, Sárkeresztúr, Sárszentágota, Sárosd, Mezőfalva, Sósút, Tárnokliget Eucharisztikus hetét megzavarta a rendőrség, kitoloncolva – vagy be sem engedve – a szónokot a községbe. De a szentáldozások száma és a misehallgatás 100%-ban emelkedett.

A Manrézát az ÁVÓ lefoglalta a szerzetesrendek feloszlásakor, és íme: 199 férfi és 615 nő végzett zárt lelkigyakorlatot otthon; 1080 férfi és 1071 nő, 216 legény és 757 leány végzett otthon félig zárt lelkigyakorlatot. Milyen szomjas a lélek az Isten kegyelme után!

Az Oltáregylet működése kibővült. Az Egyházmegyénkben 121 Oltáregylet működik. A szükségnek megfelelően egyre inkább a Szentlélek templomát kezdik építeni. 1948 és 1949-ben 32 háromnapos lelkigyakorlat volt 1518 résztvevővel. 1950-ben 24 háromnapos lelkigyakorlat volt ugyanígy, akkora létszámmal. 1948-49-ben 15 egynapos lelkigyakorlat volt 1790 résztvevővel, 1950-ben 48 egynapos lelkigyakorlaton 4980 hívő vett részt. Összesen tehát 60 háromnapos lelkigyakorlaton 2568 hívő, 87 egynapos lelkigyakorlaton 8270 tag vett részt. Összesen tehát 10.858 hívő ment át eucharisztikus lelki nevelésen. Alamizsna begyűlt szegény templomokra 1949-ben 12.545.- forint, 1950-ben 14.522.- forint, [sőt] 1951-re beküldtek előre 4.037.- forintot. A Budapesti Központi Oltáregyletnek 15.723.- forintot küldtek és 148 szegény templomot ajándékoztak meg 38.000.- forint értékben. 22 elnöknő és több buzgó tag meglátogatta 2 hónapon át az összes Oltáregyletet.

A hitoktatás brutális megakadályozásának volt reakciója, hogy a templomi katekézis egyre több templomban indult meg. Az óvodások elsőáldozásán 1059 kis ártatlan óvodás járult megható ájtatossággal első szentáldozáshoz és 129 plébánián virágzott a ministránsgárda 2598 taggal.

A feloszlott szerzetesrendekből a kispapok nálunk is kopogtattak, és velük teológusaink száma 58-ra megugrott. Középiskolás kispapjaink száma 47 volt, így kispapjaink száma elérte a 100-at. Ugyanakkor 20 általános iskolást, a Tarziciusokat el kellett bocsátani, mert a VKM nem járult hozzá ahhoz, hogy szüleiktől távol tanuljanak.

Szép liturgikus élet indult meg Egyházmegyénkben. 119 helyről jelentik, hogy közösen imádkozzák a szentmisét. Nővér, [...] kántor, vagy egy nagyobb diák vezeti azt. Bérmlás alkalmával elrendeltem, hogy a praecursor vezesse a missa explicatát, ami lassan megindul, 32 plébánia jelenti, hogy van náluk missa explicata.

A Musica Sacra bár nagyon visszaesett, kedves kikezdést¹³⁵ mutat: 38 helyen működik egyházi énekkar, és 22 helyen van schola. 88 helyen respondeálnak a hívek, s 40 helyen művelik a gregorián éneket, és 21 egyházi hangverseny volt ebben az évben Egyházmegyénkben.

Az Apostoli Szentszék az elsőpénteki esti szentmisét és szentáldozást ez évben megengedte. Egyházmegyénkben szentmisét hallgat a misekötelesek 61.2%-a. Húsvéti gyónását és áldozását elvégezte a kötelesek 90.3%-a. Összes áldozás: 3.008.681, ebből havi áldozó 27%, heti áldozó 10.3%, napi áldozó 2.2%, tehát híveink 39.5%-a járul gyakran szentáldozáshoz, az eucharisztikus hetek hatása alatt. Újjáépítésre Egyházmegyénk 1950-ben 1.355.198.- forintot fordított.

Az év a fatimai szobor megható megáldásával zárult. A szobrot a fatimai püspök úr¹³⁶ volt szíves Kovács Géza címére az Egyházmegyének megküldeni. Ennek is épületes története van. Kovács Géza elküldte levelét a püspök úrnak, akihez számtalan hasonló kérelem érkezett, így nem figyelt fel rá. De dolgozott mellette egy nővér, aki fehervári származású volt, és innen a front után kért ruhasegélyt rokonainak, amit bőségesen meg is kapott. Ez a nővér kérte a püspök urat, tegyen kivételt a fehervári kéréssel. Meg is történt. A szobrot szakszerűen becsomagolták és a postára adták. Kovács Géza megkapja az értesítést, hogy a csomag a vámhivatalban átvehető. Rohan Pestre és könyörög, hogy nincs pénze a vámrá. Beküldik a főnökhöz. Megkérdezi, miről van szó. Elmondja.

- Hol van az alsószentiváni kegyhely? – kérdezi a főnök.
- Fejér megyében.
- Melyik püspök úrhoz tartozik az?
- Shvoy püspökhöz.
- Akkor vámmentesen kiutalom. – mondja a vámhivatal főnöke.

A főnök, ahogy elmondta később, egy régi kongreganistám volt. Kovács Géza boldogan taxit fogadott és drága kincsel boldogan ment haza Alsószentivánra, ahol december 30-án nagyon bensőséges ünnepség keretében, könnyek között avattam fel a gyönyörű kis szobrot. Ez volt az év méltó epilógusa.

¹³⁵ Értsd: kezdeményezést.

¹³⁶ Ugyanaz a személy, akiről korábban – helyesen – mint leirai püspökről beszél a szöveg.

1951

Az 1951. év legfontosabb eseménye az Állami Egyházügyi Hivatal felállítása. A május 19-i hivatalos lap közli, hogy „az állam és a vallásfelekezetek között az ügyek intézésére, így különösen az egyes vallásfelekezetek[kel] kötött egyezmények és megállapodások végrehajtására és a vallásfelekezetek állami támogatása céljából, Állami Egyházügyi Hivatalt kell felállítani.” Ellenőrzése a minisztertanács egyik tagja által. Rendelkezéseket a minisztertanács ad, s költségeiről is az gondoskodik.

Hatáskörébe tartozik, az 1951. évi I. tc. végrehajtási rendelete szerint: „az egyezmények és megállapodások végrehajtása, az állami támogatással járó személyi és dologi ügyek intézése, az egyházi gimnáziumok személyi és dologi államsegély[én]ek folyósítása, az iskolai hitoktatás költségeinek biztosítása, egyházi alapítványok és egyéb egyházi vagyoni jogi ügyeknek intézése, a lelkiismereti szabadsággal és a vallás szabadgyakorlás biztosításával járó ügyek, az egyházi funkciók zavartalan vezetésének biztosítása, a minisztertanácsnak az egyházi ügyekben tett intézkedéseinek végrehajtása és ellenőrzése.” Ezzel a rendelettel az Egyház az Állam gyámsága alá került. Minden aulába egy előadó vagy főelőadó került, aki utasítása alapján a püspök minden lépését ellenőrizte, s a papságot is ellenőrizte, illetve sokszor munkájában akadályozta. Hosszú és keserves tárgyalás indult meg ezen kérdésekről a paritásos bizottság előtt, amely végre is egy – Rákosi Mátyás által diktált és erőszakkal keresztülhajtott – megállapodáshoz vezetett. Végzetes volt, hogy a protestánsok Ordass és Ravasz¹³⁷ félreállításával teljesen behódoltak az államnak, s mindent aláírtak Bereczky Albert református [illetve] Vető Miklós evangélikus superintendens vezetésével. Végzetes volt az is, hogy Grösz érseket és társait (Endrédy Vendelt, Hagyó-Kovács Gyulát, Bozsik Pált) épp ebben az időben fogták le és ítélték el. A Grösz-perrel kapcsolatban a püspöki kar nyilatkozata, amelyet 1951. július 3-án adtak ki – én ekkor háziőrizetben voltam – így hangzik:

„A magyar püspöki kar – a katolikus hitnek elveit követve és engedelmeskedve Isten parancsainak; mely szerint annak az államnak, ahol élünk, kötelességteljesítő polgárai legyünk, annak törvényeit tartsuk be, mert azok Isten törvényeinek megtagadására nem kötelezünk – a következő nyilatkozatot teszi:

1./ Kijelentjük, hogy a magyar államot, a Magyar Népköztársaságot szeretett hazánknak ismerjük, törvényeit megtartjuk és megtartatjuk.

2./ Ugyanezen elvet követve elítéljük a Népköztársaság és annak biztonsága ellen bármiféle és bárki által vezetett minden erőszakos és törvénytelen eszközöket igénybevevő törekvést és cselekedetet; különösen elítéljük és megbélyegezzük azokat az egyházi személyeket, akiknek bűnös működésére a legutóbbi napok folyamán fény derült.

3./ Kijelentjük, hogy a Magyar Népköztársasággal kötött megállapodást fokozott mértékben betartjuk, és ennek értelmében az egyházi törvényeink szerint fegyelmi úton eljárunk mindazon egyháziakkal szemben, akik a Népköztársaság törvényei áthágásában bűnösnek találtnak.

Támogatjuk a magyar kormány törekvéseit, amelyekkel békénket védi, hazánkat a háborútól megóvni törekszik. Ezért hivatásunknak megfelelően előmozdítjuk a békét, helyeseljük egyházunk szellemében a katolikus papok békemozgalmát. Ünnepelesen kérünk mindenkit, hogy megnyilatkozásunkat tegye magáévá és annak megvalósításában legyen segítségünkre.

¹³⁷ Ordass Lajos evangélikus ill. Ravasz László református püspök.

Budapest, 1951. július 3.

A Magyar Püspöki Kar”

A szomorú „Megállapodás”¹³⁸ szövege pedig a következő:

„A Magyar Népköztársaság kormánya és a magyar püspöki kar attól az óhajtól vezérelve, hogy az állam és a katolikus Egyház békés együttélését biztosítsák és ezzel a magyar nép egységét, építő munkáját, hazánk békés fejlődését előmozdítsák, tárgyalásokat folytattak és a következő megállapodást kötötték:

1./ A püspöki kar elismeri és állampolgári kötelességének megfelelően támogatja a Magyar Népköztársaság államrendjét és alkotmányát. Kijelenti, hogy az egyház törvényei szerint eljár azok ellen az egyházi személyek ellen, akik a Magyar Népköztársaság törvényes rendje és kormányának építő munkája ellen fellépnek.

2./ A püspöki kar határozottan elítél minden, bárhonnan jövő, a Magyar Népköztársaság állami és társadalmi rendje ellen irányuló felforgató tevékenységet. Kijelenti, hogy nem engedi a hívők vallásos érzületének, valamint a katolikus egyháznak államellenes politikai célokra való felhasználását.

3./ A püspöki kar felhívja a katolikus hívőket, hogy mint állampolgárok és hazafiak, minden erejükkel vegyék ki részüket abból a nagy munkából, amelyet a Népköztársaság Kormányának vezetésével a magyar nép egésze végez, az ötéves terv megvalósításával, az életszínvonal emeléséért és a szociális igazságosság érvényesítéséért. A püspöki kar különösen arra hívja fel a papságot, hogy ne fejtse ki ellenállást a mezőgazdasági termelészövetkezeti mozgalommal szemben, mert az, mint önkéntes szövetkezés, az emberi szolidaritás erkölcsi elvén alapszik.

4./ A püspöki kar támogatja a békéért folyó mozgalmat. Helyesli a magyar népnek, a Magyar Népköztársaság kormányának a béke megvédésére irányuló törekvéseit, elítél minden háborús uszítást, elítéli az atomfegyver használatát, és ezért az emberiség ellen elkövetett bűncselekményben bűnösnek tekinti azt a kormányt, amely először használja az atombombát.

II.

1./ A Magyar Népköztársaság kormánya a népköztársaság alkotmányának értelmében biztosítja a katolikus hívek számára a teljes vallásszabadságot, ugyancsak biztosítja a katolikus egyház számára a működési szabadságot.

2./ A Magyar Népköztársaság kormánya hozzájárul nyolc katolikus egyházi iskola (6 fiú és 2 leányiskola) visszaadásához, valamint ahhoz, hogy a katolikus egyházi iskolákban a tanítás ellátására szükséges megfelelő számú férfi és női tanítórend működjék.

3./ A Magyar Népköztársaság kormánya a többi vallásfelekezettel már megkötött megegyezés szellemében kész gondoskodni a katolikus egyház anyagi szükségleteinek fedezéséről oly módon, hogy 18 éven át, tehát addig, amíg a katolikus egyház saját forrásaira támaszkodva maga tudja fedezni anyagi szükségleteit, három, illetve öt évenként arányosan csökkenő mértékben megfelelő összeget utal ki katolikus egyházi célokra. A Magyar Népköztársaság kormánya az anyagi gondoskodás keretén belül külön súlyt helyez a lelkeskedő papság megfelelő létminimumának biztosítására.

¹³⁸ Az 1950. évi megállapodás szövegének közlése zavaróan hat itt, hiszen aláírója ekkor már bebörtönzés sorsára jutott, a szöveg kronológikus rendje is felborul. A hűség miatt azonban eredeti rendben közöljük a forrásokat.

Fenti megállapodás gyakorlati végrehajtására paritásos bizottságot kell alakítani a Magyar Népköztársaság kormányának és a püspöki karnak megbízottaiból.

Budapest, 1950. augusztus 30.

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsa nevében: Darvas József s. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

A magyar Püspöki Kar nevében: Grösz József s. k. kalocsai érsek.”

Az ÁEH ezután a javadalmi földek felajánlását követelte, hogy előmozdítsa azzal a tsz munkáját. Szeptember 20-án volt az utolsó terminus, mire a javadalmi földeket a községi tanácsoknál be kellett jelenteni felajánlásra. Az Végzést ad a felajánlásról, azt felértékeli és átveszi a földeket.

Ennek az évnek a keretébe tartozik a főpásztor őrizetbe vétele a Grösz-per kapcsán, és minden kihallgatás és ítélet nélküli szobafogságra ítéltése, Kisberk Imre segédpüspökkel együtt. Négy ávos – civilben – tartott őrizet alatt június 21-től augusztus 6-ig. Akkor felmentettek a szobafogság alól és termes kocsin Budapestre vittek, és azon is hoztak vissza a parlamentből, ahol letették az esküt. Rudas Ede, az ÁEH egyik megbízottja felolvasta nekem a kertben a püspökkari nyilatkozatot, amit előző nap adott ki a püspöki kar, és oly éktelen káromkodásba kezdett, amelyet még életemben nem hallottam. Erős szívdobogást kaptam, rosszul lettem. Orvost hívtak, Rudast hamarosan leváltották. Kisberk püspök urat kényszerrel lemondatták a kanonoki rangjáról [és] a székesfehérvári plébánosságáról, és megígértették vele, hogy apostoli adminisztrátori jogát nem fogja gyakorolni. Dunabogdányba küldték adminisztrátornak.

Itthon pedig Horváth István ÁEH előadó széles alapokra helyezte működését. Vegzálta a papokat, aljas, csirkefogó gazembernek titulálta őket, azonnal áthelyezéssel, kongrua elvonással fenyegette őket. Sajnos ebben a közönséges munkában a békepapok támogatták. Rettenetesen dühös volt a búcsújárásokra és a 40 órás szentségimádások ellen is mindent elkövetett, hogy megakadályozza azok megtartását. Látni, hogy célt nem ér el, cikket tetetett a „Keresztbe”, a békepapok hírhedt lapjába, majd a Fejérmegyei Néplapba, amelyben az egész fejérmegyei papságot, majd egyeseket erősen meghurcolt. Ezzel szembekerült az Egyházmegyével, és ez lett a bukásának fő oka. Áthelyezték a megyei tanácshoz, [...] Molnár Gusztáv lett az utóda. Horváth áthívatta magához káderezésre a papokat vagy kiszállt a környékre, és valósággal a papság ellen izgatta a tanácsokat. „Rohadt dög”, „csatornatölték”, „utolsó szemét” és hasonló szép jelzők kíséretében kijelentette, hogy „maga még lógni fog”. Bocsánat ezekért a nem udvarképes kifejezésekért, de ilyen emberekkel kellett állandóan tárgyalni. Egymásután kiigényelte a plébániák üres szobáit azzal, hogy a lakás nincs kellőképpen kihasználva. S bizony nem egyszerű dolog volt a „Közelbir” (Közületi bíróság) igénybevételével kiparírozni mesterkedéseit. Az ÁEH azonban ezúttal igazságos volt. A bérmlásokat is erősen megzavartatta. Bodajkon egy hangszórón át a rádiót bömböltette, Csókakőn egy katonazenekar hangversenyezett a templom előtt, Pusztavámon két katonai megafon lármázott és egy traktor járt állandóan a templom körül. Isztiméren megtiltotta az elnökkel, hogy ünnepélyesen fogadjanak. Mindenütt túljártunk az eszükön. A Maroshegyen gyónásra váró gyerekek durva elkergetése feltett kalappal betetőzte a mértéket, s elvitték. tsz-elnök lett Vértesbogláron. Ott meg Ohmüllner Mártonról, az Egyházmegye köztisztviselőjéről álló papjáról, a volt spirituálisról akart egy hanglemezt felvételni, amelyben a plébánost erkölcstelenséggel vádolta. Öten utasították vissza, hogy a szöveget beolvassák a felvevőbe, végre akadt egy nő, aki amikor a vádaskodó passzushoz ért, az asztalra csapott „ez nem igaz!” – felkiáltással, és ezzel a lemez-trükk felsült.

1952¹³⁹

Az 1952. évnek kimagasló eseménye volt a XXV. éves püspöki jubileum. Augusztus 8-án ünnepelt a papság, Pétery, Badalik¹⁴⁰, Szabó Imre püspök és Sárközy Pál pannonhalmi főapát vezetésével. Az Egyházmegye papsága 40 kivételével [jelen volt]. Betöltötték a bazilikát. Így mutattam be a hálaadó szentmisét. Az Egyházmegye papsága, akik az aranymisémre¹⁴¹ megfestették portrémat Kontuly festőművésszel¹⁴² és gyönyörű pectoralét és pásztor gyűrűt ajándékozott (Kittlinger Kálmán ötvösművész alkotása), most egy remekbe készült pásztorbottal, a „Baculum Albensae”-vel ajándékozott meg, amely – úgy mint a pectorale és a gyűrű – Barth Ferenc tervei szerint, Kittlinger Kálmán kivitelezésében készült. A püspöki palota I. emeleti folyosóján volt az ünnepi ebéd, amely a testvéri szeretetnek volt valóban a kivirágzása.

Külön fájdalom, hogy női hitoktatók működési engedélyét az állam megvonta. Kiváló hitoktatónőink, mint Rudolf Gizella, Koleszár Anna, Mihalovics Margit kerültek ki az iskolai hitoktatásból. Csak egy notórius személyt engedtek: Dobos Máriát, aki egy csapnivaló hitoktatónő volt. Új trükk volt a hitoktatásban a 30-as csoport bevezetése. Volt olyan iskola, ahol I-VIII. osztályig kerültek egy csoportba a tanulók, a délelőtti járókat délután, a délutániakat délelőtti lehetett csak hitoktatni. Jó volt, ha a délutáni órákon volt világítás, mert sok pusztai iskolában az sem volt. Az órák ütközése, kirándulás, iskolai ünnepély-próba mind-mind ürügy volt a hitoktatás elmaradására. Hitoktatóink sok embertelen megaláztatásnak voltak kitéve, de a gyerekekkel együtt legtöbbször hősiesen kitartottak. Újabb meglepetés: az eddigi 22 hitoktatói felügyelőnk közül az ÁEH elfogadott nyolc, azaz 8 felügyelőt. Egy egész megyét kell végigrohannia annak, aki tisztjét be akarja tölteni. Így például a Baross Gábor-telepi plébános volt a hitoktatási felügyelője a máriaremetei, budai-keleti, budai-alsó és felső kerületeknek, összesen 34 iskolában. A martonvásári plébános a martoni, a váli, a velencetóparti kerület 24 községében ellenőrizne. Mindez a pedagógia érdekében! Ellensúlyozásképpen a templomi hitoktatás, a ministráns csoportok hatalmasan megnövekedtek. Nosza jön az új vád: „illegitim hitoktatást” végeznek, ez a „ministráns-brigád” vádja. A szülőknek pedig van mit hallgatniuk az üzemekben, pártgyűlésen, de még ők is és gyermekeik is kitartanak.

Ugyanakkor a templomépítés, templomfestés (Pomáz, Dunabogdány), templomrestaurálás, plébániaépítés és restaurálás gyönyörűen halad előre. A hívek a központi terhekre, papnevelésre, központi intézmények fenntartására 584.628,32 forinttal járultak hozzá. A Gazdasági Tanács ajánlatára 37.595.- forint segélyt és 141.173,69 forint kölcsönt tudtunk adni. Ugyanakkor – és ezt mélyen meghatva közlöm, – az egyházközségi pénztárak évi bevétele 2.417.714,72 forint, a templompénztárnál az évi bevétel 1.958.574.- forint volt. 1952-ben tehát derék híveink egyházi célokra áldoztak 4.960.917,92 forintot. Pedig aszályos esztendő volt, erős beszolgáltatási kötelezettségekkel és lefoglalásokkal.

¹³⁹ A kézirat itt az 1953-as év eseményeit kezdi sorolni, amelybe beleékelődik az 1952-vel foglalkozó szakasz. A közlésnél az időrendhez igazodva rendeztük a szöveget.

¹⁴⁰ Badalik Bertalan.

¹⁴¹ 1951-re.

¹⁴² Kontuly Béla.

1953

Az 1953. év egy döbbenetes eseménnyel kezdődött. Pétery József váci püspököt – miután nem volt hajlandó az arra érdemtelen papokat az ÁEH kívánságára kitüntetni – házi őrizetbe vették. Három hónapig hálósobájában volt kénytelen tartózkodni 4 ávos őrizete alatt, akik erősen dohányoztak, 28°-ra fűtötték a szobát, a püspöktől mindent (breviáriumot, olvasót) elvettek, őt nem engedték a szomszéd szobába még misézni sem, nem engedték hozzá szolgáját bemenni, maga végzett mindent... Végül háromhónapos embertelen bánásmód után Hejcére vitték őt Czapik érsek úr intervenciójára. Az eset országszerte a hívek körében természetesen nagy megbotránkozást váltott ki.

Egyházmegyénk egy nagyon derék előadót kapott Fülöp Ferenc személyében, aki azelőtt cukrász és igen igazságos, megértő, jó ember volt. Ő is előadta az ÁEH rendeleteit és kérte annak végrehajtását, de emberségesen, [...] Horváth István minden gorombasága és durvasága nélkül. A móri plébániát egy felelőtlen őrmester lefoglalta, mikor a Kapucinus zárdából kiment a katonaság, s az 5 papnak csak 2 szobát hagyott. Szegény Fülöp előadó elég sokat fáradozott, de a községi tanácselnök rosszindulatán minden jóindulatú próbálkozása hajótörést szenvedett. Később visszakapta a móri plébánia az elvett emeletet, és így el tudtak helyezkedni már a papok.

Pusztaszabolcson az adószedő asszonytól, Móri Bélánétól egy Németh nevű MÁV-felügyelő fondorlatosan elvette az adókönyvet azzal, hogy majd ő beküldi a püspökségre. Az adókönyvben szereplőket felelősségre vonták, többet, aki védte alkotmány adta jogát-igazát, alacsonyabb beosztásba helyezték át. Fülöp előadó is sokat szaladgált ebben az ügyben. Fel is jelentettük a MÁV Igazgatóságnál az ügyet, de nem kaptuk vissza sem az adókönyvet, sem Némethet nem vonták felelősségre brutális eljárása miatt, s a panaszt válasz nélkül hagyták. Valószínű, hogy valami felsőbb parancsra tette Németh ezt a törvényteleniséget.

Horváth István még próbált bosszút állni. Legderekkab fehervári papjainkat kívánta áthelyeztetni, de az ÁEH elnöke nem fedezte igaztalan vádaskodását. Ellenben az ÁEH elnöke felkérte, hogy Kisberk Imre segédpüspök urat azonnal helyezzem el Dunabogdányból, mert Varga József inkognitóban ott járt; s úgy a tanácsnál, mint a bányászakszervezeténél jelezték neki, hogy nem dísze a falunak és nem kívánják ott maradását. A főpásztor jelentette, hogy majd kivizsgálja az esetet. De az ÁEH időközben telefonált Kisberk püspökért a helyi tanácshoz, hogy menjen fel az ÁEH központba. Ennek híre ment a bányában, a bányászok letették a szerszámokat, és nem voltak hajlandóak dolgozni addig, amíg meg nem ígérték, hogy Kisberk püspök Dunabogdányban marad. A helyi MNSZ elnöknője kijelentette, hogy vagy a püspök, vagy ő megy a faluból. Erre olyan kavargás lett, hogy a tanács takarodót fűjt, a népnevelők mindenfelé röpgyűlést tartottak és hangoztatták, hogy nekik semmi kifogásuk a püspök ellen, akár haláláig is ott maradhat. S az ÁEH a főpásztornak bejelentette, hogy a kérdés már tárgytalan.

A kormány ebben az évben végérvényesen eltörölte a parancsolt ünnepeket. Húsvét és Karácsony maradt két nappal, Pünkösd egy nappal, a többi eltörölték. Kötelező munkaszüneti nap lett [ellenben] április 4. – a felszabadulás ünnepe; május 1. – a munka ünnepe; november 7. – az orosz szabadságharc emlékünnepe; valamint megmaradt az ünnepek közül augusztus 20. – mint az alkotmány ünnepe. Ezzel teljesen pogányok lettünk.

Az év júniusi konferenciáján az egri érsek bejelentette, hogy a kormány a pesti Központi Szemináriumon kívül csak négy szemináriumot enged működni, ezek: Esztergom, Eger, Győr és Szeged. Bevezetője és előzménye volt ennek, hogy négy ávost bevezényeltek a veszprémi szemináriumba, s azok Mindszenty-emlékünnepségre bírták a kispapokat. Éjjel betörték a szemináriumba, nagy vizsgálat, házkutatás, a tanárokat, kispapokat szélnek eresztették, majd az ávosok mentek tovább más munkára... A mi kispapjainkat Esztergomba irányították, egy-

két kivétellel azonban mind kiléptek a szemináriumból megbotráncozva Hajós József szemináriumi rektor ügyetlen kijelentései miatt.

A plébániákon a nővéreket kezdték zaklatni, először Pest, később Fejér megyében. Az 1923-as csavargási törvény alapján kitoloncolták őket. [...] ¹⁴³

Egy kellemetlen incidens kapcsán – amikor Tökölyi István az ÁEH által kinevezetett irodaigazgató kissé boros fővel elvette a Ketter-étterem cigányprímásának hegedűjét, s maga hegedült tovább – a püspök kérte elhelyezését. Az ÁEH elnöke azonnal teljesítette kérését, s Mórász Pál lett az irodaigazgató.

A nyár folyamán Nagy Imre vette át a kormányt. A parlamentben tartott beszédében bejelentette, hogy az előző kormány hibákat követett el, túlméretezte a nehézipart, elhanyagolta a kisipart, elhibázta a mezőgazdasági programot is, így nem tudta teljes egészében végrehajtani az 5 éves tervet. Bár Rákosi Mátyás pártvonalon kontrázott, mégis a kormány leállította a nehézipar további fejlesztését, kisipari engedélyeket adott, főleg a tszcs bomlását mindenféle kedvezményekkel leállítani és a kulákküldözést megszüntetni igyekezett. Ebben a papság segítségét kérte. Megszüntette az ávót és az internáló táborokat, beszüntette a kitelepítéseket. Sok pap is kiszabadult a börtönökből.

A püspöki kar tárgyalást kezdett a miniszterelnökkel, és 45 pontból 35 pontot a miniszterelnök elfogadott. Szó volt hittanról (a miniszterelnök ígérte az anomáliák megszüntetését); [előkerült a] ministráns kérdés, énekkar, istentisztelet rendje (mentes [legyen] a tanácstól); imakönyvek, énekeskönyvek, hittankönyvek kiadását engedélyezte; visszaadták a levéltárat és a könyvtárat saját kezelésbe, és annak elvett anyagát visszaadták. Visszaadták a gyógyfürdők házait; az internált papok lakását, ingóságait; államosított, vagy lefoglalt lakásokat, stb., stb. Az ÁEH több kérdést nem engedett tárgyalni, így Kisberk püspök úr ügyét sem engedte (a nagybeteg püspök helyettesítésére). Szimbolikus jele volt a változásnak, hogy a pecséteket – amelyeket eddig az előadó őrzött – visszaadták.

A kongruának 1954. január 1-jén 25%-kal kellett volna csökkennie. Nagy Imre az államnak felajánlott javadalmi földek árát átadta Czapik érsek úrnak, hogy ebből pótolja a kongrua 25%-át. Azt eddig az ÁEH kezelte, mint vallásfelekezeti alapot. Megkaptuk a kimutatást a felajánlott javadalmi földekről, s azok értékeléséről. Megdöbbenő, hogy mekkora hozzá nem értéssel és lelkiismeretlenséggel kezelték ezt a kérdést a helyi tanácsok. Előírás szerint 71 plébánia földjét vették át, és pedig 29.504 aranykorona tiszta jövedelemmel, a szemináriumtól pedig 1.395,75 aranykorona tiszta jövedelemmel. Véghatározattal, de a vételár feltüntetése nélkül 34 plébániától 9.553,61 aranykorona tiszta jövedelemmel. Véghatározat nélkül és a vételár megjelölése nélkül 38 plébániától 15.240,57 aranykorona, a püspökségtől 2.835,95 aranykorona jövedelmű földet vettek át. Az első csoportnál meghatározták a kataszteri tiszta jövedelmet, s a vételárat 1.437.752,80 forintban állapították meg. De ez is hibás volt, mert a kataszteri tiszta jövedelem hatvanszorosa – ami a megállapodás szerint az átvételi ár volt – 1.845.967,40 forint! Egyházmegyénk összes javadalmi földjeinek vételára 3.501.728,40 forint volt. Ijesztő az a hozzá nem értés, és a felületesség, ahogyan ezt a komoly ügyet intézték!

Szomorú tény, hogy a nyugdíj kérdésében a papokat kizárták a nyugdíjjogosultságból. Bármennyi ideig dolgozik is, nem kaphat állami nyugdíjat. Minden dolgozó kap öregségi ellátást, csak a pap nem. Ezen Nagy Imre sem tudott változtatni.

Az Apostoli Szentszék nagymértékben enyhítette a szentségi böjtöt. A víz nem szegi meg a böjtöt, s a szentáldozás előtt három órával ehetnek még szilárd ételt. Ebédnél, vacsoránál a szokásos bort, sört lehet fogyasztani, de tömény alkoholt nem. Megengedték az esti áldozást [ott], ahol istentiszteletet tartanak. Ez a gyakori szentáldozást nagyban fellendítette.

¹⁴³ Az 1952. évre vonatkozó szakasz innen kiemelve, és korábban közölve.

Egyházmegyénkben még az elsőpénteki binálást¹⁴⁴ is külön kegyként megengedte a Szentszék. A bérálás kiszolgáltatásánál annyi akadály merült fel, hogy a vasárnap délelőtti és délutáni bérálást kellett bevezetni. Szabó Imre püspök úr volt szíves segíteni, mert én szívrohammal kórházba kerültem.

A demokráciához éppen nem illő trükkel akadályozta a hittanra jelentkezést a párt. A püspöki kar kérésére az ÁEH megígérte, hogy idejében közölni fogja a beíratás dátumát. A párt nem tette meg. Csak két nappal a beíratás előtt jelent meg az újságban egy hír. A jelentkezés módozata hivatalos titok volt. Az ÁEH az utolsó percben értesítette az egri érseket s az körsürgönnyel adta tudtul, hogy egy szülőnek kell megjelennie a beíratásnál és egy nyilatkozatot kell bemutatni, melyet mindkét szülő írjon alá. Ezenfelül még hármas és ötös szűrőbizottságok gyötörték a szülőket, halogatva a beírást, hogy húzzák az időt. Annyi botrány és a szülők részéről annyi panasz volt, hogy az ÁEH a püspöki kar közbelépésére új beíratást rendelt el augusztus 24-re, hogy a kimaradtak beíratkozhasanak. Most azután munkába állt a párt. A legpiszkosabb jelzőkkel illeték a papokat s „felvilágosították” a szülőket, mekkora kár származik a beíratásból. A fehérvári vasútvidéki iskolánál az állomásfőnök küldött ki vasutasokat, máshol a Vendéglátóipar, a textilipar küldött dísztagokat az agitáció végzésére, akik a legbrutálisabb módon agitáltak a párt nevében. A kint várakozók pedig hallották, amint telefonáltak itt is, ott is a pártközpontba, hogy küldjenek még segítséget, mert akkora a tömeg, és nem bírnak velük. A segéderőkhöz méltóan viselkedtek az igazgatók és a beosztott pedagógusok. Volt olyan hely, ahol egész délelőtt a szülői nyilatkozat szövegén ment a vita, és senkit sem írtak be. Csákvárott például a 60%-ban jelentkezőket az igazgató csak 15%-nak írta be. Az ÁEH a panaszt egy tessék-lássék vizsgálattal lezárta, és ezzel az ügyet elintézettnek vette a demokrácia nagy szegényére.

Az őszi Gazdasági Tanácsülés szomorúan állapította meg, hogy az idén először került deficitbe a rendelkezési keret. Az Alapítványi Hivatal nem tudta fizetni a szemináriumot, a központi intézményeket és a kongruát. A Tanács az október 14-én tartott gyűlésen kezébe vette az ügyet és rendet teremtett. A rendes és pontos egyházközségeknek prémiumot adott, az 1000.- forintnál nagyobb összeggel tartozó egyházközségeknek gondnokság alá helyezését javasolta, az meg is történt. Az esperesi konferencia magáévá tette a javaslatot, a közel 200.000.- forintos kintlevőséget behajtotta.

Szomorú eset fejezte be az évet. Debreczeni Sixtust Egerben egy pártautó részeg sofőrje egy másik biciklistával együtt elütötte és ő a helyszínen szörnyethalt. Előzőleg Nagykarácsonypusztán volt lelkész, ahol nagyon ügyesen gazdálkodott és sok szegény emberen segített. Mert szálla volt a párt szemében, egynéhány felbérelt legénnyel elverették. Azóta Egerben volt templomigazgató. A párt félt a felháborodástól, a nép haragjától, ezért rendőrautón Székesfehérvárra hozatta „itt kívánta eltemetni a család” aposztrofálással. De a családtagok voltak a legjobban meglepetve, amikor Egerbe mentek a temetésre, és ott értesültek, hogy a halottat már Székesfehérvárra szállították „az ő kívánságukra.”

¹⁴⁴ Egy napon kétszeri misézés.

1954

Az 1954. évet különös fénybe vonta a „Fulgens corona gloriae” kezdetű enciklika, mellyel [a pápa] a Mária-évet meghirdette a Szeplőtelen fogantatás dogmájának 100 éves évfordulóján. Ez az év lelkipásztori munkájának különös szint és lendületet adott. A püspöki kar kívánságára mindenütt volt misszió. A Mária-kegyhelyeket egy-egy Ordinárius látogatta meg a templom főünnepe alkalmával, s tartott pontifikális nagymiséket. Nálunk nagy lendületet vettek a zarándoklatok. Máriaremetén, Makkosmárián, Bodajkon, Ercsiben, Solymáron voltak nagyobb egyházi ünnepségek, zarándoklatok. Dömötör István elnöklete alatt egy Mária-évi bizottságot küldtünk ki, s ez a bizottság szép misztérium-játékokat, triduum- és beszédanyagot adott paptársai kezébe. A Mária-képek és szobrok restaurálása, Mária templomok újjáépítése volt programunk, s az Egyházmegye 1.250.000.- forintot fordított e célra, ebből az Egyházmegyei Központ 50.000.- forintot, az ÁEH ezenkívül 53.000.- forint segélyt nyújtott. A legnagyobb restaurálást az egyházmegye papsága vállalta, amikor Székesfehérvár híres Mária-templomát, a Szemináriumi templomot – mely Maulbertsch híres freskóival díszített – restauráltatta. A belső restaurálás több mint 70.000.- forintot emésztett fel, ehhez még 52.000.- forint egyéb kiadás járult. Ezzel a szentélyt az utolsó pillanatban hoztuk rendbe, mert a mennyezet már leszakadás előtt állt.

1954. január 5-én Fülöp Ferencet váratlanul Herling Jakab váltotta föl. Az autószerelőből lett előadó a legnagyobb gyanakvás és bizalmatlanság szellemét hozta az Egyházmegyébe. Bemutatkozásakor hirdette a kooperációt. Ez úgy kezdődött, hogy a Mária-évet meghirdető körlevelet a legkülönbözőbb nehézségekkel addig húzta, amíg az idejét múlta már. Azután jött a „bodajki eset”, amiről már írtam. Azután papokat idézett be magához. „Káderezése” teljesen pártrecept szerint ment. A papság csakhamar tisztába jött vele. Ács Kajetán és Trimmer letartóztatása tette rá működésére a koronát. Nevezettek elfogatása előtt ő vezette az ávósakat a Potyondy lakására, ahol Ács Kajetán lakott, s amikor az esetről információt kértem tőle, azt állította, hogy a rendőrség egy egészen más vonal, ők arról semmit sem tudnak. Ezzel teljesen lejáratta magát a papság előtt. Próbált az előadó szóhoz jutni: jobb előmenetelt, jobb helyeket ígért. A dispoziciónál is próbálta embereit előre tolni, a papságot békegyülésre invitálta, mondván, hogy akkor lesz építési engedély... Mórász Pál közreműködésével a koronákat is lefoglalta mozgalmi kérdések tárgyalására, de az ügy mégsem ment, sehogyan sem ment. A koronán csak Mórász beszélt, a papság mélyen hallgatott és elfordult úgy az előadó[tól], mint az őt hűségesen kiszolgáló Mórász irodaigazgatótól.

Már az előző évben megindult a tárgyalás az ÁEH-val az 1951. február 1-jével kötelező javadalmi földek felajánlásának váltságdíja körül. A papság jelentése szerint 28 millió forinttal több a felajánlott földek értéke, mint amennyit – 19 millió forint értékkel – átadott az ÁEH Czapik érsek úrnak a kongrua kiegészítése alapjául. A püspöki kar hivatalos vizsgálatot rendelt el, s annak vezetésére Rogács Ferenc dr. pécsi püspököt kérte fel. Hiteles okmányokkal kellett igazolni mennyi és milyen értékű földet vett át véghatározattal a Megyei Tanács földbirtokrendező csoportja, mennyi volt a közteher, mennyit vont le közteher címén a járási adóhivatal, és a föld ára fejében mekkora összeget utalt át a pénzügyminisztériumnak. Miután számítani lehetett rá, hogy perre megy a dolog, a legprecízebb adatokkal kellett dolgozni. Ágh Kálmán gyűjtötte össze az adatokat, s ő dolgozta fel azokat. Megdöbbenő, hogy a hatóságok felsőbb utasításra vagy hanyagságból, hozzá nem értésből, milyen botrányos hanyagsággal hajtották végre a kormányrendeletet. Az összesítés a következő:

1./ Az Egyházmegye 1951. szeptember 1-jén felajánlott:

3.307 kat. h.,
1593 négyszög. javadalmi földet.

Az állami hatóságok elismernek:	3.223 kat. h., 458 négyszög. javadalmi földet.
Nem adtak Véghatározatot 35 helyen.	
2./ Kataszteri tiszta jövedelem összege az állami számítások szerint:	39.047,72 aranykorona.
Az Egyházmegyei revízió szerint:	40.750,35 aranykorona.
3./ Vételár az állami hatóságok szerint:	1.641.155,40 forint.
Az egyházi revízió szerint:	2.450.021,00 forint.
A kettő közötti különbség Egyház javára:	808.865,60 forint.
4./ Köztartozások állami hatóságok szerint:	283.070,00 forint.
Egyház revíziós megállapítása szerint:	264.372,50 forint.
A kettő különbsége az Egyház javára:	18.697,50 forint.
A felajánlásnál tehát az Egyházmegyét megrövidítették összesen:	827.564,10 forinttal.

A kormány a számadást szó nélkül elfogadta, s a pénzt Czapik érsek úrnak kiadta.

Már a nyár elején felszólította az ÁEH elnöke a főpásztort, hogy aktívan kapcsolódjék be a Hazafias Népfront munkájába. Amint előző évben a békepapok elnökségét nem fogadta el, úgy ezt sem vállalhatta, ragaszkodva régi elvi álláspontjához, hogy semmiféle politikai mozgalomban, amit a párt irányít, nem vesz részt. Mivel a Hazafias Népfront egy társadalmi szervezet, amit a párt irányít, ebben nem vehet részt, éspedig éppen főpásztori hivatala miatt. Amikor augusztus 18-án a hitoktatói állások szervezése miatt felkereste az elnököt, az megismételte a kérést Varga József és Miklós Imre elnökhelyettesek jelenlétében. A főpásztor elvi álláspontja után az elnök kijelentette, hogy a kormány a „do ut des”-elv¹⁴⁵ alapján áll és elzárkózott minden kérelem elől.

A tárgyalás olyan sértő és lefitymáló hangon ment, hogy a főpásztor jobbnak látta nem is válaszolni. Az elnök az Egyházmegyét a legutolsónak mondotta, ahol a legnehezebben mennek a békepapok dolgai:

– Ez az egyházmegye a lelkipásztori munka területén a legagilisebb – állapította meg az elnök helyetteseinek bölintása mellett – s ugyanakkor a mozgalom terén a legpasszívabb egyházmegye.

1954. augusztus 18. fordulópont az Egyházmegye történetében. Ilyen bántó és sértő módon még nem tárgyalta az elnök a főpásztort. A főpásztor el is határozta, hogy a személyes tárgyalást a minimumra redukálja. Megváltozott a belső front is. Potyondy Imre – aki eddig derekasán harcolt az Egyházmegyéért – Ács Kajetán lefogatása óta, miután az ávóhoz behívták, megváltozott. Attól kezdve amúgy is félénk természete egész bizonytalanná vált, lassan áttevezett a másik oldalra. Ezt a papság lassan ugyancsak észrevette, és ő is megváltozott. 20 teológusunk Szegeden folytatta tanulmányait, miután egy évig gyárakban, üzemekben dolgoztak. Az ÁEH azt tanácsolta, hogy próbáljam őket visszahívni Esztergomba, de ha oda nem mennek, menjenek Szegedre, ahová a csanádi püspök úr szívesen fogadta őket. Így is történt.

A Musica Sacra – mely Egyházmegyénkben oly dicső múltra tekinthet vissza, hiszen Máriaremetén, Csákváron, Sárbogárdon, Mórton, Budafokon gyönyörű egyházzenei

¹⁴⁵ Adj, hogy adjanak (valamit valamiért) – latin.

ünnepségek zajlottak le, ahol 25-30 énekkar lépett fel a dobogóra és művészi gregorián és polifon énekekkel elragadta a hallgatóságot – lassan a háború zaja után elnémult.

Kedvesnővérek, kántor-káplánok töltötték be a leköszönt kántorok helyét, hogy az éneket fenntartsuk templomainkban. A Mária-év folyamán az Országos Magyar Cecília Egyesület Máriaremetén tartotta meg évi összejövetelét, és erre meghívta a pesti és pestkörnyéki énekkarokat. Egy 1500 tagú énekkar verődött össze megadott kottákkal Harmath Artúr, Bárdos Lajos, Werner Alajos vezetése alatt, és egy olyan tökéletes fegyelmezettségű, szépen iskolázott énekes áhítatot mutatott be a Szűzanyának, hogy a magyar Egyház valóban büszke lehet erre a nevelőmunkára, és annak fényes eredményére. Azóta évről-évre összejön ez a hatalmas gyűlés november 22. körül a Szent István bazilikában, s a püspöki mise alatt és után mutatja be művészetét, májusban pedig valamelyik nagyobb budapesti templomban jönnek össze, és énekükkel valóban dicsérik az Urat.

A Gazdasági Tanács munkája és ügyrendje már teljesen kialakult. Rendes évi költségvetéssel és számadással dolgozik a Tanács, melyben már rendszeres segélyek és kölcsönök, illetve kölcsön-visszatérítések is szerepelnek. [...] ¹⁴⁶

Szomorú hírrel zárult a különben is nehéz év. Az egész világ aggódó figyelemmel tekintett a Vatikán felé, ahol XII. Pius pápa tüneményes nagy alakja súlyos betegen vívódott a halállal.

¹⁴⁶ A tétéles költségvetés kihagyva.

1955

Az 1955. év Herling Jakab sötét működésének ideje volt. Január elején új előadó érkezett Gálík István személyében, aki Angeli Andrásnak és Ágh Kálmánnak volt növendéke a csepeli tanonciskolában, jó modorú embernek látszott, de természetesen a főelőadó parancsait követte. Herling mindenekelőtt beszüntettette a püspökség borkimérési engedélyét. A rendőrség, a pénzügyőrség, az ügyészség mind pártolólág terjesztette tovább ügyünket, mint akinek eddig mindig volt engedélye és sohasem volt panasz ellene. Herling a pártbizottság elé vitte, s ott a személyes közreműködésével megvonatta az engedélyt. Azután jött egy heves harca. Békeíveket íratnak alá, amelyek Németország lefegyverzését kívánták. Akkor divatos volt még az ilyen ívek aláírása. A főpásztor nem írta alá, mert kórházban volt. Alig került haza, a helynök és irodaigazgató azzal verték fel a még rekonvalescens¹⁴⁷ főpásztort, hogy Halász Ervin titkár egy órán belül hagyja el az irodát. Magántitkár lehet, de hivatalosan nem szerepelhet. Március 22-én az ÁEH elnöke magához kérte a vikáriusokat és irodaigazgatókat, s azok előtt igaztalan és heves kirohanást rendezett a Székesfehérvári Egyházmegye, annak főpásztora és a püspöki titkár ellen. Az irodaigazgató és Ásguti Ádám megvédte a püspököt, és annak meghallgatását kérték. A főpásztor – amikor értesült a történetekről – azonnal jelentést tett az egri érseknek, és kérte, hogy tiltakozzék az elnöknél.

Közben Győri, az ÁEH személyi előadója egy csomó levelet hozott a főpásztorhoz, amelyet Husvéth József akkori balinkai lelkész írt Amerikába vándorolt híveihez, és segítségüket kérte a temploma restaurálásához. Győri Halász püspöki titkárt és Vajk esperest marasztalta el a levelek írása miatt. Április 6-án az elnök a főpásztort ismét magához kérte, és Varga, Győri valamint Herling jelenlétében kapacitálni próbálta, hogy lojális gesztussal mindent jóvá fordíthat. A főpásztor azonban kijelentette, hogy a március 22-i igaztalan vesszőfutás után neki semmi szava nincs. Halász Ervin titkár személye körül másfél órás vita folyt, melynek végén az elnök kijelentette, hogy ha a főpásztor nem távolítja el Halász Ervint, majd ők rendőrileg távolíttatják el, s legalább 5 évet kap. Halász Ervinnek távoznia kellett. Az Egyházmegye papsága szomorúan vette tudomásul, és messziről elkerülte az aulát, ahol Potyondy és Mórász váltig erősítették, hogy itt volt egy másik vonal, amiről ők nem tudtak, és azt Halász vezette. Halász Pécelre ment fivéréhez, ahol később – 4 hónap múlva, júliusban – megengedték, hogy kisegíthessen a templomban.

Május elején a támadó vonal kiszélesedett. Az ÁEH elnöke magához kérte a püspöki kart, valamint Beresztóczyt, Horváth Richárdot és Mag Bélát. A békepap-vezetők meghívása ellen Czapik elnök tiltakozott az ÁEH elnökénél, bejelentve, hogy máskor ilyen gyűlésen nem vesz részt. Az ÁEH elnöke felsorolta a nehézségeket, amelyek az Egyház és Állam békés együttműködését zavarják. Ezek e papságnak a demokrácia és a rendszer elleni kijelentései, a békemozgalommal és a hatóságokkal szembeni magatartása, és a hitoktatás körüli visszaélések. A püspöki kar meghallgatta, Czapik érsek mondott valamit – és azzal vége volt a megbeszélésnek. A gyűlést az esperesekkel kellett közölni. Székesfehérvárra maga Horváth János elnök jött el. A főpásztor szavai után alaposan megleckéztette a legrenitensebb egyházmegye papságát, úgyhogy az esperesek igen meglepődtek, nem értették meg szavait. Persze fogalmuk sem volt az előzményekről. S most, ezek után Herling egy végső lerohanást készített elő. 53 változást kívánt a dispozió kapcsán, 8 esperest akart leváltani 6 új békepap-esperessel, 14 plébánost 5 békepappal, 6 lelkészből 1 békepap, 6 hitoktatóból 1 békepap, 9 kápláni változásból 2 békepap szerepelt tervezetében. Hosszú

¹⁴⁷ Lábadozó, erősödésre szoruló – latin.

tárgyalások után nem sikerült az egész terv, mert a békepapok nem voltak hajlandók helyet cserélni. A megyei békegyűlése a békepapoknak ezután persze nagyon gyászosan sikerült.

Mint derült égből a villámcsapás érte a békepapokat a pápa június 28-án kelt rendelete, mely a „Kereszt” című lapot elítélte és eltiltotta. Éppen egy nagy mozgalmat indítottak, hogy minden plébánia köteles megrendelni egy bizonyos mennyiségben a lapot, amikor a rendelet megjelent. Nem számított, hogy az ÁEH világi írókkal íratta a lapot, az nem kellett senkinek, s így egészen kimúlt.

A koronán nívum, hogy a mozgalmi témát az esperes adja elő. Sajnos ez volt Eger utasítása. Hasztalan jelent meg Győri és Gálík, hasztalan okították a koronákat az irodaigazgató Mórászal együtt, csak annál erősebb volt az ellenállás.

Július végén Czapik érsek vállalkozott rá, hogy elmegy Helsinkibe a béke-világkonferencia gyűlésére, ha Mindszenty hercegprímást rabságából felszabadítják. Valóban: július 9-én Mindszenty primás Püspökszentlászlóra került, rabruháját rendes civil ruhával cserélhette fel. Édesanyja látogathatta meg őt egy évben négyszer. Czapik érsek intervenciójára a kalocsai érsek úr börtönbüntetését is megszakították, és emberségesebb körülmények között folytathatta életét. Később a két fogoly Nógrádhetényben, az ottani kastélyban kapott szállást. Sajnos szegény Bozsik Pál ismeretlen körülmények között a börtönben meghalt.

Herling Jakab a szemináriumokra is ráfeküdt, új rektor került mindenhová ex gente¹⁴⁸. Halász György lépett Marczell Mihály örökébe, Hajós József Esztergomba és Várkonyi Imre Szegedre.

Tabódy Istvánt, aki mint volt főhadnagy jelentkezett kispapnak – miután 3 évet Vácott, 4 és fél évet Recsken a kőbányában töltött – a főpásztor a központiba küldte. Mikor Herling ezt megtudta, kitiltotta a szemináriumból. Szegeden pedig az 5 felszentelendő diakónus ellen támadt kifogás azért, mert valamikor szerzetes-kispapok voltak. Gálík ment le kivizsgálni az ügyet és egyedül Kölley Györgyöt engedte a szenteléshez. De a szentelés után őt a szemináriumból el akarták végleg távolíttatni. Hamvas püspök úr intervenciójára sikerült a négy volt szerzetes kispapot megmenteni, én pedig Győri úrnak felajánlottam Kölley György költségeit, mint akit az köteles élete végéig eltartani, mert szentelését megakadályozta. Ennek alapján őt is felmentették.

¹⁴⁸ A népből – latin. Értsd: a választott népből való, azaz zsidó származású.

1956

Amitől 1955. év elején tartottunk, hogy XII. Pius pápa rövidesen befejezi az életét, az nem történt meg. Nyelőcsősérve volt állandó, erős csuklással, ami szerencsére csodálatos módon meggyógyult. Az 1956. év XII. Pius pápa 80. születésnapjának ünneplésével kezdődött, amely március 2-án volt, s mely nagy örömfénybe vonta az egész évet. A főpásztor összeállította a Szentatya csodálatos életét a koronák számára, de Gálik akkori előadó azt nem engedte előadni.

Április 25-én meghalt Czapik érsek. A kormány a saját halottjának tekintette és úgy temettette el. Szegény mást érdemelt volna. Halála siettetette Grösz érsek úr kiszabadulását. A pécsi és fehérvári püspökök nem voltak kíváncsiak¹⁴⁹, így hamarosan kiszabadították Grösz érsek urat és így ő látta el a püspöki konferenciák elnöki teendőit. Mindszenty hercegprímás rehabilitációja is szóba került, de azt az ÁEH elhárította.

Az év elején, január 7-én hatalmas földrengés rázta meg Taksony és Haraszti¹⁵⁰ környékét. A földrengésnek részben a szigetszentmiklósi templom is áldozatul esett. A betegen fekvő főpásztor egy körlevelet fogalmazott egyházmegyei gyűjtésre, de Gálik nem engedélyezte, mert – amint említette – országos gyűjtés lesz, abból kap majd Szigetszentmiklós. Természetes, hogy nem kapott semmit. A földlökések egy hétig tartottak. Utána árvíz zúdult reánk. Százhalombatta, Ercsi, Dunapentele alsó része erősen víz alá került.

Kisberk Imre püspök úr ellen panaszt emeltek, hogy a „Provida” enciklika szellemében a fiatalságot szervezi Kertész Tivadar segítségével, akit a rendőrség lefogott. Kínjában mindenkit bemártani iparkodott, hogy magát mentse.

Gálik folytatta a régi módszert: a papokat, épp a legbuzgóbbakat sorra kikezdte, ugyanakkor nem teljesítette papír szerinti kötelességét, mert egyáltalán nem védte az egyházmegye érdekeit. Ezért őt a püspök írásban feljelentette. Ezután a püspökség megkapta a borkimérési engedélyt, elrendelték a szőlő ügyének felülvizsgálatát és az öreghegyi templomépítés ügyét. Gálik pedig orrot kapott.

Tabódy István teológus visszavételét kérte a teológiára, de az ÁEH – Herling Jakab tüzelésére – azt nem engedélyezte. Erre Tabódy a miniszterelnökhöz írt egy folyamodványt, melyben leírja, hogy a bíróság felmentette az első tárgyalásakor, de az ávosok elfogták és 4 és fél évet internálásban töltött, miközben a leggyalázatosabban megkínózták. Óraszám függött talpánál felakasztva, fejjel lefelé, hétszámra feküdt gúzsba kötve az ajtó mellett, ahol minden bejövő ávos belérúgott. Ő mindezt megbocsátja. Négy évig dolgozott a recski kőbányában kényszermunkán. Kiszabadulva barátai – akikkel együtt volt Recsken, és akik visszakapták állásukat – neki is fényes helyeket kínáltak fel, de neki papi hivatása van, kéri, hogy a teológián tovább tanulhasson. Győri magához rendelte és másfélórás kihallgatás után közölték a püspökkel, hogy tévedtek, amikor Herling információja alapján Tabódyval szemben eljárak, mert Tabódy egy demokratikus felfogású férfiú. A teológiát folytathatja.

A püspöki kar a kormány elnökénél ez évben panaszt emelt a vallásszabadság, a szentségek kiszolgáltatása, a szentmisehallgatás, a hitoktatás, valamint az egyházkormányzás terén tapasztalt visszaélések miatt. Hegedűs András miniszterelnök panaszainkkal az ÁEH-hoz utalt. Nesze semmi, fogd meg jól!

Több mint egy éve állandó problémája volt a konferenciáknak az Országos Papi Nyugdíjintézet ügye. A protestánsoknak igen előnyös és államilag szubvencionált intézményt állított fel az ÁEH. Grösz érsek úr igen határozott hangú előterjesztést tett e kérdésben.

¹⁴⁹ A püspöki kar korelnökei.

¹⁵⁰ Dunaharaszti.

1956 húsvétjára megjelent XII. Pius pápa konstitúciója, az „Ordo restitutus Hebdomadae Sanctae”, amelyben visszaállítja a régi rendet a liturgikus reformok során. Nagycsütörtök reggel nincs mise, csak a missa chrismalis¹⁵¹, este van a hivatalos nagycsütörtöki mise közös szentáldozással. Nagypénteken ugyancsak este, belevonva a híveket is a kereszt adorációjába, s megengedve nekik is a szentáldozást ezen a napon is. A Szentsírnál nincs kitéve az Oltáriszentség, ellenben nagyszombat este éjfél felé tartható a szentmise. Persze nálunk ezeknek ilyen módon való megtartását megakadályozta, illetve megtiltotta az ÁEH, s ahol alkalma volt rá, kellemetlenkedett. A hívek mindenütt nagy áhítattal vettek részt a megújított gyönyörű szertartásokon.

Ez évben az Országos Papi Nyugdíjotthon Márkus Lajos és Keller lelkiigazgató¹⁵² vezetése alatt áldásos működést fejtett ki. Itt talált menedéket a börtön után Baranyai Jusztin, Horváth Sándor, a világhírű dogmatanár, Gábrriel Antal, az inasok melegszívű atya.

1977-ben lesz 200 éve, hogy Egyházmegyénket megalapította Mária Terézia és Séllyei Nagy Ignácot¹⁵³ első fehérvári püspökké kinevezte. Kuthy István prépost-kanonok javaslatára egy történelmi munkaközösséget alapítottunk, amely a jubileumig összeállítja és kiadja az Egyházmegye történetét. Dr. Németh László, Marlok István, Fényi Ottó, Simay Kálmán, Sulyok Ignác, Lendvay Zoltán, Horváth Kálmán, Gacs Béla, Pásthy Antal, Csupor Zoltán és néhány fiatal historikus munkájával immár évek óta bújják a levéltárakat, s írják a püspökök történetét.

A hitoktatást a szokott módon akadályozták: minden lehetséges és lehetetlen módon. A megyei oktatási osztálytól bizalmas rendelet ment ki, hogy a hitoktató óra előtt és után nem tartózkodhat az iskolában, nem beszélhet a gyerekekkel a hittanórán kívül, osztályzatot nem adhat, szentképeket nem osztogathat, és ha öt-hat ministránsnál több van egy templomnál, már feljelentendő. Az éppen a főpásztornál járó Győri személyi előadót kérdőre vonta a püspök a rendelet felől. Az hebegett-dadogott, s a végén azt mondta, hogy ez egyéni túlzás. Ilyen gyáva eszközökkel dolgozott a párt a hitoktatás ellen.

A Gazdasági Tanács komoly revízió alá vette az eddigi munkáját. Örvendetesen állapította meg, hogy templomrestauráláshoz és plébánia-renoválásokhoz és építésekhez segélyképpen 257.701.-, kölcsönképpen 95.464.- forintot, összesen: 333.165.- forintot adtunk; új templomokra és plébániákra segélyképpen 271.250.- forintot, kölcsönként pedig 243.509.- forintot, összesen pedig: 514.700.- forintot utalhatunk ki. A kiadott segély és kölcsön együttes összege: 84.865.- forint volt. Ugyanakkor személyi kölcsönt adtunk 76.300.-, segélyt 71.953.-, összesen: 148.233.- forint értékben. Az elmúlt 8 év alatt országos célokra adtunk 1.115.969,55 forintot, összesen tehát 2.110.117,55 forintot. Az építések egységes irányítására az Egyházművészeti Tanács keretében Építési Bizottságot nevezett ki a főpásztor Horváth Kálmán vezetése alatt.

A szabadságharc

1956. október 23. aranybetűkkel fog mindig ragyogni a magyar történelemben. Néma tüntetést rendezett a budapesti egyetemi ifjúság. Egy lelkes gyűlés után tüntető felvonulást rendezett Bem apó szobrához, majd követeléseit átadta a miniszterelnöknek, s azután a stúdióhoz vonult, hogy a rádióba bemondassa a diákság követeléseinek pontjait. A stúdiónál fegyveres ávósok fogadták őket, s azok fegyverüket használva, többet a némán tüntető ifjak közül agyonlőttek. Az egyetemi ifjak az egyik kaszárnyából fegyvert szereztek, s most már

¹⁵¹ Olajszentelési mise

¹⁵² Keller Lajos.

¹⁵³ A kézirat tévesen felsőörsi előnévvel illeti.

fegyveresen akartak behatolni a stúdióba és azt lefoglalni. Valóságos közelharc fejlődött ki a stúdió épületében és annak környékén, melynek során a Nemzeti Múzeum hátsó traktusa is kigyulladt. Még tartott a stúdió előtti tüntetés, amikor Gerő Ernő durva hangon megbélyegezte az egyetemi ifjúságot és követeléseit. A szokatlanul durva hang olaj volt a tűzre, szinte varázsütésre az egyetemi ifjúság mellé állt a munkásifjúság és a munkásság. Szerdára már az egyetemi ifjúság mögött állt az egész ország. Elementáris erővel tört ki a tizenkét éves durva, lelketlen elnyomás ellenhatásképpen a szabadságharc az egész országban. A kommunisták reszketve menekültek és elbujdostak. Megállt a termelőmunka az egész vonalon: leálltak a gyárok, a bányák, megállt a vasútforgalom.

Székesfehérvárra szerdára, 24-re érkezett a hír, s egyszerre talpon volt és az utcára vonult a város ifjúsága, munkássága, az értelmiség. Érdekes, hogy a parasztság távol tartotta magát a szabadságharctól. Az ifjúság szerdán Székesfehérvárott is néma tüntetést rendezett, s nem véletlen, hogy a Szabó-palotánál, az ávósok előtt orosz tank lőtt a tüntetők közé és 7 tüntetőt megölt. 25-én este 6 órára hívták össze az egyetemi ifjak a város lakóit a Szabadság térre, hogy tájékoztassák őket a szabadságharc állásáról. A püspökség és a városháza előtti teret az oda betorkolló utcákat ellepte a város ifjúsága és munkássága. Lehetett vagy 30 ezer ember a téren, mely a legnagyobb fegyelemmel szorongott [...]. Elénekeltek a Boldogasszony Anyánkat, döbbenetes síri csendben meghallgatták a beszámolót, elszavalta valaki a Talpra magyart. A refrént a tömeg mondta. Majd „ruszki ki!” volt a tömeg mottója, az hangzott minduntalan innen-onnan ütemes kiáltásban. 26-án lekerültek a vörös csillagok az épületek tetejéről. Délelőtt a politikai foglyokat szabadította ki az ifjúság. A munkásság pedig a város és az ügyek vezetését egy Nemzeti Bizottságra bízta. Este már ez tartotta meg a gyűlést.

Határtalan volt az öröm, amikor a tüntetések hatása alatt Nagy Imre miniszterelnök rádióbeszédben a szabadságharcosok mellé állt. Bejelentette Magyarország semlegességét és bejelentette, hogy Magyarország kilép a varsói szövetségből; önálló, független ország akar lenni; maga dönti el, hogy milyen kormányformát óhajt; kéri a[z Egyesült] Nemzetek Szövetségének segítségét. Csodálatos, lelkes öröm töltötte be a lelkeket. Ifjú nemzetőrök vették át a rend fenntartását. A szerdai tüntetés után elfogták az ávósokat. A Nemzeti Bizottság nem engedte, hogy bosszút álljanak rajtuk, őrizetbe vette őket, hogy majd bíróság vizsgálja ki ügyüket. Mint villámcsapás jött a híre, hogy Mindszenty hercegprímás urat a rétsági helyőrség kiszabadította fogságából épp akkor, amikor az oroszok őt el akarták hurcolni az ÁEH elnökének segítségével. Nem ilyen csendesen folyt le a forradalom Budapesten, ott az orosz tankok is beleszóltak. Bizony a Rákóczi utat, a Nagykörutat alaposan elintézték.

Mindenki boldog reménykedéssel várta a szabadság rég várt óráját, mikor november 4-én, vasárnap hajnali 3/4 órakor megszólaltak Székesfehérvárott az orosz tankok. Részben riasztólövéseket adtak, részben pedig a városházát, a megyeházát, a postát, a tiszti klubot lőtték. Itt, az utóbbi helyen 6 szabadságharcost le is lőttek. Síri, dermesztő csend borult a városra. Aki kilépett az utcára, azt lelőtték az oroszok. Hétfőn este vonult el a városház elöl a tank, de még sokáig nem jártak az utcákon az emberek. A hét közepén kezdett élénkülni a város. Azután egy örült vásárlási láz tört ki, attól félve, hogy leromlik a pénz értéke, mindenki vásárolt mindenfélét. Lassan előkerültek a kommunista vezetők. Megjelent ötheti távollét után az előadó is nagyban mentegelve magát távollétéért, és erősítgetve, hogy ő soha nem volt ávós. A fogságból több pap is kiszabadult.

Az orosz megszálló csapatok Budapesten borzasztó mészárlást végeztek. Lőtték a védtelen embereket, asszonyokat, gyerekeket. Szemtanúk mondják, hogy az orosz tankok ellen asszonyok is és gyermekek is csodálatos hősiességgel harcoltak. Ahogy elcsitulak a harcok, megindult a deportálása az ifjú embereknek, lányoknak az oroszok részéről az ávósok közreműködésével, s ugyanakkor a fiatalság özönlése Ausztria felé, a szabad világ felé. Decemberre már 130.000-nél többre tették a nyugatra menekültek számát.

Egyházmegyénket közelről is érintette a szabadságharc. Először a csepeli munkásság küldöttsége kérte vissza Ágh atyát plébánosnak a Belvárosba, mivel Csepel valamennyi számottevő katolikus munkásának ez a kívánsága. A munkástanács visszaállította a Szabótelepi és Királyerdei lelkészségeket, amelyeket a rendőrség 1949-ben „saját hatáskörében” felfüggesztett. Ugyanakkor az újpentelei munkástanács (Dunapentelén) Langhammer Jánost kívánta plébánosnak, s még 3 hitoktatót kért. Garda József, Lisinszky János és Salamon László OFM Cap. atyát küldtem első apostolokként, akiket a munkásság határtalan lelkesedéssel fogadott. Tapolczai Jenő tanácselnök szemben a legnagyobb udvariassággal tárgyalta Langhammer Jánossal, de a háta mögött az orosz városparancsnokot [és] a megyei tanácselnököt megmozgatta, hogy a misézésre kiszemelt iskolát vagy kultúrtermet a lelkész ne kaphassa meg. A munkástanácsnak erélyes közbelépésére a kultuszminiszter magáévá tette a kérést s még az ÁEH-nál is keresztülvitték a misézés engedélyezését. December 30-án volt az első hivatalos szentmise Újpentelén.

Az események hatása alatt Potyondy Imre helynök és Mórász Pál irodaigazgató a főpásztor felszólítására lemondtak megbízatásukról. A főpásztor Kisberk Imre segédpüspököt visszahelyezte régi helyére, a Székesfehérvár–belvárosi plébániára plébánosnak és egyben kinevezte vikáriusnak. Bejczy Gyula dr.-t pedig visszahelyezte irodaigazgatói állásába, ahonnan 1947. december 26-án emelte ki az ávó. Ugyancsak visszarendelte Halász Ervin püspöki titkárt Törökbálintról. Minthogy egyik kinevezést sem vonta vissza annak idején a főpásztor, az egyházjog előírásainak szerzett érvényt, amikor őket régi állásukba visszahelyezte. S ezzel gyökerében orvosolta az aulát és az egyházmegye kormányzását.

1957

1957. január 5-én a kiállott izgalmak következtében a főpásztor újabb gyomorvérzést kapott. Január 7-én felszállították a Széher úti kórházba, ahonnan csak március 18-án került haza. Hat hétig kevés remény volt felgyógyulásához, de az Egyházmegye papjainak és híveinek buzgó imái, az orvosok áldozatkész és mintaszerű kezelése átsegítette – ha nehezen is – a krízisen.

1957. január 25-én Gálik István mint kormánybiztos megjelent Székesfehérvárott, a megyeházára hivatta Bejczy Gyulát és Halász Ervint, s közölte velük, hogy Bejczy Gyulát azonnali hatállyal kitiltja az irodából, de azt megengedi, hogy átmenetileg Halász Ervin ellássa az irodában a teendőket. Kisberk Imre segédpüspök-vikáriust pedig ugyanaznap este a székesfehérvári pályaudvarról – ahová vidékről érkezett – előállították a rendőrkapitányságra, és ott közölték vele, hogy két órán belül hagyja el Székesfehérvárt, ahonnan 2 évre kitiltják. A kitiltás szól egész Fejér megye területére, és állandó tartózkodási helyéül Dunabogdányt jelölték meg, ahonnan csak a szentendrei járási rendőrkapitányság előzetes engedélyével távozhat. A székesfehérvári egyházmegyében a legutoljára mentették fel a vikáriust és az irodaigazgatót, miután azt már minden egyházmegye végrehajtotta. Kormánybiztost más egyházmegye is kapott, de rendőri retorzióval csak Székesfehérvárral szemben jártak el. Sőt, ezen túlmenően március 1-jétől kezdődően az egész egyházmegyétől megvonták a kongruát és azt június végéig visszatartották. Természetesen teljesen jogtalanul, minden törvényes alap nélkül. A főpásztor ismételt erélyes sürgetésére utalta ki visszamenőleg a miniszter a jogtalanul visszatartott kongruát.

Március 21-én a még gyengélkedő főpásztornál jelentkezett Gálik István új minőségében, mint az egyházmegyéhez beosztott kormánybiztos. (1956 végén, november utolsó napjaiban, amikor másfél hónapos távollét után alázatosan előkerült, még nagy hangon az oroszokat szidta, helytelenítve az ÁEH előző eljárását és hangoztatta a „forradalom” jogosságát és igazságosságát. Most, március 21-én, mint az „ellenforradalmi” visszaélések szigorú bírója és megtorlója mutatkozott be. Mutatta és igazolta ezt az intézkedése is, amit már a főpásztor távollétében foganatosított a segédpüspökkel és az irodaigazgatóval, valamint az egyházmegye kongruájával.)

A retorziók újabb aktusa volt, hogy április 20-án, nagyszombat délután a rendőrség Büttner Ferenc provikáriust és Halász Ervin püspöki titkárt – a két működő aulistát – azonnali hatállyal (3 órán belül) kitiltotta Székesfehérvárról. A kitiltás náluk is Fejér megye egész területére és Budapest területére is vonatkozott. Ezzel az iroda két tisztviselőjével a megyés püspökre maradt. A szentszéki bíróság és az alapítványi hivatal, melynek szintén a provikárius volt a vezetője, beszüntette hosszú időre működését. Csak 1957. júniusában oldotta fel a rendőrség a két aulista kitiltását.

Mindezek hátterében az áll, hogy a római Sacra Congregatio Concilii 1957. január 21-én 20.504/D. szám alatt decretumot bocsátott ki, amelyben az ÁEH kívánságára kinevezett vikáriusokat, irodaigazgatókat – azzal az indoklással, hogy „kinevezésük az egyházi törvényekkel nem volt megegyező, működésük pedig nem az eddigi szokásos módon történt” – állásuk további gyakorlásától eltiltotta. Őket a püspöki irodai, kanonoki, székesegyházi plébánosi, esperesi, teológiai tanári és előjárói, valamint Budapesten és a püspöki székvárosokban plébánosi tisztségre alkalmatlanoknak (inhabilisnek) nyilvánította. Ezekre az állásokra a Szentszék előzetes hozzájárulása nélkül nem nevezhetők ki a jövőben. Ez a decretum – mely az 1957. év nagy eseménye volt – egyházmegyénkben Mórász Pált és Tökölyi Istvánt érintette személy-, illetve névszerint. Az ÁEH, illetve Gálik előadó, kormánybiztos retorzióját ez váltotta ki. Mivel a legtöbb egyházmegyében a vikárius és irodaigazgató az ÁEH által odaerőltetett békepap volt, a decretum a békepapoknak csaknem

teljes vezetőségét érintette. Mórász Pál a decretumnak alávetette magát, amikor a főpásztor azt közölte vele. A decretum azt is kimondotta, hogy azok a papok, akik az ÁEH kívánságára más egyházmegyében vállaltak beosztást, haladéktalanul térjenek vissza saját egyházmegyéjükbe. Ugyanakkor ugyanez a Congregatio Horváth Richárd budapesti plébánost és Beresztóczy Miklós esztergomi vikáriust – mivel „a törvényes egyházi hatóság ellen támadt és hatalmának gyakorlását megakadályozni törekedett” – név szerint az apostoli Szentszéknek különös módon fenntartott exkommunikációjával sújtotta. A Congregatio decretumát az Egyházmegyei Hatóságnak címezve az iroda február 15-én kapta meg postán a kalocsai érsek úrtól. Néhány napra rá Gálik egy Wyszynski-féle levelet¹⁵⁴ keresett az irodán. Ilyen levél nem jött irodánkba soha. Minthogy nem tudtunk ilyen levelet előadni, Gálik elrendelte attól kezdve ismét a legszigorúbb levélcenzúrát. Utólag értesültünk róla, hogy Róma Wyszynski kardinális útján küldte Kalocsára a decretumot. A decretum a jó érzésű papok és hívek körében igen kedvező fogadtatásra talált. A békepapok megrémülve Róma szigorú rendelkezésétől alávetették magukat az intézkedésnek, de sajnos az ÁEH-tól biztatást és védelmet kaptak, egy küldöttségük még a miniszterelnöknél is járt védelmet kérni maguk számára, Rómával szemben...

Az ÁEH elnöke¹⁵⁵ március 16-án meghívta a püspöki kart a művelődésügyi minisztériumba, amelynek újabbán egy osztálya lett az ÁEH. Az elnök egy hosszú filippikában leszögezte az ÁEH álláspontját a decretum tárgyában, azt egy idegen hatalom beavatkozásának minősítette a magyar ügyekbe, és erősen kifogásolta, hogy Szombathely, Vác, Veszprém és Székesfehérvár nem hajlandó az októberi események utáni kinevezéseket tárgyalások útján rendezni, és ezzel Mindszenty prímás törvénytelen politikáját követik.

– A püspöki kar – mondotta az elnök – a „székesfehérvári és veszprémi püspök eredményes befolyása alatt” ezt az álláspontot helyeselte. Ezzel az Egyház és állam közötti jó viszony, mely 1956. október 1-jéig annyi sok előnyt jelentett az Egyház számára – jelentette ki az elnök –, teljesen megromlott.

Azt hangoztatta, hogy az előadókat már vissza akarták vonni, de most súlyosabb intézkedéseket kénytelenek alkalmazni, sőt két egyházmegyétől megvonták a kongruát is.

– Ilyen súlyos csapást a békepapi mozgalomra – mondotta az elnök a decretumról – nem tekinthetünk egyházi intézkedésnek. A Vatikán ilyen önkényesen nem avatkozhat bele a magyarországi egyházi állások személyi kérdéseibe. Éppen ezért a Vatikán ilyen jellegű beleszólását nem ismerhetjük el ilyen dolgokban – jelentette ki Horváth János, az ÁEH elnöke.

Bejelentette, hogy az elnöki tanács 1957. évi 22. törvényerejű rendeletében szabályozta az egyházi állások betöltéséhez a szükséges állami hozzájárulás módozatait. Amíg a protestánsoknál csak a püspöki, gondnoki, egyetemes és egyházkerületi felügyelői állásokhoz kell a hozzájárulásuk, addig a katolikusoknál a püspöki, püspöki és káptalani helynöki, irodaigazgatói, esperesi, városi és járási székhelyek plébánosai, szemináriumi tanári és előljárói állásokhoz kell az ÁEH előzetes engedélyét kikérni. Grösz érsek úr határozott hangon korrigálta az elnök téves állításait a püspöki kar magatartásáról és a Szentszék intézkedéséről, és pontosan leszögezte a jogi álláspontot az elnök egyoldalú beállításával szemben. Rámutatott, hogy a főkegyúri és kegyúri jog alapján soha így nem avatkozott bele a politikai hatalom az egyház belső ügyeibe. Több erélyes felszólalás után végül is az ÁEH csak négy békepap visszahelyezését kívánta. A többi dispoziciók dolgában pedig személyes megbeszélést kért az érdekelt Ordináriusokkal.

¹⁵⁴ Kéziratban „Visińszky”. A varsói bíboros érsekről van szó.

¹⁵⁵ Horváth János

Április 2-án, 6-án, 15-én és május 8-án folytak a tárgyalások a csanádi, esztergomi, győri és székesfehérvári egyházmegyék ordináriusaival. Székesfehérvártól Potyondy Imre visszahelyezését kérték. Mórász Pál irodaigazgatói állásába való visszahelyezése érdekében pedig kérte az ÁEH a főpásztort, hogy forduljon a Congregatiohoz. Ennek ellenében Kisberk Imre segédpüspök visszahelyezését helyezte az elnök kilátásba. Mórász Pál érdekében a kérés elment – és június 22-én 24.802. szám alatt megjött a Congregatio-tól a válasz, hogy „az ottani rendkívüli helyzetre való tekintettel a kérést nem tartja a Congregatio teljesíthetőnek.” Ugyanezt a választ kapta Esztergom, Szeged és Győr is.

Potyondy Imre visszahelyezésének irata nagy hullámmá váltott ki, mert az iratban hivatkozás történt az Elnöki Tanács rendeletére, az ÁEH kívánságára és megszorításokat tartalmazott. Büttner és Halász rendőri kitiltása azért történt, mert szerintük nyilván ők sugalmazták az inkriminált szöveget a főpásztornak. Kárpótlásul Potyondy Imrét az ÁEH a budapesti Központi Szeminárium rektorává nevezte ki, s nem sokkal később kitüntették a Vörös Zászló érdemrend III. fokozatával. A tárgyalások természetesen az ügyek állása és kilátása szerint folytak: néha sordino-val, máskor a legdurvább fenyegetésekkel, hejcei internálás kilátásba helyezésével. Az ÁEH a decretummal sújtottakat mindenáron rehabilitáltatni akarta az ordináriusokkal. Minthogy ez sehogyan sem ment, most már az eredetileg [kívánt] négy békepap helyett már nyolc visszahelyezését követelték. Így lett templomigazgató Budapesten Beresztóczy, Horváth Richárd, Láng Alán, Halász György, Mag Béla; Szegeden Szécsi Antal és Székesfehérvárott Mórász Pál. Az ÁEH nem elégedett azonban már ezzel sem meg, tovább harcolt Horváth Richárdért, Mag Béláért és Mórász Pálért, amint mondták „presztízskérdésből”. Újabb kívánság volt Mórász címzetes préposti kinevezése, aminek fejében újra kilátásba helyezték Kisberk segédpüspök rehabilitását, Bejczy és Halász visszahelyezését, valamint az összes függő kérdések rendezését. A békeség és Kisberk püspök úr érdekében Mórász Pál préposti címet kapott, a függő ügyek rendezéséből azonban nem lett semmi, mert utólag az ÁEH lekicsinyelte a préposti kinevezést – nyilván azért, mert további támadásra készült. Ez meg is történt hamarosan.

Miklós Imre, az ÁEH új elnökhelyettese július 13-án 8900-126/1957. szám alatt – az ÁEH békepolitikájának és az Egyház és Állam közötti jó viszony magasztalása után – megdöbbenéssel állapítja meg a püspöki kar késedelmeskedését az októberi események felszámolásában. S mivel ez „nagyon veszélyezteti a kialakulóban lévő kedvező légkört”, Halász Ervin püspöki titkárt, Vajk Gyula bodajki esperest és Büttner Ferenc provikárius-kanonokot jelenlegi beosztásukból folyó évi július 22-i hatállyal visszavonja [...]. Ugyanilyen iratot kapott minden egyházmegye egy-két papjára vonatkozóan. A legtöbb helyen ezt a rendelkezést azonnal vagy egy hónapon belül visszavonta az ÁEH, de 1958 május havában Székesfehérvárott még mindig fennáll ez az állapot, mely ugyan törvényre hivatkozik, de egészen törvénytelen.

Megkoszorúzása volt ennek a küzdelemnek, hogy Nagyboldogasszony ünnepén Badalik Bertalan veszprémi püspök úrtól megvonta az ÁEH a működési hozzájárulást. Erről Grösz érsek urat értesítették bejelentve, hogy őt Hejcére szállítják. Az érsek úr a püspöki kar nevében tiltakozott az erőszakos eljárás ellen, de az ÁEH-t és a kormányt ez nem zavarta. Szeptemberben újabb pápai decretum jelent meg, mely Beresztóczy, Horváth Richárd és Máthé János képviselőket felszólította, hogy 30 napon belül mondjanak le exkommunikáció terhe alatt képviselőségükről. A decretumot a miniszterelnökség publikálta, minthogy az A.A.S.-t¹⁵⁶ nem kézbesítették a püspökségekre. Mivel egy hónapon belül nevezettek nem

¹⁵⁶ Acta Apostolicae Sedis - a Vatikán „hivatalos közlönye”.

mondtak le, Endrey¹⁵⁷ esztergomi delegátus úr Beresztóczyt és Horváth Richárdot eltiltotta minden papi ténykedéstől.

A tárgyalások során az ÁEH elfogadta a püspöki kar kívánságát, hogy a békepapi mozgalom szűnjék meg – de azt kérte, hogy helyette alakuljon meg egy katolikus békebizottság. A május 15-i püspöki konferencia létrehozta az Opus Pacis-t, mely a kívánt katolikus békebizottság lett volna. Elnöke Grösz érsek úr lett, tagjai: Hamvas, Kovács Sándor, Papp, Endrey püspök urak, Kujáni kalocsai, Peisz budapesti, Potyondy székesfehérvári, Rajkovich hajdúdorogi vikáriusok;¹⁵⁸ Sík Sándor piarista rendfőnök¹⁵⁹, a Hittudományi Akadémia mindenkori dékánja, valamint Beresztóczy, Mag, Mihácz¹⁶⁰ és Bády Ferenc – vezető volt békepapok. Nagy és hosszú vita előzte meg az összeállítást. A püspöki kar kikötötte, hogy az Opus Pacis nem lehet végrehajtó szerve egy világnézeti vegyes tanácsnak, és a pápai klauzulával sújtott papok nem lehetnek tagjai a katolikus bizottságnak. Sajnos a kiküldöttek – bár keményen harcoltak egy darabig – kifáradva a durva küzdelemben, végül is engedtek.

Az Opus Pacis mellett működik az Országos Béketanács Katolikus Bizottsága. Ennek elnöke Hamvas püspök úr, tagjai: Kujáni, Beresztóczy, Peisz, Mag Béla, Zemplén¹⁶¹ és Mihácz. Rövidesen a papi békemozgalom kimondotta feloszlását. Sajnos azonban az Opus Pacis vezetősége csaknem teljesen békepapokból áll, akik most már püspöki tekintélyre támaszkodva folytatják az ÁEH szolgálatában munkájukat. Rehabilitálásukat az ÁEH nem tudta elérni a decretummal szemben, de sokkal szélesebb munkakörbe helyezve mégiscsak rehabilitálta őket. Igen féltő, hogy nem lesz mód ártalmas munkájuk megakadályozására. Az Opus Pacis június 7-én megtartotta alakuló gyűlését. A katolikus hívek és jóra való papok bizalmatlanul és aggódva nézték ezt az újabb furcsa kikezdést.

Amíg a tárgyalások mindig a „jó viszony” hangoztatásának a jegyében folytak, az ÁEH nem szűnt meg ezt a „jó viszony” tényekkel dokumentálni. Március 13-án a rendőrség kitiltotta Langhammer Jánost Sztalinvárosból. Egy hét múlva Tapolczai Jenő tanácselnök¹⁶² felmondta a misézési helynek kibérelt barakkot, mert a barakktelepet – amelyet a tanácselnök lepratelepek aposztrofált – sürgősen le kell bontani. A kápolnának használt barakképületet csakugyan annak kiköltözése után nyomban lebontották – bár idegenből hozott munkásokkal, mert a helybeliek nem vállalták, – de a lepratelepet, a valóban piszkos többi barakk továbbra is ottmaradt Sztalinváros „szociális szellemének” dicsőségére. A főpásztor Lisinszky Jánost helyezte be Ófaluba káplánnak az újtelepiek lelkipogondó-zásának biztosítására.

Március 14-én, a szabadságharc ünnepe előtti napon nagy arányú letartóztatások voltak nemcsak nálunk, hanem országszerte. Nálunk Szendi József, Csontos Márton, Vajk Gyula, Németh László, Kelényi Ottó, Tóth István, Gyarmati István, Horváth Kálmán, Miklós Antal estek áldozatul. Egy-két-három hétig tartott őrizetbe vételük. Embertelenül összezsúfolva egy szobában sínylődtek. Később P. Horváth Ferenc, Dobosi Ferenc és Füstös Antal következett. P. Horváth 9 hónapig volt a tököli internáló táborban, Dobosi 4 hónapot töltött vizsgálati fogságban. Év végén csak Füstös Antal maradt még letartóztatásban.

Augusztus elején Gálik István megvált fehérvári beosztásától, utódja Bay László lett. Irodája a megyeházán volt, a postacenzúrát végezte mindig a püspökségen, nagy igyekezettel.

¹⁵⁷ Endrey Mihály

¹⁵⁸ A korábban elő nem fordult személyek teljes nevei: Papp Kálmán, Kujáni Ferenc, Peisz Lajos, Rajkovich István. A kéziratban tévesen Rojkovich-alakban, keresztnév nélkül.

¹⁵⁹ Helyesen: tartományfőnök.

¹⁶⁰ Mihácz József.

¹⁶¹ Zemplén György. A kéziratban tévesen Zempléni-alakban, keresztnév nélkül.

¹⁶² Kéziratban tévesen Tapolcai-alakban.

Néha tíz napig is feküdt a kimenő illetve beérkező posta! A legtöbb egyházmegyében már régen megszűnt a cenzúra, Székesfehérvárott és Pesten annál keményebben ment. A budapesti cenzúrának nyilván Gálik a magyarázata, aki fehérvári szokását nem tudja feladni, és Pesten is bevezette azt. Bár megszabadultunk Gáliktól, de nem teljesen, mert nagy befolyása lévén a központban még érezteti rosszindulatát az egyházmegyével szemben. Úgy látszik, mintha ő lenne az elnök székesfehérvári szakértője.

A sok megaláztatás közben két látszólagos segítséget nyújtott az ÁEH a papságnak. Az egyik a kongrua pótlása. Az 1950-es megállapodások szerint a kongruának az év elején 25%-kal csökkenni kellett volna. A püspöki kar kérésére az ÁEH rendkívüli államsegéllyel pótolja 1958. december 31-ig a hiányt, és ezzel az eredeti összeget folyósítják a papságnak, a „jó viszony” előmozdítására. A másik segítség ugyancsak anyagi természetű, a nyugdíjas papoknak szól. Grösz érsek úr indítványát elfogadta az ÁEH, hogy ne állítsunk fel egy országos nyugdíjintézetet, hanem az egyházmegyék maguk gondoskodjanak nyugdíjas papjaikról. Az országos nyugdíjtörvény alapján minden pap fizet jövedelme után 3%-t, a munkáltató egyházközség pedig 4%-t az egyházmegyei nyugdíjpénztárba. Ebből fedezi minden ordinárius nyugdíjas papjainak nyugdíját. A püspöki karnak március 5-én határozata alapján az egész országban egységes elvek szerint gondoskodik minden ordinárius nyugdíjas, megrokkant papjairól, az egyházmegyei költségvetés keretében. Ez életbe lépett 1957. július 1-jével.

1957. augusztus 1-jén volt 30 éves évfordulója a főpásztor püspökké szentelésének. Augusztus 1-jén hálaadó szentmisével köszöntük meg az egyházmegye papságával és 5-9-ig Pannonhalmán tartottunk nagy számmal lelkigyakorlatot. Az Egyházmegye papságának nagy asszisztenciája mellett szeptember 29-én délután szenteltem fel Baracskán a terméskőből épült templomot és plébániát, melyet a papság, a baracskai hívek és az egyházmegye hívei ajándékoztak a püspöki jubileum emlékére. Az ez alkalommal már internálásából felszabadult Kisberk Imre segédpüspök úr segítségével szentelte fel a főpásztor a templomot, az alcsúti templomból való gyönyörű márvány oltárt a főpásztor konsekrálta, a szentmisét a segédpüspök úr mutatta be. Az éneket 7 egyházközség 250 tagú énekkara biztosította. Horváth Kálmán, Bejczy Gyula és Langhammer János helybeli lelkész vezették az építkezést. A papság és a hívek 300.000.- forintot [adtak össze], a másik 300.000.- forint az egyházmegyéből gyűlt össze kölcsönképpen, 125.000.- forintot pedig a baracskai hívek adtak munkájukkal. A templom és a plébánia összesen 798.521.- forintba került.

A kormány rendeletet adott ki a hitoktatásról¹⁶³. A rendelet a vallásoktatást a polgárok magánügyének mondja, az azon való részvételt, vagy rész nem vételt mindenkinek szabadon biztosítani kell, azt befolyásolni vagy megakadályozni senkinek nincs joga. Ám az atrocitások, akadályozások, az erőszakosságok és lemorzsolások a régi módon és keretben tovább folytak. A hittanóra beosztása, a helyiség, az ütközések, a rendszeres zavarása a hittannak napirenden vannak továbbra is. Hiába, kutyából nem lesz szalonna.

Július 8-án a kalocsai érsek úr felhívást intézett az ordináriusokhoz egy szociális alap megteremtésére. A 10.000-nél nagyobb lélekszámú egyházközségek 100.- forintot, a kisebb lelkézségek és plébánosok 50.- forintot ajánljanak fel. Ebből 100.000.- forintos alap jönne össze, melyet a székesfehérvári, mátraszentimrei, a hajdúböszörményi, és hévízi otthonok céljaira fordítanánk Peisz Lajos budapesti vikárius, Petróczy Sándor ceglédi plébános és Páthy Antal dr. gondnok ellenőrzése mellett. A Gazdasági Tanács egyre jobban, szervezettebben végzi munkáját, és abba bekapcsolja az espereseket is. [...]¹⁶⁴

¹⁶³ 1957. évi 5. tvr.

¹⁶⁴ A részletes költségvetés kihagyva.

Már végére jártunk. az évnek, amikor Werner Alajos a párizsi egyházzenei kongresszusról azzal a hírrel tért haza, hogy Msgr. Theas M. Péter lourdesi püspök egy gyönyörű szobrot ajándékozott a magyaroknak, mert nem tudtak résztvenni a 100 éves lourdes-i ünnepségen. A szobor Máriaremetére került. Ez a küzdelmes nehéz év a Szent Szűz ily vigasztalásával végződött.

1958

Az 1958. év legnagyobb eseménye volt XII. Pius pápa halála. Október 8-án halt meg, 83 éves korában. 29 évig kormányozta az Egyházat a második világháború alatti és az után következő időkben, amikor a Róma megmentője nevet kapta, mert megóvta Rómát a bombázástól. Ritka értelmet, csodálatos bölcsességet és rendkívüli nyelvtudást adott neki a Gondviselés, amely előtt a legnagyobb tudósok hódolattal hajlottak meg. Már diákkorában annyira feltűnt, hogy a középiskolái végeztével az érettségit elengedték neki, háromszoros doktor lett. Kiváló hegedűművész és kiváló lovas volt. Nagyapja kapta meg IX. Piustól a hercegi címet, s bár vérbeli „Romanus”¹⁶⁵ volt annak minden előkelőségével, ő maga szerény és aszketikus életet élt haláláig. Utóda az október 28-án, 7. menetben megválasztott Giuseppe Angeli Roncalli bíboros, velencei pátriárka lett, aki a XXIII. János nevet vette fel. Az új pápa jóságos egyéniségével, diplomata pályája alatt szerzett nagy tapasztalatával és finomságával, egyszerű közvetlenségével, s a pápai udvartartás leegyszerűsítésével egyszerre megnyerte az egész világ tiszteletét és szeretetét.

Február 11-én vonult be ünnepélyesen a Lourdes-ból kapott, hatalmas méretű Mária-szobor Máriaremetére, s ezáltal mi is belekapcsolódhattunk a lourdes-i centenáriumi szentévbe. Egy művészi grottát építtetett Neményi Lajos Bardon Alfréd egyetemi tanár tervei szerint a kegyszobornak, s egész éven át a zarándokok serege járult a gyönyörű szobor elé.

Október 10-én volt Prohászka Ottokár püspök atyánk születésének 100. évfordulója. Erre az időre elkészült az emléktemplom belső restaurációja Horváth Kálmán ügyes vezetésével, és a templom külsejét is gyönyörűen kiképezték, közel 700.000.- forintos költséggel. Ekkor konsekrálta a főpásztor Legányi Norbert pannonhalmi főapát és Kisberk Imre segédpüspök urakkal a hatalmas templomot, október 12-én pedig Grösz érsek úr mondott hálaadó szentmisét, amelyet Halász Pius atya vezetett be egyhetes misszióval. Prohászka-megemlékezések voltak minden esperesi koronán; sőt a budapesti, győri és szegedi szemináriumban is, ahol a főpásztor mondotta az emlékbeszédet Prohászkaról.

Március 2-án, 89 éves korában Virág Ferenc, a pécsi egyházmegye jóságos püspök atyja az örök hazába költözött. A hű szomszéd igaz részvételével vettünk részt a temetésén. Legányi Norbert perjelt az Apostoli Szentszék kinevezte főapáttá, a rend nagy öröme. Installálásán és szentelésén az egyházmegye papi küldöttsége élén a főpásztor maga is részt vett.

Az ÁEH közben fennhangon hirdette a kooperációt az Egyház és az állam között, de közben mindent elkövetett, hogy ez a „jó viszony” minél inkább megnehezítse az Egyház működését. Az első lépés volt az Opus Pacis révén zavart kelteni. Az Opus Pacis alakuló gyűlését megtartottuk több mint 100 pap részvételével, az ordinárius elnöklete alatt, hogy a béke-világmozgalomban hangot adjunk a katolikus gondolatnak és XII. Pius pápa nagy jelentőségű nyilatkozatának. A főpásztor, Potyondy vikárius beszéltek, Vass Péter – a Vegyvizsgáló Állomás vezetője – [pedig] érdekes atomfizikai előadást tartott. Ez a konstruktív szellemű gyűlés nem volt jó az ÁEH-nak. Azt kívánta: legyen minden egyházmegyében 5-6 papból álló bizottság a püspök elnöklete alatt, s ez küldjön ki egy tagot a megyei bizottságba. Természetesen ez mind békepap legyen, mert csak így lesz mozgalom. A püspöki konferencia ezt a tervet ab ovo¹⁶⁶ elvetette, mert kikötötte, hogy az Opus Pacison kívül nem lesz sem megyei, sem egyházmegyei szervezete, sőt az Opus Pacis megalakulásakor a békepapi mozgalom megszűnését kötötték ki. Csupán egy összekötő személyt engedélyeztünk, aki egyházmegyénkben Mórász Pál lett volna. Az ÁEH a

¹⁶⁵ Római – latin.

¹⁶⁶ Eleve – latin. (Szó szerint: a tojástól – mivel a római lakoma tojással kezdődött).

megegyezés ellenére puccsszerűen Egerben és Veszprémben – állítólag a két vikárius háta mögött – összehívott vagy 40 papot, és megalakították a katolikus megyei bizottságait. A kalocsai érsek úr tiltakozott ez ellen, de az ÁEH ugyanakkor Pécsen és Kaposváron is összehívott ilyen gyűlést az Ordinárius háta mögött. A püspöki kar a május 13-i ülésén a kalocsai érseket fedezte, és 6 szavazattal 4 ellenében feloszlatta a megyei bizottságokat is, Horváth Richárdnak a „Katolikus Szó”-ban megjelent fölényeskedő cikke ellenére. Az ÁEH az érsek úrtól a határozat publikálásának halasztását kérte, közben egyre szervezte a megyei gyűléseket. Sőt az érseket és Hamvas püspököt ravaszul rávette, hogy a békemozgalom 10 éves évfordulóján az Opus Pacis díszgyűlést tartson. A gyűlést megtartották. Ez a kettőség azután a forrása a továbbiakban is minden bajnak, amit a főpásztor egy püspökkari gyűlésen szóvá is tett, de hiába, eredmény nélkül.

A közeledő országgyűlési választások előtt az ÁEH elnöke esperesi konferencia tartását kérte. Hozzánk maga az elnök jött le, és egy nagyon konciliáns beszédet mondott, amelynek lényege, hogy a materializmus és spiritualizmus kérdését egyedül a történelem hivatott eldönteni. Nem kell tehát a különbségeket kiélezní, hanem a világnézeti különbségek mellett keressük, hogy miben tudunk egymás mellett dolgozni a nagy nemzeti közös kérdésekben. De ez csak választás előtti trükk volt. Egyébként Bay László folytatta elődei taktikáját, káderezett minduntalan és a békegyűlésekre agitált. Hála Isten nem sok eredménnyel.

Közel két havi távollét után Halász Ervint hazaengedték, s mivel nem volt aulista senki, megengedték, hogy ő titkári, Bejczy pedig irodaigazgatói teendőket lásson el – kongrua nélkül, teljesen gratis¹⁶⁷.

Nagy huzavona volt a pápai decretummal sújtott és elmozdított papok rehabilitációja körül. Nálunk először Mórász Pál számára préposti címet sürgettek, mert akkor minden függő kérdés rendeződik. Azután telefon jött azzal, hogy irodaigazgatóvá nevezzük ki. Ezt nem lehetett megtenni, végül a sok fenyegetés és repressaliák után végül provikáriusnak neveztük ki a püspöki konferencia határozata alapján, mely szerint a pápai decretummal sújtott papoknál, ha „grave damnum dioecesis”¹⁶⁸ fennáll, az Ordinariusok a 81. Canon lehetőségével „kényszer hatása alatt az illető felelősségére” cselekedhetnek. Így lett Mórász Pál provikárius, kanonok, címzetes prépost – a maga saját felelősségére. Nem élt egy ideig egyik rangjával sem.

Bejczy Gyulát az ÁEH előadó azonnali hatállyal kitiltotta az irodából. Az irodaigazgatói állás sok jelölés után üresen maradt. Több mint két éve nincs irodaigazgató, a 80 éves főpásztor vezeti az irodát Halász Ervin titkárral. A dispoziációs tárgyalások során felkereste a főpásztort Juhász nyomozó százados és egy magát megnevezni nem akaró civilruhás nyomozó¹⁶⁹. Tájékoztatni jöttek Ács Kajetán, Csontos Márton, Dobosi Ferenc, Horváth Kálmán, Miklós Antal, Sente Imre, Galamb Imre, Lendvay Zoltán ügyében, s ezekről informálták a főpásztort. Horváth Kálmán és Miklós Antal kérte elhelyezését, ellenben P. Horváth Ferenc és Csontos Márton nem voltak hajlandók távozni. Erre P. Horváthot Nagyhorcsókra, Csontos Mártont Pannónhalmára internálták. Ugyanakkor az 56-os eseményekkel kapcsolatosan Füstös Antalt 15 évre, Koblinger Lászlót 3 évre, Németh Lászlót 1 évre, Orbán Györgyöt 8 hónapra ítélte a Népbíróság, a két utóbbi büntetését a bíróság 3 évre felfüggesztette. Kisberk Imre segédpüspök urat 7 évi száműzetés után visszaengedték a belvárosi plébániára, hogy az „idős püspöknek a segítségére legyen”.

A kongruacsökkentést az ÁEH 1 évre elhalasztotta. Augusztus 26-án a püspöki kart az ÁEH elnöke Budapestre hívta, és ott „leleplezte” a kar előtt Papp Kálmán győri püspök úr

¹⁶⁷ Szeretettből (értsd: ingyen) – latin.

¹⁶⁸ Az egyházmegye súlyos kára – latin.

¹⁶⁹ Kézírásos betoldás: Karaszi a kishamis!

[és] Lányi János győri kanonok „üzelmeit”. Lányi kanonok bécsi és burgenlandi küldeményekből 1956-ban Győrött népkonyhát állított fel, és nagyszerűen vezetett. Ez bosszantotta fel ellene a kormányt. Két Megváltós nővér pedig egy árvaházat építtetett a Balaton mellett, külföldi adományokból, engedély nélkül. A szegény győri püspök úr – aki egy félórával a gyűlés előtt értesült a dolgokról – nem is védekezett, Lányit és a két nővért elítélték. Az ÁEH elnöke szerint a püspököt nem akarták a Népbíróság elé állítani, de nem is lehetett, mert az egész eljárás a püspök urat – aki Lányi szerint teljesen ártatlan mindenben – egészségileg egészen tönkretette. Lányi nem volt hajlandó a kanonokságról lemondani Zágon Istvánnal együtt, akit ugyancsak felszólítottak erre.

Lányi kanonok esetét követte Endrey püspök úr, esztergomi delegátus ügye. Miután Gálik hiába iparkodott öt napi vegzatúráival kihozni a sodrából, most megkísérelték erkölcsileg lehetetlenné tenni. Október 1-jén sürgős megbeszélésre hívta a püspöki kart az ÁEH elnöke, s ott bejelentette, hogy az 1956-os események kapcsán Endrey püspök úrral [szemben] súlyos szabálytalanságok gyanúja merült fel, és ezért működéséhez hozzájárulását az Elnöki Tanács megvonta, s őt Vámosmikolára internálta. Az elnök jelentette, hogy Endrey püspök úr hajlandó Grösz érsek úrnak vagy a püspöki karnak elszámolni, de másnak nem, mert ő az adományokat személyesen kapta és legjobb belátása szerint osztotta szét. Elsősorban Esztergomnak, de az egész országnak küldött ruhaneműt és élelmet vagonszámba. Grösz érsek úr eleve védekezett e módszer ellen, és védelmébe vette a távollevő püspök urat. (Az A.C.-ban tartott vizsgálatok során jelen sem volt Endrey püspök úr, ott alattvalói, elsősorban Esthy Miklós szolgáltatott adatokat az ÁEH embereinek.)

Ugyanakkor Szabó Imre püspök urat, budapesti érseki helytartót, krisztinavárosi plébánost a rendőrség kitiltotta Budapestről és rendőri felügyelet alá helyezve Hugyagra internálta. Egy paptestvér fúrta őt ki a plébániájáról, amelyről nem volt hajlandó lemondani.

Ezek voltak Gálik István utolsó szereplései, utána hamarosan lebukott. Plébánosokat kitelepített lakásukból és a plébániaépülete[ke]t jó pénzért eladta. A kapucinusok házánál rajtavesztett, s azonnali hatállyal elbocsátották. A főpásztor érdeklődésére csak azt felelték: „ő már nem dolgozik a mi cégünknel.” – Isten nem ver bottal!

Még Endrey püspök úr összehívott egy országos liturgikus bizottságot s ez előtt a bizottság előtt bemutatta a bilingvis Rituale-tervezetet, amely nagyon nehézkes, hosszú mondatokban fordította a Szentírás szövegeit és kevés újítást tartalmazott. Itt került először szóba a Rituale-tervezet, amelyet Székesfehérvár már két éve benyújtott a Ritus Kongregációhoz, s amely már jóváhagyás előtt állott. Ezt a tervezetet Kisberk Imre, Neményi Lajos, Kósa Ferenc, Palágyi Sándor és Perjés Béla szerkesztették nagy lelkesedéssel a német bilingvis Rituale nyomán, Kisberk püspök úr vezetése mellett. A többség a fehérvári Rituale mellett döntött, s a május 13-i konferencián egy országos bizottságot nevezett ki a püspöki kar, és elfogadva a fehérvári Rituale-tervezetet azt végleges formában való kidolgozásra adta ki. Ez a bizottság átdolgozta, majd végleges formában jóváhagyásra felterjesztette a fehérvári tervezetet, mint a közös magyar Rituale-tervezetet.

A Gazdasági Tanács okos indítványaival intézményesen gondoskodik a szükséges fedezetek előteremtéséről. Ásguti Ádám indítványozza, hogy emeljük fel 10%-kal a K.J.-t és ezt tegyük Kölcsön Alappá. Tíz év alatt legalább 10%-kal növekedett a hívek száma. Továbbá javasolja, hogy a kegyhelyek és az olyan templomok, melyekhez nem tartozik egyházközség 20%-kal járuljanak hozzá a Kölcsön Alaphoz. A visszafizetett kölcsönök és az év végi pénztármaradvány is a Kölcsön Alap fedezete legyen. Ugyanakkor az „ad Int. Ordinarii” misék¹⁷⁰ képezzék a Segély Alapot. A megyés püspök ehhez hozzájárul és

¹⁷⁰ A Főpásztor szándékára mondott misék.

bejelenti, hogy az Apostoli Szentszék elengedte a „pro populo” miséket¹⁷¹, havonként csak egy „pro populo” misét kell bemutatni, a többi „ad int. Ordinarii” szándékra megy. [...] ¹⁷²

Az Építési Bizottság jelenti, hogy kb. 50 esetben működött közre, 95 szakbírálatot adott. Az építésre fordított összeg ebben az évben: 2.900.000.- forint. Hatalmas építési kampány! Ennek ellenőrzésére vagyonőrök kiküldését javasolta a Gazdasági Tanács Vajk Gyula és Mayer József személyében. Ők minden építkezést és minden számadást revideáltak számszerűleg. A papság komoly része örömmel veszi ezt az ellenőrzést, mely igazságos és egészséges.

Ez évben indítja meg Kósa Ferenc karnagyunk az Egyházmegyei Kántorképző kurzust, mely 15 résztvevővel indul. Gloria pro omnibus Deo!¹⁷³

¹⁷¹ A népért végzett misék.

¹⁷² A Kölcsön Alap első elszámolása kihagyva.

¹⁷³ Dicsőség Istennek mindenért! – latin.

1959

Az 1959. év egy kedves, megható meglepetéssel kezdődött. XXIII. János pápa megküldte saját dedikált arcképét ezzel az aláírással: „Gratia, benedictio et pax, super omnia autem charitatem habete. Joannes XXIII.”¹⁷⁴ Ugyanakkor meghívta a püspököket Rómába. Az ÁEH a kiutazást megtagadta: „Népköztársaságunk kormánya ez idő szerint nem biztosítja a magyar egyházi vezetőknek Rómába utazását.” 22 éve szünetelt Rómával a személyes érintkezés lehetősége!

Őszentsége a június 17-i püspöki konferencia jelentése szerint Kovács Vince püspökvikáriust a váci, Schwarz-Eggenhofer Artúr vikáriust az esztergomi, Klempa Sándor vikáriust a veszprémi egyházmegye apostoli kormányzójává, Brezanóczy Pál káptalani helynököt az egri egyházmegyre apostoli kormányzójává nevezte ki.

Az 1959. esztendő a régi keretek között mozgott Bay László főelőadó vezetésével. Cél a főpásztor elvágása a papságtól. Nemigen kereste a főpásztorral a kapcsolatot, Mórász Pállal intézett el mindent, de valójában semmit sem intézett. A postai cenzúra két éve tart, az érkező levelek legtöbbször 10 nappal később bontatnak, s válaszok ugyancsak tíz nap késéssel indulnak el. Ad cautelam¹⁷⁵ meg kellett adnom a dispensatio-s fakultást¹⁷⁶ papjaimnak. A körlevelek hónapokat késnek. Az advent első vasárnapjára terezett körlevél karácsonyra nagy nehezen megjelent. Bejczy Gyulát még 1958-ban eltávolította az iroda éléről, azóta Halász titkár van egyedül az irodán. Inkább a papságot látogatja a főelőadó, és szép szóval, ígérekkel, fenyegetéssel próbálja a békepapok közé – vagy legalább a gyűlésre – bevinni őket. Sajnos van kis eredménye agitációs útjának. A dispoziciók ez évben június 27-től november 19-ig húzódtak. Csúnyán viselkednek a pesti, Pest megyei és fehérvári előadók, de még csúnyábban a békepapok, akikkel tárgyalnak, s akik a különböző ideákat adják nekik.

Egyre több és több még meglévő egyházi objektumra fáj a foguk. Szabadbattyánban a plébánia kertjéből, Sárbogárdon, Torbágyon, Nagyhorcskón a plébános háztáji kertjéből igényelnek területet, Fehérvárcsurgón a plébánia nagy kertjét, Csórrott ugyancsak a kert nagy részét sajátítják ki a vízművek. Legbántóbb a csepeli temető, amelyet a Szabadkikötő foglalt le, nagy olajtartályokat épített a sírok közé, és semmit sem térített érte. Mivel az ÁEH nem volt hajlandó semmit sem tenni ez ügyben, a főpásztor panasszal fordult az ügyészséghez, amely hosszú pereskedés után közel 100.000.- forint [megfizetésére] ítélte a Szabadkikötőt a csepeli plébániával szemben.

Az ÁEH nagy akciója volt ez évben a budapesti Központi Szeminárium felrobbantása. A békemozgalom 10 éves évfordulója alkalmából a teológusokat is meghívták a pesti békegyűlésre. Bár volt már határozat, hogy a kispapok nem mennek ki a házból békegyűlésre, most az ÁEH követelte, hogy a teológusok is vegyenek részt a gyűlésen. Állítólag a csanádi püspök és az egri vikárius szavain felháborodtak a kispapok és nem voltak hajlandók a gyűlésre menni, dacára Tabódy István minden igyekezetének. Az ÁEH a szeminárium előjáróit és az Akadémia tanárait tette felelőssé, és tőlük kért propositio-t a megtorlásra. A rektor igen szerény, az akadémia igen vad megtorlást javasolt tanulmányi téren. Az ÁEH elnöke azonban Artner¹⁷⁷ és Bánk¹⁷⁸ professzorok azonnali leváltását kívánta, 3 presbyter, 7 diakónus, 4 teológus eltávolítását és az összes szemináriumokból való kitiltását, s a gyűlésen

¹⁷⁴ Kegyelem, áldás és béke, de mindenekfelett szeretet! XXIII. János – latin.

¹⁷⁵ Elővigyázatosságból – latin.

¹⁷⁶ Engedély püspököknek fenntartott feloldozás megadására.

¹⁷⁷ Artner Edgár.

¹⁷⁸ Bánk József.

résztvett néhány teológus minden kedvezményben részesítését a vizsgák, séták stb. terén. A drákói szigornak oka indoklásuk szerint, hogy itt földalatti összeesküvésről van szó. A gyűlésen csak a csanádi és a fehérvári püspökök és Potyondy védtek a kispapokat; Szörényi professzor, az egri vikárius, s a Pilátusként odarendelt A.C. országos igazgatója, Várkonyi Imre csúnyán cserbenhagyták a kispapokat. A visszamaradt teológusoktól az Ordináriusok aláírást kértek, hogy alávetik magukat az új rendnek és új előjáróknak. A 80 teológus közül 60 távozott és kb. 20 volt hajlandó aláírni. Ezzel a 20 teológussal indult meg az új tanév. A szeminárium néma volt, mint egy siralomház. Az új előjárók – valamennyi notórius békepap: Horváth Richárd, Beresztóczy Miklós... – otthonosan jártak-keltek, és iparkodtak átgyúrni a bentmaradt[at] egészen a békepapi szellemben.

Erre az évre esik a tsz megszervezése országszerte. Ennek a különben evangéliumi gondolatnak teljes paródiája volt az a szervezkedés, amelyet ávosok, rendőrök, munkásörök fedezete alatt a legdurvább terrorral, brutális eszközökkel kényszerítették rá a gazdákra. Elvették állataikat, felszerelésüket, a gépeket; megterhelték nagy adósággal, a közös istállók építésével, mezőgazdasági nagyüzemi gépek beszerzésével, és (ami a legnagyobb baj és tragédia volt) hozzá nem értő [...] vezetőkkel. De hiszen nem is a szövetkezeti gondolat keresztülvitele volt a fő cél, hanem a falu beszerzése a pártba, és a párton keresztül az istentelen életfelfogásba. S ma a falvakban nincs kedv, nincs öröm, a fiatalság menekül, pár év alatt meghalt a falu.

A püspöki konferencia június 17-i ülésén tiltakozott az 1957. évi. XXII. számú tvr. kiadása, a pápa jogkörének korlátozása ellen. Az ÁEH iparkodott Grósz érseket meggyőzni, hogy ezzel ők sohasem óhajtanak élni, a püspöki kar mégsem nyugodott meg, hanem elhatározta, hogy testületileg a kormányhoz fordul, ott tiltakozik és adja majd elő kifogásait a püspöki joghatóság korlátozása ellen is. A hitoktatás körüli visszaélések és a szentségek kiszolgáltatása körüli nehézségek is a panasz tárgyát képeznék. A konferencia végül azt határozta, hogy Grósz érsek szorgalmazza ezt a tárgyalást. A szorgalmazásban nem volt hiány, de a kormány nem ért rá, folyton halogatta a terminust, végül fogadta Grósz érseket és Hamvas püspököt, és azokat megnyugtatta. A kalocsai érsek utána kijelentette:

– Lényegében semmit sem végeztünk!

A Gazdasági Tanács az új rend szerint most már számba vette:

– Új plébánia 19, ezeken 13 új templom és 16 új plébánia épült.

– Új lelkészségek száma 30, ezeken 27 új templom (kápolna), és 28 új plébánia épült.

– Új helyi káplánságok száma 3, ezeken 2 új kápolna és 3 lelkészlakás épült.

– 61 új plébánia és lelkészség alakult az egyházmegyében.

– 42 új templom és 47 új lelkészlakás épült.

– Jelenleg még 8 lelkészségnek nincs megfelelő temploma, kápolnája.

– Tavaly még 12 plébániának nem volt plébániaháza, már folyamatban van 10 plébánia-építés vagy vétel, tehát marad 2 plébánia lelkészlakás nélkül.

Boldog örömmel vette tudomásul a Gazdasági Tanács a rohamos fejlődést és a helyzetet. [...]¹⁷⁹

Az Építési Bizottság még 20 építkezést jelent, közülük a püspökségen a központi fűtés szerelését 200.000.- forintért, a beszerelés másik fele jövőre marad.¹⁸⁰

¹⁷⁹ A Kölcsön Alap és a vagyonörök részletes elszámolása kihagyva.

¹⁸⁰ A kézirat az 1960. év eseményeire nem tér ki.

Azóta történt

1961. január 1-jével életbe lépett a status-fizetés. Hosszú évek munkája előzte meg az Egyházmegye életében ezt a lépést. Sok számítás, helyesbítés, megfontolás eredménye lett az, hogy a papi status megfelelő, igazságos és szociális megoldást nyerjen. Az vitán felül állt, hogy a káplánok, lelkészek kongruájukból és a csekély helyi hozzájárulásból nem tudnak megélni. Az is nyilvánvaló volt, hogy nem tudnak magukon segíteni. Így éppen az új lelkészségek, a 300-500 lelkes új egyházközségek a pusztulásának, vagy éppen a megszűnésének veszélye előtt álltunk. A status-fizetés fő mozgatója és értelmi szerzője Pásthly Antal dr. gondnok volt. Az ő lelkében fogamzott meg ez a gondolat, ő is dolgozta ki a tervezetet. Mellette állt a Status Bizottság Kisberk Imre segédpüspök elnöklete alatt, akik praktikus gondolatokkal és indítványokkal segítették a gondolatnak életrevaló és tervszerű keresztülvitelét. Szabályzata a következő:

- 1./ 1961. január 1-jén életbe lép az Egyházmegye egész területén az egységes papi fizetés.
- 2./ A papság fizetése mindenkor a főiskolát végzett tanárok fizetésével azonos.
- 3./ Mindenki szentelése évei szerint kapja fizetését. Kezdő status fizetés havi 1.200.- forint. A fizetés háromévenként emelkedik 62 forinttal. A legmagasabb status fizetés 45 szolgálati év után 2.130.- forint.
- 4./ A papi működés első éve a szentelést követő év január 1-jével kezdődő év.
- 5./ Az Egyházmegyei Status Bizottság évről-évre, az egyházközségi költségvetés előtt közli a kerületi esperesekkel a kerület papjainak a folyó költségvetési évre járó status szerinti fizetését.
- 6./ A status szerinti fizetés a kongruából, az egyházközségi kiegészítésből és – szükség szerint – az Egyházmegyei fizetés kiegészítésből tevődik össze. Az egyházközségi hozzájárulás lelkenként legfeljebb 80 fillér. Amennyiben a kongrua és a lelkenkénti 80 filléres hozzájárulás együttesen nem fedezi a status szerinti fizetést, az illető a különbözetet fizetés-kiegészítés címén az Egyházmegyei Status Alapból kapja.
- 7./ Az Egyházmegyei Hatóság a fizetés-kiegészítés fedezetére fizetés-kiegészítési alapot (korábbiakban status-alapot) létesített, melynek bevételi forrásai:
 1. az új lélekszám megállapítás alapján befolyt K.J. többlet,
 2. minden templompénztár lelkenként 1 forintos évi hozzájárulása.
- 8./ A káplánok fizetése szintén a status alapján történik. Mégis azzal a különbséggel, hogy a káplán megkapja a status szerinti fizetésének felét, másik fele pedig egyöntetűen 800.- forint, mely összeget a plébános kapja káplántartás fejében. Ezért a káplánnak jár lakástakarítás, mosás, fűtés, világítás és napi háromszori étkezés: reggeli, ebéd, vacsora.
- 9./ Ha egy káplán fizetésének fele kevesebb, mint 800.- forint, azt az egyházközség pénztára 800.- forintra kiegészíti a plébános részére. Ha a káplán fizetésének fele több mint 800.- forint (idősebb káplán esetén), a plébános ilyen káplán után is csak 800.- forintot kap a káplán ellátásának fejében.
- 10./ A plébánosnak, mint önálló háztartásvezetőnek az Egyházmegyei Hatóság engedélyezi, amennyiben az egyházközségi keret elbírja, hogy
 - a./ plébánia fűtésére havi 300.- forintot, tehát évi 3.600 forintot,
 - b./ irodafenntartás címen évi 2000.- forintot,
 állíthat be az egyházközségi költségvetésbe. Ha valahol két káplán van, vagy egy káplán van, de a plébános kerületi esperes, az egyházközségi költségvetésbe 2 x 2.000.- forint irodai átalányt állíthat be.
- 11./ A plébános (lelkész) javadalmát képezi a fentiekén kívül még a háztáji ingatlan jövedelme és a stólaris jövedelem – a korábbi rendelkezésekkel ellentétben – teljes egészében.

12./ *A mise stipendiumok felett természetesen ki-ki szabadon rendelkezik, kivéve az „ad int. Ordinarii” illetve „pro populo” mondandó miséket. A binált misék mindig „ad int. Ordinarii” mondandók, a trinált misét pedig lehet bármely szándékra végezni, de érték stipendium nem fogadható el.*

13./ *Az egységes papi fizetés bevezetése folytán 1961. januártól a párbér az egész egyházmegye területén megszűnt.*

14./ *Úgyszintén megszüntetendő az egész egyházmegye területén a stólaválság is.*

15./ *A kerület papsága fizetését a kerületi esperes, az esperes fizetését a főesperes utalványozza, minden negyedévben havi részletezés szerint.*

16./ *Az Egyházmegyei Hatóságtól fizetés-kiegészítésben részesülők csak olyan %-ban kaphatnak fizetés-kiegészítést, amilyen %-ban helyi járandóságukat felveszik. Ezt a kerületi esperes, szükség esetén a Status Bizottság ellenőrzi.*

Ezzel a statusrendezéssel nemcsak papjainak juttatott tisztességes megélhetést és fizetést az Egyházmegye, de egyúttal megszűnt a nagy aránytalanság az egyes plébániák között, szolidáris közösségben az erősebb segíti a gyengébbet és megóvjaa a kis lelkeszségeket a pusztulástól. Egyházmegyénkben ez a rendezés immár három éve folyik. Jelenleg 95 plébánia kap statuskiegészítést a központtól. Egyúttal megelőzi ez a rendszer azt az időpontot, amikor már egyáltalán nem lesz kongrua, és az egyházközségek a maguk erejéből fedezik papjaik statusfizetését. Hála Egyházmegyénk családiás szellemének és papjaink fegyelmezettségének, az új rendszer pompásan bevált és simán átment a gyakorlatba, és köztudatba.

Február 6-ról 7-re virradóra mindenfelé az országban nagy házkutatások és letartóztatások voltak. Voltak, akik 90 papról beszéltek, akiknél mind házkutatás volt. Egyházmegyénkben Sulyok János, Bejczy Gyula, Ács Kajetán, Vajk Gyula, Németh László, Kölley György, Tabódy István, Marlok István – és a plébánián lévő két káplán: Lauber Benedek és Tarnóczy János –, Tamás János, Söveges Aladár, Palos Bernardin volt kitéve zaklatásnak. Egy nagy monstre per készült, Havas Géza (szegedi volt püspöki titkár, akkor számvevő) és társai címen folyt, amelybe sok regnumi atyát és másokat – főleg egyetemistákat – is belekevertek, s amely per egyházmegyéseink közül Tabódy Istvánt 13 évre, Kölley Györgyöt 3 évre ítélte. A többieknek megelégedtek Gyorskocsi utcai kihallgatással és napokig tartó tortúrákkal.

A letartóztatásokat és házkutatásokat követő napon, február 7-én a püspöki kart Kállai Gyula miniszterelnök-helyettes¹⁸¹ összehívta a parlamentbe, s élénk szemrehányást tett mondván, hogy a püspökök tudtával és fedezésével folytak a szervezkedések a demokrácia ellen. Hivatkozott rá, hogy adataik vannak, hogy egyes püspökök biztatásával történtek az esetek. Egyelőre nem óhajtja nyilvánosságra hozni azt, mert tiszteletben tartják püspöki méltóságát s az illetők korát.

1961. február 18-án halt meg Rogács Ferenc dr. pécsi megyés püspök.

1961. július 16-án volt 60 éve, hogy felszenteltek. Az Egyházmegye papsága ezt az ünnepet bensőséges családi ünneppel akarta megünnepelni, s arról értesítette az Ordináriusokat. Valamennyi bejelentette részvételét Grösz érsek úr kivételével, aki azokban a napokban ünnepelte aranymiséjét. A családi ünnepből hivatalos ünneplés lett. A bazilikában tartottuk meg a 60 éves hálaadó szentmisét, amelyen Hamvas Endre, Dudás Miklós, Kovács Sándor, Kovács Vince, Papp Kálmán, Brezanóczy Pál, Legányi Norbert, Klempa Sándor, Schwarz-Eggenhofer Artúr és Cserháti József ordináriusok vettek részt az Egyházmegye papságával. Meghatóan szép látvány volt a székesegyház telve karinges papokkal, a szentélyben a dignitásokkal. A szentmise alatt Ohmüllner Márton, vértessboglári plébános

¹⁸¹ Pontosan: a minisztertanács első elnökhelyettese.

atyá – volt spirituális – mondott kemény beszédet. A templomi rendezés mintaszerű volt. Délben a régi rend szerint – talán ünnepélyesebb formában az előzőknél – a folyosón volt gyönyörűen felterítve az ünnepi asztal, és az összes résztvevők finom, meleg ebédén vendégeim voltak. Az ebédén a püspöki kar nevében Dudás Miklós, az egyházmegye nevében Kisberk Imre, az öregek nevében Bardon István, Pusztai Sándor az egyházmegye pap-költője, Bajor Jenő a kispapok nevében és maga a gyémántmisés szólaltak fel. A kedves, családi szellem, a papság fegyelmezett, mégis spontán szeretete, és a püspöki kar részvétele tette igazán felejthetetlenné a szép ünnepséget.

A jó Isten kifürkészhetetlen végzése, hogy Grösz József kalocsai érsek úr 1961. október 3-án a szentmiséje közben rosszul lett, a szentmise után a szobájába vonult, ott összeesett és rövidesen befejezte sokat szenvedett földi életét. A hír megdöbbenetett az egész országot. (Előzőleg az ÁEH elnöke járt nála, s prezentálta neki az állam elismerését kifejező ingyen repülőjegyet a Szovjetunióba. Az érsek urat ez erősen felháborította, és erőiesen visszautasította az ajándékot.)

Az érsek úr temetésén történt, hogy megérkezésemtől Dudás püspök úr azzal fordult hozzám, hogy nála járt Cserháti József, Legányi Norbert, Brezanóczy Pál, és megkérték őt, hogy ne vállalja az elnökséget, s engem is kérjen meg ugyanerre. Eszem ágában sem volt, hogy vállaljam a [püspöki] konferenciák elnökségét, s azt Dudás püspök úrnak is megmondtam. Az absolutio után Várkonyi Imre arra kért minden ordináriust, hogy mielőtt távozzunk, egy percre menjünk az ő szobájába. A jelenlévő püspöki kar előtt Várkonyi Imre felkérte Hamvas püspök urat, hogy vállalja a konferenciák elnöki tisztjét, amit ő – engedve a püspöki kar óhajának – elvállalt.

Érdekes volt a káptalani helynök választása. A káptalan egyhangúlag megválasztotta helynöknek a segédpüspököt, Bárd Jánost. A Kalocsán tartózkodó Miklós Imre ezt nem fogadta el, és újabb választást kért. Megválasztották Kujáni Ferenc érseki helynök, nagyprepostot. Miklós Imre azt sem fogadta el. S most már ő jelölt hármat: Szilas Józsefet, Rozsály Menyhértet és Várkonyi Imrét. A káptalan a három rossz közül a legkisebbet választotta megválasztván a három közül a megyés Várkonyi Imrét. Várkonyi sürgönyileg jelentette Rómába megválasztását. Erre Róma kinevezte apostoli adminisztrátorrá Bárd János segédpüspököt, és Várkonyi Imre sürgönyére külön nem válaszolt. Az ÁEH bosszúból Bárd püspököt kitiltotta Kalocsáról és Kerekegyházára internálta – Tökölyi István vigilanciája alá.

Az ÁEH nem változtatott taktikáján. Még mindig a Sztálin- és Rákosi-éra szellemében dolgozik. Három igen derék teológusunk hagyta abba tanulmányait Pesten, amikor a kispapok többsége elhagyta a szemináriumot. A kalocsai érsek úr bejelentette, hogy akik aláírták a kívánt nyilatkozatot (hogy alávetik magukat az új rendnek és engedelmeskednek előljáróiknak), azokat ordináriusaik tovább taníttathatják. Bohus Péter, Illyés Dénes és Mecséri István teológusaink jelentkeztek, és őket Esztergomba küldtem, hogy ne kerüljenek a régi központisták közé. Egy félévi boldog ott tartózkodás után az ÁEH azonnali hatállyal eltávolította őket a szemináriumból más megyés kispapokkal együtt. A más megyéseket csaknem mind visszaengedték valamelyik szemináriumba tanulmányaik folytatására, a mieinket nem engedték vissza. Illyés Dénes a mentőknél teljesített szolgálatot, s a mentőszolgálat biztatására az elnökhöz fordult – [így] megengedték neki tanulmányai folytatását a Centraléban. Bohus Péter – hosszú, heves harc után – mint veszprémi egyházmegyes folytathatta tanulmányait, akit szintén a Centraléba küldhetett vissza Veszprém. Mecséri Istvánt egy évvel később Pécsnek engedték felvétetni, és Győrben folytathatta – mint pécsi megyés kispap – tanulmányait.

Az előadói tisztet Lovrek Károly kollégiumi igazgató vette át, de szinte minden intézkedési jog nélkül. Mindent jelentenie kellett Pestre; s ott Bay László mindent ellenez, ami tőlünk származó kívánság, propozíció. Amit a püspök akar, azt akadályozni kell – ez Bay László elve, mert nem szolgálhat semmi sem az Egyházmegye javára. Az előadó nem tárgyal

a püspökkel, csak nagyritkán, hanem a kanonokká kineveztetett és irodaigazgatóvá előléptetett békepappal, Mátyás Kálmánnal és Mórász Pállal tárgyal. Csak dispoziációs tárgyalások alkalmával keresi fel az előadó a püspököt, de azt is előre megbeszéli vele a békepapok, s egy-egy dispozició két-három hónapig elhúzódik. S ha megjelenik a végén a dispozició, nem ismer rá az ember az eredeti tervére, mert a tervezetbe beleszól Bay László főelőadó, Turay István pesti, Udvardy János pestmegyei és Lovrek Károly fehérvári előadó... A háttérben azonban mindig a békepapok szerepelnek écaikkal, alattomos árulásaikkal és kétkulacsosságukkal. Bay László műve az is, hogy Vajk Gyulát – aki a Historia Domusban az oroszokról megírta a valóságot, ami történt – [meghurcolták], miután az írást átadta az ÁEH-nak. Mert [az] nem talált benne bűntényt, Bay viszont úgy véleményezte, hogy 3 évre eltiltandó a működéstől. Ugyancsak eltiltatta Felnémeti Ferencet, mondván, hogy az akkori elnöknek, Olt Károlynak goromba levelet írt. A levélben úgy szólította meg az elnököt, hogy „Ön”... De legbotrányosabb eset a „tordasi eset”. Bejelentkeztem Tordásra a plébániabővítés megtekintésére és természetesen Páthy Antalt vittem magammal. Ugyanerre a délutánra sürgőnyileg bejelentkezett aznap a finn attasé feleségével [és] egy holland barátjával. Alig mutatkoztunk be az idegeneknek odaérkezésünk alkalmával, amikor megjelenik Miklós Imre elnökhelyettes is Lovrekkel, ők is bemutatkoznak, azonnal távoznak, mondván: nem akarnak zavarni. Későbbi napokban Lovrek elszólta magát, amikor kijelentette, hogy „majdnem korán érkezünk”. A cukrászdából figyelték [ugyanis], hogy mikor jövünk. Az idegen diplomaták megéreztek és rögtön mondták, hogy ebből ugye baja lesz a püspök úrnak. Az elnökhelyettes nem jött el ok nélkül. S valóban: ebből nagy cirkusz lett. Megbízták Herling Jakab, Bay László és Lovrek Károly előadókat, hogy vizsgálják ki hivatalosan az esetet. Két hónapig tartott a vizsgálat, azalatt Halász Ervintől megvonták a működési engedélyt. Szegény tordasi lelkészt nagyon megkínózták, hosszú hónapokon át gyötörték az ávósok, berendelve Pestre. Végre két hónap után döntött a vizsgáló bizottság: kijelentették, hogy „jóhiszeműleg” jártam el, ellenben az egész ügyet Páthy készítette elő a tordasi pappal, s ezért őt a gondnokságtól azonnali hatállyal elbocsátásra és Csabdiba való áthelyezésre ítélték. A gondnokságtól felmentettem, de nem küldtem Csabdiba, hanem Polgárdiba helyeztem plébánosnak. Halász Ervint eltiltották az irodától és minden közigazgatási munkától, csupán mint magántitkárt, illetve személyi titkárt tarthattam vissza. Ellenben 1963. január 2-án az elnök üzenetét olvasta fel Kisberk, Potyondy és Mórász előtt, melyben elítéli magatartásomat, a legszigorúbb cenzúrárt és bejelentési kötelezettséget írja elő, ha valahová távozom. Azután egy fél év múlva felhívatott az ÁEH elnöke, s XXIII. János pápa körlevelére hivatkozva felszólított, hogy ne akarjak pápább lenni a pápánál. Miklós Imre pedig szememre vetette, hogy nekem azt tudnom kellett volna, hogy egy diplomatának nem szabad tárgyalnia valakivel anélkül, hogy azt be ne jelentené a külügyminisztériumban. Ezt én nem tudtam és nem is tartozik ez reám, hanem a diplomatára, aki Tordásra elkészönni ment a lelkésztől, mert áthelyezték.

A II. Vatikáni Zsinat

XXIII. János pápa – aki maga volt a krisztusi jóság és kedvesség – meghirdette a bíborosok – s főleg Tardini államtitkár¹⁸² – nagy megrökönyödésére a II. Vatikáni zsinatot. Senkinek sem beszélt róla, hanem egyszer Szent Pál bazilikájában misézett, s mise alatt mintegy isteni sugallatra bejelentette, hogy zsinatot fog összehívni. 1962. október 11-ére hívta össze kemény előkészítő munka után a II. Vatikáni Zsinatot. Azt mondják, hogy amikor a hosszú infulás és pluvialés püspökök és bíborosok sora után a Szentatya belépett a Szent Péter bazilikába, s ott eléje tárult a zsinati atyák emelvényén felsorakozott 2400¹⁸³ zsinati atya látványos képe és a Veni Creator éneke, a pápa elsápadt, szeméből ömlöttek a könnyek, s igen meghatva vonult el a püspökök között a katedrára, hogy megnyissa ezt a tüneményes zsinatot. Csodálatos és megható volt, amint elmondotta egyedül a Credo-t, utána dübörgött a zsinati atyák Credo-ja. Majd kedves, meleg hangon, közvetlen módon – ahogyan ő szokta mindig – megnyitotta a zsinatot. Itt látszott: mi az Egyház. Így együtt még sohasem jelentkezett ilyen lenyűgöző módon. Itt most erősen szembetűnik az egy, szent, katolikus, apostoli Egyház. Összes résztvevő 2.908, ebből európai 1.089, amerikai 893, ázsiai 574, afrikai 296, óceáni 75, szerzetes 97. Magyarországból Hamvas Endre, Kovács Sándor, Kovács Vince püspökök vettek részt. Tizenegy püspöknek nem engedték meg a kiutazást, noha minden püspök a szenteléskor esküt tesz, hogy részt vesz a zsinaton.

Amilyen fölényesen vezette a pápa a zsinatot – sőt kivételes percben azt megmentette a szégyentől –, olyan váratlanul és hirtelen leromlott a sok munkától meggyötört szervezete. [...] Három napos agónia után – amelyet lélegzet visszafojtva figyelt egész világ – 1963. június 3-án, felajánlva életét az Egyházért és a Zsinatért XXIII. János pápa meghalt. Édesatyját siratta és gyászolta benne minden hívő ember, keresztény és pogány egyaránt. Sírja azóta is a zarándokok seregétől mindig körülvelt és virággal borított sír.

1963. június 28-án nagyon rövid konklávé után Montini kardinális, milánói bíborost választották meg pápává, aki a VI. Pál nevet vette fel. XII. Pius pápának volt hosszú éveken át titkára, s mikor Pacelli kardinális legátusként itt járt az Eucharisztikus kongresszuson, ő volt a kísérője, s ő hozta el a székesegyházunknak basilica minor rangra történt emelését.¹⁸⁴ Június 30-án koronázták meg, s nem sokkal utána egy lelkes és kedves, rövid szózatot intézett a magyar néphez, amelyben kitartásra buzdított. VI. Pál folytatta nagy elődjének programját és 1963. szeptember 29-ére összehívta a II. Vatikáni Zsinat II. ülését, amelyet egy komoly és igen őszinte beszéddel nyitott meg. A zsinat elfogadta, a pápa jóváhagyta és kiadta a liturgiáról és a közlekedési eszközökről szóló konstitúciót. A II. ülésre kiment magyar püspökök között volt Hamvas, Kovács Sándor, Kovács Vince, Papp Kálmán és Szabó Imre. Több püspököt ismét nem engedtek.

Ugyanekkor a Vatikán próbált szót érteni a Magyar Népköztársaság kormányával és Casaroli Ágoston, a rendkívüli ügyek Congregációjának másodtitkára személyében négyszer tárgyaltak az ügyekben. Végül 1964 szeptemberében megegyezést írtak alá a Szentszék és a magyar kormány között, mely szerint a kormány hozzájárul Hamvas püspöknek kalocsai érsekké, Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzóvá és címzetes püspökké, Ijjas József bajai plébánosnak címzetes püspökké és csanádi apostoli kormányzóvá, Cserhádi József címzetes püspökké és pécsi apostoli kormányzóvá, Bánk József címzetes püspökké és győri segédpüspökké, valamint Winkler József címzetes püspökké és szombathelyi segédpüspökké

¹⁸² Domenico Tardini.

¹⁸³ A kéziratban tévesen 24000.

¹⁸⁴ Értsd: annak okmányát.

történő kinevezéséhez. A kormány tudomásul veszi, hogy a püspökök és a papok az esküt annak a fenntartásával teszik le „sicut mos est apud episcopos”¹⁸⁵. Végül a kormány átveszi a római magyar intézetet, felmentik Mester Istvánt és Zágon Józsefet eddigi megbízatásaik alól. Majd a kormány tesz új javaslatot a kinevezendő személyre nézve, és minden egyházmegyéből vállal 1-2 évre egy-egy papot tanulmányi ösztöndíjra. A Szentszék több kérdést felvetett, amit a kormány nem fogadott el, de mindent jegyzőkönyvbe foglaltak, s az egy nemzetközi protokollban lett rögzítve mindkét részcél, amely a további tárgyalások alapját szolgálja majd. Ebben a protokollban szerepel a püspökök szabadsága (Hejce, Endrey, Bárd...), a püspökök szabad kormányzása az állam beleszólása nélkül, a papok szabadsága, a teljes vallásszabadság, a szentségek szabad kiszolgáltatása, a szabad érintkezés Rómával, a szabad hitoktatás, a szerzetesek szabad élete stb. Legutolsó pont Mindszenty hercegprímás úr ügye. Ezekkel kapcsolatos állásfoglalásaikat mindkét részcél rögzítették, ünnepélyesen aláírták és megegyeztek abban, hogy a megbeszélést folytatják. A prelátus úr¹⁸⁶ magához kéretett engem, Dudás püspök urat és Schwarz-Eggenhofer Artúr apostoli adminisztrátor urat – de csupán közölte velünk a tárgyalások eredményét, amit azután délután a püspöki konferencián nyilvánosan megismételt.

A II. Vatikáni Zsinat 1964. szeptember 14-én megnyílt III. ülészakára az újonnan kinevezett püspökök, valamint Legányi Norbert és Klempa Sándor veszprémi apostoli kormányzó – akit előzőleg kicsúszttak nagy titokban Moszkvába a pátriárkához – [utazhattak ki], és az előző ülészakon részt vett püspök urak. Csak engem, Dudás megyés püspök urat, Kisberk, Endrey, Bárd segédpüspök urakat, valamint Badalik és Pétery püspök urakat és a hercegprímás urat nem engedték ki a zsinatra.

1964. október 28-án lesz az öt újonnan kinevezett püspök felszentelése a budapesti bazilikában, Hamvas érsek szenteli fel őket a két Kovács püspök úr segédletével.

¹⁸⁵ Miként az püspökök előtt szokás – latin.

¹⁸⁶ Értsd: Casaroli.

Üldözöttjeink

Álljon itt végül azon papoknak a névsora, akik üldözést szenvedtek a demokrácia alatt.¹⁸⁷

Bebörtönözték

Ács Antal dr.	Horváth Kálmán	Németh László dr.
Bejczy Gyula dr.	Horváth Mihály	SHVOY LAJOS
Csontos Ferenc	Kassai József	Szendi József dr.
Dobosi Ferenc	Kertész Tivadar	Szente Imre
Füstös Antal	Koblínger László	Tabódy István
Füzy Sándor dr.	Kölley György	Tamás János
Halász Ervin	Mezgár Lajos dr.	Tóth István,
Hidvégi Ervin dr.	Miklós Antal dr.	Trimmer Elek
P. Horváth Ferenc	Németh János ifj.	Vajk Gyula

Kényszer-dispozíciót kapott

Ács Antal dr.	Gacs Béla dr.	Nagy György
Ágh Kálmán	Gál Ferenc	Nárai János
Almásy Ferenc	Gavora Béla	Ohmüllner Márton
Angeli Márton	Gyarmati István	Orbán György
Arató Miklós dr.	Halász Ervin	Páthy Antal dr.
Bácskai Sándor	Hegyi Károly	Proity Márton dr.
Barbély Pál	Horváth Kálmán	Purszki Géza
Bélafalvy Imre dr.	Horváth László id.	Rajna Gyula
Berecz Ferenc dr.	Kéri Nándor	Schröder Gyula
Csabai János	KISBERK IMRE	Söveges Aladár
Debreczeni Miklós	Kiss István	Sulyok János
Desits István	Kovács Géza	Szabadkai József dr.
Dobosi Ferenc	Kő Ferenc	Szendi József dr.
Dombi Ferenc	Langhammer János	Tomecz József
Dózsa Márton	Lisinszky János	Tóth Tibor József
Dömötör István	Mézes József	Ürge Antal dr.
Duchovics Iván ¹⁸⁸	Miklós Antal dr.	Vajk Gyula
Felnémeti Ferenc	Mohai József	Varga János dr.
Füstös Antal	Molnár Gyula dr.	Zsolnay Béla

Kongrua-elvonásban részesült

Angeli András	Gutbrod János	Molnár István id.
Ács Antal dr.	Halász Ervin	Molnár László
Balázs Tibor	Hidvégi Ervin dr.	Nagy Ipoly

¹⁸⁷ Az eredeti névsorok egyenetlenek voltak: a szemléltetést tervezett ABC-rend több helyen felborult. Ezeket a közlés során rendeztük.

¹⁸⁸ Eredetiben János keresztnévvel.

Bejczy Gyula dr.	P. Horváth Ferenc	Nárai János
Bélafalvy Imre dr.	Kassai József	Németh László dr.
Bolla Jenő	KISBERK IMRE	Orbán György
Büttner Ferenc dr.	Koblinger László	Schröder Gyula
Csontos Ferenc	Kovács Géza	Steinmüller János
Dobosi Ferenc	Kovács Jenő	Szente Imre
Dolmány István	Kölley György	Tamás János
Dózsa Márton	Langhammer János	Trimmer Elek
Felnémeti Ferenc	László Vince dr.	Vajk Gyula
Fóti János	Lendvay Zoltán	Varga János dr.
Füstös Antal	Lovas István	Zsolnay Béla
Füzy Sándor dr.	Makk Ferenc	
Gavora Béla	Merész Ferenc	

Működési engedély megvonásban részesült

Balázs Tibor	Halász Ervin	Nárai János
Bárdos Domokos	Hidvégi Ervin dr.	Rombai Ferenc theol.
Bartoss Sándor theol.	KISBERK IMRE	Steinmüller János
Büttner Ferenc dr.	Kölley György	Sulyok János
Csontos Ferenc	Langhammer János	Szente Imre
Dombi Ferenc theol.	Lengyel Sándor theol.	Trimmer Elek
Felnémeti Ferenc	Lisinszky János theol.	Vajk Gyula
Fóti János	Lugosi Imre theol.	Varga János dr.
Füstös Antal	Makó Dávid theol.	Visy Rafael
Garda József theol.	Molnár Dezső theol.	

A haldokló Chrysostomus¹⁸⁹ szavaival fejezem be írásomat:

„GLORIA PRO OMNIBUS DEO!”¹⁹⁰

¹⁸⁹ Aranyszájú Szent János egyházatya.

¹⁹⁰ Dicsőség mindenért Istennek! – latin.

Életrajzi adattár – az önéletrajzban említett főpapok és fehéregyházmegyes papok

Az önéletrajz szövegében említett felszentelt püspökökön és főapátokon túl azon személyeket is a főpapok között közöljük, akik csak helynökként kormányoztak egyházmegyét. Nem voltunk tekintettel az egyházi méltóság megszerzésének idejére, így azok is itt szerepelnek, akik a kézirat születésekor, 1964-ben még nem emelkedtek püspöki méltóságba (pl. Bánk József, Szendi József, Szakos Gyula). A püspökké nem szentelt személyek neve dőlt betűvel szedve. A székesfehérvári egyházmegye említett papjai esetében – terjedelmi okokból – célunk a születési, szentelési, halálozási adatok, továbbá a főbb működési helyek és fontosabb kitüntetések közlése volt. A kisebb kitüntetések, továbbá esperesi, tanfelügyelői megbízások közlésétől el kellett tekintenünk. Itt tüntettük fel azon szerzeteseket is, akik 1950 után az egyházmegye közösségébe inkarnálódtak.¹⁹¹

I. Főpapok

APOR VILMOS (1892, Segesvár – 1945, Győr) Bárói család sarja. 1941-től győri püspök.

Orosz katonák gyilkolták meg. Boldoggá avatta II. János Pál pápa 1997-ben.

BADALIK BERTALAN SÁNDOR (1890, Hódmezővásárhely – 1965, Budapest)

Domonkosrendi szerzetes. 1949-től veszprémi püspök. 1957. augusztus 15-én internálták: Hejcnén, 1964 októberétől Budapesten élt.

BÁNÁSS LÁSZLÓ (1888, Pozsony – 1949, Budapest) 1945-től a veszprémi egyházmegye apostoli kormányzója, 1946-tól püspöke.

BÁNK JÓZSEF (1911, Adács –) 1943-tól a Pázmány Péter Tudományegyetem

Hittudományi Karán, 1950-től Rómában egyetemi tanár. Győri segédpüspök 1964-69

közt. 1969-74 és 1978-1987 közt váci püspök, közte egri érsek. Nyugállományban 1987-től.

BÁRD JÁNOS (1908, Mérk – 1982, Kalocsa) 1946-tól az A.C. főtitkára, 1948-tól országos igazgatója. 1951-től ulpiai címzetes püspökként kalocsai segédpüspök. 1954-70 közt azonban nem engedik Kalocsán szolgálni.

BÁRDOS REMIG SÁNDOR (1868, Ipolyság – 1932, Balatonfüred) Bencés szerzetestanár, főapát 1920-tól.

¹⁹¹ Az adatközléshez felhasznált források és irodalom:

– *Annuario Pontificio*

– Balogh Margit – Gergely Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. Adattár; Budapest, 1996.*

– Hetényi Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vöröscsillag árnyékában, I. kötet; Abaliget, 1994.*

– Hetényi Varga Károly: *Szerzetesek a horogkereszt és a vöröscsillag árnyékában, I. kötet; Budapest, 2000.*

– *Magyar Katolikus Lexikon, I-VI. kötetek*

– Szabó Csaba: *Egyházügyi hangulatjelentések 1951, 1953; Budapest 2000.*

– *A székesfehérvári egyházmegye schematismusai és névtárai (1925, 1932, 1940, 1950, 1955, 1967, 1977, 1983, 1988, 1998, 2001.)*

– *Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár – Cédulakatalógus, körlevelek, personalia*

- BERESZTÓCZY [Bartmann] MIKLÓS* (1905, Budapest – 1973, Budapest) 1939-47 közt a VKM katolikus ügyosztályának élén állt, A.C. igazgató. A Mindszenty-per idején bebörtönzik, majd gyors békepapi karriert fut be: 1950 nyarán egy hónapig káptalani helynékként az esztergomi főegyházmegye élén, 1951-56 közt esztergomi általános helynök. 1953-tól képviselő, 1961-től az országgyűlés elnöke. 1956. november 5. - 1971. július 15. között exkommunikáció alatt.
- BOLTIZÁR JÓZSEF* (1821, Szentjános – 1905, Esztergom) Fölszentelt püspök, 1896-tól nagyszombati vikárius.
- BREYER ISTVÁN* (1880, Budapest – 1940, Győr) 1929-től esztergomi segédpüspök, 1933 decemberétől haláláig győri megyés püspök.
- BREZANÓCZY PÁL* (1912, Aknaszlatina – 1972, Eger) 1956-tól káptalani helynékként, 1959-től apostoli kormányzóként, 1969-től haláláig érseki rangban az egri főegyházmegye élén.
- BUBNICS MIHÁLY* (1877, Borostyánkő – 1945, Rozsnyó) 1925-től szcilliumi címzetes püspökként a rozsnyói egyházmegye apostoli kormányzója. 1939-től a reintergrált egyházmegye püspöke.
- CASAROLI, AUGUSTINO* (1914, Castel San Giovanni – 1998, Róma) Vatikáni diplomata 1940-től. 1951-től másodtitkári, 1967-től titkári beosztásban a Rendkívüli Ügyek Kongregációjánál. 1967-től címzetes érsek, 1979-től bíboros. 1979-1990 közt vatikáni államtitkár, 1991-től nyugállományban. A Vatikán keleti politikájának meghatározó személyisége.
- CZAPIK GYULA* (1887, Szeged – 1956, Budapest) 1939-43 között veszprémi püspök, 1943-tól egri érsek. 1945-56 közt az A.C. elnöke, Grósz József letartóztatása után a püspöki kar elnöke.
- CSERHÁTI JÓZSEF* (1914, Lengyel – 1994, Pécs) 1961-től káptalani helynékként, 1964-től apostoli kormányzóként, 1969-től 1989-es lemondásáig megyés püspökként a pécsi egyházmegye élén.
- CSERNACH JÁNOS* (1852, Szokolca – 1927, Esztergom) 1908-tól csanádi püspök, 1911-től kalocsai érsek, 1912-től esztergomi érsek. 1914-ben bíborossá kreálták.
- DRAHOS JÁNOS* (1884, Berezova – 1950, Budapest) 1945 márciusától októberéig káptalani helynékként, 1948 decemberétől haláláig érseki általános helynékként az esztergomi főegyházmegye élén. Halála előtt 3 nappal kapott címzetes püspöki méltóságot, de már nem szentelték fel.
- DUDÁS MIKLÓS* (1902, Máriapócs – 1972, Nyíregyháza) Bazilita szerzetes, 1933-tól tartományfőnök. 1939-től hajdúdorogi (görög katolikus) püspök. 1944-től a munkácsi egyházmegye, 1946-tól a miskolci apostoli exarchátus apostoli kormányzója.
- ENDRÉDY [Hadarits] VENDEL KÁLMÁN* (1895, Fertőendréd – 1981, Pannonhalma) Ciszterci szerzetes, 1939 márciusától zirci főapát. A Grósz-perben elítélték. 1957-től Pannonhalmán élt.
- ENDREY MIHÁLY* (1905, Budapest – 1977, Vác) 1950-től baratai címzetes püspökként egri segédpüspök, 1957 nyarától 1958 őszéig az esztergomi főegyházmegye élén speciális delegátusként. 1972-től pécsi segédpüspök, 1975-től váci megyés püspök.
- FETSER ANTAL* (1862, Nagykároly – 1933, Győr) 1906-tól segédpüspökként majd káptalani helynékként a váradi püspökség élén. 1914 decemberétől győri püspök.
- GASPARRI, PIETRO* (1852, Ussita – 1934, Róma) 1898-tól címzetes érsekként apostoli delegátus Dél-Amerikában. 1901-től a rendkívüli ügyek kongregációjának élén áll. 1907-től bíboros, 1914-től államtitkár.
- GLATTFELDER GYULA* (1874, Budapest – 1943, Szeged) 1911-től csanádi püspök. Trianon után 1923-ig Temesváron maradt, majd Szegedre tette át székhelyét. 1942-ben betegsége miatt nem fogadja el kalocsai érseki kinevezését, de érsek-püspöki rangot kap.

- GRÖSZ JÓZSEF (1887, Féltorony – 1961, Kalocsa) 1933-tól győri segédpüspök majd káptalani helynök. 1936-tól apostoli adminisztrátorként, 1939-től megyés püspökként, 1943-tól ismét adminisztrátorként 1944-ig a szombathelyi egyházmegye élén. 1943-tól kalocsai érsek. 1945-46, 1948-51, 1956-61 közt a püspöki kar elnöke. 1951-ben koncepció per fővádoltjaként 15 évre ítélték
- HAMVAS ENDRE (1890, Piszke, – 1970, Kalocsa) Szemináriumi tanár majd esztergomi aulista, 1940-től budapesti érseki helynök. 1943-tól csanádi püspök, 1951-56 közt az esztergomi főegyházmegye apostoli adminisztrátora. 1961-től a püspöki kar elnöke, 1964-től kalocsai érsek 1968-ban történt visszavonulásáig. Részt vett a II. Vatikáni Zsinaton.
- HANAUER ÁRPÁD ISTVÁN (1869, Pápa – 1942, Vác) 1919-től haláláig váci püspök.
- IJJAS JÓZSEF (1901, Baja – 1989, Kalocsa) 1964-től tagaratai címzetes püspök és csanádi apostoli adminisztrátor, 1969-től megyés püspök. Részt vett a II. Vatikáni Zsinaton. 1976-ban pápai trónállói címet nyert. 1987-ben nyugalomba vonult.
- XXIII. JÁNOS PÁPA (1881, Sotto il Monte – 1963, Róma) Polgári neve: Giuseppe Angeli Roncalli. 1925-től érseki rangban pápai diplomata a Balkánon. 1944-től párizsi nuncius, 1953-ban bíborosi rangot kap, és velencei pátriárka lesz. 1958-tól pápa, a II. Vatikáni Zsinat meghirdetője.
- KELEMEN KRIZOSZTOM FERENC (1884, Hahót – 1950, Pittsburg) Bencés szerzetes. 1929-től főapáti koadjutor, 1933-tól főapát. 1947-ben külföldre távozott.
- KISBERK IMRE (1906, Peresztegen – 1982, Székesfehérvár) Pappá 1930-ban, püspökké 1951-ben szentelték. 1941-től Ráckeve plébánosa, 1949-től kanonok. 1951-től a székesfehérvári székesegyház vicarius oeconomicusa és segédpüspök. 1951-1958 között többször Dunabogdányba száműzik. 1969. januárjától székesfehérvári apostoli kormányzó, 1974-től megyés püspök. 1971-74 között az esztergomi főegyházmegyének is apostoli kormányzója. Az Istentiszteleti Kongregáció tagja 1970-75 között, az Országos Liturgikus Tanács elnöke 1973-tól haláláig.
- KLEMPA KÁROLY SÁNDOR (1898, Graz – 1985, Graz) 1957-től veszprémi püspöki általános helynök, 1959 nyarától 1972-ig apostoli kormányzó.
- KOHL MEDÁRD JÓZSEF (1859, Radafalva – 1928, Esztergom) Bencés szerzetes. 1893-ban egy merénylőtől megmenti Vaszary Kolos hercegprímást. 1900-tól samosatai c. püspök, esztergomi segédpüspök.
- KOVÁCS SÁNDOR (1893, Kecskemét – 1972, Budapest) 1944-től szombathelyi püspök. 1972-ben lemondott tiszteréről, még ez évben elhunyt.
- KOVÁCS VINCE (1886, Galgamácsa – 1974, Vác) 1940-től váci segédpüspök. 1953-tól püspöki általános helynök, 1959-1969 között apostoli kormányzó.
- KUJÁNI FERENC (1890, Géderlak – 1964, Kalocsa) kalocsai egyházmegye pap, kanonok. 1951-56 közt káptalani helynökként kormányozza a főegyházmegyét.
- LEGÁNYI NORBERT BÉLA (1906, Budapest – 1987, Pannonhalma) Bencés szerzetes. 1957-től 1968-as lemondásáig pannonhalmi főapát.
- MAJLÁTH GUSZTÁV KÁROLY gróf (1864, Bakóczy – 1940, Budapest) 1897 januárjától utódlási joggal erdélyi segédpüspök, ugyanazon év nyarától 1938-ban történt lemondásáig megyés püspök.
- MIHÁCSI JÓZSEF (1914, Szelevény – 1982, Budapest) Békepap, kanonok. 1977 nyarától 1978 márciusáig káptalani helynökként a váci egyházmegye élén.
- MIKES JÁNOS gróf (1876, Zabola – 1945, Répceszentgyörgy) 1911-1935 között szombathelyi püspök. Lemondása után címzetes érsek.
- MINDSZENTY [Pehm] JÓZSEF (1892, Csehimindszent – 1975, Bécs). 1944-től veszprémi püspök, 1945-től esztergomi érsek, 1946-ban bíborossá kreálták. 1948 decemberében bebörtönzik, koncepció perben elítélik. 1956. okt. 30 - nov. 4. között gyakorolhatja

- prímási joghatóságát, majd az amerikai követségre menekül. 1971-ben Rómába, onnan Bécsbe távozott. 1972-ben székét a pápa üresedettnek nyilvánította.
- MONTINI, GIOVANNI BATTISTA *lásd VI. Pál*
- ORSENIGO, CESARE (1873, Olginate – 1946, Eichstatt) 1922-től ptolemaisi címzetes püspök. Apostoli nuncius Magyarországon 1925-1930 között, innen Berlinbe helyezik, ahol Pacelli helyét veszi át. Shvoy Lajos püspökké szentelésekor consecrator.
- PACELLI, EUGENIO *lásd XII. Pius*
- VI. PÁL PÁPA (1897, Concesio – 1978, Castel Gandolfo) Polgári neve: Giovanni Battista Montini. 1924-től az államtitkárság alkalmazásában, Pacelli titkárja, 1944-től al-, majd helyettes államtitkár. 1954-től milánói érsek, de bíborossá csak 1958-ban kreálják. 1963-tól pápa, a II. Vatikáni Zsinat befejezője.
- PAPP KÁLMÁN (1886, Sopronszentgyörgy – 1966, Győr) 1946-tól haláláig győri megyés püspök.
- PÉTERY [Petró] JÓZSEF (1890, Miskolc-Mindszent – 1967, Hejce) 1942-től váci püspök. 1953-ban Hejcére internálták.
- IX. PIUS PÁPA (1792 – 1878, Róma) Polgári neve: Giovanni Maria Mastai Ferretti. 1827-től Spoleto püspöke, 1840-től bíboros. 1846-tól pápa. Uralma alatt veszteti el területét a Pápai Állam, ám a pápaság lelki vezető szerepét az I. Vatikáni Zsinat megerősíti.
- XI. PIUS PÁPA (1857, Desio – 1939, Róma) Polgári neve: Achille Ratti. Kiváló történész volt, 1918-tól lengyelországi nuncius. 1921-től milánói érsek. 1922-től pápa, Vatikánállam megeremtője.
- XII. PIUS PÁPA (1876, Róma – 1958, Castel Gandolfo) Polgári neve: Eugenio Pacelli. Bajor, majd német nuncius, 1930-tól államtitkár. Legátusként 1938-ban Magyarországon járt az Eucharisztikus Kongresszuson. 1939-től pápa.
- POTYONDY IMRE (1885, Söréd – 1978, Székesfehérvár) Fehéregyházmegyes pap. Szentelték: 1908. Teológiai doktor. Káplánévei után 1911-től szemináriumi tanár, mellette püspöki titkár 1916-tól, irodaigazgató 1920-tól. 1930-ban kanonoki címet nyer s a szeminárium rektora lesz (1940-ig). Egyházmegyei A.C. igazgató 1926-48 között. A Központi Szeminárium rektora 1957-68 közt. Provikárius 1939-től, vikárius 1943-tól 1971-ig. Shvoy püspök halála után káptalani helynökként kormányozza az egyházmegyét (1968-69). Pápai kamarás 1925-től, pápai prelátus 1935-től, 1949-től nagyprépost.
- PROHÁSZKA OTTOKÁR (1858, Nyitra – 1927, Budapest) Esztergomi spirituálisként Shvoy nevelője, majd 1905-től közvetlen püspökelődje. Nagy hatású szónok, filozófus, teológus, szociális apostol, a politikai katolicizmus markáns képviselője – ugyanakkor kivételesen puritán főpapegyéniség volt.
- ROGÁCS FERENC (1880, Csendlak – 1961, Pécs) 1948-tól utódlási joggal pécsi segédpüspök, 1958-tól megyés püspök.
- RONCALLI, GIUSEPPE ANGELI *lásd: XXIII. János pápa*
- ROTT NÁNDOR (1869, Bodensadt – 1939, Veszprém) 1917-től haláláig veszprémi püspök.
- ROTTA, ANGELO (1895, Milánó – 1965, Róma) 1922-től thébai címzetes érsek. Apostoli nuncius Magyarországon 1930-tól. 1945-ben kiutasították az országból.
- SÁRKÖZY PÁL ENDRE (1884, Jánosháza – 1957, Pannonhalma) Bencés szerzetes. 1947-től kormányzó apát, 1951-től pannonhalmi főapát
- SÉLLYEI NAGY IGNÁC (1733, Székesfehérvár – 1789, Pest) Az 1777-ben létrehozott székesfehérvári egyházmegye első püspöke. Kiváló jogász.
- SCHIOPPA, LORENZO (1871, Nápoly – 1935, Hága) 1912-től a müncheni nunciatura titkára, majd justinianopolisi címzetes érsekként 1920-25 között apostoli nuncius Magyarországon. Innen Hágába helyezték.

- SCHWARZ-EGGENHOFER ARTÚR* (1890, Bécs – 1969, Székesfehérvár) kanonok, 1958 szeptemberétől általános érseki helynökként, 1959 nyaratól haláláig apostoli kormányzóként az esztergomi főegyházmegye élén.
- SERÉDI JUSZTINIÁN GYÖRGY* (1884, Deáki – 1945, Esztergom) Bencés jogtudós, római ágens. 1927-től esztergomi érsek, és bíboros.
- STEINER FÜLÖP* (1830, Fehéregyháza – 1900, Tés) püspök, egyházjogász. 1890-től székesfehérvári püspök, az egyházpolitikai küzdelmek idején különösen aktív.
- SZABÓ IMRE* (1901, Sorokújfalu – 1976, Budapest) 1951-től esztergomi segédpüspök. 1950-57 közt budapesti helynök. 1956-62 közt Hugyagra internálva, majd részt vehetett a II. Vatikáni Zsinat munkájában. 1969-71 közt apostoli kormányzó.
- SZAKOS GYULA* (1916, Sótorny – 1992, Székesfehérvár) Szombathelyi egyházmegyes pap, aulista. 1982-től Shvoy Lajos második utóda a székesfehérvári püspöki székhelyben.
- SZENDI JÓZSEF* (1921, Székesfehérvár –) Fehéregyházmegyes pap, 1982-től apostoli kormányzóként, 1983-tól megyés püspökként, 1993-tól érsekként vezette a veszprémi egyházmegyét. Nyugállományban 1997 óta.
- SZMRECSÁNYI LAJOS* (1851, Sárosdaróc – 1943, Eger) 1904-től egri segédpüspök, 1912 tavaszától koadjutor, 1912 augusztusától egri érsek.
- TARDINI, DOMENICO* (1888, Róma – 1961, Róma) Vatikáni államtitkár a II. Vatikáni Zsinat meghirdetésekor.
- THEAS, PIETRO MARIA* (1894, Barzun – 1977) 1947-től lourdesi püspök.
- VÁRKONYI IMRE* (1916, Budapest – 1983, Budapest) kalocsai egyházmegyes pap, kanonok. 1961-64 közt káptalani helynökként kormányozza a főegyházmegyét.
- VASZARY KOLOS FERENC* (1832, Keszthely – 1915, Balatonfüred) Bencés szerzetes 1885-1891 közt tartományfőnök. 1891-től esztergomi érsek, 1893-tól bíboros. Lemondott 1912. december 31-én.
- VIRÁG FERENC* (1869, Bonyhád – 1958, Pécs) 1926-tól pécsi püspök. Pápai trónálló címmel kitüntetve.
- WINKLER JÓZSEF* (1905, Nagyszentmihály – 1981, Szombathely) Szombathelyi egyházmegyes pap, 1964-től dadimai címzetes püspök, szombathelyi segédpüspök. 1974-től a Vasvár–Szombathelyi Székeskáptalan nagyprépostja.
- WYSZYNSKI, STEFAN* (1901, Zuzela – 1981) Lublini püspök 1946-tól, varsói és gnieźnói érsek, a lengyel püspöki kar elnöke 1948-tól. 1953-tól bíboros.
- WITZ BÉLA* (1889, Zablya – Budapest, 1962) kanonok, 1956. november 4. után 4 hónapig az esztergomi érsek általános helynökeként a főegyházmegye élén.
- ZADRAVECZ ISTVÁN* (1884, Csáktornya – 1965, Zsámbék) Ferences szerzetes. 1920-27 között tábori püspök.
- ZEMPLÉN GYÖRGY* (1905, Münden – 1973). Ciszteci szerzetes. Egyetemi tanár, 1950-ben a Hittudományi Akadémia dékánja, 1965-től a Pápai Magyar Intézet rektora. 1969-től arenai címzetes püspök, esztergomi segédpüspök.
- ZICHY GYULA gróf* (1871, Nagyláng – 1942, Kalocsa) 1905-től pécsi püspök, 1925-től kalocsai érsek. 1926 márciusáig pécsi apostoli kormányzó is.

II. Fehéregyházmegyes papok

- ÁCS ANTAL KAJETÁN O.Cist.* (1919, Velence – 2001, Székesfehérvár) Szentelték: Zirc, 1944. Teológiai doktor. Ciszterci szerzetes, 1950-től fehéregyházmegyes pap. A Székesfehérvár–Nagyboldogasszony templom plébánosa (1948-58), majd Kislángra, később Pákozdra kerül. 1994-től haláláig az újjáalakuló Székesfehérvári ciszterci rendház házfőnöke. 1954-ben négyhónapos vizsgálati fogságban illegális hitoktatás és röpiratterjesztés gyanújával.

- ÁGH KÁLMÁN (1916, Iván – 1971, Martonvásár¹⁹²) Szentelték: Székesfehérvár, 1940.
1943-tól Csepelen káplán, 1945-től Csepel–Belvárosban plébános. 1949-ben Polgárdiba kerül, 1951-58 között Székesfehérvár–Belvárosban káplán, rövid ideig adminisztrátor is. 1958-tól Pilisborosjenői, 1967-től tököli plébános.
- ANGELI ANDRÁS (1913, Isztimér – 1983, Solymár) Szentelték: Székesfehérvár, 1937.
1938-48 között Csepelen hitoktató. 1948-tól Bián, 1971-től haláláig Pilisszentivánon plébános.
- ANGELI MÁRTON (1909, Isztimér – 1962, Solymár) Szentelték: Székesfehérvár, 1933.
Csepelen káplán, majd Érden hitoktató. Később Szigetújfaluban, majd Pilisborosjenőn szolgál, 1946-tól Solymáron plébános.
- ARADI IGNÁC (1886, Székesfehérvár – 1979). Szentelték: Székesfehérvár, 1910.
Káplánévei után 1917-től 1960-ig Polgárdiban szolgál. 1938-ban címzetes apáti, 1963-ban kanonoki méltóságot kapott.
- ARATÓ MIKLÓS ORBÁN O.Cist. (1923, Pécs –) Szentelték: Székesfehérvár, 1951. Jogi doktor. Négy különböző budapesti plébánián és Tökölön hitoktató ill. káplán, majd 1963-1990 között Baross Gábor-telepi plébános. Rendje újjáalakulása óta rendi közösségében Pécssett.
- ÁSGUTI [Folláth] ÁDÁM (1902, Budafok – 1978, Budapest) Szentelték: Székesfehérvár, 1925. Teológiai doktor. Zsámbékon és Csepelen káplánkodik, majd 1928-1933-ig aulai szolgálatban áll. 1933-tól Zsámbék, 1953-tól Budafok–Belváros plébánosa. 1946 decemberében pápai kamarási, 1966-ban címzetes apáti, 1975-ben kanonoki méltóságot kapott.
- BÁCSKAI SÁNDOR KEVE O.Cist. (1927, Baja –) Szentelték: Székesfehérvár, 1951. Hat kápláni állomáshely után 1962-től Sárosdon szolgál, 1963-tól plébánosként. 1992-ben visszatért rendi közösségébe.
- BAJOR JENŐ (1939 Komárom –) Szentelték: Székesfehérvár, 1962. Káplánkodott Pilisszentivánon, Perkátán, Székesfehérvár–Vizivárosban, Nagytétényben. 1974-től plébános Tárnokligeten. Püspöki tanácsos 1987, címzetes esperes 1997 óta.
- BAKODY ERNŐ (1897, Szárföld – 1945, Százhalombatta). Szentelték: Székesfehérvár, 1926. Káplánkodott Perkátán, Baracson, Sárbogárdon, Nagytétényben, Tökölön, Székesfehérvár–Vizivárosban. 1936-tól lelkész Százhalombattán. Az orosz katonák által kényszermunkára fogott, legyengült szervezete okozta halálát 1945 februárjában.
- BALÁZS TIBOR (1936, Csíkszereda –) Szentelték: Székesfehérvár, 1959, de csak 1962-ben engedték szolgálatba. Káplánkodott Dunaújvárosban, Pilisvörösváron, Piliscsabán, Ráckeven, Törökbálinton, Előszálláson, Nagytétényben, Budafok–Belvárosban. 1971-től Pátka, 1978-tól Lovasberény plébánosa.
- BARBÉLY PÁL (1913, Fertőszergény – 1999, Sopron) Szentelték: Székesfehérvár, 1938. Rácalmási káplán, majd székesfehérvári hitoktató. A háború után lelkész Apátszálláson, adminisztrátor Budafok–Belvárosban 1949-től, lelkész Alsószentivánon. 1957-től plébános Előszálláson majd Sárbogárdon, 1978-tól Budafok–Belvárosban nyugállományba vonulásáig (1993). 1982-ben kanonoki címet nyert, melyről 1997-ben lemond, ekkortól címzetes prépost.
- BARDON ISTVÁN (1873, Székesfehérvár – 1963, Pusztavám). Szentelték: 1895-ben. Káplánévei után 1909-től nyugdíjazásáig (1947) Pusztavámon szolgál.
- BARTOSS SÁNDOR (1928, Budapest –) Szentelték: Székesfehérvár, 1954. Káplán-kodott Pomázon, Pusztaszabolcsan, Előszálláson, Dunaújvárosban, Székesfehérvár–Belvárosban. 1965-től plébános Torbágyon.

¹⁹² Kórházba szállítás közben Martonvásár közelében elszenvedett autóbaleset következtében.

- BAUMGARTNER KÁROLY (1904, Alsórönök – 1945, Vértesacska) Szentelték: 1929-ben. Káplánkodott Érden, Dunabogdányban, majd adminisztrátor Nadapon, később Zámolyon. 1938-tól vértesacsai plébános. Német légitámadás során szerzett repeszsérülés okozta a beteghez induló pap halálát 1945. március 15-én.
- BEJCZY GYULA (1907, Gyöngyösfalva – 1985, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1932. Teológiai doktor. Shvoy püspök egyik legközvetlenebb munkatársa: 1935-45 között püspöki titkár, 1945-46 között irodaigazgató. 1946-52 között börtönben. Szabadulása után a Székesfehérvár–Semináriumi templomban teljesít szolgálatot, 1969-től nyugdíjazásáig (1982) ismét irodaigazgató. 1940-ben pápai kápláni, 1946-ban pápai kamarási címet nyert.
- BÉLAFALVY IMRE (1921, Cegléd – 1995, Érd) Szentelték: Budapest, 1944. Teológiai doktor. Hét kápláni hely után kerül Érd–Tusculanumra lelkésznek 1959-ben, 1962-től plébános ugyanitt haláláig.
- BERECZ FERENC (1927, Törincs – halálozási adata ismeretlen) Szentelték: 1953. Teológiai doktor, képzőművészeti tanulmányokat is folytatott. Érdligeten, Dunabogdányban, Bakonykútiban és Csóron szolgált. 1964-ben eltávozott az egyházmegye közösségéből, 1970 táján az esztergomi Keresztény Múzeum restaurátora volt.
- BERGENDY JÁNOS (1892, Vágkirályfa – 1945, Székesfehérvár) Szentelték: 1916. Káplán Adonyban, majd Dunapentelén, 1921-től csepeli, 1926-tól pilisvörösvári hitoktató. 1928-tól Albertfalván szervezi meg az egyházközséget, 1933-tól Székesfehérvár–Víziváros plébánosa, majd irodaigazgató. 1938-ban pápai kamarási címet nyert. Az Egyházmegyei Takarékpénztár Rt. megalapítója. 1945. március 22-én fosztogató orosz katonák lőtték le a püspöki palotában.
- BERKÉNYI ALAJOS (1914, Pereszteg – 1976, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1940. Káplánkodott Budafokon és Székesfehérvár–Vízivárosban, 1945-től haláláig Székesfehérvár–Almássy-telep lelkésze majd plébánosa.
- BERTHA PÁL (1909, Nemeskeresztúr – 1949, Kápolnásnyék) Szentelték: Székesfehérvár, 1931. Káplánkodott Ráckevén és Vízivárosban, 1935-től haláláig kápolnásnyéki lelkész.
- BILKEI FERENC (1872, Sárszentmihály – 1955, Székesfehérvár) Szentelték: 1896. Káplánévei után 1898-tól hitoktató Székesfehérvárott, 1912-től felsővárosi plébános nyugállományba vonulásáig (1948). Lapszerkesztő, újságíró, hitbuzgalmi könyvek szerzője.
- BOLLA JENŐ (1936, Győr –) Szentelték: Székesfehérvár, 1960. Kápláni szolgálati helyei: Előszállás, Pilisvörösvár, Dunaújváros, Bodajk, Tököl, Káloz, Bicske. 1971-től Csabdi plébánosa, majd Balinkára, 1983-ban Sárszentmiklóásra kerül. 1987 óta betegszabadságon van, Ausztriában él.
- BÜTTNER FERENC (1890, Budapest – 1972, Székesfehérvár) Szentelték: Róma, 1914. Filozófiai és teológiai doktor. Szemináriumi prefektus és teológiai tanár 1916-18 között, majd tanár 1928-35 és 1950-53 közt is. Káplánkodott Ráckevén és Csepelen, hitoktató és lelkész Székesfehérvár–Búrtelepen 1920-tól. Aulai szolgálatban püspöki titkárként majd irodaigazgatóként 1927-35 között. 1935-43 közt Budafok–Belváros plébánosa. Kitüntetései: pápai kamarás (1929), címzetes apát (1938), kanonok (1943).
- CSABAI JÁNOS (1917, Hatvan – 1977, Lovasberény) Szentelték: Székesfehérvár, 1941. Káplánkodott Abán és Dunapentelén, hitoktató volt Bicskén. 1944/45-ben tábori lelkész. Később Csabdiban, 1953-tól Lovasberényben szolgált.
- CSONTOS FERENC MÁRTON OFM (1906, Érsekújvár – 1987, Székesfehérvár). Szentelték: Szombathely, 1930. A ferences rendben 1950-ig, majd egyházmegyésként Székesfehérváron és Adonyban káplánkodott. Lelkész Nagylókon 1962-től nyugállományba vonulásáig (1983).

- CSÖNGEDY GYULA (1868, Föveny – 1929) Szentelték: 1891. Káplánéveit Isztiméren, Rácalmáson, Etyeken és Adonyban töltötte, 1898-tól haláláig ugyanitt plébános. 1922-től országgyűlési képviselő.
- CSUPOR ZOLTÁN MIHÁLY SDB (1919, Perenye – 1995, Székesfehérvár) Szentelték: Budapest, 1947. A szalézi rendben 1950-ig. Egyházmegyénkben 1954-től haláláig Tordason szolgált. A Sajnovich-Gyűjtemény megalapítója és gondozója.
- DEBRECZENI MIKLÓS (1925, Székesfehérvár – 1997, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár 1951. Kápláni állomáshelyei: Aba, Káloz, Székesfehérvár–Felsőváros, Előszállás, Ráckeve. 1958-tól Máriaremetén szolgált 1997-ben történt nyugdíjazásáig.
- DESITS ISTVÁN (1907, Ölbő – 1992, Sárvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1930. Káplánkodott Perkátán és Nagytétényben, 1932-től Székesfehérvárra kerül kollégiumi prefektusként majd kórházlelkészként. 1939-től 1975-ben történt nyugdíjazásáig Budatétényben szolgált.
- DOBOSI FERENC (1912, Csepel – 1988, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1936. Érden és Tökölön töltött kápláni évek után Agárdi adminisztrátor, 1949-től Gárdony, 1958-tól 1986-ig Szigetújfalu plébánosa. Címzetes kanonoki címmel tüntették ki 1969-ben.
- DOLMÁNY ISTVÁN VENDEL O.Cist. (1920, Hercegfalva – 1989, Dunaújváros) Szentelték: Zirc, 1944. Ciszterci szerzetes, 1950-től fehéregyházmegyes papként régi ciszterci településeken szolgált: előszállási káplán, majd nagyvenyimi adminisztrátor. 1988-tól nyugállományban.
- DOMBI FERENC (1927, Szob –) Szentelték: Székesfehérvár, 1954. Káplánként illetve hitoktatóként szolgált Törökbálinton, Pilisvörösvárott, Székesfehérvár–Belvárosban, majd Tökölön. Önálló szolgálati helyei az egyházmegyében: Etyek, Halásztelek, Alsószentiván, Ercsi. 1978-tól nyugdíjazásáig (1987) Pátka plébánosa.
- DOROSZLAI [Morgenthal] BÉLA (1888, Huszt – 1961, Budapest) Szentelték: 1912. Bodajkon, Adonyban, Székesfehérvárott és Budafokon eltöltött kápláni évek után 1926-tól Lovasberény, 1933-tól 1955-ig Albertfalva lelkipásztora.
- DÓZSA MÁRTON LÁSZLÓ O.Cist. (1914, Heves – 1999, Székesfehérvár) Szentelték: Zirc, 1940. A ciszterci rendben 1950-ig. 1946-tól gazdasági vezetőként, 1950-től egyházmegyes plébánosként Előszálláson, 1951-1986 között adminisztrátorként Apátszálláson szolgált.
- DÖMÖTÖR ISTVÁN (1891, Kóny – 1969, Székesfehérvár) Szentelték: 1915. 1947-ig Ercsiben szolgált. 1947-től a püspökségi gondnoka, 1948-tól nyugdíjazásáig (1960) Székesfehérvár–Vízivárosi plébános. 1955-ben címzetes apáti kitüntetést kap.
- DUCHOVICS IVÁN (1894, Velka Lehota – 1976, Székesfehérvár) Szentelték: 1916. Káplánkodott Pázmádon, Sós-kúton, Érden, Ercsiben, Sós-kúton, Székesfehérvár–Felsővárosban, majd hitoktató ugyanott. 1939-től sós-kúti adminisztrátor, 1951-től Érd–Ófalu plébánosa 1964-ben történő nyugállományba vonulásáig.
- FELBER VIKTOR (1869, Vérteskozma – 1936) Szentelték: 1892. Káplánévei után 1908-tól Nagykovácsi plébánosa. Egyházzenesz, az Országos Magyar Cecília Egyesület tagja.
- FELNÉMETI FERENC (1920, Budakeszi – 1987, Érd) Szentelték: Székesfehérvár, 1944. Korai beosztásai után 1947-49 között csepeli hitoktató, majd Szigetszentmártoni plébános. 1955-től Kálozon, 1957-től Besnyőn, 1958-tól Etyeken adminisztrátor. 1962-ben megvonják működési engedélyét. 1966-tól bicskei káplán, 1970-től kőszárhegyi adminisztrátor, 1978-tól haláláig diódsi plébános.
- FERSICH JÁNOS (1879, Völgyfalva – 1938) Szentelték: 1903. Ercsiben káplán, majd érdi, később martonvásári adminisztrátor. 1912-től haláláig Nagytétény lelkipásztora.
- FOLLÁTH ÁDÁM *lásd: Ásguti Ádám*

- FÓTI JÁNOS (1936, Pilisvörösvár –) Teológiai doktor. Szentelték: Székesfehérvár, 1959 – de csak 1962-ben engedték szolgálatba. Káplánkodott Kelenvölgyben, Törökbálinton, Csepel–Belvárosban. 1974-től nyugdíjazásáig (1987) plébános Iváncsán.
- FÜLÖP FERENC (1918, Bridgeport – 1957) Szentelték: 1946. Teológus még, amikor a nyilasok amerikai származása miatt bebörtönzik. Visszatért az USA-ba, ahol autóbalesetben vesztette életét.
- FÜSTÖS ANTAL JÓZSEF (1919, Ráckeve – 1985, Berg am Starnberg) Szentelték: Székesfehérvár, 1943. Kápláni helyei: Bicske, Vál, Tököl, Csepel–Belváros, 1949-től szigethalmi plébános. 1957-ben 15 év börtönre ítélték, 1963-ban amnesztiával szabadult. Érd–Ófalu lekipásztora lett, 1977-ben Németországba távozott: a Szabad Európa Rádió munkatársa, a Müncheni Magyar Katolikus Misszió segédlelkésze. Végakarata szerint Magyarországon temették el.
- FÜZY SÁNDOR (1915, Székesfehérvár – 1987, Budapest) Szentelték: Budapest, 1938. Teológiai doktor. Sárbogárdi káplán, majd teológiai tanár. 1942-től Székesfehérvár–Öreghegy, majd Göböljárás, 1946-tól Szigetszentmárton lekipásztora. 1952 nyarán börtönzik be, 1956-ban szabadul. Adminisztrátor Csepelen, majd Nagykovácsiban, 1967-től ismét Csepelen – kápláni beosztásban.
- GÁBOR JÁNOS (1915, Rábakecskéd – 1985, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1943. Rövid pomázi és sárbogárdi káplánkodás után 1945-től 1983-ban történt nyugdíjazásáig Sárszentágota lekipásztora.
- GACS BÉLA EMILIÁN OSB. (1912, Edve – 1988, Pannonhalma) Szentelték: Pannonhalma, 1938. Bencés tanár. 1948-tól Velencén káplán, 1959-től haláláig Vértesacsán szolgált. 1968-tól egyházmegyei szőlőgondnok.
- GÁGER JÓZSEF (1895, Sopronkeresztúr – 1945, Pilisvörösvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1920. Tizenkét kápláni állomáshely után 1930-tól biai lelkész, 1939-től Pilisvörösvári adminisztrátor.
- GÁL FERENC GYÖRGY (1927, Káloz – 1983, Soponya) Szentelték: Székesfehérvár, 1950. 1977-ig tíz (!) kápláni, két hitoktatói és egy adminisztrátori állomáshelye volt, majd egészségi állapota miatt nyugállományba kerül 1979-81 közt reaktiválja magát: ekkor felcsúti plébános.
- GALAMB IMRE (1915, Tolcsva – 1985, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1941. Kápláni évei után 1945-től hardi adminisztrátor, majd 1947-től kislángi, 1958-tól sárbogárdi plébános. 1964-68 között az esztergomi főegyházmegyében szolgált, majd Baracson nyugállományba vonulásáig (1970).
- GARDA JÓZSEF (1927, Baracs – 1995, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1954. Rövid előszállási és dunaújvárosi káplánkodás után kerül Székesfehérvár–Vasútvídekre, ahol káplán (1958-61, 1962-63), adminisztrátor (1961-62), majd plébános (1975-79, 1982-től haláláig). Szolgált közben Csóron és a Szent Imre templomban is. 1979-től egyházmegyei gondnok. 1982-ben kanonoki kinevezést kap.
- GÁSPÁR JÁNOS (1906, Csécse – 1945, Iszkaszentgyörgy) Szentelték: 1930. Szabadbattyánban, Érden, Kálozon, Perkátán és Székesfehérvár–Vizivárosban töltött káplánévek után, 1939-től Iszkaszentgyörgy plébánosa. 1945. március 18-án mulatozó orosz katonák lötték le.
- GAVORA BÉLA (1915, Budapest –) Szentelték: Székesfehérvár, 1939. Káplánkodott Ráckeven, majd Székesfehérvár–Felsővárosban. 1944/45-ben tábori lelkész. 1955-ig adminisztrátor a felsővárosban, majd Máriaremetére kerül, 1957-től nyugdíjazásáig (1993) Ráckeve plébánosa. Címzetes apáti kitüntetést nyert 1980-ban.
- GRIEGER MIKLÓS (1880, Körmöcbánya – 1938) Szentelték: 1903, 1910-ig a besztercebányai püspökség papja. Egyházmegyénkben Baracskán, Sósúton, 1931-től

- haláláig Bicskén szolgál. 1920-tól nemzetgyűlési, később országgyűlési képviselő, legitimista érzelmű, elismert szónok. 1929-ben címzetes apáti méltóságot kap.
- GUTBROD JÁNOS (1938, Dunabogdány – 1991) Szentelték: Székesfehérvár, 1963.
Káplánkodott Adonyban és Ráckevén, 1965-ben nyugdíjazták.
- GYARMATI ISTVÁN (1914, Székesfehérvár – 1976, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1937. Kápláni ill. hitoktatói szolgálati helyei: Dunapentele, Tököl, Budafok, Máriaremete. 1954-től perkátai adminisztrátor, 1956-tól plébános Nagykovácsiban, majd Tökölön, végül Szentistvántelegen.
- HAJÓS [Grünthal] JÓZSEF [Szaniszló] (1885, Dombóvár – 1967, Székesfehérvár) 1904-től 1912-ig a karmelita rendben. Szentelték: Budapest, 1908. Bicskén és Székesfehérvárott töltött káplánévek után 1922-39 közt martonvásári plébános. 1939-től kanonok, szemináriumi rektor és teológiai tanár Fehérváron. 1952-54 közt az esztergomi szeminárium rektora. Pápai kamarási címet (1938) és címzetes préposti méltóságot nyert (1949)
- HALÁSZ ERVIN (1919, Budapest – 2000) Szentelték: Ercsi, 1943. Káplánkodott Ercsiben és Csepelen, 1949-től Fehérváron hittanár, teológiai tanár, kisszemináriumi prefektus. 1951-től püspöki szertartó majd titkár, 1952-54 közt bebörtönzik. Shvoy püspök egyik legközvetlenebb munkatársa, személye ezért állandó alku tárgya volt az ÁEH-val. A helyzet lassan felörölte, behódolt az ÁEH-nak, akik 1974-ben külföldre engedték. Helyzetének rendezése után a kölni egyházmegyébe exkardínálva.
- HEGYI KÁROLY CM (1916, Rábacsanak – 1999, Székesfehérvár) Szentelték: Szob, 1944. A lazarista rendben 1950-ig, utána fehéregyházmegyes. 1946-1955 között Csepel–Királyerdőn szolgált, majd adminisztrátor Csabdin, 1962-től plébános Vérteskozmán, 1966-tól nyugdíjazásáig (1990) Csákberényben.
- HIDVÉGI ERVIN (1904, Budapest – 1981, Karád) Szentelték: Székesfehérvár, 1952. Jogi doktor. Albertfalván, majd három különböző fehérvári plébánián káplán, 1959-től a ciszterci templom adminisztrátora. 1960-ban bebörtönözték, papi működését nem folytathatta.
- HOLEKSY ÁGOSTON (1874, Bécs – 1940) Szentelték: 1896. Kápláni évei után Martonvásáron, 1905-től Érden plébános. Az első világháború idején tábori lelkész, majd haláláig Bakonysárkány plébánosa. 1922-ben címzetes kanonoki kinevezést nyert.
- P[ajor]. HORVÁTH FERENC (1913, Székesfehérvár – 1959, Nagyhörcsök) Szentelték: Székesfehérvár, 1936. Sárbogárdon és Székesfehérvár–Vízivárosban káplánkodott, 1941-54 és 1956-58 közt Perkáta plébánosa. 1954-56 közt „szolgálaton kívül”. 1958-ban a rendőrség kitiltotta állomáshelyéről, haláláig Nagyhörcsök lelkésze.
- HORVÁTH IMRE (1867, Székesfehérvár – 1942 Szabadbattyán) Szentelték: 1891. Káplánévei után 1904-1912 közt Sárpentele lelkipásztora, 1913-tól Szabadbattyán plébánosa. Címzetes apáti méltóságot nyert 1935-ben.
- HORVÁTH KÁLMÁN (1915, Zsira – 1975, Székesfehérvár¹⁹³) Szentelték: Székesfehérvár, 1941. Bicskei és fehérvári káplánévek után hitoktató és tanoncotthoni prefektus. 1949 után Alcsút, Cece, Székesfehérvár–Vasútvidék, majd haláláig Vál lelkipásztora.
- HORVÁTH LÁSZLÓ [id.] (1920, Petőháza –) Szentelték: Székesfehérvár, 1945. Káplánkodott Ráckevén, közben hitoktató volt Csepelen (1947-48). 1954-ben az ÁEH az egyházmegye legdélibb plébániájára, Cecére száműzette. Kanonok 1990 óta.
- HORVÁTH MIHÁLY (1905, Nemesgulács – 1984, Tapolca) Szentelték: Székesfehérvár, 1936. Nyolc aktív papi éve alatt nyolc állomáshelye volt... Amúgy is beteges alkatát a két

¹⁹³ Távolsgai autóbusszon lett rosszul és hunyt el, Pákozdra menet

és fél évnyi börtön teljesen megtörte. 1954-től betegszabadságon, 1960-tól nyugállományban.

HUFNÁGEL FERENC (1885, Vértesacska – 1956, Fehérvárcsurgó). Szentelték: 1908.

Etyeken, Csepelen, Érden és Budakeszin töltött káplánévek után 1917-től Solymár, 1946-tól 1951-es nyugdíjazásáig Fehérvárcsurgó plébánosa. 1936-ban pápai kamarási címet nyert.

HUSVÉTH JÓZSEF (1890, Veszprém – 1977, Balinka) Szentelték: Székesfehérvár, 1913.

Tíz kápláni állomáshely után 1928-tól balinkai lelkész nyugdíjazásáig, 1957-ig.

JÁSZÓVARI [Schürger] ÖDÖN (1869, Nagyszöllös – 1949, Pomáz) Szentelték: 1893-ban.

A szepesi egyházmegyéből 1920-ban inkardinálva Fehérvárra. Adminisztrátor Zámolyban, 1921-től Pomázi plébános. 1935-ben pápai kamarási címet nyert.

KASSAI JÓZSEF (1919, Székesfehérvár – 1982, Székesfehérvár) Szentelték:

Székesfehérvár, 1942. Seregélyesen, Szabadbattyánban és Pusztavámon káplánkodott, 1949-től 1959-ig Székesfehérváron hitoktató. Ekkor betegszabadságra, két évvel később nyugállományba kerül. 1951-ben tiltott fényképezés miatt fél év fogházbüntetésre ítélve.

KATONA PUSZTA SÁNDOR (1911, Görgeteg – 1983, Budapest) Papköltő, esztétikai

doktor. Szentelték: Pilisvörösvár, 1934. Pilisvörösváron, Ráckevén, Ercsiben és Leányfalun káplán, miközben Rómában folytat tanulmányokat (1936). 1946-tól leányfalusi lelkész majd plébános. Címzetes kanonoki kitüntetést kap 1963-ban.

KELÉNYI OTTÓ (1915, Nagylózs –) Szentelték: Székesfehérvár, 1940. Kápláni helyei:

Csákvár, Székesfehérvár–Belváros, Székesfehérvár–Vasútvidék, Székesfehérvár–Viziváros. Plébános Bakonysárkányban 1947-től, Kápolnásnyéken 1949-60, Székesfehérvár–Vizivárosban 1960-86 között, nyugállományba helyezéséig. 1975-től kanonok.

KEMÉNY JÓZSEF (1910, Magyarszentmiklós – 1945, Seregélyes) Szentelték: 1932.

Csákváron, Ráckeresztúron, Törökbálinton és Érden töltött évek után 1943-tól seregélyesi plébános. 1945. július 28-án felrobbant kezében a templomkertben talált lövedék, sérüléseibe 4 nap múltán belehalt.

KÉRI NÁNDOR (1889, Székesfehérvár – 1968, Budapest) Szentelték: Innsbruck, 1912.

Dunabogdányi, érdi, magyaralmási, pázmándi, székesfehérvári kápláni és adminisztrátori megbízások után 1919-től lelkész Százhalombattán, 1927-től nyugállományba vonulásáig (1951) Székesfehérvár–Vasútvidék templomépítő plébánosa. Címzetes préposti méltóságot kapott 1938-ban. 1948-ig országgyűlési képviselő.

KERTÉSZ TIVADAR (1926, Budapest – 1995 után) Szentelték: Székesfehérvár, 1949.

Pomázi és adonyi káplánévek után 1955-ben elfogják, 10 év börtönre ítélik, de 1956-ban a forradalommal szabadul. Törökbálinton, Pomázon szolgál, majd 1958-tól Sárszentmihályi káplán. 1961-ben exkardinálását kérte a veszprémi egyházmegyébe, ám annak megtörténte előtt ismét letartóztatják. Ekkor papi pályáját elhagyja.

KISBERK IMRE *lásd a főpapok között.*

KISS ISTVÁN (1914, Kapuvár –) Szentelték: Székesfehérvár, 1941. Káplánévei után lelkész

Baracsken 1946-tól, adminisztrátor Soponyán 1949-től. Móra 1958-ban, Felcsútra 1962-ben, Bicskére 1977-ben kerül. Betegszabadságra megy 1987-ben, Nyugállományba 1989-ben, de később is kisegít Bicskén ill. Pestújhelyen. Címzetes kanonoki kitüntetést kap 1986-ban.

KISTELEKI ANTAL (1912, Székesfehérvár – 1980, Székesfehérvár) Szentelték:

Székesfehérvár, 1936. Szabadbattyáni és sárkeresztúri káplánévek után 1940-től Sárszentágota lelkésze, 1941-től a székesegyház káplánja, 1943-tól Székesfehérvár–Öreghegy lelkésze, majd Zámolyt, később Székesfehérvár–Felsővárost adminisztrálja. 1957-től itt plébános. Címzetes préposti méltóságot kapott.

- KISTELEKI ISTVÁN (1875, Székesfehérvár – 1962, Székesfehérvár) Szentelték: 1898-ban. Kápláni évei után rendkívül fiatalon, 35 évesen lett a székesegyház plébánosa. Hivatalos nyugdíjazására 1955-ben került sor, de már 1950-től vicarius oeconomusként a tényleges ügyintézt Kisberk Imre végezte a plébánián. A segédpüspök eltávolításakor azonban 1951-ben rövid időre reaktiválta magát. 1929-től címzetes, 1939-től valóságos kanonok és címzetes apát.
- KLAUCZ GYÖRGY (1860, Karád – 1933, Székesfehérvár) Szentelték: 1884. Kápláni és hitoktatói évek után 1890-től püspöki aulában dolgozik: volt szertartó, jegyző, 1901-1907 közt irodaigazgató. Szemináriumi tanár, 1907-12 közt rektor is. Pápai titkos kamarási címet nyert 1900-ban. 1907-től kanonok, 1926-ban nagyprépost lett. 1921-től címzetes apát. Shvoy Lajos székfoglalása előtt káptalani helynök.
- KOBLINGER LÁSZLÓ (1903, Budapest – 1976, Székesfehérvár) Szentelték: Esztergom, 1927. Kápláni évei után 1931-től Szigetújfalu, 1938-tól Csepel II., 1943-tól Fehérvárcsurgó. 1946-ban Pilisborosjenőre, 1959-ben Nagykarácsonyra, 1964-ben Előszállásra kerül plébánosnak, 1970-ben innen megy nyugdíjba.
- KÓSA FERENC (1911, Budapest – 1999, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1935. Ráckeven töltött két kápláni év után tanulmányi szabadságon: középiskolai ének- és zenetanár, elvégzi a Liszt Ferenc Zeneakadémia egyházzenei szakát, Rómában is tanul. 1941-től székesegyházi karnagy, majd egyházmegyei zeneigazgató nyugdíjazásáig, 1996-ig. Közben a székesfehérvári leánynevelő intézet lelkésze, a Székesfehérvár–Belvárosi plébánia káplánja majd, kisegítő lelkésze. Egyházmegyei Kántorképző Tanfolyam megszervezője és igazgatója 1994-ig. Az OMCE tagja, két ízben központi igazgatója is. Az Országos Nyári Kántortanfolyamok egyik szervezője 1962-1974 között. 1950-ben pápai kamarássá, 1983-ban címzetes kanonokká nevezték ki.
- KOVÁCS GÉZA (1910, Balassagyarmat – 1968, Budakeszi) Szentelték: Székesfehérvár, 1933. A második világháború végéig változatos pályaképe: Polgárdiban és Székesfehérváron káplánkodik, hitoktató, de kórházi és szanatóriumi lelkész is. 1946-52 közt Alsószentiván lelkésze, innen Vérteskozma, majd Cecére száműzeti az ÁEH. 1954-től nyugdíjazásáig (1967) kisegítő lelkész Alapon.
- KOVÁCS JÁNOS (1878, Kóny – 1963, Budapest) Szentelték: 1903. Káplánévei után 1908-22 közt a fehérvári Szent Imre konviktus prefektusa, mellette hitoktatóként működik. 1929-ben kamarási, 1948-ban prelátusi címet nyert.
- KOVÁCS JENŐ (1912, Balassagyarmat – 1970, Budakeszi) Szentelték: Székesfehérvár, 1935. Váli és nagytétényi káplánkodás után 1938-tól Pilisvörösvár–Bányatelep lelkésze és hitoktatója, 1943-tól nyugdíjazásáig (1967) Alap plébánosa.
- KŐ FERENC BERTALAN O.Cist. (1923, Székesfehérvár – 2000, Székesfehérvár) Szentelték: Zirc, 1946. A ciszterci rendben 1950-ig. Egyházmegyésként káplánkodott Székesfehérvár–Nagyboldogasszony templomban, Törökbálinton, Székesfehérvár–Felsővárosban, Székesfehérvár–Vasútvidéken, Piliscsabán, Nagyhorcskón, Adonyban, Bodajkon. 1965-68 közt lelkész Kőszárhegyen, majd ismét csak káplán Előszálláson. 1969-től Füle, 1981-től Székesfehérvár–Almássy-telep plébánosa.
- KÖLLEY GYÖRGY (1919, Budapest –) Népszerű cserkészvezető, 1946-ban elfogják, a Szovjetunióban internálják, 1953-ban térhet haza. 1961-ben bebörtönzik: három évet kap. Pappá szentelték: Székesfehérvár, 1956. Dunabogdányban káplánkodott 1969-ig, majd külföldre távozott.
- KÖNIG SIMON (1910, Pusztavám – 1949) Szentelték: Székesfehérvár, 1934. Etyeken, Csepelen majd Zsámbékon káplán, 1940-től gánti adminisztrátor. 1944-ben elhagyta állomáshelyét.

- KRÉCSY KÁROLY (1856, Székesfehérvár – 1937) Szentelték: 1879. Kápláni és hitoktatói évei után 1887-től 1926-ig Lovasberény plébánosa. 1915-ben címzetes, 1926-ban valóságos kanonok lett.
- KUDÓ JÓZSEF (1885, Tököl – 1967, Budapest) Szentelték: 1907. Káplánévei közben 1915-1918 között tábori lelkész. 1919-től Iváncsán lelkész, 1922-től Érd adminisztrátora majd plébánosa. 1946-tól Érd-Újfalu plébánosa.
- KUTHY ISTVÁN (1889, Székesfehérvár – 1966, Székesfehérvár) Teológiai doktor. Vegytant, természetrajzot és műszaki tanulmányokat folytatott Eötvös kollégistaként Pesten, majd Berlinben, majd Innsbruckban és Székesfehérváron folytatott teológiai tanulmányokat. Szentelték: 1918. Káplánévei után 1920-tól püspöki irodai jegyző és hittanár. 1926-30 közt teológiai tanár, spirituális. Betegsége után 1933-tól püspöki levéltáros és könyvtáros. Nevéhez fűződik a két intézmény rendezése és az Egyházmegyei Múzeum megszervezése. 1944-től szemináriumi rektor. 1945-ben kanonok, majd címzetes prépost lett. Kiváló művészettörténész volt.
- LAKATOS FRIGYES (1875, Zalaegerszeg, – 1931, Bicske) Jogi doktor. Szentelték: 1898. Káplánévei után a székesegyházban oltár- majd sekrestyeigazgató, 1907-től szemináriumi prefektus. 1910-től haláláig Bicske plébánosa. Címzetes préposti méltóságot kapott.
- LANGHAMMER JÁNOS (1907, Nyitra – 1986, Érd) Szentelték: 1931. Rácalmási és székesfehérvári kápláni-hittanári évek után 1954-től Csabdin adminisztrátor. 1955-ben bebörtönzik. 1956-ban Dunaújváros, 1957-ben Baracska adminisztrátora, 1962-től haláláig Érd-Újfalu lelképásztora. 1980-ban címzetes apáti méltóságot kapott.
- LÁSZLÓ JÁNOS VINCE O.Cist. (1902, Hercegfalva – 1977, Pannonhalma) Szentelték: Zirc, 1926. Ciszterci szerzetes, bölcsészdoktor, gimnáziumi tanár. 1951-től nyugdíjazásáig (1974) Mezőfalva plébánosa.
- LÁTICS GYÖRGY (1867, Dunapentele – 1938) Szentelték: Székesfehérvár 1891. Káplánévei után a székesegyház adminisztrátora (1898), majd Alapon, Pázmádon, 1916-tól Ráckevén plébános. Címzetes apáti és címzetes kanonoki (1925) méltósággal tüntették ki.
- LATTYÁK NÁNDOR (1872, Chyžsne – 1943) Szentelték: 1895. Káplánévei után 1903-tól nyugdíjazásáig (1940) Piliscsaba plébánosa.
- LAUBER BENEDEK (1932, Rákospalota –) Szentelték: Székesfehérvár 1957. Káplán majd hitoktató Pilisvörösváron. Aulai szolgálatban 1962-67 között. Ezután Rácalmás, majd Pilisborosjenő, 1977-től Csepel–Belváros, 1992-től Székesfehérvár–Felsőváros plébánosa. Az Egyházmegyei Hitoktatóképző igazgatója 1993-tól. C. prépost 1987-től, kanonok 1997-től.
- LENDVAY ZOLTÁN (1918, Budapest –) Szentelték: Székesfehérvár, 1942. Káplán Adonyban, majd kollégiumi prefektus és hittanár Székesfehérváron. Egy évig lelkész Csepel–Szabótelepen, 1951 óta Adony plébánosa. Címzetes apát lett 1986-ban.
- LENGYEL SÁNDOR (1925, Budapest –) Szentelték: Székesfehérvár 1954. Kántor-káplán Kápolnásnyéken, Előszálláson, Nagylángon (Soponya), majd Perkátán. Hitoktató Tökölön 1962-66 között, 1966-tól plébános Pázmádon. 1990 óta címzetes kanonok.
- LISINSZKY JÁNOS (1923, Pesterzsébet – 1981, Mór) Szentelték: Székesfehérvár 1954. Káplánévei után 1964-től Inotán adminisztrátor, 1969-től Soponyán, 1971-től Ráckeresztúron plébános. 1975-ben betegállományba kerül.
- LOVAS ISTVÁN (1910, Vértesboglár – 1978) Szentelték: 1938. Kápláni évei után 1944-től Szigetbecsén, 1968-tól Diósdon szolgált.
- LUGOSI IMRE (1930, Ercsi – 1980) Szentelték: Székesfehérvár, 1957. Polgárdiban, Pomázon és Solymáron töltött káplánévek után 1967-től Szigetmonostor plébánosa.

- MAGDICS IMRE (1910, Tárkány – 1966, Budapest) Szentelték: 1935. Csepel két plébániáján töltött káplánévek után 1938-tól haláláig Baross Gábor-telep lelkésze ill. plébánosa, bár 1963-tól Arató Miklós végzi a tényleges munkát.
- MAGDICS ISTVÁN (1850, Ráckeve – 1937, Székesfehérvár) Szentelték: 1873. Káplánévei után 1876-tól aulista: szertartó, iktató, „tollnok”, jegyző, majd 1884-től püspöki titkár. 1892-től Etyek lelkipásztora. 1902-től címzetes, 1914-től valóságos kanonok. 1920-ban préposti, 1927-ben pápai prelátusi címet nyert.
- MAKK FERENC (1905, Budakeszi – 1990, Székesfehérvár) Szentelték: 1930. Rövid szigetújfalui káplánkodás után hitoktató és lelkész Pilisvörösvár–Bányatelepen. 1936-tól nyugdíjazásáig (1983) Budakalász plébánosa.
- MAKÓ DÁVID (1926, Temesvár –) Szentelték: Székesfehérvár 1954. Perkátán, Csepelen és Albertfalván töltött kápláni évek után 1967-től Pátyon szolgál, 1978-tól Budapest–Remetékertváros plébánosa. Az egyházmegyei határrendezés során 1993-ban az Esztergom–Budapesti Főegyházmegyébe került. Nyugállományban 2002-től.
- MARKÓ GYULA (1892, Röjtökmuzsaj – 1972, Budapest) Szentelték: Pozsony, 1915. 1925-ig a ferences rend tagja. Seregélyesen káplán, 1927-től Csepelen hitoktató, 1930-35 között Csepel II. lelkésze, majd nyugállományba vonulásáig (1963) Nagytétény plébánosa.
- MARLOK ISTVÁN (1912, Pilisszentiván – 1995) Szentelték: Székesfehérvár, 1937. Kápláni évei után 1943-tól hitoktató, 1945-től adminisztrátor, 1947-től plébános Pilisvörösváron nyugalmába vonulásáig (1987)
- MARÓTHI ZOLTÁN (1926, Budapest –) Szentelték: Székesfehérvár, 1951. Káplánkodott Ráckevén, Adonyban, Abán. 1962-től sárhatvani lelkész, 1981-től 1993-ban történt nyugdíjazásáig fülei plébános.
- MÁTYÁS KÁLMÁN (1911, Korompa – 1974, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1935. Dunabogdányi káplánévek után Pilisszentkereszten (1939/40-ben Érden) adminisztrátor, majd plébános. Székesfehérvár–Vasútvidék plébánosa és irodaigazgató 1962-től, kanonok 1963-tól.
- MAYER JÓZSEF (1891, Szentmárton – 1969, Székesfehérvár) Szentelték: Eger, 1915. A ferences rend tagjaként tábori lelkész 1920-ig. Bakonykútiban, 1927-től Baracson, 1933-tól Sárbogárdon, 1958-tól nyugdíjazásáig (1962) Csóron szolgált. 1943-ban címzetes préposti méltóságot nyert. Évtizedekig vezette az egyházmegyei nyugdíjintézetet.
- MERÉSZ FERENC GÁSPÁR O.Cist. (1915, Detroit – 1986, Székesfehérvár) Szentelték: Zirc, 1942. Ciszterci tanárként került Fehérvárra 1945-ben. 1948-tól haláláig Székesfehérvár–Százsrét lelkésze.
- MERSEI ANTAL (1919, Törökbálint –) Szentelték: Székesfehérvár, 1942. Káplán Budakeszin, majd tábori lelkész. 1944-45. Hitoktató Nagytétényben. 1947-től nyugdíjazásáig (2000) Érd–Postástelep lelkipásztora.
- MÉSZÁROS ISTVÁN (1874, Peér – 1952, Székesfehérvár) Szentelték: 1897. Káplánévei után 1901-től Fehérvárcsurgón lelkész, 1905-től Vajtai plébános. 1911-től a Keresztény Szövetkezetek központi igazgatója Budapesten. 1925-től dunapentelei plébános, 1933-tól kanonok. Címzetes apáti méltóságot nyert 1918-ban.
- MÉZES JÓZSEF (1913, Zsira – 2000, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1940. Káplánéveit Tárnokon, Pilisvörösváron, Érden és Csákváron töltött, közben lelkész Érd–Tusculanumban (1944-45), majd hitoktató Érd–Újfalun. 1949-től lelkész Nagylókon, 1956-tól 1988-ban történt nyugdíjazásáig zámolyi plébános.
- MEZGÁR LAJOS (1891, Nagykanizsa – 1970, Porto Alegre) Szentelték: Székesfehérvár, 1914. 1944. Teológiai doktor. 1927-ig, teológiai tanári kinevezéséig káplánként, hitoktatóként, kórház- ill. zárdalelkészként egyaránt működött. 1943-tól Budafok–

Belváros plébánosa, 1951-ben külföldre távozik. Brazíliában hunyt el. Jó tollú újságíró, lapszerkesztő is volt.

MIKLÓS ANTAL (1919, Nagymácséd –) Szentelték: Budapest, 1944. Teológiai doktor. Egyházmegyénkben lelkész Hardon, majd káplán és hittanár Székesfehérváron, 1958-tól káplán Érdligeten. Plébános Perbálon 1961-től, Tökölön 1971-től. Nyugállományban 1985-től.

MILLER JÓZSEF (1866, Székesfehérvár – 1943) Szentelték: 1888. Káplánévei után székesegyházi oltárigazgatóként a „Fejérmegyei Napló” kiadója és szerkesztője 1894-95-ben, majd az „Alkotmány” szerkesztője és nyomdaigazgató Budapesten 1898-ig. Balinkai és ürömi adminisztrátori évek után 1910-37 között budakeszi plébános. Címzetes préposti méltóságot nyert 1926-ban, pápai prelátust 1933-ban, 1937-től kanonok. 1939-től az egyházmegyei nyomdaellenőrző bizottság elnöke.

MOHAI JÓZSEF (1923, Székesfehérvár – 1977, Székesfehérvár) Szentelték: 1947. Kápláni és hitoktatói évek után 1957-től haláláig Sárpentele plébánosa. Polihistor-alkat volt: teológia és zene mellett foglalkozott grafológiával, az íriszdiagnosztika elveinek lefektetője.

MOLNÁR DEZSŐ (1924, Nagylók – 2000, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1956. Kápláni szolgálati helyei: Előszállás, Sztalinváros, Velence, Dunaújváros, Perkáta, Rácalmás, Káloz, Dunaújváros. Plébánosként Bakonykútiban, Ráckeresztúron, Bakonykútiban és Isztiméren szolgált. 1985-ben szembetegsége miatt tartós betegszabadságra került

MOLNÁR GYULA (1861, Csempeškopács – 1961, Székesfehérvár). Szentelték: Székesfehérvár, 1928. Teológiai doktor, okleveles hittanár. Káplánévei után szemináriumi tanár és prefektus 1930-tól, spirituális 1933-tól, vicerector 1937-39 között és 1948-ban. Gimnáziumi hittanár 1937-1950 között. 1952-től Vál, 1958-tól Székesfehérvár–Vasútvidék adminisztrátora. 27 éven keresztül tagja, végül elnöke a szentszéki bíróságnak. 1952-ben pápai kamarási címet nyert.

MOLNÁR ISTVÁN (1880, Vica – 1944) Szentelték: 1904. 1905-től Iszkaszentgyörgyön szolgált, 1909-től plébánosként. 1921-től nyugdíjazásáig (1930) Vajta plébánosa.

MOLNÁR LÁSZLÓ (1931, Székesfehérvár –) Szentelték: Székesfehérvár, 1957. Káplánkodott Kálozon, Sárbogárdon, Csepelen. 1967-ben külföldre távozott.

MÓRASZ PÁL (1907, Budapest – 1982, Székesfehérvár). Szentelték: Székesfehérvár, 1931. Káplánkodott Dunapentelén, Baracson, majd Budafokon; 1936-tól Baracson adminisztrátor majd plébános, 1944-től Lovasberényben szolgált. 1953-ban püspöki irodaigazgató lett az ÁEH nyomására, ekkortól a volt ferences templom igazgatója is. 1952-ben címzetes, 1955-ben tényleges kanonok lett, 1979-től nagyprépost. 1957-ben címzetes prépost, 1959-ben provikárius, 1971-től általános helynök.

NAGY GYÖRGY (1914, Rábatamási – 1981, Csór) Szentelték: Székesfehérvár, 1941. Rácalmási káplánévek után 1941-től Szolgaegyháza (Szabadegyháza) lelképásztora, 1952-től Székesfehérvár–Maroshegy, 1960-tól Bakonysárkány, 1975-től Csór plébánosa.

NAGY IPOLY (1882, Tóváros – 1957, Pusztazámor) Szentelték: 1904. Kapucinus szerzetes, 1913-tól egyházmegyes pap. Kápláni és hitoktatói munkája mellett tábori lelkészként működött 1915-18, 1920-21 folyamán. 1925-től pilisvörösvári adminisztrátor, 1929-től haláláig pusztazámori lelkész.

NÁRAI JÁNOS (1921, Adony –) Szentelték: 1951. 14 évnyi kápláni működés után 1965-ben elhagyta a papi szolgálatot.

NEMÉNYI LAJOS (1911, Budapest –) Szentelték: Székesfehérvár 1933. 1936-tól teológiai tanár Fehérvárott. Püspöki szertartó 1937-47 közt, püspöki személyi titkár 1947-50 közt. Ráckeve plébánosa 1950-től, majd Máriaremetén szolgált. Nyugállományba 1993-ban került. Pápai kamarási (1947) és címzetes préposti (1969) méltóságot nyert.

- NÉMETH JÁNOS (1941, Bodajk – 1987, Sárszentmiklós) Szentelték: Székesfehérvár 1966. Ráckeven és Perkátán töltött káplánévek után 1946-tól Adonyban, 1950-től Érden hitoktató. Pátyi lelkész (1951-53). 1953-ban kb. 9 hónapra börtönbe került. Szabadulása után káplán Nagytétényben. 1954-től Sárpentele, 1957-től Inota, 1964-től Sárszentmiklós lelkipásztora. 1983-ban vonult nyugalomba.
- NÉMETH LÁSZLÓ (1917, Egyed –) Szentelték: Székesfehérvár, 1940. Teológiai doktor. Római tanulmányai után Shvoy püspök közeli munkatársa lett: püspöki káplán (1943-45), püspöki titkár (1945-49), helyettes püspöki irodaigazgató (1949-51). Az aulából történt eltávolíttatása után Ráckeresztúr, majd 1971-től Budakeszi plébánosa. Nyugállományba 2001-ben vonult. Pápai kápláni címet nyert 1947-ben.
- OHMÜLLNER MÁRTON (1897, Torbágy – 1975, Budapest) Szentelték: Székesfehérvár, 1923. Káplánévei után 1931-től Vértesacska, 1934-től Pilisvörösvár plébánosa. 1939-51 között a szeminárium spirituális. 1951-től vértesszőlári plébános 1964-ben történt nyugdíjazásáig.
- ORBÁN GYÖRGY (1905, Budapest – 2000, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1935. Adonyban, Ercsiben és Pesthidegkúton töltött kápláni és hitoktatói évek után Ercsi plébánosa 1947-től. Csókakőn szolgál 1954-től, 1968-1994 közt Nagykovácsi plébánosa.
- ORMAI GUSZTÁV (1914, Salgótarján – 1994, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1939. Káplánévei után 1944-től Baracs, 1951-től Máriaremete lelkipásztora, 1955-től nyugalomba vonulásáig (1985) Albertfalva plébánosa. Címzetes préposti méltóságot nyert 1969-ben.
- PALÁGYI SÁNDOR (1917, Budapest – 1996, Budapest) Szentelték: Székesfehérvár, 1942. Remetekertvárosban, Budafokon és Érden káplán ill. hitoktató. 1958-tól Pesthidegkút–Ófalu, 1974-től nyugdíjazásáig (1977) Csepel–Belváros plébánosa.
- PALOS GYÖRGY BERNARDIN O.Cist. (1904, Budapest – 1992, Székesfehérvár). Szentelték: Zirc, 1927. Bölcsészdoktor, egyetemi (1927-29), majd gimnáziumi tanár, iskolaigazgató. A ciszterci rend működésének megvonásakor, 1950-ben kerül Fehérvárra, a küsszeminárium tanára, 1952-től kisegítő lelkész a volt ciszterci templomban. 1968-ban vonult nyugdíjba.
- PAPP LAJOS (1887, Kecskemét – 1944) Szentelték: 1910. Dunapentelén, Martonvásáron, Ráckeresztúron és a székesegyházban eltöltött káplánévek után 1916-tól Pázmánd plébánosa.
- PARÓCZAY SÁNDOR (1900, Feldebrő – 1978, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1925. Teológiai doktor. Sósúti és adonyi káplánévek után 1931-től Pusztaszabolcs káplán majd plébános. 1954-től nyugdíjazásáig (1973) Pesthidegkút–Széphalom plébánosa.
- PÁSTHY ANTAL (1916, Rum – 1983, Pomáz) Szentelték: Bécs, 1940. Teológiai doktor. 1942-től szemináriumi tanár és gondnok, 1948-tól püspökségi gondnok is. 1962-ben eltávolítják Fehérvárról: Polgárdi, Nadap, majd 1969-től Pomáz plébánosa. Címzetes kanonoki méltóságot nyert 1963-ban.
- PERJES BÉLA (1918, Budapest – 1971, Budapest) Szentelték: 1941. Kápláni és hitoktatói évei után 1945-től Százhalombatta lelkipásztora, 1966-tól haláláig Budakeszin plébános.
- POÓS REZSŐ (1877, Győr, – 1935, Budafok) Szentelték: 1900. 1907-ig Budafokon káplán, majd 1921-ig Pesthidegkút lelkipásztora. 1922-től ismét Budafokon, immár plébánosként. 1926-ban címzetes apáti méltóságot nyert.
- POTYONDY IMRE *káptalani helynöki működése miatt lásd a főpapok közt.*
- PÖDÖR LÁSZLÓ (1911, Vica – 1962, Tököl) Szentelték: Székesfehérvár, 1937. Hitoktatói évek után 1947-től Pesthidegkút–Széphalom lelkésze, 1954-től pusztaszabolcsi, 1959-től haláláig tököli plébános.

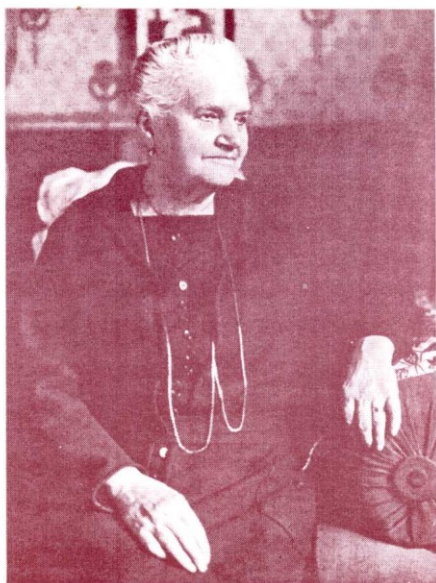
- PREINER ISTVÁN (1886, Pápa – 1960, Dunaújváros) Szentelték: 1910. Káplánévei után 1916-tól Véteskozma, 1921-től Csór lelkipásztora. 1933-tól 1959-ig Dunapentele (Sztalinváros, Dunaújváros...) plébánosa.
- PROITY MÁRTON (1903, Buzsák – 1973, Budapest) Szentelték: Székesfehérvár, 1908. Teológiai doktor. Káplánévei után 1936-tól Budatétényben, 1939-től Székesfehérvár–Maroshegyen lelkész majd plébános, 1952-től Szabadegyházán, 1963-tól Nagytétényben plébános.
- PURSZKI GÉZA BERNÁT O.Cist (1928, Eger – 1998, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1951. Káplánévei után 1968-tól Balinka, 1975-től Tárnok, 1987-től Dunabogdány plébánosa nyugdíjazásáig (1973).
- PUSZTA SÁNDOR *lásd Katona Pusztasándor*.
- RADNICH IMRE (1867, Szeged – 1935) Szentelték: 1889. Káplánévei után 1891-től Kálozon adminisztrátor, majd plébános. 1909-től 1933-ig Zsámbék plébánosa.
- RAJNA GYULA (1910, Kisláng –) Szentelték: Székesfehérvár, 1933. Káplán Sárbogárdon 1935-ig, majd 1948-ig Csepelen szolgál hitoktatóként ill. helyettes lelkészként. Káplán Bicskén 1949-ben, hitoktató majd kórházlelkész Székesfehérváron. 1952-től plébános Fehérvárcsurgón, 1965 óta Szigetszentmártonban.
- REICHARDT ANDRÁS (1888, Isztimér – 1970, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1912. Káplánkodott Martonvásáron, Rácalmás, Etyeken és Pilisvörösvárott, közben 1915-1918 közt tábori lelkész. 1919-től Pilisszentivánon lelkész, 1922-től 1957-ben történt nyugdíjazásáig Pesthidegkút plébánosa.
- RÓBL JÁNOS (1877, Moson – 1951, Budapest) Szentelték: 1900. Káplánévei után 1907-től Budakalászon, 1917-től Csepelen plébános. 1947-től nyugállományban, de a papi szolgálattal nem hagy fel: 1948-tól szanatóriumi lelkész Törökbálinton, 1950-től haláláig Hantoson plébános. 1924-ben címzetes kanonoki méltóságot nyert.
- ROMBAI FERENC (1931, Aba – 2000, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1956. Káplánévei után 1964-től Csabdin lelkész majd plébános, 1972-től Perbálon, 1981-től Magyaralmáson, 1992-től Budafok–Felsővárosban plébános. A határrendezéskor Esztergom–Budapesti Főegyházmegyébe kerül. Nyugállományban 1996 óta.
- ROZNER TIBOR (1912, Tóváros – 1976, Szigetszentmiklós). Szentelték: 1934. Ráckevén, Pilisvörösváron Adonyban és Etyeken eltöltött káplánévek után 1939-től biai lelkész, 1948-tól haláláig Szigetszentmiklóson szolgált.
- SÁNDI JÁNOS (1884, Székesfehérvár – 1944, Székesfehérvár) Szentelték: 1908. Adonyban, Vajtán és Székesfehérvár–Felsővárosban töltött kápláni-adminisztrátori évek után hitoktatóként, majd tábori lelkészként szolgált. 1920-tól Cecén lelkész, 1927-től Sárbogárdon adminisztrátor. 1930-tól Székesfehérváron él: öreghegyi lelkész (1933-ig) és hitoktató.
- SCHEIRICH ANTAL (1858, Etyek – 1943, Székesfehérvár) Szentelték: 1881. 1883-tól szemináriumi tanár; 1897-ig spirituális, majd vicerektor, 1912-1915 és 1928-30 közt rektor is. 1900-ban pápai kamarási, 1912-ben kanonoki kinevezést kapott. 1916-ban címzetes apáti méltóságot nyert. 1933-tól nagyprépost.
- SCHRÖDER GYULA (1929, Budapest –) Szentelték: Székesfehérvár, 1951. Kápláni évei után 1959-től Söréden szolgál. 1965-67 között építkezései miatt az ÁEH megvonja működési engedélyét. Adminisztrátor Baracska 1967-68. Plébános Pusztaszabolcs 1968-76, Ráckeresztúr 1976-87, Martonvásár 1987-től.
- SIMAY KÁLMÁN (1911, Budafok – 1968, Budapest) Szentelték: Innsbruck, 1935. Káplánkodott Etyeken és Szigetbecsén, zárdalelkész volt Törökbálinton és Velencén. 1945-től haláláig Gánt plébánosa.

- STEINMÜLLER JÁNOS (1925, Budapest – 1987, Etyek) Szentelték: Székesfehérvár, 1948. Hitoktatói és kápláni évei után 1957-től Alsószentiván lelkipásztora, 1971-től haláláig Etyek plébánosa.
- STERMECZKY VINCE (1881, Székesfehérvár – 1945, Székesfehérvár) Szentelték: 1904. Budafokon töltött káplánévek után Isztiméren adminisztrátor, 1921-től Alcsúton József királyi herceg udvari káplánja, 1926-tól Cecén lelkész. 1944-től a székesfehérvári Szent György kórház lelkésze. A betegektől kapott hastífuszban hunyt el 1945. augusztus 25-én.
- STREIT FERENC (1868, Székesfehérvár – 1949, Székesfehérvár) Szentelték: 1891. 1892-től aulista: szertartó, levéltáros, iktató, 1902-től püspöki titkár, 1907-től 1916-ig irodaigazgató. 1900-ban pápai kápláni, 1923-ban címzetes apáti címet nyert. 1916-től kanonok, 1943-tól nagyprépost.
- SUGÁR MIHÁLY (1910, Gyarmat – 1983, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1935. Teológiai és kánonjogi doktor. Hitoktatói és kápláni évei után Érd–Tusculanum lelkésze 1945-48 közt, majd 4 évre „betegszabadságra” engedik. Kelenvölgyi káplán, 1958-tól 1978-ig Szigethalom lelkipásztora.
- SULYOK JÁNOS IGNÁC O.Cist (1911, Székesfehérvár –) Szentelték: Veszprém, 1935. június 29. A ciszterci rendben 1950-ig, majd kissemináriumi ill. teológiai tanár és spirituális Székesfehérváron. Püspöki levéltáros 1952-től, könyvtáros is 1956-tól. Közben kisegítő lelkész Székesfehérváron a ciszterci ill. a maroshegyi templomban. A rend újjáalakulásakor az egyházmegyéből nyugállományba vonul és zirci perjel lesz. Az Egyházmegyei Gyűjtemény társigazgatója 1998-tól.
- SZABADKAI JÓZSEF (1910, Gyarmat – 1987, Solymár) Szentelték: Székesfehérvár, 1936. Bölcsészdoktor, teológiai baccalaureatus. Kápláni és hitoktatói évei után 1942-43-ban és 1944-46 folyamán tábori lelkészként szolgál. Egyházmegyei A.C. titkár 1946-tól, igazgató 1949-től. 1947-51 közt püspöki szertartó, 1948-51 közt teológiai tanár is. Érd–Tusculanum majd 1959-től Pusztaszabolcs, 1968-tól Solymár plébánosa. 1962-68 közt püspökségi gondnok.
- SZABÓ FERENC (1884, Sós-kút – 1960, Sós-kút) Szentelték: 1907. Káplán- és hitoktatóévei után 1910-től Pilisvörösváron adminisztrátor, 1926-tól tököli adminisztrátor majd plébános. Pápai kamarási címet nyert 1935-ben.
- SZABÓ JENŐ (1878, Zalaszegvár – 1949, Csákvár) Szentelték: 1891. Káplánévei után 1905-től Magyaralmáson szolgál, 1915-től Csákvár plébánosa. 1949-ben címzetes préposti méltóságot nyert.
- SZABÓ PÁL (1910, Csáktornya – 1966, Budapest) Szentelték: 1934. Bicskén töltött káplánévek után 1936-tól Páty, 1943-tól Csepel II. lelkésze. 1948-tól Pázmánd plébánosa.
- SZENDI JÓZSEF *lásd a főpapok között.*
- SZENTE IMRE (1914, Ercsi – 1967, Ercsi) Szentelték: 1942. Válon és Tökölön töltött káplánévek után 1945-48 közt tordasi, 1948-57 közt besnyői, 1957-62 közt pusztazámori lelkész. 1952-ben beszolgáltatás elmulasztása címén félévi fogházbüntetésre ítélve.
- SZENTIVÁNYI [Szauer] KÁROLY (1865, Perkáta – 1947, Gyulafirátót) Szentelték: 1889. Bicskén és Perkátán káplán, 1891-től székesegyházi oltárigazgató. 1895-1905 közt Bodajk plébánosa. 1905-1910 közt az Országos Katolikus Szövetség igazgatója. 1909-től rátóti prépost – ekként az egyetlen, aki ténylegesen Gyulafirátótra költözik. 1938-ban pápai prelátusi címet nyert.
- TABÓDY ISTVÁN (1921, Budapest – 2000, Székesfehérvár). Katonatiszt, a háború után internáltak (Kistarcsa, Recsk). Szabadulása után centralista. Szentelték: Székesfehérvár, 1958. Börtönben 1959-73 közt. Káplán Székesfehérvár–Belvárosban 1973-75 közt, majd plébános Csabdin, Kislángon, 1987-től nyugdíjazásáig (1996) Bicskén. Rehabilitáltak 1991-ben, kanonoki méltóságot nyert 1992-ben.

- TAMÁS JÁNOS SJ (1915, Fót – 1993, Székesfehérvár) Szentelték: Szeged, 1947. A jezsuita rend tagja. 1949-től szanatóriumi lelkész Budakeszin, majd Pesthidegkút–Remetekertvárosban, 1951-től nyugállományba vonulásáig (1985) Makkosmárián lelkész.
- TARNÓCZY JÁNOS KÁPLÁN (1931, Dorog – 1986, Budapest) Szentelték: Székesfehérvár, 1960. Pilisvörösváron, Ráckevén, Kislángon, Csepelen, Sárbogárdon, Tökölön, Pomázon és Dunaújvárosban töltött káplánévek után Pesthidegkút–Széphalom plébánosa 1973-tól váratlanul bekövetkezett haláláig.
- TERNYÁK GÉZA (1918, Fertőszentmiklós –) Szentelték: Székesfehérvár, 1945. Bicskei káplánévek után 1947-től Tác lelkipásztora, 1975-től Budatétényi plébános. 1993-ban az egyházmegyei határrendezés során az Esztergom–Budapesti Főegyházmegyébe került.
- TOMECH JÓZSEF (1901, Érsekújvár – 1981, Budapest) Szentelték: Székesfehérvár, 1926. Káplánévei után 1932-től Sósút lelkipásztora, 1939-től Martonvásár, 1946-tól Érd–Ófalu, 1951-tőlismét Sósút plébánosa. 1966-ban címzetes kanonoki méltóságot kapott. 1967-ben vonult nyugállományba.
- TÓTH ISTVÁN (1922, Celldömölk –) Szentelték: Székesfehérvár, 1947. Káplánként ill. hitoktatóként működött Budakeszin, Érden, Adonyban, Polgárdiban, Előszálláson és Dunaújvárosban. 1960 óta Szabadbattyán lelkipásztora. Címzetes préposti méltóságot nyert 1997-ben.
- TÓTH TIBOR JÓZSEF CM (1915, Zombor, – 1995) Szentelték: Budapest, 1943. A lazarista rend tagja. 1950 után egyházmegyénkben Polgárdiban, Sárszentmiklóson szolgál, majd 1951-59 és 1972-82 közt Nagykarácsony, közte Baracs lelkipásztora. 1982-től haláláig csókakői plébános.
- TÓKE ISTVÁN (1884, Székesfehérvár – 1961, Székesfehérvár) Szentelték: 1908. Kápláni, hitoktatói és tábori lelkészi évek után 1920-28 közt velencei, 1928-tól nyugdíjazásáig (1951) etyeki plébános.
- TÖLGYES KÁLMÁN (1912, Budapesten – 1991, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1939. A bazilikában káplán, 1944-től Pomáz plébánosa, 1969-ben plébánosként került vissza a bazilikába. 1965-67 között a római San Anselmo Pápai Liturgikus Egyetemen folytatott tanulmányokat és szerzett magisteri és laureátusi fokozatot. 1966-ban címzetes préposti, 1969-ben kanonoki méltóságot nyert, 1982-től a káptalan nagyprépostja. 1979-1990 között püspöki általános helynök volt.
- TRIMMER ELEK IVÁN O.Cist. (1928, Pécs –) Szentelték: Székesfehérvár, 1951. A székesfehérvári ciszterci templom káplánjaként 1954-ben letartóztatják, koncepció perben 2 év nyolc hónapra ítélik. Szabadulása után Pécsen él, ahonnan Tökölre internálják (1958-59), majd visszatérhet Pécsre – rendőri felügyelet alá... 1962 után Solymáron, Ráckevén, majd Pomázon káplánkodik. Adminisztrátor Vajtán 1969-72 közt, majd beteg-, 1982-től nyugállományba kerül.
- ÜRGE ANTAL (1904, Galánta – 1957, London-Wilhslow) Szentelték: 1930. Teológiai doktor. Kápláni és szanatóriumi lelkészi évek után 1934-36 közt püspöki titkár, majd Zsámbékon tanít. 1939-től a budapesti Szent Imre Kollégium prefektusa, 1943-tól teológiai tanár és szemináriumi prefektus. 1956 őszén emigrált.
- VAJK GYULA (1908, Hegykő – 1994, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1933. Albertfalvai és budafoki hitoktató évek után 1942-ben Bodajkra kerül. 1957-ben és 1961-ben rövid időre letartóztatják, 1962-ben működési engedélyétől fosztják meg. 1963-tól Úrhida plébánosa, 1968-ban nyugalomba vonult a zaklatások elől.
- VARGA JÁNOS (1910, Polgárdi – 1971, Pilisliget) Szentelték: Róma, 1934. Teológiai doktor. Római tanulmányai után 1936-tól teológiai tanár Székesfehérvárott. 1948-tól Cece plébánosa, 1952-ben Alcsútra, 1956-ban Bakonysárkányba, 1959-ben Sárkeresztúrra kerül. 1969-ben nyugállományba vonul.

- VARGA LAJOS (1913, Budapest – 1995) Szentelték: Székesfehérvár, 1936. Káplánévei után Tabajdon lelkész 1942-1948 közt, majd Vértesacsára kerül. 1951-től Székesfehérvár–Vasútvidék, 1954-től nyugdíjazásáig (1989) Zsámbék plébánosa. 1986-ban címzetes préposti méltóságot nyert.
- VASS JÓZSEF (1877, Sárvár – 1930, Budapest) Szentelték: Róma, 1904. Teológiai és bölcsészdoktor. 1907-től teológiai tanár és a székesfehérvári Szent Imre konviktus igazgatója. 1909-től a budapesti Szent Imre Kollégium igazgatója, pápai kamarás. 1919-től egyetemi tanár, 1920-tól képviselő és közéleti, 1922-től vallás- és közoktatási, később népjóléti és munkaügyi miniszter. 1921-től apostoli protonotáriusi, 1924-től kalocsai nagypréposti címet nyert.
- VISY RAFAEL (1917, Rábapordány – halálozási adatai ismeretlenek) Szentelték 1940-ben. Polgárdiban és Adonyban töltött káplánévek után 1946-1959-ig Úrhida plébánosa. Ekkor laicizálását kérte.
- VISZOTA ALAJOS (1872 – 1938, Székesfehérvár) Szentelték: Róma, 1897. Rövid kápláni és kétévnyi szemináriumi tanári működés után 1900-tól püspöki szertartó, 1907-től Prohászka Ottokár titkára, 1916-20 közt irodaigazgatója. 1920-ban kanonoki, 1925-ben címzetes apáti méltóságot nyert. Pápai káplán 1903-tól, pápai kamarás 1912-től.
- WEICHER MIKLÓS (1867, Bodajk – 1929) Szentelték: 1890. Káplánévei után kezdetben Ürömon szolgál. 1901-től törökbálinti plébános. Címzetes apáti és pápai titkos kápláni címeket nyert. Országgyűlési képviselő, 1924-től kormányfőtanácsos.
- ZETTNER SEBŐ (1851, Vértesboglár – 1931, Székesfehérvár) Szentelték: 1878. Káplánévei után Budafokon, majd 1888-tól Csepelen plébános. 1917-től kanonok.
- ZSOLNAY BÉLA (1916, Párkány –) Szentelték: Ráckeve, 1947. Ráckevei káplánévek után 1950-51 között püspöki titkár. Az ÁEH eltávolítja az aulából, Piliscsaba–Klotildliget plébánosa lesz. Nyugdíjazása (1997) után előbb Pilisjászfalu filiát, majd Pátyot adminisztrálja. Címzetes apáti méltóságot nyer 1996-ban.

Képek

Édesanyja, Cacciari Matild

Édesapja, id. Shvoy Kálmán

A Shvoy-fivérek: Kálmán, Lajos és István

Prohászka Ottokár

Majláth Gusztáv Károly

Kispaptársaival Esztergomban, 1890-es évek

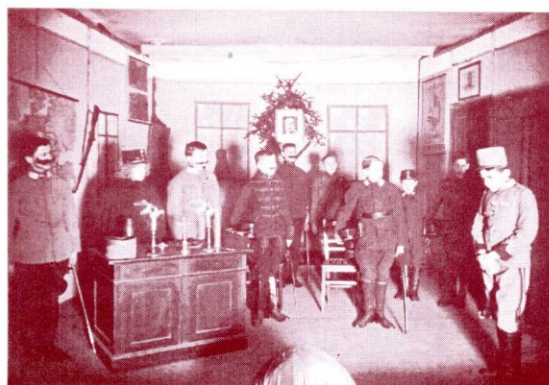
A Regnum Marianum

A templomépítő plébános

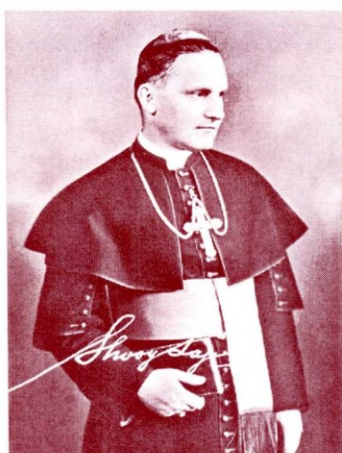
Bajnok utcai tanítványaival

A „Mind hősök voltak” előadása

Szentelői társaságában: Rott Nándor, Cesare Orsenigo nuncius, Shvoy Lajos és Kohl Medárd, 1927

Az ifjú püspök, 1928

Fogadása a székesfehérvári városházán, 1927

A székeskáptalan tagjaival, 1927

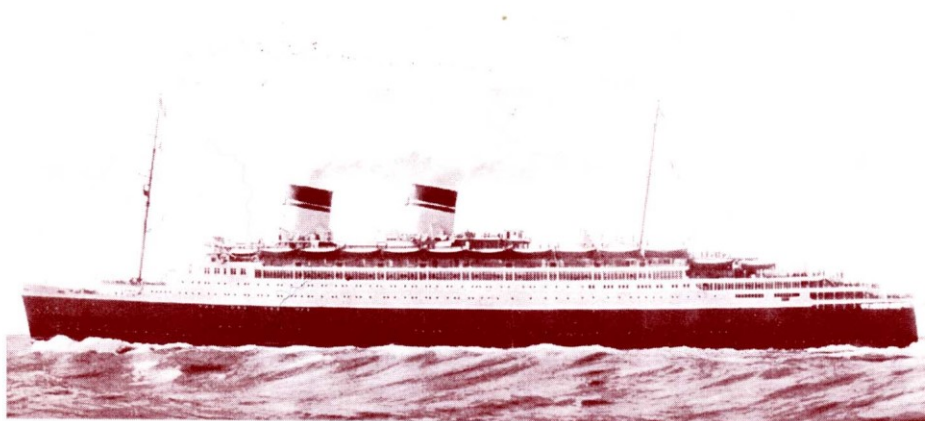
Bérmálás Budakeszin, 1940-es évek

Bérmálás Nagykovácsiban, 1953

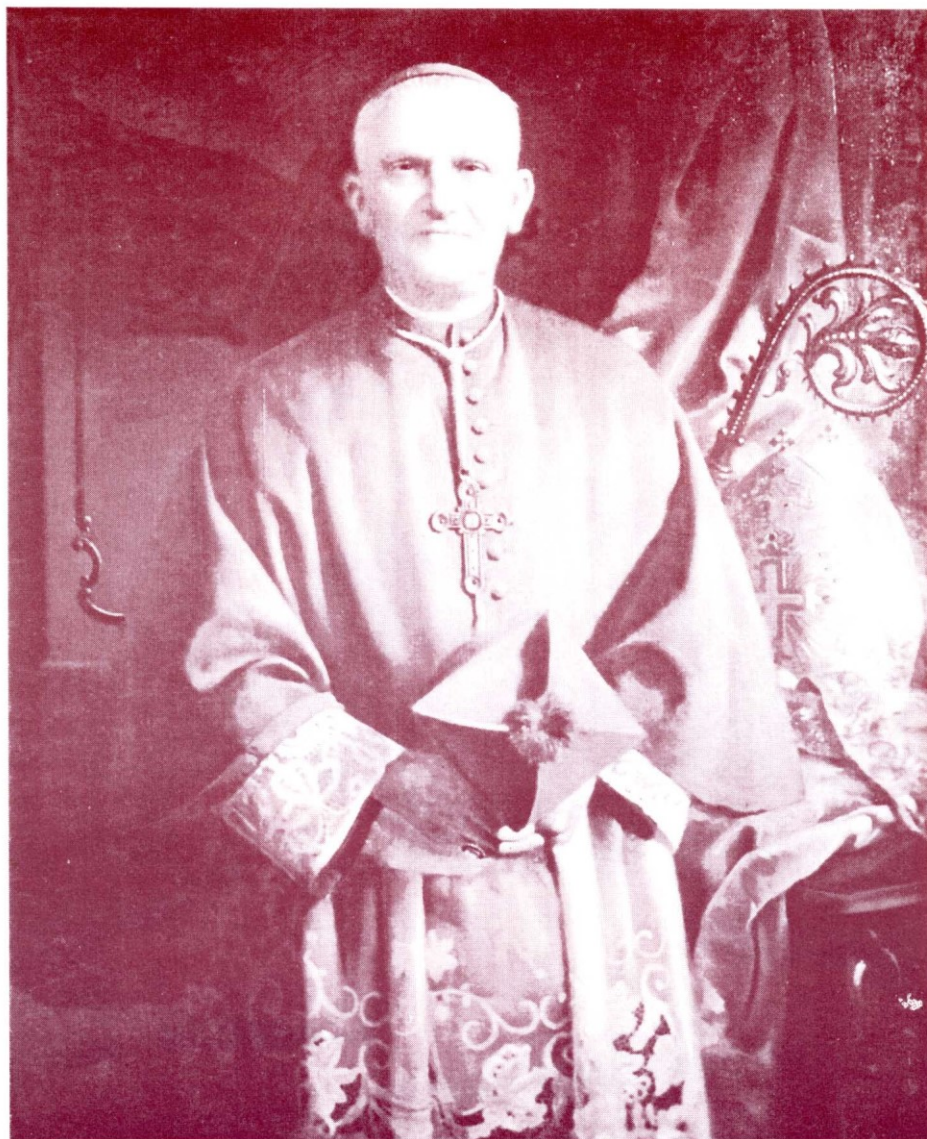
Bérmálás Pusztazámoron, 1955

Útban Amerikába, 1937. A „REX”.

Eugenio Pacelli legátus fogadása Székesfehérváron,
balján Teleki Pál kultuszminister.

Kontuly Béla Shvoy-portréja, 1951.

Munka közben